

PIRJO KORVELA

Yhdessä ja erikseen

Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka

Pirjo Korvela

YHDESSÄ JA ERIKSEEN

Perheenjäsenten kotona
olemisen ja tekemisen dynamiikka

HELSINGIN YLIOPISTO

Kasvatustieteellinen tiedekunta
Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos

STAKES

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja
kehittämiskeskus

TUTKIMUKSIA 130

TOIMITUSNEUVOSTO

Matti Heikkilä, puheenjohtaja

Salme Ahlström

Irma Kiikkala

Matti Kortteinen

Mika Gissler

Harri Sintonen

Sirpa Taskinen

Matti Virtanen

Sarjassa ilmestyvät tutkimukset ovat

läpikäyneet referee-arvioinnin

Kannen suunnittelu: Harri Heikkilä

Taitto: Christine Strid

ISBN 951-33-1372-7

ISSN 1236-0732

Gummerus Kirjapaino Oy
Saarijärvi 2003

Esipuhe

Tutkimuksessani keskeiseksi teemaksi noussut – yhdessä ja erikseen – ei kuvaa ainoastaan tässä tutkimuksessa tarkasteltavana olevan toiminnan luonnetta, vaan sanaparia voidaan käyttää luonnehtimaan myös tämän tutkimuksen työstämisen prosessia. Tutkimuksen tekeminen on vaatinut paljon yksinäistä puurtamista videonauhojen, tietokoneen ja kirjojen parissa, mutta yksinäisen puurtamisen tuloksena tutkimuksesta ei olisi syntynyt käsillä olevaa lopputulosta. Tutkimusprosessissani minulla on ollut tukenani monta vahvaa naista.

Professori Terttu Tuomi-Gröhn ja VTT Ritva Engeström ovat toimineet työni taitavina ohjaajina. Terttu Tuomi-Gröhn on kulkenut vierelläni tutkimusprosessin alusta saakka ja taidokkaasti luotsannut minua eteenpäin välillä tiukasti ihmettelemällä ja kriittisiä kysymyksiä esittämällä, välillä hienovaraisesti takalalle vetäytymällä, mutta aina kuitenkin lempeällä tavalla tukemalla ja kannustamalla omasta itsestä nousevien tuntemusten kuuntelemiseen. Lämpimät kiitokset. Kiitän Ritva Engeströmiä siitä väsymättömästä ja aina uudestaan innostuvasta suhtautumisesta työni kohtaan. Ilman Ritvan vahvaa ohjausta en olisi uskaltanut lähteä ylittämään vetistä suota, jossa mättäitä tai pitkospuita ei juuri ollut näkyvissä. Välillä jalat kastuivat ja hukkumiseni suon silmään oli lähellä, mutta hän jaksoi uskoa suon toisella laidalla olevaan hillaesiintymään ja tuoda aina jostakin edes pienen pätjän puuta seuraavan askeleen astinlaudaksi. Hän on jaksanut uskoa työhöni silloinkin, kun oma uskoni on pettänyt. Hän on väsymättömästi jaksanut pohtia, miten toiminnan teorian käsitteitä voisi soveltaa lapsiperheiden arjen tarkasteluun. Hän on myös kädestä pitäen neuvonut, miten laadullisen aineiston kanssa työskennellään ja miten siitä tehdään tulkintoja. Ilman tätä ohjausta en olisi päässyt tavoittamaan jotain uutta kodin arjesta.

Kiitän väitöskirjan esitarkastajia dosentti Marja Martikaista ja dosentti Kirsti Launista kriittisestä palautteesta, joka on auttanut työni viimeistelemisessä. Kasvatustieteen, erityisesti perhekasvatuksen dosentti Marja Martikainen ei ole toiminut ainoastaan tutkimukseni lopputuloksen arvioijana, vaan hän on ollut tutkimukseni alkuun sysäävänä voimana. Hänen kannustava ohjauksensa ja palautteensa perustutkintovaiheessa sytytti kipinän ja teki mahdolliseksi sen, että lähdin väitöskirjan tekemisen tielle.

Kiitän kotitaloustieteen professori Kaija Turkkia hänen innostavasta suhtautumisestaan ja arvokkaista kommentistaan tutkimusprosessin eri vaiheissa ja erityisesti käsikirjoituksen loppuunsaattamisen yhteydessä. Kiitän vuosien varrella saamastani varauksettomasta tuesta ja kannustuksesta. Kiitän kaikkia työtovereitani Helsingin yliopiston kotitalousopettajan koulutuksessa pitkämielisyydestä ja rohkaisusta työni tekemisen eri vaiheissa. Dosentti Päivi Palojoki

on jaksanut kannustaa työn eteenpäin viemisessä ja erityisesti tutkimusprosessin alkuvaiheessa. Erityisesti haluan kiittää KT Liisa Haverista niistä keskusteluista, joita olemme käyneet vuosien varrella ja siitä moninaisesta tuesta ja rohkaisusta, jota olen saanut erityisesti väitöskirjan loppuunsaattamisessa.

Edellä olen nostanut esiin niitä naisia, jotka ovat saatelleet tutkimusprosessiani monella tavalla. Tutkimusprosessini ei olisi päätynyt tällaiseen tulokseen ilman muutamien merkittävien miesten tukea. Kiitän professori Yrjö Engeströmiä ja muita Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikön johtoryhmän jäseniä siitä rohkeasta ja ennakkoluulottomasta päätöksestä valita kolmen kuukauden ikäisen vauvan yksinhuoltajaäiti johtamaansa vuonna 1995 alkaneseen ensimmäiseen Kehittävän työntutkimuksen ja aikuiskoulutuksen tutkijakouluun.

Kiitän oman tutkijakouluni “ysivitosten” jäseniä FT Vaula Haavistoa, FT Mervi Hasua, VM Merja Hellettä, KM Kirsi Koistista, KT Merja Kärkkäistä, LL Jorma Mäkitaloa, KL Juha Pihlajaa, KL Eveliina Saarta ja KL Hanna Toiviaista opiskeluun liittyneiden ilojen ja surujen jakamisesta, myötäelämisestä tutkimuksen tekemisen kanssa tuskaillessa, tuesta, kannustuksesta ja ystävyydestä. MMM Laura Seppästä kiitän monista mielenkiintoisista keskusteluista, joita olemme käyneet yrittäessämme soveltaa toiminnan teoria ja kehittävän työntutkimuksen käsitteitä kotitalouden ja maatalouden alueille.

Kiitän professori Pentti Hakkarasta, ohjausryhmäni jäsentä, osoittamastaan kiinnostuksesta, arvokkaista kommentteista, kysymyksistä ja havainnoista työni eri vaiheissa. Aina en ole pysynyt mukana toiminnan teoreettisissa keskusteluissa, jotka ovat lähteneet kohoamaan korkeuksiin, mutta ne ovat kuitenkin haastaneet terävöittämään ja kirkastamaan käyttämiäni käsitteitä.

Kiitän Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikön muita tutkijoita, erityisesti professori Jaakko Virkkusta ja professori Reijo Miettistä innoittavasta työympäristöstä ja muuta henkilökuntaa käytännöllisestä avusta, erityisesti Päivi Karimäki-Suvantoa vastauksien antamista moniin käytännöllisiin kysymyksiin, Marjatta Zenkowichia englannin kieltä koskevien kysymysten ratkomisessa ja useita avustajia videoaineistossa esiintyvän puheen purkamisessa.

Korvaamattomat kiitokseni osoitan tutkimuksessani mukana olleille perheille, joita kutsun pelkistetysti Perheeksi I, II ja III. Ilman teidän minulle osoittamaanne luottamustanne tästä tutkimuksesta ei olisi tullut tällaista. Teidän myötävaikutuksellanne kerätty aineisto on tarjonnut minulle ainutlaatuisen mahdollisuuden päästä analysoimaan kodin arkea ja havainnollistaa sitä tämän kirjan lukijoille.

Kiitän professori Kajsa Ellegårdia, professori Janet Dixon Kelleriä ja projektipäällikkö Minna Salmea vuosien varrella työni kommentoimisesta ja palautteen antamisesta sekä työni sovellusmahdollisuuksien avaamisesta. Kiitän professori Francille Firebaughia ja kehityspäällikkö Esko Ahosta kannustavista ja innostavista keskusteluista.

Väitöskirjaani ovat Kehittävän työntutkimuksen ja aikuiskoulutuksen tutkijakoulupalkan lisäksi tukeneet apurahojen muodossa Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Elli Sunisen ja Rachel Trobergin rahasto, Alli Paasikiven säätiö, Kotisaropiston kannatusyhdistys, Helsingin kaupungin johtajistotoimikunta ja Suomalainen Konkordialiitto. Kiitän kaikkia rahastoja siitä luottamuksesta ja uskosta, jota ne ovat osoittaneet työtäni kohtaan myöntämällä sitä tukea, jota ilman keskittyminen tutkimukseeni tekemiseen ei olisi ollut mahdollista.

Olen iloinen siitä, että Stakes otti tutkimukseni julkaistavaksi. Kiitän Matti Virtasta innostavasta vastaanotosta ja kannustavasta palautteesta, nimetöntä arvioitsijaa työni arvon näkemisestä, Päivi Hauhiaa asiantuntevasta ja ymmärtävästä suhtautumisesta tavallisesta tutkimusraportista poikkeavaa työtäni kohtaan sen julkaisukuntoon saattamisessa, Christine Stridiä taitavasta ja ammattitaitoisesta taitotyöstä sekä Harri Heikkilää kannen suunnittelusta. Kiitän Markus Sandbergia ruotsinkielisen tiivistelmän käännoistyöstä. Stakesin tiimin lisäksi kiitän kustannustoimittaja Terhi Lintusta suomenkielisen tekstin kielenhuollosta ja Jari Pöysää väitöskirjan kuvien käsittelemisestä.

Kiitän ystävääni Marianne Laaksosta monista mielenkiintoisista keskusteluista sekä varauksettomasta tuesta ja kannustuksesta. Kiitän Kerttu Pohjalaa myötäelämisestä.

Kiitän Pekka Laaksosta vierellä kulkemisesta.

Vaikka välillä tuntui, että elämä on jatkuvaa lapsiperheiden arkea: töissä toisten ihmisten arjen analysoimista ja kotona oman perheen arkea, poikani Petteri Korvela on kuitenkin omalta osaltaan huolehtinut siitä, että olen vapaa-ajallani äidin roolissa saanut monenlaista tekemistä ja ajateltavaa. Kiitän sisartani Päiviä myötäelämisestä. Kiitän vanhempiani Laila ja Martti Korvelaa vuosien varrella antamasta monenlaisesta tuesta, joka on mahdollistanut kulkemisen valitsemallani tiellä: keskittymisen opintoihin lukiossa, perustutkinnon opiskelamiseen yliopistossa ja opintojen jatkamisen aina tohtorin tutkintoon saakka. Teidän hyväksyvä suhtautumisenne on ollut korvaamattomana kannustimena.

Tapaninvainiossa helmikuussa 2003

Pirjo Korvela

Tiivistelmä

Pirjo Korvela: Yhdessä ja erikseen – perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Stakes. Tutkimuksia 130. Helsinki 2003. ISBN 951-33-1372-7

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaista on lapsiperheiden arki, joka tapahtuu kodin seinien sisäpuolella. Tutkin perheenjäsenten toimintaa kotona ja siellä tapahtuvaa yhteenkokoontumisen dynamiikkaa, jossa perheenjäsenten erilliset ja yhteiset tekemiset ja keskustelut punoutuvat yhteen muodostaen perheen arjen.

Tutkimus ankkuroituu teoreettisesti kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan. Tutkimusaineisto on kerätty kuvanauhoittamalla kolmen lapsiperheen kodissa vietettyä arkea aamusta iltaan, yhteensä 23 päivän ajalta, joista tutkimukseen otettiin mukaan kuusi aamua ja kolme töistä kotiinpaluun jälkeistä aikajaksoa. Tutkimuksen ensimmäiseksi tehtäväksi asetui kehittää menetelmä, jonka avulla kodin arkea voidaan tutkia sen rakennetta ja prosessia rikkomatta – holistisesti. Toisessa tutkimustehtävässä lähdettiin empiirisesti hakemaan tietoa siitä, mitä on se toiminta (kodintuottamistoiminta), jolla ”koti” saadaan perheissä aikaan. Tutkimuksessa analysoidaan perheenjäsenten tekoja, yhteenkokoontumisen ja yhteisen tekemisen sisältöä sekä sitä, millaisia jännitteitä perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikassa esiintyy. Tutkimuksen kantavana intressinä on kodin käsitteen tulkitseminen toimintana kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian mukaisesti.

Aineiston analyysin kautta löytynyttä, perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen holistista analyysiyksikköä kutsutaan toimintaepisodiksi. Toiminta-episodi nostaa yhtäaikaiseen tarkasteluun kotona tapahtuvan arkielämän seuraavat tekijät: 1) jokaisen perheenjäsenen yksilölliset teot ja niissä käytetyt materiaaliset artefaktit, 2) perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen eli kuka puhuu kenenkin kanssa ja mitä puhutaan, 3) mitä perheenjäsenet tekevät yhdessä ja mitä erikseen sekä kuinka yhteiset tilanteiset kokoonpanot muodostuvat ja 4) miten perheenjäsenet käyttävät kodin eri tiloja.

Holistisuuden lisäksi tämän tutkimuksen keskiössä on toiminnan dynamiikan tarkastelu. Dynaamisten prosessien tutkimisen menetelmänä on toiminnassa ilmenevien jännitteiden analysointi. Analyysi tehdään tarkastelemalla tekojen keskinäisiä suhteita, miten teot sopivat ja miten toimijat sovittavat ne yhteen. Jännitteitä ei käsitellä toimijoiden itsensä välttämättä havaitsemina ilmiöinä, vaan ne syntyvät meneillään olevassa toiminnassa, tätä toimintaa ilmentäen, tekojen välille. Tutkimuksessani jännitteiden analyysi on siten myös keino tehdä yleis-

tyksiä aineistolähtöisistä yksittäisiä tekoja koskevista havainnoista. Jännitteiden analyysillä pyritään myös yhdistämään yksittäisen kodin tapahtumia laajempaan kontekstiin, jossa koti elää vuorovaikutuksessa ulkopuolella olevan yhteiskunnan ja sen muutoksen kanssa. Tutkimuksessani tarkastellaan kodintuottamistoiminnan jännitteitä kolmella eri tasolla: perheenjäsenten yksittäisten tekojen yhteensovittamista episoditasolla, tekojen eriaikaisuutena päivän eri sekvenssien siirtymävaiheissa sekä kodin ja sen ulkopuolella tapahtuvan toiminnan yhteensovittamisena toimintajärjestelmien tasolla.

Tutkimuksessani kiteytän kodintuottamistoimintaa kokoavasti kolmen jäsenyyksen avulla: yhdessä ja erikseen tekemisen jännitteen, neuvottelun monet kasvot ja koti vuorovaikutuksessa erilaisten toimintajärjestelmien kanssa. Nämä jäsenyykset kääntävät empiirisen analyysini tulokset perheenjäsenten tekojen välisistä jännitteistä tutkimukseni esiin nostamiksi näkökulmiksi kodin arkeen ja sen dynaamisiin prosesseihin. Näkökulmien esiin nostaminen tekee havaittavaksi ja avaa näkyväksi sitä, mikä kodissa on koettuna tuttua, mutta kätkeytyy helposti ja jää artikuloimatta materiaalien artefaktien ja sosiaalisten suhteiden yhteenkietoutumisen verkossa.

Tämän tutkimuksen omaperäisyys kodin tutkimisessa on siinä, että aineiston tallennus- ja analysointimenetelmät ovat mahdollistaneet hienosyisen tarkastelun arkisen elämän luonteesta. Tutkimuksen keskeisintä antia on kodin arjen tilanteiden analysoimiseen kehitelty kokonaisvaltaisuutta korostava holistinen tarkastelutapa, joka on vaihtoehto kodin erillisten tehtävien mukaan tapahtuvalle empiiriselle tarkastelutavalle kotitaloustieteessä. Tarkastelutapa pitää sisällään useammasta toimijasta muodostuvan kodintuottamistoiminnan tutkimisen siten, että sen eri elementtejä yhteenkietova, vyyhtimäinen ja moniulotteinen rakenne säilytetään.

Avainsanat: lapsiperhe, arki, perhe-elämä, perheen vuorovaikutus, kodintuottamistoiminta, koti, kotitalouden toiminta, holistisuus, dynaamisuus, kehittävä työntutkimus, kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria, videonauhoitettu aineisto

Sammandrag

Korvela, Pirjo. Yhdessä ja erikseen – perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka [Alla och envar – dynamiken i familjemedlemmarnas samvaro i hemmet]. Stakes, Tutkimuksia 130. Helsinki 2003. ISBN 951-33-1372-7

Syftet med undersökningen är att studera aktiviteten i familjen och dynamiken bakom hur familjemedlemmarna samlas. Vilken karaktär har familjemedlemmarnas samvaro och gemensamma aktiviteter i hemmet och vilka faktorer påverkar dem? Hur sammanflätas de gemensamma och individuella aktiviteterna och diskussionerna till det som bildar familjens vardag?

Undersökningen är teoretiskt förankrad i den kulturhistoriska aktivitets-teorin. Materialet består av videoupptagningar från tre barnfamiljers vardag. Den första uppgiften i undersökningen blev att ta fram en metod som gjorde det möjligt att studera familjens vardag holistiskt, utan att rubba dess strukturer. Den andra uppgiften handlade om att empiriskt söka ny kunskap om vad vardagen innebär i en familj. Undersökningen analyserar de handlingar genom vilka familjemedlemmarna konstruerar sitt hem. Analysen av dessa handlingar tjänar som grundval för analysen av innehållet i familjens samvaro och gemensamma aktiviteter och av de spänningar som uppstår då familjemedlemmarna samlas. Begreppet hem tolkas utifrån den kulturhistoriska aktivitetsteorin, och detta är en bärande kraft som genomsyrar hela undersökningen.

Analysen av det bandade materialet resulterade i en analysenhet för undersökning av dynamiken i familjemedlemmarnas hemmaliv. Analysenheten kallas för aktivitetsepisod. Det är fråga om en holistisk enhet som tar fasta på vardagslivets olika aspekter: 1) de enskilda familjemedlemmarnas individuella handlingar och de materiella artefakter som där används, 2) den sociala interaktionen mellan familjemedlemmarna, dvs. vem talar med vem och vad talar de om, 3) vad familjemedlemmarna gör tillsammans och vad de gör individuellt, 4) vem fokuseras på ett gemensamt objekt och 5) hur använder familjemedlemmarna hemmets olika rum.

Förutom holismen står handlandets dynamik i fokus för undersökningen. Analysen av spänningarna i handlandet är den metod med vilken de dynamiska processerna analyseras. Då man studerar handlingarnas inbördes relationer i samvarons kontext, är det centrala att se hur de i sig passar ihop eller hur aktörerna själva får dem att passa ihop med varandra. Spänningarna behandlas inte som fenomen som aktörerna själva nödvändigtvis har varseblivit, utan de uppstår mellan de enskilda handlingarna i den pågående aktiviteten och är i sig ett uttryck för den. Analysen av spänningarna är med andra ord också ett sätt att

göra generaliseringar utifrån iakttagelser gällande enskilda handlingar. Med spänningsanalysen vill jag också binda enskilda händelser till en större kontext, där hemmet lever i växelverkan med omvärlden och dess förändringar. Jag granskar spänningarna på tre olika nivåer: spänningarna i sammanjämkningen av familjemedlemmarnas individuella handlingar på episodnivå, spänningarna på grund av icke-samtidigheten i övergångsfaserna mellan dagens olika sekvenser samt spänningarna i samordningen av familjen och arbetet.

Vardagen i hemmet består av att jämkna samman olika saker: familjemedlemmarnas aktiviteter, planer och tidtabeller, hemmet och yttre aktivitetssystem, t.ex. arbetsplatser och daghem. Denna sammanjämkning sker på olika sätt. Förhandlingar är ett viktigt medel då familjemedlemmarnas olika aktiviteter skall koordineras. Förhandlingarna innebär för det mesta samtal, men också annan kommunikation. En familjemedlem kan vara fysiskt närvarande i en annans aktivitet, samtidigt som tankarna finns på annat håll. Familjemedlemmarna förhandlar också genom att visa känslor med beröringar, genom tonlägen och genom att varva handlingar från olika sysslor med varandra. Analysen avslöjar således hur de handlingar varmed hemmet konstrueras är holistiska till sin karaktär, dvs. dessa handlingars praktiska, mentala och emotionella dimensioner.

Det sätt på vilket materialet samlats in och analyserats har gett möjligheter till en ytterst detaljerad studie av vardagslivets karaktär och spänningar. Videobanden synliggör sådant som aktörerna själva ofta inte märker. Materialet möjliggör en analys av de faktorer som ligger bakom olika konfliktsituationer i familjen. Den främsta behållningen av undersökningen består i dess helhetsbetonade, holistiska perspektiv på vardagen i hemmet. Perspektivet innebär att de handlingar med vilka familjen och dess enskilda medlemmar konstruerar hemmet analyseras med bevarande av handlingarnas komplexitet och mångsidighet.

Nyckelord: barnfamilj, vardag, familjeliv, växelverkan i familjen, hemkonstruerande handlingar, hem, holism, dynamisk, utvecklande arbetsforskning, kulturhistorisk aktivitetsteori, videoupptagning

Abstract

Pirjo Korvela: Yhdessä ja erikseen – perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka [Together and Individually – The Dynamics of Family Members' Gatherings at Home]. National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES). Research reports 130. Helsinki 2003. ISBN 951-33-1372-7

The aim of this research is to study the activity of family members at home and the dynamics of these gatherings. What is the nature of family members' being and doing things together at home? How are their individual and shared actions and discussions intertwined and how do they construct the home?

The study is theoretically based on the cultural-historical activity theory, and the analysis on the video-recorded data from three families. The research questions are the following: 1) what is a holistic unit of analysis that captures the intertwined nature of the everyday activity at home? 2) what are the actions that construct the homes of these families? 3) how is the home interpreted as a culturally and historically changing activity?

After analysing the transcribed data, the unit of analysis for studying the dynamics of family members' gatherings started to evolve. These units are called the episodes of activity. The episodes are holistic units of analysis as they carry the complexity of the activity: 1) every family member's actions and the material artifacts used, 2) social interaction between family members: who is talking to whom and what is talked about, 3) what family members do together, and what they do individually, 4) who are focused on a shared object, and 5) how family members use space in the home.

In addition to holism, the dynamics of the activity is the focus of this research. Analysis of the tensions in the activity is a method of analysing dynamic processes, and a way to analyse the nature of the dynamic activity at home. I focus on tensions in the family members' being together and doing together. There are three levels of tensions: tensions in matching family members' individual actions at the level of episodes, heterochronicity in transitional phases between the sequences, and tensions between home and other activity systems, such as work.

“Home constructing activity” consists of matching family members' individual actions, schedules, and the home chores with the demands of other activity systems, such as home, work and day-care. Matching actions is taken place through negotiations. Family members negotiate by talking, but also in other ways. An individual is able to join another individual's action while he or she has other things on his or her mind. Family members also negotiate by

expressing emotions through touching each other, through the tone of the voice, or through intermingling actions from two distinct sequences. Analysis reveals the holistic nature of home constructing action, its practical, mental and emotional features.

Video-recorded data of a family member's daily living provides a researcher with unprecedented opportunities to distinguish the dynamics of the family members' gatherings at home. It also makes it possible to follow the preceding events of an evolving conflict between family members. The main contribution of the study is the holistic unit of analysis in analysing activity at home. The unit preserves of the complex, intertwined, and interwoven nature of the home constructing activity of a family.

Keywords: family, everyday life, family life, interaction between family members, activity for constructing the home, home, household activities, holism, dynamics, developmental work research, cultural-historical activity theory, video-recorded data

Sisällys

Esipuhe
Tiivistelmä
Sammandrag
Abstract

Johdanto	1
----------------	---

Osa 1 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja menetelmät

1 Näkökulmia kodin arjen tutkimiseen	5
1.1 Perheen tehtävistä ja ajankäytöstä holistisiin malleihin	7
1.2 Perheen ja kodin määritelmien tarkastelua	11
1.3 Kotitalouden toiminta	16
1.4 Koti toimintana	20
1.5 Yhteenveto: tutkimustehtävät ja tutkimuksen rakenne	26
2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät	28
2.1 Tutkimusperheet	28
2.2 Kuvanauhoittamisen toteuttaminen tutkimusperheissä	31
2.3 Kuvanauhoitettu aineisto	34
2.4 Kuvanauhoitetun aineiston purkaminen tekstiksi ja aineiston rajaus	37
2.5 Aineiston analysointitavat	41
2.5.1 Päivä toiminnan havaintoyksikkönä	42
2.5.2 Toimintaepisodi analyysiyksikkönä	44
2.5.3 Analyysiyksiköstä toiminnan jännitteisiin	46

Osa 2 Holistisen analyysiyksikön rakentaminen

3 Arkipäivän sekvenssit	51
3.1 Sekvenssien löytäminen aineistosta	51
3.2 Sekvenssien kuvaus	52
3.3 Päivän perusrakenteen vaihtelu	55
3.4 Siirtymävaiheet	56
3.5 Tarkemman analysoinnin kohteena olevat sekvenssit	58
4 Toimintaepisodi yhteenkokoontumisen dynamiikan analyysiyksikkönä	59
4.1 Toimintaepisodien löytäminen aineistosta	59
4.2 Transkriptin jakaminen toimintaepisodeiksi	61
4.3 Toimintaepisodien rajapinnat	64
4.4 Analysoidun aineiston toimintaepisodien määrällinen tarkastelu	71
4.5 Toimintaepisodin holistinen luonne	77

Osa 3 Perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikka jännitteillä kuvattuna

5	Tekojen yhteensovittamisen jännitteitä	81
5.1	“Ootappa, minä katon” – tekojen yhteensovittamisen jännitteitä Perheessä III	81
5.2	“Annetaaks me Joukon kattoo aamupiiirrettyjä?” – tekojen yhteensovittamisen jännitteitä Perheessä I	88
5.3	“Ei ko, sitä tota, tota mikä sulla on täällä!” – tekojen yhteensovittamisen jännitteitä Perheessä II	93
5.4	Kodin arki – keinoja tekojen yhteensovittamiseksi	97
6	Eriaikaisuuden jännitteitä sekvenssien välillä	99
6.1	“Leivotaanks sitä kakkuu?” – kotiin asettautumisesta yhdessä tekemiseen	100
6.2	“Pitäs mennä suihkuun” – kotiin asettautumisesta nukkumaan laittautumiseen	106
6.3	“Mutta eihän ne nyt millään meinaa käydä nukkumaan, että pääsis tekemään töitä” – yhdessä tekemisestä lasten nukkumaan laittamiseen	110
6.4	Kodin arki – suunnitelmien ja käytettävissä olevan ajan yhteensovittamista	116
7	Kodin ja muiden toimintajärjestelmien välisiä jännitteitä – kolme tapaa sovittaa yhteen kotia ja työtä	122
7.1	“Kymmenen minuuttii ennen neljää” – neuvotteluja Perheessä I	123
7.2	“Tulkaas lapsukaiset, kohta tulee kiire” – rutiinilla Perheessä II	130
7.3	Työntekoa vai kotityötä Perheessä III	138
7.4	Kodin arki – kodin ja työn yhteensovittamista	140
8	Yhteenveto jännitteiden analyysistä: koti toimintana	143
8.1	Kodintuottamistoiminta	143
8.2	Yhdessä ja erikseen tekemisen jännite	145
8.3	Neuvottelun monet kasvot	149
8.4	Koti vuorovaikutuksessa erilaisten toimintajärjestelmien kanssa	152

Osa 4 Pohdinta

9	Tutkimusprosessin arviointia	159
10	Päätelmiä	165
Lähteet	168

Liitteet:

Liite 1.	Haastatteluaineisto	177
Liite 2.	Tutkimuksen esittely Perheille II ja III	178
Liite 3.	Perhe I haastattelu 11.3.1997	180
Liite 4.	Perhe II haastattelu 24.5.1997	182
Liite 5.	Perhe III haastattelu 10.6.1997	184
Liite 6.	Kirje Perheelle III	186
Liite 7.	Toimintaepisodit Perheen I keskiviikkoiltana (13.11.1996)	187
Liite 8.	Toimintaepisodit Perheessä II tiistai-iltana (6.5.1997)	192
Liite 9.	Toimintaepisodit Perheessä III keskiviikkoiltana (21.5.1997)	195

Johdanto

Tämän tutkimuksen alkuvaiheet paikantuvat 1990-luvun alkuun, jolloin toimin kotitalouden hoidon opettajana Helsingin diakonissalaitoksen sosiaalialan oppilaitoksessa. Opetin kotitalouden hoitoa muun muassa kodinhoitajaksi opiskeleville. Tällöin pohdin usein sitä, millaisia valmiuksia nämä kodinhoitajaopiskelijat tarvitsevat kohdatessaan asiakkaitaan, erityisesti lapsiperheitä kodeissaan. Mitä opiskelijoille tulisi opettaa, jotta he voisivat tulevaisuudessakin vastata lapsiperheiden tarpeisiin? Millaista on se arkitodellisuus, jossa heidän asiakkaansa elävät? Tällöin tein ensimmäisen tutkimussuunnitelmani, joka täydentyi myöhemmin kysymyksillä siitä, miten peruskoulun kotitalousopetusta tulisi kehittää, jotta se voisi vastata tulevien lapsiperheiden tarpeisiin. Avainkysymykseksi nousi kuitenkin se, mitä lapsiperheiden arkielämä oikeastaan on ja mikä siinä on olennaista arjen hallinnan kannalta. Samanaikaisesti kotitalousopettajan koulutuksessa oli virinnyt keskustelu, jossa painotettiin kokonaisvaltaisen tarkastelun merkitystä tutkimuksessa, samoin kuin arjen todellisuuden ja uusien metodisten ratkaisujen etsimistä (ks. Gröhn & Palojoiki [toim.] 1992).

Keräsin ensimmäisen aineistoni äitiyslomalla tai hoitovapaalla olevilta perheenäideiltä (N=18) eläytymismenetelmällä (ks. menetelmästä tarkemmin Eskola A. 1988; Eskola J. 1991, 1997). Tuossa vaiheessa pyrin saamaan esiin seikkoja, jotka kotiäitien arkielämässä olivat yhteydessä päivän onnistumisen ja epäonnistumisen kokemuksiin. Analysoin äitien kertomuksista, mitä kokemuksia heillä oli yhteisöstä, kodin sisällä syntyvistä ja ulkopuolelta tulevista säännöistä sekä työnjaosta (Korvela 1996). Aineistona olivat äitien kirjallisesti tuottamat kertomukset kokemuksistaan. Jo etukäteen tiedettiin tällaisen aineistonkeruun tuottavan tietoa vain kohtuullisen yleisellä tasolla. Tämän jälkeen tarkoituksena oli kerätä lisää aineistoa lapsiperheistä, mutta aineiston tarkempi keräämistapa oli tässä vaiheessa vielä avoinna.

Minulla oli tuolloin halu lähteä hahmottamaan ja tutkimaan lapsiperheiden arkielämää ”jotenkin kokonaisuutena”, holistisesti. Siksi etsin työlleni uusia vaikutteita. Tilaisuus tarjoutui, kun vuoden 1995 alussa pääsin mukaan tuolloin perustettuun Kehittävän työn tutkimuksen ja aikuiskoulutuksen tutkijakouluun. Tutkijakoulun myötä sain kiinteää ohjausta kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian soveltamiseksi lapsiperheiden arkielämän tutkimiseen ja tukea aineiston keräämiseen kuvanauhoittamalla tätä arkea. Tällöin tutkimukseni alkoi saada uutta suuntaa: se ankkuroitui teoreettisesti kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan ja aineisto muodostui kuvanauhatalenteista. Keskeinen tavoitteeni, arkielämän hahmottaminen ”jotenkin kokonaisuutena”, pysyi ja tarkentui. Kokonaisuutta lähdin etsimään aineistolähtöisesti.

Osa 1

Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat ja menetelmät

1 Näkökulmia kodin arjen tutkimiseen

Väitöskirjani aiheena on lapsiperheiden kiehtova ja vivahteikas arkielämä. Tarkastelen tätä erityisesti kysymällä: millaista on luonteeltaan perheenjäsenten yhteinen oleminen ja tekeminen kotona arkiamuina ja -iltoina, millaiset tekijät siihen vaikuttavat sekä miten perheenjäsenten erilliset ja yhteiset tekemiset ja keskustelut punoutuvat yhteen muodostaen perheen arjen. Etsiessäni vastauksia näihin kysymyksiin pohdin itse asiassa kotona väistämättä tapahtuvan ihmisten yhteisen kokoontumisen dynamiikkaa. Tässä tutkimuksessa dynamiikalla tarkoitetaan toiminnan dynamiikkaa. En käsittele niinkään perhedynamiikkaa, jolla tavallisesti tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu perheen sisällä tapahtuvasta kanssakäymisestä, perheen sisäisistä suhteista ja tunteista (ks. esim. Kyyrönen 1983, 13). Perhedynamiikalla voidaan tarkoittaa myös sitä, millaisia jännitteitä ja sopimuksia perheenjäsenten välillä on, sekä kuinka perheenjäsenten roolit vaikuttavat ja vaihtelevat kussakin tilanteessa (Latvala 2000). Katson kodin arjen dynamiikan, jota tutkin toiminnan näkökulmasta, edellyttävän laadullista tutkimusotetta. Tarkastelen arkea hetki hetkeltä ja tilanne tilanteelta kehkeytyvänä toiminnan prosessina, joka tuottaa uusia tilanteita. Tutkimukseen sisältyy sellaisen tutkimusmenetelmän kehittäminen, jonka avulla päästään tarkastelemaan tätä arkisen toiminnan monimuotoista rakennetta ja sen dynaamisuuksia.

Otan tutkimuksessani kodin käsitteen erityisen huomion kohteeksi ja tarkastelen sitä toiminnan näkökulmasta. Tutkittava ilmiö kuuluu kotitaloustieteen keskiöön, mutta ilmiön jäsentämiseksi ja tutkimiseksi turvaudun myös muiden tieteenalojen piirissä kehitettyihin tutkimusotteisiin ja metodisiin ratkaisuihin. Erityisesti kodin toiminnan käsitteelliseksi ymmärtämiseksi nojaudun kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan. (Määrittelen toiminnan käsitteen kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian mukaan [ks. alaluku 1.4]. Käytän ilmaisua ”oleminen ja tekeminen”, kun puhun tutkittavasta toiminnasta tätä määrittelyä yleisemmässä merkityksessä.) Se on saanut alkunsa kulttuurihistoriallisen psykologian parissa ja on sittemmin levinnyt ja kehittynyt monien tieteenalojen vaikutuspiirissä. Metodologisia vaikutteita työhöni olen saanut kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian erityisen sovelluksen, kehittävän työntutkimuksen, piiristä sekä sosiologian parissa kehitetystä etnometodologiasta ja vuorovaikutusanalyysistä tilanteisen toiminnan tutkimiseksi. Toiminnan teoriaa on sovellettu aikaisemmin kotitaloustieteeseen Gröhnin (1992) sekä Tuomi-Gröhnin ja Palojoen (2000) artikkeleissa sekä Huvilan (1993) ja Niklas-Salmisen (1994) syventävien opintojen tutkielmissa. Tämän väitöskirjatutkimuksen myötä toiminnan teorian tutkimustraditio tuo kotitaloustieteeseen uuden tavan tutkia kotia.

Tutkimusprosessini alkuvaiheesta lähtien tavoitteenani on ollut lapsiperheiden arkielämän hahmottaminen ”jotenkin kokonaisuutena”, holistisesti. Ymmärrykseni holismista rakentuu läpi koko työn. Ensimmäisessä luvussa esittelen erilaisia holistisia tarkastelu-

tapoja, joita kotitaloustieteen piirissä on kodin arjen tutkimiseksi hahmotettu useassa eri yhteydessä. Olen rakentanut luvun 1 juonen siten, että alaluvussa 1.1 tuon esiin ensin tutkimustehtävän muodossa oman tavoitteeni suhteessa holismiin: etsiä holistista analyysiyksikköä empiirisen aineiston käsittelyn työvälineeksi, alaluvussa 1.3 jatkan kotitaloustieteen piirissä tuotettujen käsitteellisten analyysien pohjalta holismin pohtimista. Tutkimustehtävään vastataan luvussa 4.5 rakentamalla empiirinen analyysiyksikkö siten, että ei rikota perheiden arkielämää erillisiksi paloiksi. Tutkimuksen johtopäätöksissä liitän holismin vielä tutkimuksessa käyttämiini käsitteisiin.

Suomalaisia tutkineet antropologit ovat tehneet havainnon, että moniin muihin maihin verrattuna suomalaiset viettävät paljon aikaansa kotonaan ja perheiden sosiaalinen elämä tapahtuu pääasiallisesti kodin seinien sisäpuolella (Roberts 1982; Abrahams 1991, 6). Kodin rakentumista suomalaisten arkielämässä voidaan pitää myös tämän vuoksi mielekkäänä ja keskeisenä tutkimusalueena. Lähden tässä luvussa liikkeelle tarkastelemalla ensin sitä, miten kodin arkikäytäntöjä on aikaisemmin tutkittu sekä miten nämä tutkimukset ovat suunnanneet ilmiön ymmärtämistä. Tämän jälkeen tarkastelen tutkimukseni kannalta keskeisiä käsitteitä, kuten koti, perhe ja toiminta. Lopuksi kokoan tutkimustehtävät ja hahmottelen väitöskirjan rakennetta.

Tutkimukseni alkulehdillä olen käyttänyt useissa yhteyksissä arjen ja arkielämän käsitteitä. Myös näiden käsitteiden tarkempi määrittelemineen on paikallaan tässä alussa. Minna Salmi (1991b) on artikkelissaan ”Ajatteletko arkena?” pohtinut laajasti arkielämän käsitteellistämisen suuntauksia. Hän kysyy, mitä arkielämä on. Hänen mukaansa kysymys saattaa vaikuttaa naiivilta, koska kaikki ihmiset ovat tavallaan arjen asiantuntijoita sitä eläessään. Arkielämän määrittelemineen käsitteellisesti ja yksiselitteisesti on jo paljon vaikeampaa kuin sen eläminen. Useissa kielissä arkielämän käsite liittyy toistoa korostavaan jokapäiväisyyteen ja rutiineihin. Sitä määritellään myös arjen vastakäsitteiden avulla, mitä näkemystä hänen mukaansa Norbert Elias (1978) korostaa. Salmen mukaan Karel Kosik (1978) puolestaan ei näe, että arki olisi vastakohta juhalle, vaan epätavalliset tapahtumat ovat osa arkea. (Salmi 1991b; Salmi & Kivimäki 1997.)

Dorothy Smith (1988) ei pyri määrittelemään arkielämää, vaan puhuu siitä problematiikkana, tutkimuksen lähtökohtana ja kontekstina. Hän painottaa sitä, että tutkimuksen on lähdettävä sieltä, missä ihmiset ovat ja selvitettävä subjektin paikallinen ja ajallinen sijainti (ks. myös Salmi 1991b). Tanskalainen sosiologi Birte Bech-Jørgensen (1991, 150) määrittelee arkielämän elämäksi, jota me jatkuvasti luomme joka päivä. Hän pitää arkielämää kokonaisprosessina, jossa ihmiset muuttavat arkielämän ehtoja eleyksi arkielämäksi ja jossa ”ihmisten tavat käsitellä noita arkielämän ehtoja tuottavat puolestaan uusia ehtoja arjelle ja luovat sen jatkuvuutta tai muuttuvuutta” (Salmi 1991b, 248). Kaikki tämä ei suinkaan vain tapahdu arkielämässä, sillä arkielämä ei ole kehys sille, mitä ihmiset tekevät, vaan ”kaikki tuo toiminta *tuottaa arkielämää*” (mt. 248). Arkielämän käsitteellistämineen ei Salmen (1991b, 248) mukaan ole siis ”tietyn kohteen substanssin etsimistä, vaan tuon arkielämää tuottavan prosessin hahmottamista”.

Lähden tässä tutkimuksessa hahmottamaan arkielämää tuottavaa prosessia nojautuen Dorothy Smithin (1988) näkökulmaan tutkia tätä prosessia siellä, missä ihmiset ovat. Prosessin empiirisessä tutkimisessa käytän arkipäivän käsitettä prosessin havaintoyksikkönä.

Se rajaa meneillään olevaa toimintaa analyysini kohteeksi menettämättä tulkintaani siitä, että arkielämä ei ole kehys sille, mitä ihmiset tekevät, vaan se tuotetaan sen tekemisen avulla.

1.1 Perheen tehtävistä ja ajankäytöstä holistisiin malleihin

Miten kodin arkea on tutkittu? Tyypillistä on ollut kiinnittää kodin arki yhteen perheen kanssa. Tarkastelen aluksi arkikäytäntöjä sellaisten tutkimusten avulla, joissa koti ja perhe ovat nivoutuneena toisiinsa. Luvussa 1.2 siirryn kirjallisuuden avulla erottamaan käsitteitä toisistaan ja antamaan niille erilliset merkitykset. Kuten edellä on jo tullut esille, oma tutkimusintressini kiinnittyy vahvemmin kodin määrittelyihin.

Aikaisemmat lapsiperheiden arkikäytäntöjä käsittelevät tutkimukset valottavat erilaisia näkökulmia lähtien perheen tehtävistä ja ajankäytöstä aina holistisiin malleihin. Tutkimustarkoituksiin kodin arkea on jaoteltu usealla tavalla. Perheellä ja kotitaloudella on nähty olevan erilaisia tehtäviä suhteessa yhteiskunnan tehtäviin (ks. Martikainen 1992, 138–139). Näitä tehtäviä ovat muun muassa taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen tehtävä (Blosser-Reisen 1975). Marin (1975, 234) on kerännyt yhteen yksityiskohtaisemmin perheen tehtäviä, joista osa on hänen mukaansa nykyaikana jo menettänyt merkityksensä. Perheellä on 1) tuotantotehtävä, josta jäljellä on ehkä perheenjäsenten materiaallinen “huolto”, 2) turva- eli niin sanottu sosiaalipoliittinen tehtävä, 3) kasvatus- eli sosialisointitehtävä sekä tähän liittyvä aatteellinen ja maailmankatsomuksellinen tehtävä, 4) lepo-, virkistys- ja vapaa-ajan tehtävä, 5) biologinen tehtävä ja 6) tunnetehtävä eli niin sanottu mielen terveydellinen tehtävä. Koti on nähty myös teollisen työvoiman uusintamisen paikkana (ks. esim. Jallinoja 1979).

Kodissa suoritettavia töitä on luokiteltu ajankäyttötutkimusten tarpeisiin usealla tavalla. Yksi päivä on hahmotettu erilaisten kotona suoritettavien tehtävien kautta, ja on laskettu, paljonko kuhunkin tehtävään on käytetty aikaa. Steidl ja Bratton (1968, 198) luettelevat tällaisia tehtäviä seuraavasti: 1) kotitaloustyöt (homemaking activities), kuten ruoan valmistaminen, astioiden pesu, ruoan valmistamisen esivalmistelut, muu ruoanvalmistus, säännöllisesti toistuva asunnonhoito, erityiset asunnon hoitotoimenpiteet, pyykinpesu, silitys ja muu vaatehuolto, huolenpito perheenjäsenistä, hankintojen tekeminen ja kirjanpito ja 2) kotitaloustöihin kuulumattomat toimet (nonhomemaking activities), kuten nukkuminen, lepääminen, huolenpito itsestä, muut vapaa-ajan toiminnot, maatalon työt, palkkatyö, muut kotitaloustöihin kuulumattomat työt sekä yhteiskunnalliset tehtävät. Kilpiö (1980, 66–67) on tutkinut palkattoman kotityön arvoa. Sen mittaamiseksi hän on jakanut kotityöt seuraaviin pääkategoriaihin: ruokataloustyöt, kodinhoitotyöt, käsityöt, huolto- ja kunnossapitotyöt, lasten hoito, muu hoitotyö, tavaroiden ja palvelusten hankkiminen, johto- ja suunnittelutyö ja muu kotitaloustyö. Kotitalousopetuksessa kodin arjen sisältöä

on jaettu neljään pääryhmään: ravitseminen ja ruoanvalmistus, siivous ja pyykinpesu, kodin talous ja kuluttajakysymykset sekä yhdessä elämiseen liittyvät kysymykset (mm. Kouluhallitus 1987, 9–17; Turkki 1990, 48).

Kotitalouden käytäntöjen laajaa sisältöä on pyritty tutkimuksellisesti hallitsemaan ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin on keskitytty johonkin tai joihinkin arkielämän osaluokkiin, esimerkiksi perheiden asumiseen (Saarikangas 1993), kotisiivoukseen (Aalto 1991, 1996, Huvila 1993), kodin teknologiaan (Cowan 1985a, 1985b; Cockburn & Fürst-Dilic [toim.] 1994; Lepistö 1994), ruokaan liittyviin käytäntöihin (Palojoki 1993, 1997) ja perheenjäsenten välisiin ihmissuhteisiin (Haverinen & Martikainen 1999). Toiseksi on luokiteltu arkikäytännöt yksityiskohtaisiksi luokiksi, joita on sitten pystytty käsittelemään kvantitatiivisilla aineiston analysointimenetelmillä (Kilpiö 1980; Sääntti & Väliaho 1982), tai on otettu huomioon koko päivän tapahtumat, mutta vain yhden perheenjäsenen näkökulmasta kerrallaan (Varjonen 1991). Viimeistä tyyppiä edustaa myös ruotsalaisen Kajsa Ellegårdin käyttämä päiväkirja-aineistoihin pohjautuva havainnollinen aika-maantieteellinen (tidgeografisk) kuvaamismenetelmä (Ellegård 1999, 2001, ks. myös Friberg 1993).

Laajoja kvantitatiivisia aineistoja hyödyntävät ajankäyttötutkimukset ovat pystyneet keräämään arvokasta tietoa siitä, kuinka paljon aikaa erilaisiin kotitöihin käytetään ja miten kotityöt jakaantuvat eri perheenjäsenten kesken, mutta tutkimustapa ei välttämättä ole tehnyt oikeutta tutkittavalle ilmiölle. Niemen ja Pääkkösen (1992) ajankäyttötutkimuksen mukaan suomalaiset miehet seurustelevat perheensä kanssa keskimäärin 18 minuuttia vuorokaudessa ja naiset 20 minuuttia, kun nuorin lapsi on alle kouluikäinen. Tulos on yllättävä, sillä saman tutkimuksen perusteella voidaan laskea, että perheet viettävät suurimman osan vapaa-ajastaan kotona: naiset 7½ tuntia ja miehet 4 tuntia 40 minuuttia vuorokaudessa. Mitä perheenjäsenet tekevät, jos he seurustelevat keskenään vain pienen ajan, vaikka viettävät yhdessä useita tunteja? On katsottava tarkemmin, miten tällainen tulos on saatu.

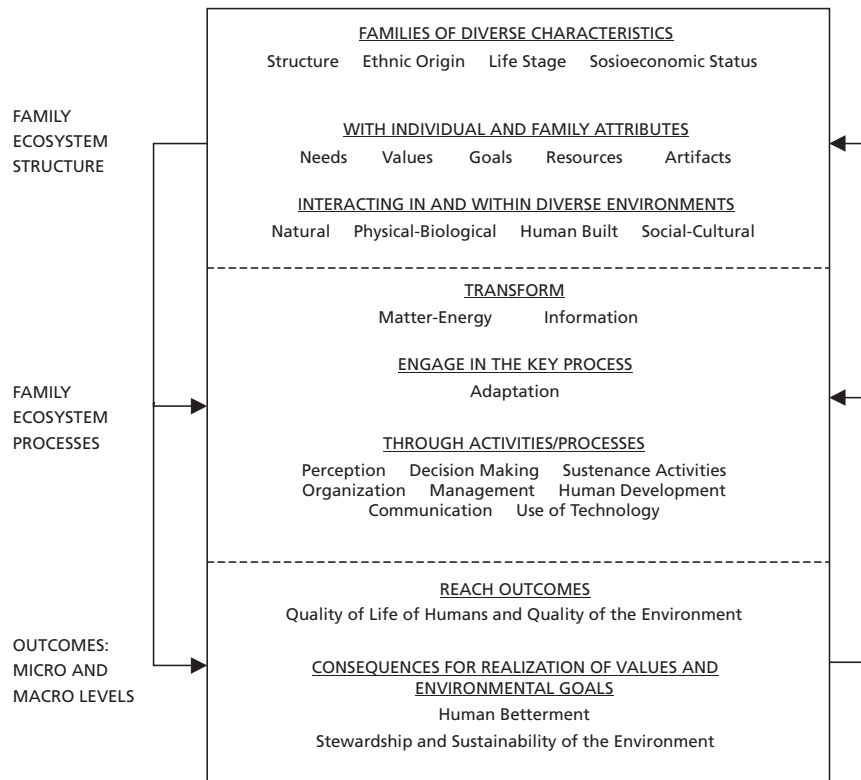
Tutkimuksessa kysyttiin erikseen aikaa, jonka vastaaja käyttää perheen kanssa seurusteluun, mutta mitä tällä seurustelulla oikeastaan tarkoitetaan? Seurustelun lisäksi naiset käyttävät muun muassa 147 minuuttia lastenhoitoon perheissä, joissa nuorin lapsista on alle kouluikäinen. Miksi vastaajat eivät mieltäneet lastenhoitoa tai esimerkiksi television katselua perheen kanssa seurusteluksi? Jallinoja (2000, 208–209) kritisoi tutkijoiden tapaa tehdä luokitteluja, jotka erottavat erilaiset tehtävät toisistaan. Tällöin saattaa syntyä mielikuva, että lastenhoito ei olisi samalla osa perheenjäsenten välistä seurustelua. Hän väittää, että pohjimmiltaan syyllinen on kuitenkin meidän tapamme käsitellä aikaa. “Se pilkotaan erilaisten tehtävien suorittamiseksi, jolloin jokaiselle niistä erottuu oma aikansa. Samalla tehtävät tulevat työnjakokysymyksiksi. (...) Työnjako tekee puolestaan ajasta itse kunkin aikaa, jota jaetaan eri tehtävien kesken. Tällainen jako sallii myös perheen ajan tulla tilastoiduksi, mutta sekin eristetään muusta toiminnasta.” Perheelle erikseen varattu aika näyttää tutkimuksissa jäävän kovin lyhyeksi, koska muut tehtävät ovat jo vieneet käytössä olevasta ajasta ison osan (mt. 209).

Varjosen (1991) tutkimuksessa tätä ajankäyttötutkimuksia koskevaa ongelmaa pyrittiin ratkaisemaan ottamalla tutkimuksen kohteeksi kotitöiden samanaikaisuus. Tutkimuk-

sessä havainnoitiin, mitä kaikkea muuta perheenemännällä oli meneillään, kun hän suoritti esimerkiksi lasten hoitoon liittyviä tehtäviä. Tällöin kullekin kotityölle saatiin lasketua siihen käytetty aika ja se, mitä kaikkea tehtiin sen kanssa samanaikaisesti.

Arkitoiminnan pilkkominen pieniksi yksiköiksi tehtävien mukaan on rikkonut kodin arjen monimuotoisen, vyyhtimäisen rakenteen. Tätä ongelmaa on pyritty ratkaisemaan esimerkiksi siten, että arkea on yritetty hahmottaa kokonaisuutena erilaisten holististen systeemimallien avulla (mm. Deacon & Firebaugh 1988; Badir 1991; Bubolz & Sontag 1993; Thompson 1991). Mallit kokoavat yhteen arkielämän eri tekijöitä. Niiden anti on kuitenkin lähinnä heuristinen, koska niiden soveltaminen empiirisessä tutkimuksessa on jäänyt rakenteellisten tekijöiden kuvaamisen tasolle. Mallien yhteydessä ei juuri ole pohdittu sitä, miten niitä voisi käyttää empiirisen tutkimuksen apuvälineenä siten, että yksilöiden ja perheiden näkökulma voitaisiin tarkastelussa ottaa huomioon.

Deaconin ja Firebaughin (1988) perheen voimavarojen hallinnan mallissa kotitaloustyössä ilmenevät tehtävät nivotaan (holistiseksi) vyyhdiksi jatkuvan päätöksenprosessin avulla. Bubolzin ja Sontagin (1993, 439) mallissa holistisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että tutkittaessa perhettä systeeminä analyysin tulisi sisältää sekä yksilön, perheyksikön ja sen ympäristön ominaisuudet että se, mitä niissä ja niiden välillä tapahtuu (KUVIO 1.1).

KUVIO 1.1. Perhe-ekologiseen teoriaan liittyvien käsitteiden suhteet (Bubolz & Sontag 1993, 438)

Bubolz ja Sontag korostavat mallin yhteydessä sitä, että tutkimuksessa tulisi painottaa sekä perhesysteemin rakenteen että perhesysteemin ja sen erilaisten ympäristöjen välisten vuorovaikutusprosessien analysointia. Mallissa jo itse luettelo paljastaa näiden prosessien (activities/processes) moninaisuuden ja erilaisuuden, kuten myös niiden samanaikaisuuden. Tästä huolimatta mallin heikkoutena on kuitenkin pidettävä sitä, ettei perhesysteemin sisäisiä prosesseja, kuten ei myöskään niiden ja erilaisten ympäristöjen välistä vuorovaikutusta avata riittävästi. Perhesysteemin sisäisiä prosesseja ei myöskään ole päästy tutkimaan siten, että niiden välinen vuorovaikutus, dynaamisuus ja holistisuus olisi otettu yhtäaikaisen tarkastelun kohteeksi. Tällaista tutkimusta tarvitaan, mutta kuten Bubolz ja Sontag (1993, 439) toteavat: tutkimuksia, joissa nämä tekijät olisi otettu yhtäaikaisen tarkastelun kohteeksi, on kuitenkin harvassa, koska ne esimerkiksi osoittavat, että luonteeltaan ja toiminnaltaan monimutkaisen perhe-ekosysteemin tutkiminen kokonaisuutena on hankalaa. Tämän vuoksi mallista on tyydytty ottamaan tutkimuksen ja tarkastelun kohteeksi vain joitakin osatekijöitä kerrallaan.

Kotitalouden toiminnalle on ominaista se, että siinä ovat läsnä kaikki malleissa esitetyt osatekijät yhtä aikaa. Jos osatekijät irrotetaan erilliseen tarkasteluun eli erotetaan toistensa yhteydestä, rikotaan samalla arkitoiminnan rakenne. Turkki (1999) peräänkuuluttaa holistisen eli kokonaisvaltaisen näkökulman tarvetta empiirisessä tutkimuksessa. Hän katsoo, että kotitalouden eri tekijöiden mahdollisimman laaja-alainen tarkasteleminen ei riitä, “vaan pyrkimyksenä tulee olla se, että kotitalouden kokonaisuus tai tiettyyn asiaan tai tilanteeseen liittyvä kokonaisuus otetaan sellaisenaan ja kaikkine ominaispiirteineen tutkimuksen kohteeksi”. Samaa painottaa myös Badir (1991), joka katsoo, että arkiset tilanteet tulisi opetella näkemään kokonaisuuksina ja havaitsemaan myös tilanteiden kehittymiseen ja dynamiikkaan olennaisesti vaikuttavat tekijät.

Jotta arkielämän moninaisuus pystyttäisiin saamaan yhtäaikaisen tarkastelun kohteeksi, tulisi löytää sellainen analyysitapa, joka pitää sisällään tämän moninaisuuden. Tutkijan tulisi käsitellä eri tekijöitä ja niiden suhteita yhtäaikaisesti ilman, että tilanteen kokonaisuutta tarvitsee jakaa osiin ja irrottaa toistensa yhteydestä. Koska aikaisemmat tutkimusesimerkit eivät ole nostaneet esiin tällaista empiiristä analyysitapaa, vaan ovat tarjonneet arkikäytäntöjen tutkimiseen sen rakennetta rikkovia jaotteluja, **lähden tässä tutkimuksessa etsimään uudenlaista analyysiä, joka säilyttää arjen prosessin ja rakenteen ja lähden etsimään tätä analyysiä vastaavia menetelmällisiä välineitä lapsiperheiden arkielämästä kerätyn empiirisen aineiston avulla** (tutkimustehtävä 1).

1.2 Perheen ja kodin määritelmien tarkastelua

Kotia ja perhettä koskevassa viimeaikaisessa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota *perheen käsitteen* muuttumiseen (ks. Copeland & White 1991, 3; Martikainen 1992; Forsberg 1994, 1995; Beck & Beck-Gernsheim 1995; Hill 1995; Hyden & Hyden 1998; Ritala-Koskinen 2001). Perinteisesti perheellä tarkoitetaan ydinperhettä, jossa on isä, äiti ja heidän biologiset lapsensa. Ydinperheen lisäksi kulttuurissamme on useita hyväksytyjä perhetyppejä. (Alanen 1994; Jallinoja 1984, 1991, 1994, 1997; Virkki 1994, 6; Marin 1994, 19; Reuna 1997; Hyden & Hyden 1998.) Vaikka viimeaikaiset tilastot osoittavat, että edelleen tavallisin perhetyyppi Suomessa on kahden lapsen ydinperhe (Tilastokeskus 2002), perhe yhteisönä on entistä heterogeenisempi. Kolmen vuosikymmenen ajan on useissa länsimaissa ollut havaittavissa samanlaista kehitystä: perheiden lapsiluku on laskenut; parisuntien tai naisten vapaaehtoinen lapsettomuus on lisääntynyt; avioerojen, uudelleen avioitumisen ja uudelleen eroamisen määrä on kasvussa; yksinelävien, lapsen hankkivien naisten määrä on kasvussa; samaa sukupuolta olevien vanhempien ja heidän lastensa pyrkimykset tulla kohdelluksi perheenä ovat laajentuneet. Tällaisen kehityksen seurauksena perheen rakenne moninaistuu. (Lüscher 1998, 187–188.)

Perhettä voidaan määritellä eri näkökulmista, kuten perheen rakenteen, taloudellisten käytäntöjen, sukulaisuussuhteiden, asumisjärjestelyjen, voimavarojen jakamisen (Hill 1995, 37–38) ja perheen tehtävien avulla (mm. Marin 1975; Hurme 1995). Perhettä määrittellään sen *rakenteen* avulla Tilastokeskuksen (1995, 9) tutkimuksessa seuraavasti: perhe muodostuu avio- tai avoliitossa olevista vanhemmista ja heidän lapsistaan tai yhdestä vanhemmasta ja lapsista tai avioparista tai avoparista, joiden luona ei vakituisesti asu lapsia. Perhe koostuu vain yhdessä asuvista ihmisistä. Yksinasuvia ihmisiä ei sisällytetä perhevähistöön kuuluviksi, kuten ei myöskään sisaruksia, jotka asuvat yhdessä tai isovanhempiensa kanssa. Tilastokeskuksen mukaan lapsiperheestä puhutaan silloin, kun perheeseen kuuluu alle 18-vuotiaita lapsia. Hillin (1995, 37) mukaan aikuisten lasten sijoittaminen perherakenteeseen ei ole niin selvärajainen kysymys kuin Tilastokeskuksen (1995) määrittelyssä.

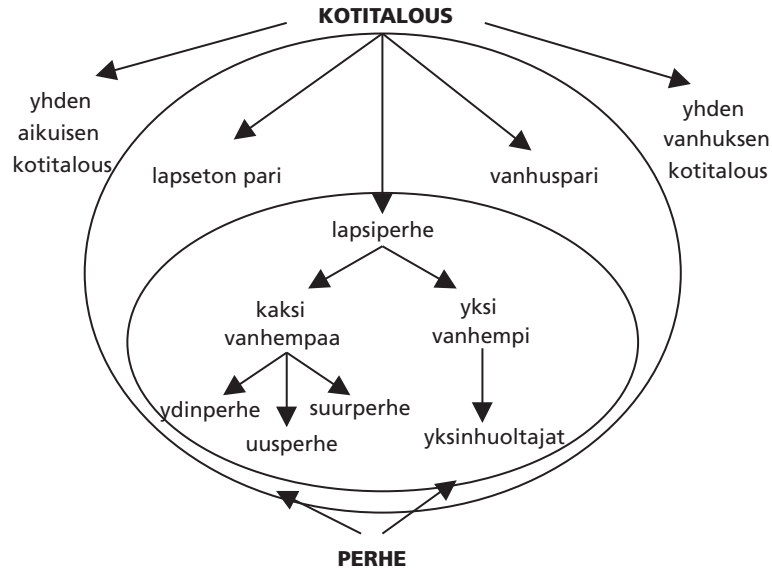
Vuoden 2001 lopussa Suomessa oli 605 322 lapsiperhettä. Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on 44 prosenttia. Ylivoimaisesti yleisin lapsiperhe on edelleenkin avioparin perhe, joita kaikista lapsiperheistä on 64 prosenttia (389 174 perhettä). Yksinhuoltajaperheiden (118 410 perhettä) osuus oli 19,6 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Näistä 14 544 perhettä oli yksinhuoltajaisien perheitä. Sellaisia lapsiperheitä, joiden vanhemmat eivät ole naimisissa keskenään, oli 97 738 perhettä. (Tilastokeskus 2002, 12–13.)

Määriteltäessä perhettä *taloudellisten käytäntöjen* mukaan kysytään, kuka perheenjäsenistä on työmarkkinoiden käytettävissä (mies, vaimo tai molemmat). Kun perhettä määrittellään *sukulaisuussuhteen* mukaan, puhutaan biologisesta siteestä, adoptiosta tai avioliit-

tosta, jotka määrittävät, kuka kuuluu perheeseen ja kuka ei. Kun määritellään perhettä *voimavarojen jakamisen* avulla, kiinnitetään huomiota siihen, miten ne perheenjäsenet, jotka asuvat yhdessä, mutta myös ne, jotka asuvat erillään, yhdistävät ja jakavat voimavaroja keskenään. Yhdessä asuminen on tärkeää määriteltäessä perhettä *asumisjärjestelyiden* perusteella. (Hill 1995, 37–38.) Tällöin lähestytään kotitalouden käsitettä. Perhe käsitteellistetään sellaiseksi muodostumaksi, johon kuuluvat yksilöt liittyvät yhteen biologisen sukulaisuuden, avioliiton tai adoption kautta. Kotitalous puolestaan muodostuu yksilöistä, jotka jakavat saman asunnon (mt. 46). Hurme (1995, 141) määrittelee perheen seuraavasti: siinä on olennaista se, että ihmiset asuvat saman katon alla, mutta yhdessä asuminen ei tapahdu vain käytännöllisistä syistä, kuten esimerkiksi opiskelija-asunnossa asuminen, vaan siihen liittyy positiivinen emotionaalinen suhde, joka on tarkoitettu kestäväksi.

Perhettä ja kotitaloutta on määritelty myös *erilaisten tehtävien* kautta. Perheellä on tällöin nähty olevan ainakin biologinen, tuotannollinen, kasvatuksellinen, koulutuksellinen, tunnetehtävä ja sosiaaliseen asemaan liittyvä tehtävä. Nykyisin yhteiskunta on ottanut enemmän vastuuta tuotannollisesta ja koulutuksellisesta tehtävästä, kulutustehtävä on syrjäyttänyt tuotannollisen tehtävän ja sosiaalista asemaa ei saavuteta vain perheen avulla, vaan sitä voi rakentaa myös yksilöllisesti. (Hurme 1995, 142–143.) Kotitalouden tehtävinä pidetään Blosser-Reisenin (1975) mukaan sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista tehtävää. Perheen ja kotitalouden tehtäviä vertailtaessa huomataan, että biologinen tehtävä on puhtaasti perheen tehtävä. Muiden tehtävien osalta vertailu riippuu siitä, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan.

Martikaisen (1992, 138–139) mukaan kotitalouden tehtävät painottuvat eri tavalla rakenteeltaan erilaisissa kotitalouksissa. Kun tutkimuskohteena on useamman kuin yhden yksilön muodostama kotitalous, nousevat sosiaalinen tehtävä ja ihmissuhteiden merkitys keskeiseksi jäsenten hyvinvoinnin kannalta. Ne kotitaloudet, joissa on lapsia, ovat korostuneesti tunneyhteisöjä ja vastaavat seuraavien sukupolvien socialisaatioprosessista. Näistä syistä Martikainen näkee, että käsitteiden kotitalous ja perhe välisen eron selkiyttäminen on välttämätöntä pohdittaessa ihmissuhteiden merkitystä kotitalouden toimintaa ohjaavana tekijänä. Hän määrittelee perheen käsitteen käyttämällä apuna rakenteeltaan erilaisten kotitalouksien luokitusta, joka vastaa Tilastokeskuksen käyttämää luokitusta (KUVIO 1.2).

KUVIO 1.2. Rakenteeltaan erilaiset kotitaloudet ja perheen käsite (Martikainen 1992, 139)

Beck ja Beck-Gernsheim (1995) ovat tarkastelleet perheen kehityshistorian muuttumista länsimaaisessa yhteiskunnassa ja erottaneet kolme kehitysvaihetta siirryttäessä esiteollisesta ajasta moderniin aikaan. Ensimmäisessä vaiheessa perhe oli taloudellinen yksikkö, jossa aviopuoliset eivät näyttäytyneet erillisinä yksilöinä vaan perheyhteisönsä jäseninä. Tällöin puolison valintaa rajoittivat etukäteen määritellyt kriteerit, kuten sosioekonominen asema ja varallisuus, rotu ja uskonto. Avioliitto järjestettiin perheen, sukulaisuuden tai paikallisen yhteisön muodostaman verkoston avulla. Miehellä ja vaimolla oli selkeästi rajatut tehtävät ja he tiesivät, mitä heiltä odotettiin. Toisessa vaiheessa, kun laajempi perheyhteisö alkoi hajota, miesten odotettiin organisoivan oman perheensä elämä. Perheen kiinteys säilyi ehyenä naisten oikeuksien kustannuksella. (Mt. 76, 79, 88.)

Karkeasti arvioiden ajanjakso 1960-luvulta nykypäivään edustaa uutta, kolmatta vaihetta, jossa molemmat sukupuolet ovat joutuneet kohtaamaan oman elämänsä rakentamisen autuuden ja taakan. Tällä tarkoitetaan sitä, että puolisoilla on enemmän vapautta, mutta samalla vähemmän perheen ulkopuolelta tulevaa tukea. Puolisoiden tulee neuvotella keskenään heidän yhteisistä tavoitteistaan. Tämä nykytilanne mahdollistaa todellisen kumppanuuden rakentamisen, mutta ongelmaksi voi muodostua tasapainon löytäminen omana itsenä olemisen ja sen välillä, että on osa jatkuvaa yhteisyyttä toisen sellaisen ihmisen kanssa, joka yhtäläillä on etsimässä itseään. (Mt. 76–79, 86.)

Modernisaation edetessä lisääntyä erilaisten päätösten määrä kaikilla arkielämän alueilla. Joudutaan päättämään siitä, kuka pesee astiat ja milloin, kuka vaihtaa vaipat, käy ostoksilla ja imuroi. Nämä päätökset muuttuvat yhtä epäselviksi kuin kysymykset siitä, kuka ansaitsee leivän, kuka päättää muutetaanko vai ei ja ollaanko sukupuolisuhteessa ainoastaan asianmukaisesti vihityn, arkisen elämän jakavan kumppanin kanssa vai myös muiden kanssa. Avioliitto voidaan erottaa sukupuolisuhteesta, sukupuolisuhte vanhemmuudesta ja vanhemmuus moninkertaistuu avioerojen avulla. Koska perinteisten siteiden merkitys on vähäinen ja rakkaus miehen ja naisen välillä on osoittautunut haavoittuvaksi ja alttiiksi epäonnistumisille, suhde lapseen lupaa sidettä, joka on Beckin ja Beck-Gernsheimin (1995) mukaan perustavampaa laatua oleva, syvempi ja kestävämpi kuin mikään muu suhde tämän hetken yhteiskunnassa. (Mt. 34, 73–74.)

Perhe, joka tarjosi ennen pohjan perheenjäsenten välisille pysyville suhteille, on vähitellen hajonnut vähemmän sitoviksi erillisuhteiksi ja korvautunut osittain erilaisilla sosiaalisilla verkoilla. Avioliitto ja avioero, perheen portinvartija-tapahtumat, ovat muuttuneet poluiksi, jotka lävistävät tai ohittavat perheen monin eri tavoin ja muodoin. Tämä johtaa siihen, että jokaisella ”perheen” jäsenellä on oma, erilainen perheensä. Tästä huolimatta perhe on silti olemassa: kotina, läheisinä ihmissuhteina, verisiteinä ja perheen eri sukupolvina. (Marin 1994, 21–22.)

Alanen (1994, 28–31) luonnostelee tulevaisuudessa mahdollisia erilaisia perhetyyppejä: ydinperhe, hajaperhe ja verkostoperhe. Hän erottelee nämä perhetyypit toisistaan kahden dimension mukaan: 1) kuinka sitova keskinäinen suhde äidillä ja isällä on ja mikä on muiden ystävyysuhteiden merkitys ja 2) kuinka vahva suhde vanhemmilla ja lapsilla on ja miten jatkuva traditioiden siirtyminen sukupolvelta toiselle on.

Silti edelleen perheeseen ja kotiin ladataan paljon normatiivisia odotuksia: koti on pyhä, perheen sisäinen asia, johon muilla ei ole oikeutta puuttua tai koskea. Normatiivisuus kahlitsee perheen johonkin, jota ei välttämättä aina todellisuudessa ole, koska perherakenne muuttuu ja ihmiset elävät eri tavalla kuin ennen. Tutkimuksessani mukana olevat kolme perhettä havainnollistavat perherakenteiden erilaisuutta edustaen siten rakenteiden historiallista muutosta (ks. luku 2, s. 28–30).

Edellä esitetyissä tutkimuksissa lähtökohtana on se, että perhettä pyritään määrittelemään käsitteellisesti. Perhesosiologiasta löytyy perheen tutkimiseksi myös toisenlainen lähestymistapa. Tälle mikroanalyttiselle lähestymistavalle on ominaista, että siinä lähde-tään käsitteiden määrittelemisen sijasta tutkimaan niitä käytäntöjä, joilla perhe saadaan aikaan. Tätä kautta tuotetaan ymmärrystä siitä, mitä perhe on, sillä ihmiset luovat perheensä toimiessaan. (Gubrium & Holstein 1990; Morgan 1996, 1999; Silva & Smart 1999.) Samaa lähtökohtaa Aino Ritala-Koskinen (2001) on noudattanut omassa tutkimuksessaan, joka käsittelee perhettä lapsen näkökulmasta. Kotitodellisuutta tuotetaan ja ylläpidetään vuorovaikutteisesti (Holstein & Gubrium 1994, 233). Tämän vuoksi on analyyttinen fokus käännettävä vuorovaikutusprosessien tutkimiseen (mt. 246). Perheen sosiaalista rakentamista on tutkittu muun muassa erilaisissa institutionaalisissa keskusteluissa (mm. Gubrium & Holstein 1990; Holstein & Gubrium 1994).

Kodin käsitettä on viime vuosina pohdittu useiden tieteenalojen puitteissa¹. Koti ja *asunto* mielletään usein lähes samaksi asiaksi. Niillä on yhteneviä piirteitä, mutta ne eivät ole toistensa synonyymejä. Asunto tarkoittaa yksinkertaisimmillaan suojaa (Rykwert 1991, 54; Rodman 1997, 223). Se kiinnittyy tiettyyn paikkaan, mutta koti ei välttämättä tarvitse mitään tiettyä paikkaa. Koti liittyy ennemminkin paikkaan yhteisössä, tunnesuhteisiin ja perhe-elämään (Dovey 1985, 33–34; Rykwert 1991, 56–57; Modell 1997, 213). Koti ymmärretään usein myös lähes *perhe-elämän* synonyyminä (Markkola 1994, 14). Kodin käsitteen sitominen perhe-elämän yhteyteen on ongelmallista, koska koti ei ole vain perheen ”omaisuutta”, vaan yhtäläillä yksinasuvallakin on koti.

Antropologi Mary Douglas (1991, 287–290) painottaa sitä, että koti on tilaan liittyvä käsite, vaikkakaan koti ei kiinnity vain tiettyyn asuntoon tai paikkaan. Koti voi muodostua vaikkapa liikuteltavaan teltaan tai veneeseen. Vaikka Douglasille kodin käsite liittyy vahvasti tilaan, se on kuitenkin dynamisempi käsite kuin asunto: koti alkaa siitä, kun jokin tila otetaan haltuun. Jokinen (1996, 37) tulkitsee Douglasia seuraavasti: ”Tilan haltuun ottaminen tarkoittaa sen tavaroiden ja paikkojen järjestyksessä pitämistä ja sen ajan ja tahdin hallintaa. Siitä syntyy *koti*, ja ajan ja tilan hallinta saa esteettisiä ja moraalisia ulottuvuuksia”. Tilan rinnalla Douglas käyttää kodin määrittelyssä myös sen ajallista rakennetta, joka muodostuu *säännöllisesti toistuvasta tekemisestä*, ”a pattern of regular doings”. Koti on aukipuhumattomien sopimusten eli kaikkien tiedossa olevien tapojen (conventions) verkko (Douglas 1991, 302). Aukipuhumattomien sopimusten lisäksi kodissa on kysymys myös, ainakin jossain määrin, eksplikoiduista sopimuksista, esimerkiksi yhteen muuttavien henkilöiden kesken, ja siitä, että lapset kasvavat näihin sopimuksiin omien havaintojensa kautta. Douglas kirjoittaa kodin olevan myös yhteismitattomien (incommensurable) oikeuksien ja velvollisuuksien verkko. Tällä hän tarkoittaa sitä, että kaikki palvelukset, joita perheenjäsenet tekevät toisilleen eivät perustu tasan menevään vastavuoroiseen vaihtoon, jossa vastapalvelukset ovat täysin samanarvoisia, vaan vastavuoroisuuden eleet tapahtuvat viiveellä ja ovat usein muuntuneita. Palvelukset ovat siis osa kokonaisuutta, jossa vaihtoa tapahtuu niin perheenjäsenten kuin sukupolvienkin kesken ja niiden välillä. (Mt. 302.)

Vilkko (1998, 2000, 2001) näkee koti-käsitteessä kaksi puolta: koti liittyy tiettyinä aikana tiettyyn paikkaan ja asuntoon, josta olemme tehneet kotimme. Toisaalta koti on *mielen koti*, johon liittyy sosiokulttuurista arvomaailmaa, yksilöllisiä kokemuksia ja tunteita. Käsitteessä ”mielen koti” on jotakin samaa kuin Rapportin ja Dawsonin (1998a, 1998b)

¹ Kodin käsitettä on tarkasteltu mm. seuraavissa kokoomateoksissa tai teemanumeroissa: ”Home in the Islands – Housing and Social Change in the Pacific” (Rensel & Rodman [toim.] 1997), ”Migrants of Identity – Perceptions of Home In a World of Movement” (Rapport & Dawson [toim.] 1998), ”House Life – Space, Place and Family in Europe” (Birdwell-Pheasant & Lawrence-Zúñiga [toim.] 1999), ”At Home – An Anthropology of Domestic Space” (Cieraad [toim.] 1999), ”Ideal Homes? – social change and domestic life” (Chapman & Hockey [toim.] 1999), Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehden teemanumero: ”Koti!” (Janus 3/2000), ”Koti tieteiden risteyksessä” (Jarva & Korvela [toim.] 2001). Käsitettä on tarkasteltu myös yksittäisten tutkijoiden erillisissä pohdinnoissa, kuten ”House as a mirror of self - Exploring the deeper meaning of home” (Marcus 1995), ”Kertomuksia naisten kodittomuudesta” (Granfelt 1998) ja ”Domesticated violence – The power of the ordinary in everyday Finland” (Lahti 2001). Aikaisemmin on lisäksi ilmestynyt mm. Altmanin ja Wernerin (1985) toimittama ”Home Environments – Human Behavior and Environment Advances in Theory and Research” sekä Social Research -lehden kotia käsittelevä teemanumero ”Home: A Place in the World” (Social Research 1/1991).

kodin käsitteessä, jonka he irrottavat kokonaan asunnosta ja paikasta. He väittävät, että koti on globaalinen käsite, jotakin sellaista, joka liikkuu ihmisten mukana. Tällöin koti ei kiinnity mihinkään kiinteään tilaan, vaan se voidaan nähdä yksilöllisempänä ja yksityisempänä asiana, jokaisen omana, kirjoittamattomana elämän tarinana. Tässä he viittaavat John Bergerin (1984, 64) kaunokirjalliseen teokseen, jossa hän kirjoittaa kodin olevan *äännetön kertomus eletystä elämästä*. Myös Vaines (1992) kuvaa kodin moniulotteisuutta kolmen metaforan avulla: Home as Factory, Home as Relationships ja Home as Moral Center. Turkki (1999, 86) kääntää nämä metaforat kodin tuotannolliseksi, vuorovaikutukselliseksi ja moraaliseksi ulottuvuudeksi. Vaines (1999, 20) liittää kodin käsitteen globaalille tasolle neljännen kotiin liittyvän metaforan avulla: The World is Our Home. Hän liittää globaaliuden pikemminkin ekologiseen näkökulmaan siihen, miten voimme vaikuttaa joka-päiväisillä, yksilöllisillä valinnoillamme koko maailman ekologiseen tilaan.

Tutkimuksessani määrittelen kodin paljolti Douglasin (1991) mukaan. Tällöin koti on sekä tilaan liittyvä käsite että perheen sosiaalisten suhteiden järjestelmä. Tilan haltuun ottaminen muodostuu siellä asuvien ihmisten säännöllisestä tekemisestä tavaroiden ja paikkojen parissa samalla, kun koti rakentuu sosiaalisista suhteista. Tutkin määritelmän suuntaamana kotia empiirisesti perheenjäsenten konkreettisen tekemisen kautta ja itse tekemisenä (ks. s. 6–7). Lähestyn näitä määrittelyjä kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta (ks. jäljempänä). Tällöin tekemisen empiirinen analyysi edellyttää, että analyysi kohdistetaan yksilöllisiin tekoihin, joita ei eroteta tarkastelussa ja tulkinnessa tekoja yhdistävästä, kohteellisesti suuntautuneesta toiminnasta. Toimintaa tarkastellaan puolestaan laajemmin ilmenevänä, kulttuurisesti ja historiallisesti rakentuneena järjestelmänä. **Lähden analysoimaan sitä, miten perheenjäsenet tuottavat kodin arjen eli kodin päivittäisillä teoillaan kokoontuessaan yhteiseen tilaan** (tutkimustehtävä 2).

1.3 Kotitalouden toiminta

“Kotitalouden toiminta”-käsitettä on kotitaloustutkimuksessa käytetty pitkään jonkinlaisena kotitaloudessa tapahtuvia toimia yhteen keräävänä yläkäsitteenä. Yleisenä piirteenä on ollut, että käsitettä ei ole liitetty kiinteästi mihinkään toimintaa tarkasteleviin teorioihin, vaan se on jäänyt näin ollen ilman teoreettista sisältöä. Teoreettista sisältöä edellyttävänä käsitteenä kotitalouden toiminta otettiin tutkimuksen kohteeksi Suomessa 1990-luvun alkupuolella, jolloin perustettiin Helsingin yliopiston kotitalousopettajan koulutukseen tutkimusprojekti: “Kotitalouden toiminta ja sen muutos kotitalousopetuksen kehittämisen lähtökohtana”. Projektin käynnistymisen yhteydessä julkaistiin kokoomateos, jossa pohdittiin “kotitalouden toiminta”-käsitettä useasta eri näkökulmasta (Gröhn & Palojoki [toim.] 1992). Turkki (1992, 11) määrittelee kotitalouden toiminnan siinä seuraavasti: “toiminta ymmärretään laajana yläkäsitteenä, joka sisältää kaikkia kotitalouden jäseniä yhdistäviä päämääriä ja niihin nivoutuneena toimintaa ohjaavat arvot”. Hän painottaa, että kotitalouden toiminnan analysointi on keskeistä kotitalousopetuksen kehittämisessä,

sitä tulee tutkia käytännön toiminnoista käsin ja sen tutkimuksessa keskeisiä elementtejä tulevat olemaan monitieteisyys, kokonaisvaltaisuus, vuorovaikutteisuus, inhimillisuus, toiminnallisuus sekä moniulotteisuus (Turkki 1992, 24–25).

Samassa julkaisussa Haverinen (1992, 66–68) painottaa holistisen ajattelun tärkeyttä, kun analysoidaan kotitalouden toimintaa. Holistinen kokonaisuus muodostuu kotitalouden kuuluvista ihmisistä ja heidän päämääristään sekä inhimillisestä ja aineellisesta vuorovaikutuksesta kotona ja kodin ulkopuolella. Varjonen (1992) tarkastelee kotitalouden toimintaa voimavarojen, kuten ajan, rahan ja inhimillisen energian hallinnan näkökulmasta ja Martikainen (1992) nostaa ihmissuhteet perhemuotoisen kotitalouden toiminnan keskiöön.

Gröhn (1992) soveltaa samassa julkaisussa kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian toiminnan käsitettä kotitaloustutkimuksen kenttään ja ottaa esimerkkejä siivoustyön kehittämistä käsittelevästä tutkimuksesta (Engeström & Engeström 1984). Hän pohtii esimerkkien avulla, mitä Leontjevin (1977) määrittelemät toiminnan eri tasot – toiminta, teko ja operaatio – voisivat kotitalouden toiminnan yhteydessä tarkoittaa. Gröhn (1992) täydentää Haverisen ehdottamaa holistista kokonaisuutta liittämällä siihen toiminnan eri tasojen yhtäaikaista tarkastelua. Artikkelissa pohditaan toiminnan teorian sovelluksia yhtenä esimerkkinä muiden tieteenfilosofien traditioiden joukossa, joten toiminnan käsitteen pohtiminen jää niukaksi.

Laajinta pohdintaa kotitalouden toiminnasta on esitetty Haverisen filosofiseen tarkasteluun pohjaavassa kotitaloustieteen ensimmäisessä väitöskirjassa, jonka tutkimuskohteenä oli arjen hallinta käsitteenä. Hän on määritellyt kotitalouden toiminnan aineellisen ja inhimillisen vuorovaikutuksen tuloksena syntyväksi yhteen kietoutuvaksi prosessiksi (Haverinen 1996, 15). Aineellista ja inhimillistä vuorovaikutusta hän määrittelee instrumentaalisen, strategisen ja kommunikatiivisen vuorovaikutuksen avulla siten, että aineellinen vuorovaikutus vastaa instrumentaalista vuorovaikutusta ja inhimillinen vuorovaikutus kattaa sekä strategisen että kommunikatiivisen vuorovaikutuksen (mt. 126–137). Nämä kolme erilaista vuorovaikutusta puolestaan perustuvat Habermasin (1981, 384) esittelemään kolmeen toimintatyyppiin, jotka erotetaan toisistaan tulossuuntautuneen ja ymmärtämiseen suuntautuneen toiminnan sekä sosiaalisissa ja ei-sosiaalisissa tilanteissa tapahtuvan toiminnan mukaan. Tämän perusteella Habermas määrittelee kolme erilaista toimintatyyppiä: instrumentaalisen, strategisen ja kommunikatiivisen toiminnan. Instrumentaalinen ja strateginen toiminta ovat suuntautuneet tulokseen. Niistä instrumentaalinen toiminta on ei-sosiaalista, kun taas strategisessa toiminnassa on kysymys sosiaalisesta tilanteesta, jossa pyritään vaikuttamaan toisen henkilön toimintaan. Kommunikatiivinen toiminta tarkoittaa sellaista sosiaalista vuorovaikutusta, jossa tavoitteena on molemminpuolinen yhteisymmärrys.

Samassa tutkimuksessa Haverinen (1996, 15) täsmentää vielä holistisuutta kotitalouden toiminnassa. Se “merkitsee sitä, että toimintaa tarkastellaan päämäärän kautta ja yksittäisiä toimintatilanteita pyritään ymmärtämään kokonaisuuden näkökulmasta”.²

² Tämä näkemys holismista pohjautuu von Wrightin (1987, 48, 93, 105) näkemykseen, jossa hän painottaa sitä, että holistisen kokonaisuuden hahmottumisesta ei päästä perille pelkästään tutkimalla sen yksittäisiä osia, vaan “osien käyttäytyminen on ymmärrettävä kokonaisuutta järjestävästä periaatteesta käsin”.

Kun amerikkalaisessa tutkimuksessa puhutaan toiminnasta (human action) kotitalouden yhteydessä, käytetään kotitalouden sijasta perheen käsitettä. Brown ja Paolucci (1979) ovat avanneet kirjallisuudessa keskustelun, jossa pyritään pääsemään perille juuri ihmisen ja perheen toiminnan monitahoisuudesta. He ehdottavat, että syventämällä käsitystä toiminnasta (different modes of action) ja tiedosta (knowledge and knowing) voidaan antaa sosiaaliselle ja kulttuuriselle näkökulmalle entistä enemmän huomiota. Samassa yhteydessä reflektiivisyys (reflective practice) tuli keskustelun kohteeksi.

Suomalainen keskustelu kotitalouden toiminnasta on laajentanut tätä kansainvälistä keskustelua yhdistämällä nimenomaan yksilön ja yhteisön (esim. perhe) näkökulmia ja ottamalla huomioon konkreettisia arjen sisältöjä sekä sijoittamalla nämä kaikki laajaan yhteiskunnalliseen viitekehykseen (Turkki 2001a). Tämän näkökulman painottumista on tukenut se seikka, että kotitaloustiede on vahvasti kytkeytynyt kotitalousopetuksen yhteyteen myös yliopistollisena oppiaineena.

Kun ihmiset puhuvat arkielämästään kotona, he harvoin käyttävät itse käsitettä kotitalous. Kotitalous on arjessa ehkä enemmänkin käsite, jolla tarkoitetaan sellaista yhteiskunnallista yksikköä, jota käytetään tilastoinnin perusteena. Kun kotitalousalaa alettiin opettaa Helsingin yliopistossa maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan yhteydessä, kotitaloustieteillä tarkoitettiin sen alle kuuluvien erityistieteiden eli taloustieteisiin lukeutuvan kodin talouden, teknologisiin tieteisiin lukeutuvan kodin teknologian ja luonnontieteisiin nojautuvan ravintokemian muodostamaa kokonaisuutta³. Näissä tieteissä paneuduttiin tutkimaan kunkin erityistieteen alaan painottuvaa osaa kotitalouden toiminnasta ja tarkastelemaan kuhunkin alueeseen liittyviä erityiskysymyksiä rajatusta näkökulmasta. Kun opettajankoulutus siirrettiin Suomessa 1970-luvulla yliopiston yhteyteen, tuli kotitalousopettajakoulutuksen aineenopetus osaksi kasvatustieteellistä tiedekuntaa. Vuonna 1989 kotitaloudesta tuli oma yliopistollinen oppiaine, jonka nimi myöhemmin (1998) muutettiin kotitaloustieteeksi. Tässä yhteydessä professorin ala määriteltiin seuraavasti: “kotitalous ja kotitalouden käytännön toiminta”. Viran tehtävissä painotettiin sitä, että “tarkastelussa korostuvat toiminnan sosiaaliset, kulttuuriset ja kasvatukselliset kytkennät, koti- ja perhekulttuuri sekä toiminnan ja toimintakäytäntöjen kehittäminen.” Katson, että toiminnan sosiaalisten, kulttuuristen ja kasvatuksellisten kytkentöjen ottaminen mukaan tieteenalan määrittelyyn heijastaa toiminta-käsitteelle annetun painotuksen merkitystä kotitaloustieteen käsitteellisessä ja empiirisen tutkimuskentän hahmottamisessa. Mielestäni tämä myös osoittaa sitä, että kotitaloustieteellä (yksikössä) on oma erityinen tutkimuskohteensa, joka on jotakin muuta kuin yhdistelmä kotitaloustieteiden (monikossa) alle lukeutuvien erityistieteiden (ks. alaviite 3) ja muiden sitä tukevien tieteiden tutkimuskohteista (ks. myös Turkki 2001b).

Itse asiassa vanha englanninkielinen termi “homemaking” olisi hyvä kuvamaan tämän toiminnan luonnetta. Sen merkitys vain pitäisi irrottaa yksittäisestä “homemakeristä” ja hänen roolistaan perheen yhteisten voimavarojen koordinoimisessa. Sanakirjan

³ Helsingin yliopistoon maatalous-metsätieteelliseen tiedekuntaan perustettiin kodin taloustieteen (nyk. kulluttajaekonomia) professori vuonna 1946, ravintokemian (nyk. ravitsemustiede) professori vuonna 1947 (ks. esim. Korpi 1961) ja kodin teknologian (nyk. koti- ja laitostalousteknologia) professori vuonna 1969.

mukaan homemaking tarkoittaa seuraavaa: “the establishment or management of a home; duties of a homemaker (...) pertaining to the management of a home” (Random House Compact Unabridged Dictionary 1996, 914). Steidl ja Bratton (1968, 1) selittävät tätä edelleen “home management” -käsitteen⁴ avulla. He tarkoittavat tällä perheen voimavarojen koordinoitua ja säätelyä kodin fyysisten puitteiden ylläpitämiseksi sekä perheenjäsenten fysiologisten tarpeiden eli ruokaan, vaatteisiin ja suojaan liittyvien tarpeiden tyydyttämiseksi (housekeeping), kuten myös perheenjäsenten persoonalliseen kasvuun ja kehitykseen sekä virkistykseen liittyvien tarpeiden tyydyttämiseksi. Näistä tehtävistä huolehtii “homemaker”, jolla he viittaavat perheenäitiin.

Kotitalouden toiminta samaistetaan kotitaloustieteissä usein kotityöksi, joka on eriytynyt palkkatyöstä. Nykyisissä pikkulapsiperheissä on tavallista että molemmat vanhemmat käyvät työssä kodin ulkopuolella⁵. Lukuun ottamatta Chesleyn ja Firebaughin (2002b) avausta näkökulman kääntämiseksi kotitalouden voimavarojen hallinnasta työn ja perheen yhteensovittamiseen, kotitalouden toiminnan tutkimisen yhteydessä on oikeastaan hyvin vähän kiinnitetty huomiota työn ja kodin suhteeseen. Vaikka kotitaloustutkimuksessa korostetaan kodin ja sen ulkopuolisten ympäristöjen suhteiden tärkeyttä, on työn ja kodin suhdetta tutkittu vasta vähän. Sosiologit ovat tarkastelleet kotityötä työvoiman uusintamisen näkökulmasta (Jallinoja 1979, 39–40). Alanen (1980, 147) jakaa uusintamisen fyysiseen uusintamiseen, jolla hän viittaa kotityöhön ja psyykkiseen ja sosiaaliseen uusintamiseen, joka liittyy perhe-elämään (ks. myös Salmi 1982). Tosin kotielämää ei tässä viitekehyksessä nähdä vain työelämää ja kapitalistista tuotantoa palvelevana, vaan sillä on myös oma merkityksensä. Se on osa vapaa-aikaa ja pikkulapsiperheissä hyvin merkittävä osa, sillä suurin osa vapaa-ajasta vietetään kotona (Niemi & Pääkkönen 1992, 2001; Pääkkönen & Niemi 2002).

Vaikka työ ja koti ovat eriytyneet jo useita vuosikymmeniä sitten, ei niiden yhteensovittamista ole vielä ratkaistu. Päinvastoin yhteensovittaminen on ongelma, joka on nykyisin ajankohtaisempi kuin koskaan. Suomessa on viime vuosina käyty aiheesta julkista keskustelua, lisäksi tätä problematiikkaa ovat valottaneet kotimaiset ja kansainväliset tutkimukset (Björnberg 1992; Friberg 1993; Duxbury, Higgins & Lee 1994; Parcel & Menaghan 1994; Kinnunen 1996; Salmi 1996; Nippert-Eng 1996; Hochschild 1997; Jallinoja 2000; Chesley & Firebaugh 2002a; Kinnunen & Mauno 2002; Saunamäki & Kinnunen 2002; Moen [toim.] 2003).

⁴ “Home management” -oppiaineella on 1900-luvun alkuun paikantuvat juuret. 1940-luvulla “management” -käsitettä alettiin ymmärtää prosessina, jossa on toisiaan seuraavia vaiheita. Knoll laajensi myöhemmin käsitettä esittelemällä viitekehyksen, joka painotti sekä sosiaalisen että taloudellisen ympäristön merkitystä. (Gross, Grandall & Knoll 1980, 385–408.) Deacon ja Firebaugh (1975) kehittivät lähestymistapaa edelleen korvaamalla painotuksen ekologisella systeemitarkeudella. Myöhemmin he korvasivat “home management” -käsitteen “family resource management” -käsitteellä (Deacon & Firebaugh 1988). Lähestymistavan viimeaikaisesta kehityksestä voidaan lukea Elizabeth Goldsmithin (1996) kirjoittamasta oppikirjasta, Engbergin, Varjoson ja Steinmüllerin (1996) toimittamasta kokoomateoksesta sekä erityisesti siinä ilmestyneessä Lila Engbergin (1996) artikkelissa.

⁵ Vuonna 1996 lapsiperheistä, joissa nuorin lapsista on 3–6-vuotias, puolet on sellaisia perheitä, joissa molemmat vanhemmat käyvät kokopäivätyössä (35 tuntia tai enemmän viikossa), 15 prosenttia sellaisia, joissa toinen tai molemmat vanhemmista tekevät lyhyttä työaikaa (alle 35 tuntia viikossa) ja 29 prosenttia sellaisia, joissa toinen vanhemmista on poissa työelämästä (työttömänä tai erilaisilla perhevapailla) toisen ollessa töissä. Vain 6 prosenttia on perheitä, joissa kumpikaan vanhemmista ei ole töissä. (Sauli 1998, 90.)

Kotitalouden toiminta on käsitteenä *kotitaloustieteissä* (monikko) väljästi määritelty yläkäsite, joka pitää sisällään kotitalouden taloudellisen toiminnan, kotitalouden teknologisen toiminnan sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti painottuneen kotitalouden käytännöllisen toiminnan. Katson, että tarvitaan vielä lisää käsitteellistä määrittelyä, jonka tavoitteena on yhdistää kodin sisäpuolisia tapahtumia ja kodin sisä- ja ulkopuolisen elämän suhteita sekä yhdistää toimintaan merkityksellisyyttä. Jälkimmäisellä tarkoitetaan sitä, että kodin käsitteellisissä tarkasteluissa otetaan näkyvämmiin huomioon se toiminnan viimeaikaisen tutkimuksen näkökulma, että ihmiset toimiessaan tulkitsevat tätä toimintaa ja merkityksellistävät sitä itselleen tavalla, joka muokkaa sitä, miten he toimivat.

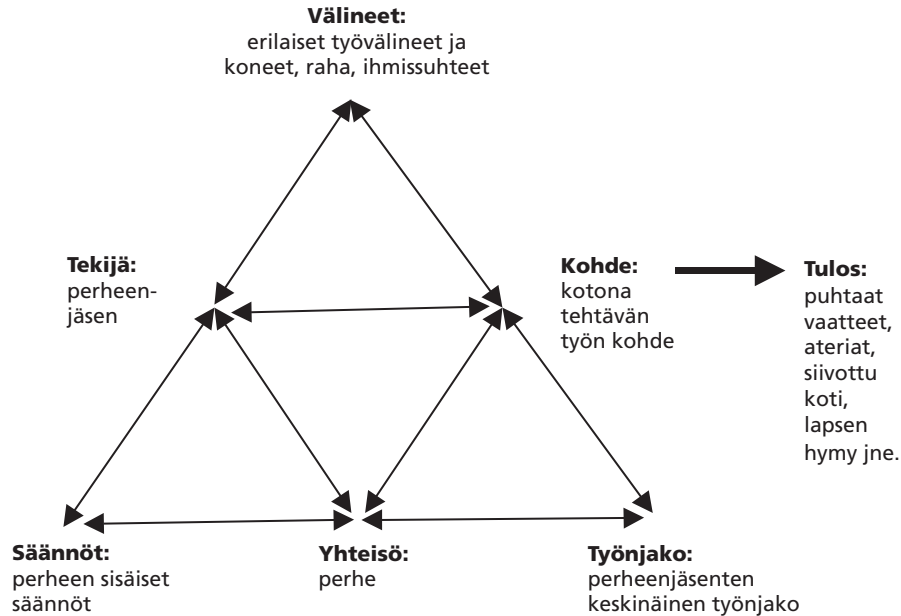
1.4 Koti toimintana

Kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria määrittelee toiminnan käsitteen erityisellä tavalla. Toiminnalla on aina kohde ja sitä tarkastellaan kohteen ja motiivin kautta kulttuurissa ilmenevänä ja historiallisesti kehittyvänä kollektiivisena toimintana (ks. esim. Leontjev 1977). Jotta ”kotitalouden toiminta” -käsitettä voisi käyttää kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian tarkoittamassa merkityksessä, tulisi sen yhteyteen sisällyttää ensinnäkin analyysia toiminnan kohteesta. Toiseksi sitä tulisi tarkastella yksilöllistä käyttäytymistä ylittävänä sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvana ilmiönä. Tämä tarkastelutapa soveltuu yhteen Turkin (1990) ehdottaman kotitalousnäkökulman kanssa, jossa korostetaan yksilön, yhteisön (perhe) ja yhteiskunnan tasojen mukanaoloa tarkastelussa.

Kollektiivisen toiminnan tutkimiseksi Yrjö Engeström on kiteyttänyt toiminnan oleelliset aspektit toimintajärjestelmän mallin muotoon (Engeström 1987). Mallin avulla toiminta konkretisoituu ilmiöksi, jota voidaan tarkastella sen eri komponenttien, so. tekijän, kohteen, välineiden, sääntöjen, yhteisön, työnjaon ja tuloksen näkökulmasta. Engeströmin mukaan systeemiset kuvaustavat saattavat kahlita tutkittavan ilmiön syy – seuraussuhteet staattiseen muotoon. Toimintajärjestelmän käsite pitää sisällään kaksisuuntaisia yhteyksiä kaikkien toimintajärjestelmän ulottuvuuksien välillä ja saa siten yhdistettyä malliin sen komponenttien välisen dynaamisen luonteen. Toimintajärjestelmä tulee ymmärtää historiallisesti muuttuvana, ei staattisena ja muuttumattomana kokonaisuutena.

Kun tutkin kotiäitien arkikokemuksia eläytymismenetelmällä⁶ kerätyn aineiston avulla, jäsenisin äitien kertomusten sisältöä toimintajärjestelmän mallin avulla kuviossa 1.3 esitetyllä tavalla (Korvela 1996).

⁶ Eläytymismenetelmällä tarkoitetaan aineistonkeruumenetelmää, jossa tutkittavia pyydetään eläytymään kehystetyssä esitettyyn tilanteeseen ja kirjoittamaan sille jatkoa tai sitä edeltäneet tapahtumat.

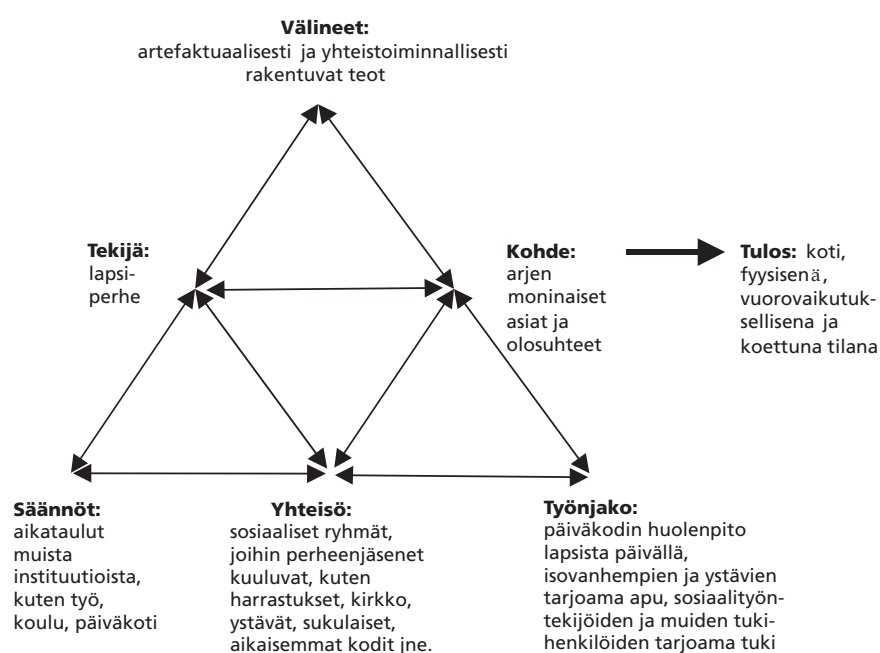

KUVIO 1.3. Koti toimintajärjestelmänä (tulkinta 1)

Kuviossa 1.3 tekijänä on perheenjäsen, kohteena kotona tehtävän työn kohde ja välineinä kodin erilaiset työvälineet ja koneet, raha ja ihmissuhteet. Toiminnan tuloksena syntyvät puhtaat vaatteet, ateriat, siivottu koti, maksetut laskut jne. Toimintajärjestelmän yhteisönä on perhe, sääntöinä sen sisäiset säännöt ja työnjako muodostuu perheenjäsenten keskinäisestä työnjaosta. Tuomi-Gröhn ja Palojoki (2000) ovat tulkinneet toimintajärjestelmää vastaavalla tavalla soveltaessaan sitä perheen aterian valmistamiseen liittyvien toiminnan tekijöiden erittelyyn.

Olen todennut tutkimukseni lähtökohdissa, että näen kotia koskevan aikaisemman tutkimuksen ongelmaksi arjen rakenteen rikkoutumisen ja perheenjäsenten tehtävien eriytyminen sen vyyhtimäisestä rakenteesta. Tämä arvio koskee myös aikaisempaa tutkimustani kuvion 1.3 viitekehyksessä. Nyt käsillä olevan tutkimuksen tavoitteena on etsiä sellaista analysointitapaa, jonka avulla perheiden arkea voidaan tarkastella holistisesti ilman, että sen rakenne rikotaan erillisiksi tehtäviksi. Tämä on johtanut muotoilemaan tutkimuskohteeni siten, että tutkin kotia sekä tilaan liittyvänä käsitteenä että perheen sosiaalisten suhteiden järjestelmänä.

Analysoin kotia tilana, joka syntyy ja jossa koti tuotetaan perheenjäsenten keskinäisissä suhteissa aikaansaadun toiminnan tuloksena. Kutsun tutkimuksessani tätä toimintaa *kodintuottamistoiminnaksi*⁷, ja analysoin sitä empiirisesti *kodintuottamistekojen* avulla. Tässä tarkoituksessa muuntelen kuviossa 1.3 esitettyä toimintajärjestelmää⁸ siten, että se palvelee paremmin perheenjäsenten yhteisen olemisen ja tekemisen analyysiä sekä erittelee kodintuottamistoimintaa lähtökohdista, joita olen tuonut esille (KUVIO 1.4).

KUVIO 1.4. Koti toimintajärjestelmänä (tulkinta 2)

⁷ Nimetessäni toiminnan kodintuottamistoiminnaksi olen ollut tietoinen siitä, että "tuottamisen" yhdistäminen kotiin ja erityisesti kotitalouteen (home economics) voi johtaa monenlaisiin miellelyhtymiin (vrt. esim. yksityisen tuotannon piiriin kuuluva kotituotanto [Uusitalo 1982, 68–69] tai kotitalouden toiminnan jakaminen funktionaalisen luokituksen mukaan erilaisiin tehtäviin, missä korostuu näkemys kotitaloudesta tuotannollisena toimintana [Hallman 1991].) Käsitteenä kodintuottamistoiminta on kuitenkin vasta alustava ehdotus tämän toiminnan nimeämiseksi ja avoin jatkokehittelylle. Se nojaa konstruktionistiseen tutkimustraditioon, jossa todellisuutta tarkastellaan sosiaalisen rakentumisen näkökulmasta ihmisten omien tulkintojen ja toimien tuotteena (Berger & Luckmann 1966; Gergen 1994). Kuten aikaisemmin olen tuonut esiin, englanninkielinen termi "homemaking" saattaisi olla sopivampi, jos sille löytyisi hyvä käänös. Kodin rakentuminen taas viittaa suomenkielessä helposti talon rakentamiseen, eivätkä kodin tekeminen tai aikaansaaminenkaan vaikuta kovin sujuvalta kielenkäytöltä.

⁸ Kuvion 1.3 toimintajärjestelmä vastaa Engeströmin (1987) esittämää toimintajärjestelmän mallia.

Kuvio 1.4 hahmottuu siten, että toiminta, joka tapahtuu kodin seinien sisäpuolella (tekijä-välineet-kohde), rakentuu kodin seinien ulkopuolella vaikuttavien, kodin erilaisiksi arkisiksi käytännöiksi muuttuvien toimintajärjestelmän komponenttien (säännöt-yhteisö-työnjako) kanssa vuorovaikutuksessa⁹. Tuomi-Gröhn ja Palojoki (2000) ovat luonnehtineet toiminnan tutkimusta nimenomaan kontekstuaalisena lähestymistapana, joka tuo dialektisen käsittelytavan perinteisesti ymmärrettyjen ihmisten käyttäytymisen ja sitä ympäröivän kontekstin välille.

Kuvio 1.4 antaa mahdollisuuden hahmottaa analyysini erityiseksi kohteeksi kodintuottamistoiminnan, joka tapahtuu kodin seinien sisäpuolella. Tämän toiminnan *kohteen* ovat arjen moninaiset asiat ja olosuhteet sekä *tekijänä* yksilötekijän (näkökulman) sijasta sosiaalisten suhteiden välityksellä rakentuva yhteistoiminnallinen tekijä (lapsiperhe). Koska kohde ei ole annettu (tehtävä), vaan muodostuu tietyissä olosuhteissa toimijoille merkityksellisistä valinnoista, tulkinnoista ja moninaisista käytännöistä (vrt. Engeström R. 1998), on koti paikallisen toiminnan *tuloksena* aikaansaatu fyysinen, vuorovaikutuksellinen ja koettu tila. Kun toiminnan tutkimuksessa kiinnitetään huomio siihen, miten ihmiset aikaansaavat yhdessä olemisellaan ja keskinäisellä kanssakäymisellään vuorovaikutuksessa toimintaa, kohdistuu analyysi toimijoiden tekoihin. Teot ovat toiminnassa välittäjiä (*välineitä*) siten, että synnyttämme teoilla itsellemme toiminnassa kohteen samalla, kun suuntaamme tekemme tähän kohteeseen saadaksemme jotain aikaan (Engeström R. 2002). Tekojen tällaiseen mikrososiologiseen tutkimiseen voidaan hakea lisää analyyttisiä välineitä arjen tutkimisen metodologiasta. Käsittelen tätä metodologiaa aineistoni analyysitavan yhteydessä (ks. luku 2.5). Tässä vaiheessa tarkastelen tekoja toimintajärjestelmän mallin näkökulmasta.

On syytä tuoda esille, että tutkimuksessani teoilla tarkoitetaan kulttuuri-historiallisen toiminnan teorian tulkintaa teoista. Leontjev (1977) kirjoittaa toiminnan kolmesta tasosta (KUVIO 1.5).

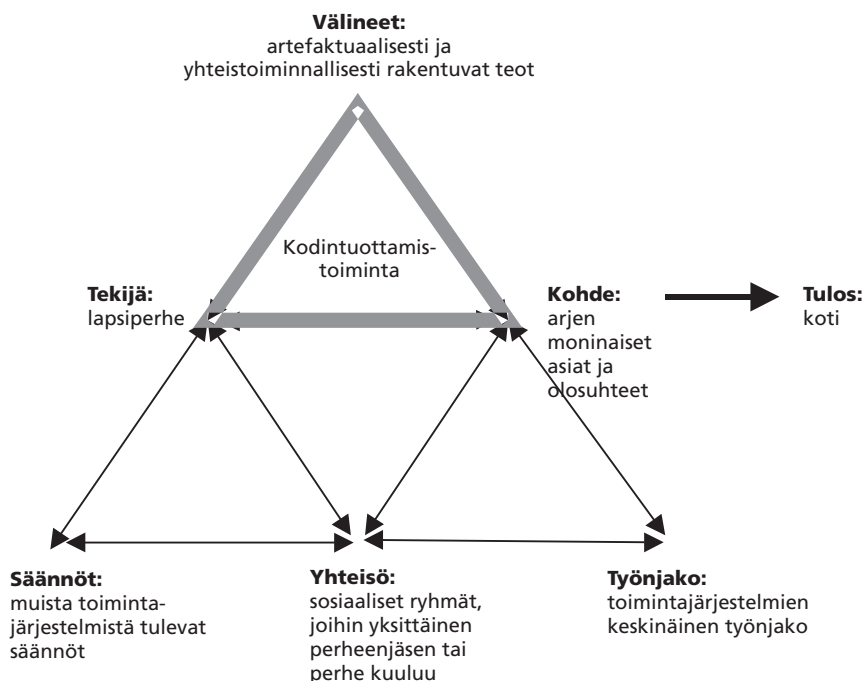
<i>Yksikkö</i>	<i>Suuntaava tekijä</i>	<i>Subjekti</i>
Toiminta	Kohde/motiivi	Kollektiivi
↑↓		
Teko	Tavoite	Yksilö tai ryhmä
↑↓		
Operaatio	Olosuhteet	Tiedostamaton

KUVIO 1.5. Toiminnan rakenne Leontjevin (1977) mukaan (ks. Engeström 1990, 197)

⁹ Toimintajärjestelmän ja sen ulkopuolisten toimintajärjestelmien suhdetta on kehittävä työntutkimuksen piirissä mallinnettu toimintajärjestelmien verkko avulla (ks. esim. Engeström 1995, 53–58).

Laajimpana on *toiminta*, joka muodostuu ihmisten kollektiivisen tekemisen kautta ja on aina tiettyyn kohteeseen suuntautuvaa. Toiminnalle on ominaista, että se kehkeytyy ja vakiintuu vasta pidemmän aikavälin kuluessa. Toimintaa ei ole kuitenkaan ilman, että se aikaansaadaan toimijoiden yksittäisillä teoilla, yhtä hyvin kuin teot tulevat merkitykselliseksi suhteessaan toimintaan (ks. myös Engeström R. 1999, 68–69). *Teko* on paikallinen ja intentionaalinen sisältäen henkilökohtaisen mielen ja kulttuurisen merkityksen aineksia. *Operaatiot* ovat rutinoituneita, usein tiedostamattomia toimenpiteitä tai tekemisen tapoja, jotka ohjautuvat kulloisistakin konkreettisista teon ehdoista ja puitteista. Teon ja operaation erottaminen toisistaan on tulkinnanvaraista, koska niiden raja on muuttuva. Sama tekeminen voi toisessa tilanteessa olla teko ja toisessa operaatio riippuen siitä, miten paljon ne vaativat tietoista reflektointia (vrt. Leontjev 1977).¹⁰

Kuviossa 1.5 teon tekijänä voi olla joko yksilö tai ryhmä. Koska omassa tarkastelussani on toimintajärjestelmän tekijänä sosiaalisten suhteiden välityksellä rakentuva yhteistoiminnallinen tekijä (lapsiperhe), korostuu tekojen analyysissäni yksilönäkökulma, joka muodostuu toimijoille merkityksellisistä valinnoista, tulkinnoista ja moninaisista käytännöistä. Tukeudun tutkimuksessani siis R. Engeströmin (1999) mikrososiologiseen tulkintaan toiminnan teoriasta. Kiteytän kuviossa 1.6 toimintajärjestelmän mallin tavalla, jolla sitä on käytetty tässä tutkimuksessa. Kuvio kuvaa sitä, miten tutkimukseni kohteena oleva toiminta on jäsennetty metodologisesti tutkimuksen kohteeksi toiminnan teoriaa apuna käyttäen.

KUVIO 1.6. Koti toimintajärjestelmänä (tulkinta 3)

¹⁰ Leena Norros (käsikirjoitus) on omien tutkimustensa perusteella nähnyt tarpeelliseksi käsitteellistää “teon” ja “operaation” välistä alaa edelleen ja ehdottaa tätä varten “habit of action” -käsitettä.

Käsittelin jo kuvion 1.4 yhteydessä kodintuottamistoiminnan osatekijöiden (tekijä-välineet-kohde) metodologista rakentumista tutkimuksessani. Kun kodintuottamistoimintaa analysoidaan yksilötekijän (perheenjäsenen) näkökulman sijasta yhteistoiminnallisen *tekijän* (lapsiperhe) näkökulmasta, myös “tekijää” itseään tarkastellaan tilanteisesti ja paikallisesti tuotettujen sosiaalisten suhteiden avulla. Tarkasteltavana on tällöin, ketkä lapsiperheen jäsenistä muodostuvat kulloinkin tekijäksi eri tilanteiden vaihtuessa. Tämä tarkoittaa myös sitä, että yhteisöä, työnjakoa ja sääntöjä rakennetaan kahdelta suunnalta: yhtäältä kodin sisäisten suhteiden muodostumisen näkökulmasta ja toisaalta kodin ja sen ulkopuolisen yhteiskunnan välisten suhteiden näkökulmasta.

Toimintajärjestelmässä, jossa tekijänä on sosiaalisten suhteiden välityksellä rakentuva perheenjäsenten joukko, *yhteisöllä* (KUVIO 1.6) tarkoitetaan niitä sosiaalisia ryhmiä, joihin perheenjäsenet kuuluvat yksilöinä tai ryhmänä. Tällaisia ovat esimerkiksi harrastuksiin, seurakuntatoimintaan ja järjestötoimintaan liittyvät ryhmät. Yhteisöön kuuluvat myös uusperheiden vanhempien ja lasten aikaisemmat kodit. Monilla ihmisillä on myös lapsuuden aikainen koti, joka saattaa olla fyysisestikin olemassa. Kun olemme eläneet lapsuudenkodissa, meillä on jo jonkinlainen käsitys kodista (vrt. Dovey 1985, 37). Avioeron jälkeen uudelleen muotoutuneissa perheissä myös lapsilla on aikaisempaan kotiin perustuvia kokemuksia ja mielikuvia kodista.

Työnjako viittaa kuviossa 1.6 kodin ja muiden toimintajärjestelmien välille muodostuvaan työnjakoon. Jälkimmäiset jakavat perheen kanssa esimerkiksi lasten hoitoon liittyviä tehtäviä (kuten päiväkotia, isovanhemmat) ja ovat avustavina toimijoina perheen perustoimeentulon ja hyvinvoinnin tuottamisessa. Perheen sisäinen työnjako kytkeytyy olennaisella tavalla kotia tuottaviin tekoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että kodintuottamisteot (*välineet*) sisältävät “neuvottelua” vastuunjakamisesta ja perheenjäsenten välisestä työnjaosta (vrt. Engeström R. 1999). Neuvottelulla ei tarkoiteta sitä, että perheenjäsenet aina puhuivat siitä, kuinka tehtävät jaetaan, sillä työnjako ei välttämättä ole aina harkittua ja tiedostettua. Neuvottelu voi tapahtua myös siten, että aikaisemmista kodeista siirtyneet erilaiset tavat hoitaa asioita tietyllä tavalla “törmäävät” toisiinsa ja tulevat tätä kautta toimijoiden tietoisuuteen.

Sääntöjäkin voidaan ryhmitellä kahteen perusr ryhmään: kodin sisällä muodostuneet säännöt ja muista toimintajärjestelmistä tulevat säännöt (kuten vanhempien työstä, lasten päivähoitosta, esikoulusta, koulusta, äitiys- ja lastenneuvolasta ja perheenjäsenten säännöllisistä harrastuksista tulevat säännöt). Muista toimintajärjestelmistä tulevat säännöt vaikuttavat ja ovat luomassa perheen päivärytmiä. Ne vaikuttavat päivän sujumiseen erityisesti silloin, kun pitää olla tietyssä paikassa tiettyyn kellonaikaan. Kodin sisältä tulevat säännöt helpottavat jokapäiväisen elämän pyörittämistä, mutta tiedostamattomina niillä saattaa olla päinvastainen vaikutus. Kodin sisäisiksi tulleet säännöt voivat olla sellaisia, joita perhe itse ei ole ainakaan kovin tietoisesti asettanut. Tällaiset kulttuurisesti ja historiallisesti muotoutuneet, kuten esimerkiksi kodin siisteystasoon liittyvät säännöt, otetaan usein annettuina. (Korvela 1996.)

Tarkastelen tutkimuksessani kodintuottamistoiminnan sisältöä arkielämän prosessin ja yhteenkokoontumisen näkökulmasta. Erving Goffman (1963, 18-19) määrittelee yhteenkokoontumisen (gathering) ihmisten läsnäolon dynamiikkana. Se viittaa mihin tahansa kahden tai useamman yksilön kokoonpanoon, joka pitää sisällään kaikki ja vain ne jäsenet, jotka ovat sillä hetkellä välittömästi läsnä toinen toisilleen. Arkielämään kuuluu toki muutakin kuin vain koti, esimerkiksi työ, harrastuksia ja ystäviä. Tästä huolimatta koti on keskeinen jokapäiväisen elämän kannalta. Se on jäsentensä kehon kokonaisvaltaisen uusintamisen paikka, josta lähdemme muihin toimintoihin ja johon aina palaamme.

Tutkijat ovat korostaneet, että huomion kiinnittäminen ihmisten arkielämään ei ainoastaan kerro arkielämästä ja paljasta sitä, millaisia me olemme ihmisinä, vaan arkielämän tutkiminen tuottaa tietoa myös yhteiskunnassa ilmenevistä muutosprosesseista (Roos 1988, 14; Häggman 1996, 2). Tämän tutkimuksen tehtävänä on kodintuottamistekojen analyysin avulla tarkastella sitä, **miten koti ilmenee kulttuurihistoriallisena ilmiönä eli millaista on kodintuottamistoiminta** (tutkimustehtävä 3).

1.5 Yhteenveto: tutkimustehtävät ja tutkimuksen rakenne

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siis käsitellä lapsiperheiden arkielämää kysymällä erityisesti: minkälaista on ihmisten kotona tapahtuva toiminta yhteisen kokoontumisen dynamiikan näkökulmasta? Koska tutkimustehtävät on liitetty luvuissa 1.1–1.4 aihepiiriäni käsittelevään aikaisempaan kirjallisuuteen ja sen piirissä käytyyn keskusteluun, tässä esitetään yhteenveto tutkimustehtävistä ja tutkimuksen rakenteesta.

Tutkimuksen ensimmäiseksi tehtäväksi asetuu kehittää analyysitapa, joka säilyttää arjen prosessin ja rakenteen. Menetelmällisesti kohdistan kehittelyni tekojen analyysia palvelemaan analyysiyksikköön.

Tutkimustehtävä 1: Millainen on tutkimuksellisesti hallittavissa oleva, kodin arjen analysointiin sopiva, empiirisesti holistinen analyysiyksikkö?

Toisessa tutkimustehtävässä lähdän hakemaan tietoa siitä, mitä arki kodissa on. Tehtävä toteutetaan ensimmäisessä tutkimustehtävässä kehiteltävän menetelmän avulla.

Tutkimustehtävä 2: Millä teoilla ja miten perheenjäsenet tuottavat kotia kokoontuessaan, ollessaan ja toimiessaan yhteisessä tilassa?

Vastausta tähän tehtävään annetaan useammassa luvussa. Luvussa 4 aineistoa puretaan teoiksi holistisen analyysiyksikön rakentamista varten. Luvuissa 5, 6 ja 7 kodintuottamistekoja eritellään sisällöllisesti yhteisen olemisen ja tekemisen näkökulmasta. Kun tässä yhteydessä analysoidaan tekoja kohdistamalla huomio menetelmällisesti tekojen keskinäi-

siin jännitteisiin, pyritään saamaan tietoa perheenjäsenten yhteisen kokoontumisen dynamiikasta ja siitä, mitenkä kotia tuotetaan yhteisenä kohteena. Analyysini kohteena ovat kodin arkiaamut ja -illat.

Viimeisessä tutkimustehtävässä paneudutaan tarkastelemaan kotia aineistosidonnaisia tekoja yleisemmällä tasolla, kodintuottamistoiminnan tasolla.

Tutkimustehtävä 3: Mitä on koti toimintana?

Vastaus tähän tutkimustehtävään annetaan kiteyttämällä ja tulkitsemalla aikaisempien lukujen empiirisiä löytöjä kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. Tutkimuksen lävistävänä, kantavana voimana on kodin käsitteen tulkitseminen uudella tavalla.

Näiden kolmen tutkimustehtävän ratkaisemiseen keskittyvä tutkimusprosessi muodostaa tämän tutkimuksen juonen. Tässä käsillä olevassa väitöskirjassa pyritään kuvaamaan yksityiskohtaisesti, miten kuvanauhoittamalla kerätyn laadullisen aineiston kanssa on työskennelty: miten ja millaista aineistoa kerättiin, miten se on purettu, miten aineiston analysointi on tapahtunut, miten aineistolähtöisesti tehdyt löydökset ovat lähteneet kehkeytymään aineistosta ja miten tulkinta aineistosta nousseista löydöksistä on tuotettu toiminnan tasolle. Olen työssäni pyrkinyt esittämään lukijalle mahdollisimman paljon ajatuspolkujani ja havaintojani tukevaa aineistoa. Olen esittänyt aineiston kirjoitettuna kuvauksena taulukkomuodossa ja lisäksi havainnollistanut aineistossa esiintyviä analyysin kannalta kriittisiä kohtia videonauhalla kaapattujen pysäytyskuvasarjojen avulla.

Tämän tutkimuksen perusrakenne muodostuu neljästä osasta, joista *ensimmäisessä* esitellään työn teoreettinen viitekehys ja tutkimustehtävät (luku 1) sekä työssä käytetyt aineistonkeruu- ja analysointimenetelmät (luku 2). *Toinen osa* keskittyy ratkaisemaan ensimmäistä tutkimustehtävää ja pyrkii rakentamaan holistisen analyysiyksikön. Siinä kuvataan, millaisen prosessin kautta analyysiyksikkö löytyi. Ensin aineistosta hahmottui toiminnan havaintoyksikön (yksi päivä) sekvenssirakenne (luku 3) ja tämän jälkeen sekvenssejä analysoimalla toimintaepisodi (tutkimuksen holistinen analyysiyksikkö; luku 4). *Kolmannessa osassa* raportoidaan toiminnan sisällöllinen analyysi, joka suoritetaan jännitteiden avulla. Kukin luku käsittelee jännitteitä tässä tutkimuksessa luotujen ja käytettyjen tasojen avulla: toimintaepisodien tasolla (luku 5), yhden päivän sekvenssien tasolla (luku 6) ja toimintajärjestelmien tasolla (luku 7). Osan päätteeksi empiirisistä tuloksista tehdään yhteenveto, jonka avulla tarkastellaan, mitä koti on toimintana. *Neljännessä osassa* arvioin tutkimusprosessia kokonaisuudessaan (luku 9) ja pohdin tutkimuksen merkitystä (luku 10).

2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimusaineistoni koostuu kolmen perheen arkielämän kuvanauhatalenteista, joita on yhteensä kolmelta viikolta. Kuvanauhoitettua aineistoa täydensin perheiden vanhempien haastatteluilla ja kuvanauhojen katselutilanteisiin liittyvillä keskusteluilla. Haastattelemalla keräsin informaatiota perheiden elämänvaiheista sekä heidän omaa tulkintaansa videoituista tilanteista.

Haastattelin perheitä sekä ennen videokuvausjaksoa että sen jälkeen. Haastatteluai-
neisto on esitetty tarkemmin liitteessä 1. Ensimmäisen haastattelun tarkoituksena oli esitellä perheille tutkimustani ja kertoa, minkälaista panostusta aineiston kerääminen vaatii perheiltä ja mitä se mahdollisesti heille antaa (LIITE 2). Ensimmäinen haastattelukerta mahdollisti perheeseen ja heidän kotiinsa sekä päivärytmiin tutustumisen.

Kuvanauhoitusjakson jälkeisessä haastattelussa kyselin perheiden vanhemmilta heidän perheensä vaiheista, merkittävistä tapahtumista, kuten asuntojen vaihdoista, lasten syntymistä, työpaikkojen vaihdoista ja kotiaskareiden työnjaossa tapahtuneista muutoksista (LIITTEET 3–5). Näistä teemoista keskusteltiin kaikkien perheiden kanssa, mutta Perheen III äiti pohdiskeli elämänvaiheitaan vielä muita perheitä enemmän. Niin sanottu stimulated recall¹¹ -haastattelu tarjosi vanhemmille lisämahdollisuuden kommentoida aamu- ja iltatoimiaan tutkijalle.

2.1 Tutkimusperheet

Lähdin etsimään tutkimukseeni sellaisia perheitä, joiden vanhemmat ovat päivätöissä ja alle kouluikäiset lapset päivähoidossa kodin ulkopuolella. Ensimmäinen tutkimusperheeni (Perhe I) oli minulle entuudestaan tuttu. Olin jutellut perheen äidin kanssa tutkimuksestani ja kertonut, että etsin alle kouluikäisten lasten perheitä. Äiti otti minuun yhteyttä ja tarjoutui kokeiluparheeksi, jonka kanssa voisin harjoitella videokuvaamista käytännössä. Koska aineiston kerääminen onnistui teknisesti hyvin, päätin ottaa tämän aineiston mukaan varsinaiseksi tutkimusaineistoksi. Koska Perhe I on kahden huoltajan perhe ja halusin saada tutkimukseen mukaan erilaisia pienten lasten perheitä, lähestyin toista perhettä Pienperheyhdistyksen kautta. Pienperheyhdistys järjestää useammanlaisia toimintamuotoja jäsenperheilleen, jotka ovat pääsääntöisesti yksinhuoltajien perheitä. Lähestyin yhtä perhettä kirjeellä (LIITE 6), jossa kerroin tutkimuksestani ja millaista perhettä etsin. Kun vastausta ei kuulunut, otin yhteyttä toiseen yksinhuoltajaäidin perheeseen. Sen jäl-

¹¹ Stimulated recall -haastattelulla tarkoitetaan sellaista haastattelutilannetta, jossa keskustelua virittämään tuodaan jotakin havaintomateriaalia, esim. otteita videoituista toimintatilanteista. Tämän materiaalin katsomisella saadaan haastateltava palauttamaan mieleensä tarkastelussa oleva tilanne. (Ks. menetelmästä tarkemmin esim. Engeström R. 1999.)

keen, kun olin sopinut Perheen II kanssa tutkimukseen osallistumisesta, tuotti myös ensimmäinen yritykseni tuloksia ja Perheen III äiti otti yhteyttä. Hän epäili, että hänen perheensä ei ehkä ole tutkimukseeni soveltuva, koska hänellä on myös kouluikäisiä lapsia kahden alle kouluikäisen lapsen lisäksi. Kävin tapaamassa äitiä ja juttellessamme vakuutuin siitä, että haluan hänen perheensä mukaan tutkimukseeni, vaikka aineistoa tulisikin kahdesta yksinhuoltajaperheestä. Mielestäni perhe edusti mielenkiintoisella tavalla uudentyyppistä perhettä, joka on jakautunut kahteen kotiin.

Ottaessani yhteyttä perheisiin kerroin heille tutkimuksestani ja sen aineistonkeruun vaatimista toimenpiteistä ja sen jälkeen kysyin, halusivatko he ottaa osaa tutkimukseeni. Arastelin vaivata perheitä aineistonkeruu-menetelmilläni, mutta Perheiden II ja III äidit pitivät siitä, että heillä on mahdollisuus reflektoida arkielämäänsä tutkimukseni yhteydessä. Kaikki perheet suostuivat epäröimättä videokuvaukseen. Ennen videokuvauksen alkamista Perheen II äiti kommentoi: “toivottavasti se [videokuvaus] onnistuu, koska mä pidän tätä [osallistumista tutkimukseen] etuoikeutena.”

Perhe I on äidin, isän ja heidän kahden lapsensa perhe (TAULUKKO 2.1). Molemmat lapset ovat poikia, heistä vanhempi on 7 vuotta ja nuorempi 2½ vuotta vanha. Molemmilla vanhemmilla on ylempi korkeakoulututkinto, ja he ovat kokopäivätyössä kodin ulkopuolella. Vanhempien työajoissa on jonkin verran jouston mahdollisuutta, ja he voivat myös tehdä töitä kotona erityisesti iltaisin. Työaikojen joustaminen mahdollistaa sen, että lasten hoitopäivää ei tarvitse venyttää kovin pitkäksi. Aamulla vanhempi poika viedään ensin hoitopaikkaansa, josta hän menee myöhemmin kouluun ja johon hän palaa iltapäivähoitoon koulun jälkeen. Tämän jälkeen nuorempi poika viedään päiväkotiin, jossa pyritään olemaan kello 8 mennessä. Iltapäivällä lapset haetaan hoitopaikoista kello 16.00–16.30 välillä. Perhe asuu kaksikerroksisessa rivitaloasunnossa Espoossa. Asunnon alakerrassa on keittiö, olohuone ja vanhempien työhuone sekä eteinen ja WC. Yläkerrassa on kolme huonetta: vanhempien makuuhuone, poikien makuuhuone ja leikkivälineillä kalustettu huone sekä sauna ja kylpyhuone, jossa on pyykinpesukone.

Perhe II on äidin ja kahden lapsen perhe. Perheen tytär on 6 vuotta ja poika 5 vuotta vanha. Pojalla on kehitysvamma, jonka vuoksi hän ei ymmärrä puhetta ikäistensä lasten tapaan. Hän kykenee tuottamaan erilaisia ääniteitä ja hyräilemään, mutta ei pysty itse puhumaan. Pojan kehitysvammaan liittyy erityinen itseohjautuvuus (vrt. autismi). Siksi vuoro vaikutus hänen kanssaan on erilaista kuin muiden tutkimuksessa mukana olevien lasten kanssa. Erityispiirteisiin liittyvät myös voimakkaat tunteenpurkaukset, joita pyritään vähentämään ennakoimisella ja arjen rutiineilla. Lasten vanhemmat ovat eronneet kaksi vuotta aikaisemmin, ja isä asuu omassa asunnossaan perheen lähetyvillä. Vanhemmilla on yhteishuoltajuus, ja lapset tapaavat isää joka toinen viikonloppu isän luona ja isä käy tapaamassa lapsia yhtenä iltana viikolla lasten kotona. Äiti työskentelee kokopäiväisesti, ja lapset ovat päivähoitossa päiväkodissa kello 8–17. Perhe asuu Helsingin kantakaupungissa kaksiossa, jossa on keittiö, lasten makuuhuone, olohuone, joka toimii samalla äidin makuutilana, sekä kylpyhuone, jossa on pyykinpesukone.

TAULUKKO 2.1. Tutkimusperheet

	Perhe I	Perhe II	Perhe III
Vanhemmat	äiti ja isä	äiti	äiti
Lapset	poika, 7 vuotta poika, 2½ vuotta	tytär, 6 vuotta poika, 5 vuotta (kehitysvammainen)	poika, 6½ vuotta tytär, 3½ vuotta (pojat, 15 ja 8 vuotta, ja tyttäret, 13 ja 11 vuotta, asuvat lasten isän kanssa)
Aviosuhde	naimisissa	eronnut 2 vuotta sitten, yhteishuolto	eronnut, ositus tekemättä
Koulutus	ylempi korkeakoulututkinto	opistoaste	opiskelija korkeakoulussa
Työaika	kokopäivätyössä, työajan joustot mahdollisia	kokopäivätyössä, kiinteät työajat	joustava, korkeakoulussa tai kotona
Asunto	kaksikerroksinen rivitaloasunto, 5 huonetta, keittiö, sauna, kylpyhuone ja WC	kerrostalohuoneisto, 2 huonetta, keittiö ja kylpyhuone	kerrostalohuoneisto, 2 huonetta, keittokomero ja kylpyhuone
Sijainti	Espoo	Helsinki	Helsinki

Perhe III on jakautunut kahteen kotiin. Vanhemmat ovat eronneet, mutta yhteisen omaisuuden ositus on vielä tekemättä. Kaksi alle kouluikäistä lasta, 6½-vuotias poika ja 3½-vuotias tytär, asuvat äidin kanssa Helsingissä. Neljä kouluikäistä lasta, 15-, 13-, 11-, ja 8-vuotiaat, asuvat isän kanssa perheen entisessä yhteisessä kodissa Vantaalla. Äiti on jatkanut korkeakouluopintojaan, jotka ovat aikaisemmin keskeytyneet synnytysten ja lasten hoitamisen vuoksi. Äidin kanssa asuvat lapset ovat päivähoitossa kodin lähetyvillä. Kuvanautohottaminen on suoritettu äidin asunnossa siten, että viikolla kuvattaessa paikalla ovat äiti ja alle kouluikäiset lapset sekä viikonloppuna äiti kaikkien lastensa kanssa.

2.2 Kuvanauhoittamisen toteuttaminen tutkimusperheissä

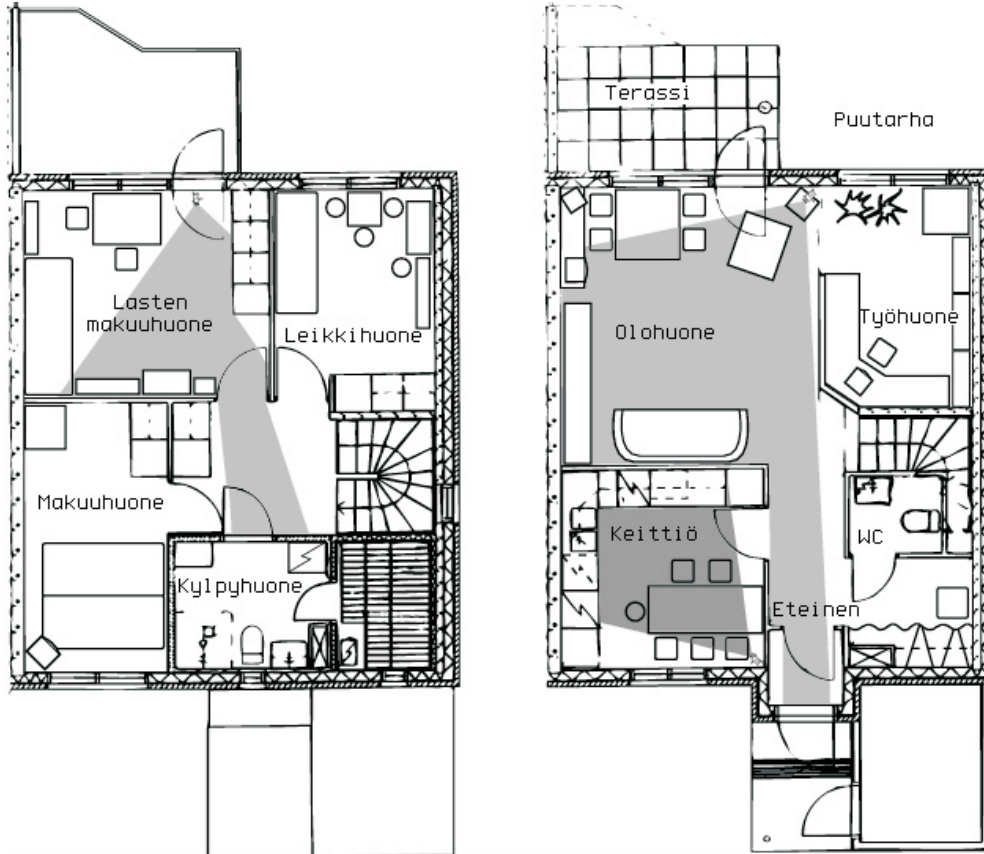
Kuvanauhoittamista on käytetty arkeen ja perheeseen kohdistuvissa tutkimuksissa aineistonkeruumenetelmänä useassa eri tarkoituksessa: perheiden vuorovaikutuksen analysoimisessa (Haverinen & Martikainen 1999; Haverinen 2001; Ertel 2000), perheterapian apuvälineenä perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen selvittämisessä, kun vanhempien ja lasten vuorovaikutuksessa on ilmennyt ongelmia (Weiner, Kuppermintz & Guttman 1994; Kemenoff, Worchel, Prevatt & Willson 1995), perheenjäsenten arkikeskustelujen tutkimuksessa (Aukrust 1996; Ochs, Pontecorvo & Fasulo 1996; Blum-Kulka 1997; Pontecorvo & Fasulo 1997; Tulviste 1998; Pontecorvo, Fasulo & Sterponi 1998) ja tietotekniikan kehitystyössä (Dray & Mrazek 1996). Tutkimuksissa on myös käytetty videokuvauksen lisäksi ääneen ajattelua ongelmanratkaisutilanteissa (Smagorinsky 1998; Ericsson & Simon 1998).

Tässä tutkimuksessa kuvanauhoittamisen tarkoituksena oli tallentaa nauhalle mahdollisimman paljon kodissa meneillään olevia tapahtumia. Useampia videokameroita tarvitaan, jos toimintaa tapahtuu useammassa paikassa tai huoneessa¹². Suunnittelin videokameroiden sijoittelun perheiden asuntoihin, jotta tämä kriteeri toteutuisi hyvin. Asensin kolme videokameraa Perheen I kotiin ja kaksi kameraa Perheiden II ja III luokse. Tämän jälkeen opastin perheitä käyttämään kameroita. Perheen II äiti epäili, että hänen kehitysvammainen poikansa ei antaisi kameroiden olla rauhassa. Tämän vuoksi annoin lasten kokeilla kameroita ja kuvata toisiaan ennen kuin asensin kamerat paikoilleen. Näin lasten uteliaisuus kameroihin saatiin tyydytettyä, ja kamerat saivat olla rauhassa. Annoin lapsille muistoksi heidän kuvaamansa nauhan.

Kameroiden asentamisen ja opastuksen jälkeen tutkija poistui ja perheenjäsenet käyttivät itse kameroita. He laittoivat kaikki kamerat päälle, kun heräsivät aamulla, ja sulkiivat kamerat, kun lähtivät kotoa, käynnistivät kamerat uudestaan, kun palasivat kotiin, ja vaihtoivat kasetteja kolmen tunnin välein ja sammuttivat kamerat nukkumaan mennessä. Kamerat olivat päällä aina, kun joku perheenjäsenistä oli kotona. Olin esittänyt perheille toiveen, että he pitäisivät kamerat päällä aina, kun ovat kotona. Samalla olin myös todennut, että jos heitä joskus harmittaa kameroiden läsnäolo, he voivat sulkea ne. Perheet eivät sulkeneet kameroita, ainoastaan jotkut Perheen II vieraista eivät halunneet tulla kuvatuiksi, ja kuvanauhoittaminen keskeytettiin vierailun ajaksi.

Otan esimerkin videokameroiden sijoittelusta Perheessä I (KUVIO 2.1). Ensimmäinen kamera kuvasi keittiön tapahtumat (KUVA 2.1) ja toinen kamera oli sijoitettu olohuoneeseen, josta se kuvasi olohuoneen ja eteisen tapahtumat (KUVA 2.2). Kolmas kamera oli sijoitettu yläkertaan, lasten makuuhuoneeseen (KUVA 2.3). Tämä kamera tallensi myös liikkeet yläkerran tasanteelta, joten siitä pystyi näkemään, mihin huoneeseen yläkerrassa siirryttiin.

¹² Tästä esimerkkinä mainittakoon Charles ja Marjorie Goodwinin tutkimukset, joissa tutkittiin valtameren tutkimusalueen miehistön työskentelyä (Goodwin 1995) ja lennonjohtajien työtä (Goodwin & Goodwin 1996), sekä Heathin ja Luffin (1996) tutkimus, jossa keskityttiin tutkimaan työskentelyä Lontoon maanalaisen valvomo-huoneissa.

KUVIO 2.1. Videokameroitten sijoittelu Perheessä I, varjostettu alue kuvassa tarkoittaa kunkin kameran kattamaan aluetta

KUVA 2.1. Näkymä keittiöön sijoitetusta kamerasta Perheessä I. Oikealla kuvan ulkopuolella on eteisen ja keittiön välinen ovi

KUVA 2.2. Näkymä olohuoneeseen sijoitetusta kamerasta Perheessä I. Vasemmassa yläkulmassa näkyy eteinen ja ulko-ovi ja vasemmassa alakulmassa pieni kaistale työhuonetta. (Laajakulmalinssin käyttäminen videokamerassa saa lähellä olevan pystysuoran väliseinän kuvassa käyristymään.)

KUVA 2.3. Näkymä yläkerrasta lasten makuuhuoneeseen sijoitetusta kamerasta Perheessä I. Vasemmassa yläkulmassa näkyy yläkerran tasanne ja kylpyhuoneen ovi. Oikealla kuvan ulkopuolella on lasten kerrossänky

Kamerat eivät kuvanneet kahden muun makuuhuoneen, työhuoneen, kylpyhuoneen ja WC:n tapahtumia, mutta kuvanauhoituksesta näkee, milloin joku perheenjäsenistä menee näihin tiloihin ja tulee pois. Yritin tietoisesti myös välttää makuuhuoneiden ja kylpyhuoneiden tapahtumien, kuten nukkumiseen laittautumisen ja henkilökohtaisen peseytymisen, kuvaamista, mutta se ei ollut aina mahdollista kahdessa perheessä, jossa asuntojen pienuuden vuoksi olohuone toimi myös äidin makuutilana.

Perheessä II ensimmäinen kamera kattoi olohuoneen ja eteisen sekä pienen viipaleen keittiöstä. Toisella kameralla kuvattiin kaikki keittiön tapahtumat. Perheessä III molemmat kamerat oli asennettu olohuoneeseen siten, että ensimmäinen kamera kuvasi osan olohuoneesta ja eteisen, toinen kamera kuvasi osan olohuoneesta, keittokomeron ja kapean kaistaleen makuuhuoneesta. Kameroiden kuvaus ei tallentanut makuuhuoneiden eikä kylpyhuoneiden tapahtumia, mutta tallenteista on mahdollisuus nähdä, milloin joku perheenjäsenistä menee näihin tiloihin ja tulee pois.

Puheen tallentamiseksi olin varustanut yhden kameran langattomalla mikrofonilla, joka oli kiinnitettynä äidin tai isän rintapieleen. Tällä tavalla pystyttiin kattamaan puheen riittävä kuuluvuus huoneista, joihin kuvaus ei yltänyt.

2.3 Kuvanauhoitettu aineisto

Kuvanauhoitettu aineisto koostui 178 tunnista yhteensä 23 päivältä (TAULUKKO 2.2). Aineisto kerättiin kahdella tai kolmella kameralla.

TAULUKKO 2.2. Kuvanauhoitetun aineiston määrä

	Perhe I	Perhe II	Perhe III	Yhteensä
Kuvanauhoitettujen päivien määrä	7	8	8	23
Videokameroiden määrä	3	2	2	
Kuvanauhoitettujen tuntien määrä	70	42	66	178
Kuvanauhoituksen kokonaismäärä tunteina	210	84	132	426

Perheestä I videoaineisto kerättiin kahdessa erässä (TAULUKKO 2.3). Ensimmäinen kuvausjakso oli lokakuun alussa vuonna 1996 ja toinen jakso oli puolitoista kuukautta myöhemmin eli marraskuun puolivälissä. Yhteensä videoaineistoa on seitsemältä päivältä. Äiti ja nuorempi poika olivat sairaita kahtena arkipäivänä, joten videokuvaus suoritettiin tuolloin koko päivän ajalta.

TAULUKKO 2.3. Kuvanauhoitettu aineisto Perheestä I

Kuvauspäivä vuonna 1996		Kuvauksen ajankohta	Kuvausaika tunteina /pvä	Nauhoittavien videokameroiden lukumäärä	Kokonais- kuvausaika tunteina/pvä
2.10.	keskiviikko	ilta	6	3	18
3.10.	torstai	koko päivä	15	3	45
4.10.	perjantai	koko päivä	15	3	45
5.10.	lauantai	koko päivä	15	3	45
13.11.	keskiviikko	ilta	6	3	18
14.11.	torstai	aamu ilta	1 7	3 2	17
15.11.	perjantai	aamu alkuilta	1 4	3 2	11

Perheessä II kuvanauhoittaminen suoritettiin yhdessä jaksossa (TAULUKKO 2.4). Kuvausviikko poikkesi tavallisesta viikosta, koska viikolle ajoittui kaksi vapaapäivää: torstaina oli yleinen vapaapäivä, ja päiväkotia oli kiinni myös vapaapäivän jälkeisen päivän. Tavallisesti lasten isä käy tapaamassa lapsia keskiviikkoiltoina lasten kotona, mutta tutkitulla viikolla tapaaminen ajoittui maanantai-iltaan, koska lapset menivät keskiviikkoiltoina yöksi kehitysvammaisen pojan tukihenkilön luokse. Äiti haki lapset kotiin torstaina iltapäivällä. Maanantai-iltana isän tavatessa lapsia äiti oli poissa kotoa, eikä videokuvausta suoritettu sinä iltana. Sunnuntai-illan (4.5.1997) kuvanauhoitus kattaa äidin ja lasten kotiintuloon ja välittömän nukkumaan laittautumisen.

TAULUKKO 2.4. Kuvanauhoitettu aineisto Perheestä II

Kuvauspäivä vuonna 1997		Kuvauksen ajankohta	Kuvausaika tunteina /pvä	Nauhoittavien videokameroiden lukumäärä	Kokonais- kuvausaika tunteina/pvä
4.5.	sunnuntai	ilta	3 t	2	6 t
5.5.	maanantai	aamu alkuilta	1 t 10 min 30 min	2	3 t 20 min
6.5.	tiistai	aamu ilta	1 t 20 min 4 t 30 min	2	11 t 40 min
7.5.	keskiviikko	aamu alkuilta	1 t 30 min 4 t 40 min	2	12 t 20 min
8.5.	torstai	aamu ilta	2 t 10 min 5 t 40 min	2	15 t 40 min
9.5.	perjantai	aamusta iltapäivään	8 t 30 min	2	17 t
10.5.	lauantai	aamu	2 t	2	4 t
11.5.	sunnuntai	ilta	6 t 40 min	2	13 t 20 min

Perheessä III kuvanauhoittaminen suoritettiin yhdessä jaksossa (TAULUKKO 2.5). Maanantaista perjantai-iltapäivään kuvaus käsitti äidin ja kahden lapsen yhdessäoloa, viikonloppuna äidin luona oli kaikki kuusi lasta. Lauantaina kuvattiin koko päivän, samoin sunnuntaina muutaman tunnin ulkoilua lukuun ottamatta.

Pari viikkoa kuvanauhoituksen loputtua kysyin Perheen II äidiltä haastattelussa, miten kameroiden läsnäolo vaikutti häneen. Hän totesi: "kyl se varmaan jonkun aavistuksen aina vaikuttaa kuitenkin, mutta tota mä huomasin että vieraisissa oli suuri ero, et ku ne ei hyväksyny sitä, pystyny elämään sen kameran kans. Et mul on joku semmonen rakkaussuhde kyllä, mä tykkäsin siitä et se [kamera oli siinä nurkassa], tuli oikeen ikävä et nyt se ei ookaan siellä, et jotenkin kokee olonsa kotosaks [kameran edessä]." Hän jatkaa vielä aiheesta reflektointia seuraavasti: "Se oli ehkä tähän mun yhdistystyöhön ja tämmöseen liittyvä juttu, et mä vastustan kamalasti sitä just tän yksinäisyyden kautta et ihmiset sulkee kotinsa, se on must niin kauheeta. Se [videokuvaus] on tavallaan niinku munkin yritys vaikuttaa siihen [yksinäisyyden vähentämiseen], että kattokaa nyt ees mun koti, että jos joku muukin sitte uskaltais [avata kotinsa muille ihmisille]. (Ote Perheen II äidin haastattelusta 24.5.1997.)

TAULUKKO 2.5. Kuvanauhoitettu aineisto Perheestä III

Kuvauspäivä vuonna 1997		Kuvauksen ajankohta	Kuvausaika tunteina /pvä	Nauhoittavien videokameroiden lukumäärä	Kokonaiskuvausaika tunteina/pvä
19.5.	maanantai	ilta	3 t	2	6 t
20.5.	tiistai	aamu ilta	2 t 9 t	2	22 t
21.5.	keskiviikko	aamu ilta	2 t 30 min 5 t 30 min	2	16 t
22.5.	torstai	aamu myöh. ilta	3 t 3 t	2	12 t
23.5.	perjantai	aamu iltapäivä ilta yö	3 t 1 t 8 t 1 t	2 1 2 1	24 t
24.5.	lauantai	aamu iltapäivä ilta myöh. ilta yö	4 t 2 t 5 t 30 min 15 min 1 t 2 t 45 min 30 min	2 1 2 1 2 2 1 2 1	28 t
25.5.	sunnuntai	aamu iltapäivä ilta myöh. ilta	30 min 3 t 30 min 3 t 30 min 2 t 30 min	1 2 1 2 2	18 t 30 min
26.5.	maanantai	aamu	3 t	2	6 t

Videokuvaaminen tuntui häiritsevän eniten Perheen I vanhempaa poikaa, jolle kuvaamisen tarkoitus oli jäänyt epäselväksi. Äiti kirjoitti tutkijalle toisena kuvauspäivänä (3.10.1996 klo 14.37) sähköpostiviestissä seuraavasti: “Jouko vähän valittelee olla kuvauksen kohteena ja kyselee kuvataanko meitä 10 vuotta ja että mihin se Pirjo oikein tarvitsee niitä kuvauksia.”

2.4 Kuvanauhoitetun aineiston purkaminen tekstiksi ja aineiston rajausta

Kuvanauhoitetun aineiston puheen ja tapahtumien purkaminen eteni kolmen vaiheen kautta (TAULUKKO 2.6). Kunkin vaiheen jälkeen suoritettiin seuraavaa analysointivaihetta varten aineiston rajausta.

TAULUKKO 2.6. Aineiston purkamisen vaiheet ja rajausta

Purkamisen vaihe:	Aineiston laajuus:	Aineistoa rajattiin tämän vaiheen jälkeen seuraavaa vaihetta varten:
1. Esikatselu	kaikki kuvanauhoitetut päivät	arkipäivät
2. Karkea purku	arkipäivät	kaksi aamua ja yksi ilta
3. Puheen ja tekemisen transkripti	kaksi aamua ja yksi ilta joka perheestä	

Esikatselin kaikki videonauhat jokaisesta perheestä (koko videoaineisto on esitelty TAULUKKOISSA 2.3, 2.4 ja 2.5). Näin sain yleiskäsityksen joka perheen viikon tapahtumista. Esikatselun perusteella päätin rajata analysoitavan aineiston koskemaan ainoastaan arkipäiviä, koska niissä heijastuu vanhempien töihin liittyvä aikapaine.

Viikonlopun päivät erosivat arkipäivistä kaikissa perheissä. Viikonloppuna perheko ko kasvoi tai pieneni. Perheessä II lapset menivät isän luokse ja näin äiti sai omaa aikaa. Perheessä III perheenjäsenten määrä kasvoi kuvanauhoitettuna viikonloppuna, kun neljä isän luona asuvaa lasta tuli äidin luokse. Viikonloppuisin on myös mahdollisuus tehdä sellaisia asioita, jotka eivät onnistu arkipäivinä. Perheessä I lasten kavereita tuli leikkimään ja äiti meni työpaikalle, kun hän oli ollut kolmena edellisenä päivänä sairaana.

Perheen kokoonpanon muuttuminen viikonloppuna, kuten erityisesti Perheissä II ja III, edustaa nykyisissä perheissä tapahtunutta muutosta. Sen sijaan arkipäivinä perheen kokoonpano pysyy tasaisempana. Nämä viikonloppuihin liittyneet “uuden perheen” tai

mahdollisen tulevaisuuden perheen muutostrendit eivät edustaneet sellaista ilmiötä, johon olisin tässä tutkimuksessa halunnut keskittyä. Rajatessani tutkimukseni ulkopuolelle viikonloppujen analysoinnin, halusin suunnata huomioni ennemminkin usean perheenjäsenen yhtäaikaisen toiminnan luonteeseen ja piirteisiin aikapaineisina arkipäivinä. Perheiden arkipäytäntöjä tutkineet tutkijat ovat keskittyneet aikaisemmin pääasiassa yhden perheenjäsenen, tavallisesti äidin, tekemisiin (esim. Steidl & Bratton 1968; Varjonen 1991). Kodin arkipäytäntöjen tutkiminen siten, että otetaan huomioon kaikkien perheenjäsenten yhtäaikainen tekeminen ja keskinäinen vuorovaikutus, edustaa perhe- ja kotitaloustutkimuksessa sellaista uutta tutkimustapaa, jota haluan tässä tutkimuksessa edistää.

Esikatselun jälkeen purin karkeasti nauhoilla esiintyneet tapahtumat ja puheenaiheet kultakin arkipäivältä (ks. TAULUKKO 2.6). Tätä *karkeaa purkua* voisi verrata havainnointimuistiinpanojen tekemiseen. Katselin kahdelle tai kolmelle nauhalle tallennetut samanaikaiset tapahtumat yhtä aikaa kahdella tai kolmella näytöllä, pysäyttämättä nauhoja ja kirjasin ylös tapahtumia ja puheenaiheita.

Arkipäiviä koskevan kuvanauhoitetun aineiston karkea purku paljasti minulle työpäivän jaksottuvan rakenteen (tarkemmin luvussa 3). Neljään tai kuuteen vaiheeseen jaksottuvana päivän rakenne osoittautui liian ylimalkaiseksi jaotteluksi analysoitaessa sitä, mitä tutkittavina päivinä oikeastaan tapahtui. Tämän jälkeen täytyi alkaa purkaa tarkemmin, mitä kuvanauhoilla tapahtuu ja puhutaan.

Puheen ja tekemisen transkriptin luomisesta on useita esimerkkejä (ks. esim. Jordan & Henderson 1995; Goodwin & Goodwin 1996; Heath & Luff 1996). Tutkijat ovat käyttäneet transkriptin tekemisen pohjana usein keskusteluanalyttisessä traditiossa kehitettyjä keskustelun merkitsemistapoja (ks. esim. Tainio [toim.] 1997). Näihin on eri tutkimuksissa saatettu lisätä merkintöjä esimerkiksi puhujan ja kuulijan katseen suunnista ja eleistä tai merkitä keskustelutilanteeseen liittyviä erilaisia artefakteja. Keskusteluanalyttisesti yksityiskohtaisten merkitsemistapojen soveltamisella omaan tutkimukseeni saataisiin vain rajallista hyötyä, koska aineistossani kolme tai neljä henkilöä puhuu ja mahdollisesti liikkuu samaan aikaan eri huoneiden välillä ja on tekemisissä monien erilaisten välineiden kanssa. Tämän lisäksi eri huoneissa saattaa olla yhtä aikaa meneillään useampia eri keskusteluja. Näyttää myös siltä, että vastaavalla yksityiskohtaisuudella tehdyn transkriptin luominen on tarkoituksenmukaista lyhyistä vuorovaikutustilanteista, kun taas tutkimuksessani on tarkoituksena seurata pitempiä yhtäjaksoisia tapahtumia esimerkiksi kokonaisen päivän ajalta.

Laadin transkriptin taulukkomuotoon (a parallel columnar transcript, ks. tarkemmin Jordan & Henderson 1995) siitä, mitä kuvanauhoituksissa oli nähtävissä ja kuultavissa. Taulukkoon olen kirjannut puheen, huokaukset, naurahdukset ja itkut sekä yksityiskohtaisena kuvauksena kaikkien perheenjäsenten tekemiset, jotka kuvanauhalla pystyi näkemään. Taulukossa on viisi tai kuusi saraketta, joista ensimmäinen on varattu kellonajalle, toinen puheelle ja sarakkeet 3–6 kunkin perheenjäsenen tekemiselle, jokaiselle perheenjäsenelle on oma sarake (TAULUKKO 2.7). Taulukkomuotoinen transkripti kertoo, mitä kotona tapahtui tutkittuna aikana, mistä perheenjäsenet puhuivat, kuka teki mitäkin ja missä paikassa ja mitä artefakteja perheenjäsenet käyttivät. Videoaineiston litteroinnissa

on kiinnitetty huomiota siihen, että tekemisessä käytetyt artefaktit kirjataan transkripteihin. Puhe ja tekeminen on ajallisesti kytketty toisiinsa vaakasuorien viivojen avulla.

TAULUKKO 2.7. Esimerkki taulukkomuotoisesta transkriptista Perheestä III¹³

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Petteri (6 v.)	Tuula (3 v.)
	T*: Kato... Ä: Hei, mä menen... Ootas hetkinen, mä käyn nyt... Sä saat kattoa nyt ite tässä, niin mä laitan meille riisiä tulemaan. Jooko? Jooohan?	istuu lattialla Tuula sylissään	leikkii lattialla patjan takana	istuu äidin sylissä lattialla
18:50:16		nousee, menee keittiön ovelle, tarkistaa langatonta mikrofonia, aikoo ottaa patjasta kiinni, kurkistaa patjan taakse Petteriä, menee keittiöön		istuu lattialla, alkaa katsoa kirjaa
18:50:24	Ä: Ai, tääl on jääny vesi päälle Ä>P: Kato, meidän pitää tää patja nyt nostaa jonneki, että päästään ohi tästä.	kävelee patjan viertä liedien luo		
		kerää lattialta papereita pinoon, tulee patjan luo, vilkaisee kattilaa		
18:50:42	Ä: Mä nostan tän patjan kato tästä, Petteri. P: Nosta vaan. Ä: Kato siks aikaa, että saahaa tuota toi...	nostaa patjaa, vie sen makuuhuoneeseen	tulee näkyviin patjan takaa, istuu lattialla ja leikkii	
18:51:00	T: Pookkana, kumina, pookkana.			
18:51:05		avaa uuniluukun, laittaa broilerit uuniin		
18:51:24	Ä: Yhy.	nostaa kattilan kantta, laittaa kannen kattilan päälle		

* Transkriptissa on käytetty seuraavia koodeja: T on lyhenne Tuulasta, Ä äidistä ja P Petteristä. Merkintä Ä>P tarkoittaa sitä, että äiti kohdistaa puheensa Petterille. Kolme pistettä ... kuvaa lauseen jäämistä kesken ja merkintä (--) sitä, että puheesta ei ole saanut selvää.

Koska kuvanauhujen litterointi puheen ja tekojen yksityiskohtaiseksi transkriptiksi oli työlästä, valitsin arkipäivät kattavasta aineistosta tarkemman analyysin kohteeksi kaksi aamua ja yhden illan kustakin perheestä (TAULUKKO 2.8). Aloitin transkriptin tekemisen aineistosta, joka käsitteli aamuja. Otin molemmat työpäivien aamut Perheestä I ja kaksi ensimmäistä aamua Perheestä II. Perheestä III valitsin torstaiaamun (22.5.1997), koska

¹³ Henkilöiden nimet on muutettu.

tuolloin lasten täytyi ehtiä päiväkotiin ajoissa päiväkodin retken vuoksi. Toiseksi aamuksi valitsin jäljellä olevien aamujen joukosta tiistaiaamun (20.5.1997), koska se oli ainoa näistä aamuista, joka oli tallentunut nauhalle yhtäjaksoisena keskeytyksettömänä periodina. Muiden aamujen nauhoituksessa kasetti oli päättynyt kesken, eikä äiti ollut huomannut heti vaihtaa uutta kasettia tilalle.

TAULUKKO 2.8 Analysoinnin kohteena oleva kuvanauhoitettu aineisto

Perhe	Päivä		Karkea purku	Puheen ja tekemisen transkripti	
			Aineiston määrä tunteina	Aineiston määrä tunteina	Transkriptin laajuus sivuina
I	2.10.1996 (keskiviikko)	Ilta töiden jälkeen	6		
	13.11.1996 (keskiviikko)	Ilta töiden jälkeen	6	6	84
	14.11.1996 (torstai)	Aamu ennen töihin lähtöä	1½	1½	29
		Ilta töiden jälkeen	6		
	15.11.1996 (perjantai)	Aamu ennen töihin lähtöä	1½	1½	34
		Alkuiltä töiden jälkeen	3		
Aineistoa Perheestä I yhteensä			24 tuntia	9 tuntia	
II	4.5.1997 (sunnuntai)	Ilta ystävien luona vierailun jälkeen (ei ateriointia)	3		
	5.5.1997 (maanantai)	Aamu ennen töihin lähtöä	1½	1½	19
		Ilta, lapset isän kanssa	1		
	6.5.1997 (tiistai)	Aamu ennen töihin lähtöä	1½	1½	21
		Ilta töiden jälkeen	4½	4½	73
	7.5.1997 (keskiviikko)	Aamu ennen töihin lähtöä	2		
Aineistoa Perheestä II yhteensä			13½ tuntia	7½ tuntia	
III	19.5.1997 (maanantai)	Ilta päiväkodista tulon jälkeen	3		
	20.5.1997 (tiistai)	Aamu ennen päiväkotiin lähtöä	2	2	18
		Ilta päiväkodista tulon jälkeen	7		
	21.5.1997 (keskiviikko)	Aamu ennen päiväkotiin lähtöä	3		
		Ilta päiväkodista tulon jälkeen	4	4	78
	22.5.1997 (torstai)	Aamu ennen päiväkotiin lähtöä	1½	1½	25
		Ilta päiväkodista tulon jälkeen	6		
	23.5.1997 (perjantai)	Aamu ennen päiväkotiin lähtöä	12		
	Päivä: äiti kotona, siivoaa, tutkija vierailee, ystävä vierailee				
	Ilta päiväkodista tulon jälkeen				
Aineistoa Perheestä III yhteensä			38½ tuntia	7½ tuntia	
Koko aineisto yhteensä			76 tuntia	24 tuntia	381 sivua

Kun olin tehnyt transkriptin kuudesta aamusta, siirryin iltojen valitsemiseen. Perheessä I isä meni jälkimmäisenä kuvausperiodina joka ilta takaisin työpaikalleen. Valitsin näistä illoista ensimmäisen (13.11.1996), koska silloin isä oli pisimpään kotona. Perheen II aineistossa oli vain yksi ilta (6.5.1997), jolloin kaikki perheenjäsenet olivat koko illan kotona. Perheestä III valitsin illan (22.5.1997), joka vaikutti monimuotoisimmalta useine puhelinsoittoineen.

2.5 Aineiston analysointitavat

Kulttuurihistoriallisessa toiminnan teoriassa lähestytään tekojen analyysiä kolmelta suunnalta, nimittäin kohdehistoriallisesti, teoriahistoriallisesti ja aktuaaliempiirisesi (Engeström 1995). Toisilla sanoilla tämä voidaan ilmaista siten, että aineistossa olevia tekoja rakennetaan havaittaviksi ja ymmärrettäviksi toiminnan sosiokulttuurisen kontekstin kautta. Tekojen analyysissä on yhä enemmän korostettu vuorovaikutusta historiallisesti muodostuneiden artefaktien kanssa, ei vain vuorovaikutuksen sosiaalisia suhteita analysoimalla, vaan analyysin kohteeksi on otettu myös vuorovaikutus esineellisten artefaktien kanssa (Engeström & Middleton [toim.] 1996).

Runsaan kahden viimeisen vuosikymmenen aikana on vuorovaikutuksen sosiologiassa mikroanalyysissä puhuttu teoista, selonteoista ja käytänteistä. Tämä suuntautuminen on pääosin peräisin etnometodologiasta, jota pidetään sosiologiassa yhtenä tapana analysoida sitä, mitä ihmiset tekevät, sanovat ja ajattelevat toimiessaan arkisissa kuvioissaan. Se on fenomenologisen sosiologian haara, joka syntyi Harold Garfinkelin toimesta. Häntä kiinnosti tapa, jolla ihmiset itse tulkitsevat toimintaansa ja erityisesti tapa, jolla he onnistuvat ohjailemaan keskinäisiä toimiansa (Heiskala 2000, 90–91). Etnometodologian suuntautuminen todellisuuden tuottamiseen liittyy sen yhteen tai ainakin tuo lähelle sosiaaliseksi konstruktionismiksi kutsuttua lähestymistapaa. Näiden molempien antina tekojen tutkimiselle on ollut suunnata huomio siihen, kuinka yhteiskunnan jäsenet ovat tulkintoineen, valintoineen ja niitä koskevina päätöksineen mukana vaikuttamassa refleksiivisesti¹⁴ sen tapahtuman mieleen, joka juuri on kehkeytyvässä (Heritage 1996, 108–109).

Ritva Engeström (2002) on tarkentanut toimintaan sisältyvän refleksiivisyyden analyysiä kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta. Hänen mukaansa analyysissä on keskeistä liittää toisiinsa tulkintatyön paikallinen analyysi ja toiminnan sosiokulttuurinen analyysi. Tämä edellyttää, että erotetaan analyttisesti toisistaan merkitysten tuot-

¹⁴ Käsite refleksiivisyys poikkeaa käsitteestä reflektiivisyys, jonka Wilson ja Vaines (1985) ovat tuoneet kotitalouden toiminnan tutkimisen piiriin. Reflektiivisyyden käsite tarkoittaa käytännön toiminnan (practice) tutkimisen yhteydessä sitä, että se tuo mukanaan intellektuaalista analyysiä tiedosta, uskomuksista ja/tai niistä toimista, jotka luonnostaan kuuluvat erityiseen tiedon sosiaaliseen organisoitumiseen. He liittävät reflektiivisyyden käsitteen reflektiivisen käytännön (reflective practice) yhteyteen ja tarkoittavat sillä samaa Brownin ja Paoluccin (1979) kanssa eli se liittyy käytännön toiminnan kriittiseen reflektioon, joka puolestaan nojaa Habermasin (1974) emansipatoriseen tiedonintressiin. Reflektiivisyys kotitalouden käytännön toiminnan yhteydessä tarkoittaa siis lähinnä olemassa olevien käytäntöjen kyseenalaistamista ja vertailemista.

taminen (tulkintatyö toimintana) ja se, mitä toimintaa merkitykset koskevat (Engeström 2002, 34). Jälkimmäisen olen tässä tutkimuksessa hahmottanut kodintuottamistoiminnaksi. Merkityksiä taas tulen tarkastelemaan analysoimalla kodintuottamistekoja, jotka tulevat merkitykselliseksi suhteessaan (kodintuottamis)toimintaan. Analysoin tekoja käyttämällä Engeströmin ehdottamaa “toiminnan laadullisen analyysin infrastruktuuria” (mt. 34). Tämä käsittää toiminnan havaintoyksikön ja tekojen analyysiyksikön. Se on aineiston jäsentämistapa, joka tekee mahdolliseksi tekojen kontekstuaalisen analyysin. Esittelen luvussa ensin hahmottelemani ja valitsemani toiminnan havaintoyksikön. Seuraavana on vuorossa tutkimukselleni keskeinen tekojen analyysiyksikkö. Kolmantena esittelen ratkaisuni tutkia arjen dynaamisia prosesseja jännitteiden avulla.

2.5.1 Päivä toiminnan havaintoyksikkönä

Tutkimukseni *havaintoyksikkönä* on yksi päivä. Erilaiset päivät ovat näytteitä toiminnasta, jossa perheen arki toistuu. Edustaessaan toimintaa havaintoyksikkö käsittää prosessin ja on empiirisesti siten itse ajallinen tapahtuma (Engeström R. 2002, 41). Engeström kutsuu tätä “havaintoyksikön sisällä tapahtuvaa etenemisen prosessia toiminnan *paikalliseksi ajaksi*”, joka seuraa tekojen keskinäisistä suhteista. Hän erottaa tämän paikallisen ajan kulttuuri-historiallisesta ajasta.

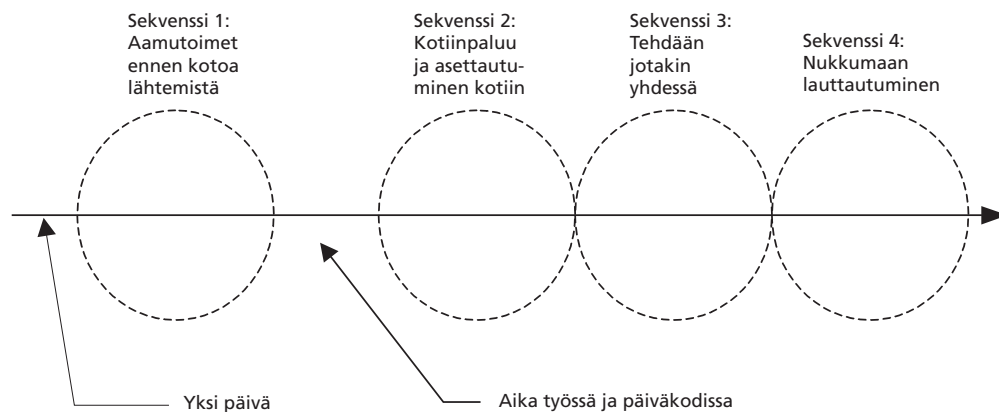
Tutkimuksessani arkinen toimintaprosessi kiteytyy siten havainnoinnin ja analyysin kohteeksi aina päivä kerrallaan: aamulla ylösnoususta illalla nukahtamiseen. Olen jättänyt aineistonkeruun ulkopuolelle yöt, vaikka olen tietoinen siitä, että lapsiperheissä yöaikaan saattaa tapahtua sellaisia tekoja, jotka ovat merkityksellisiä koko päivälle: lapset saattavat tarvita vanhempien huomiota, vanhemmat saattavat tehdä töitä tai viettää kahdenkeskistä aikaa. Tästä huolimatta päätin luopua yöaikojen kuvanauhoituksesta käytännöllisistä, taloudellisista ja hienotunteisuutta vaativista syistä. Yksi päivä tutkimuksessani tarkoittaa heräämisen ja nukkumaan laittautumisen välistä aikaa.

Barkerin ja Wrightin tutkimuksessa (1951) kerättiin aineisto yhden pojan päivästä (one boy’s day). Sen avulla tutkittiin seitsemänvuotiaan pojan käyttäytymisestä sekä kulttuurista ja psykologista kasvupaikkaa: mitä hän itse teki ja mitä koti, koulu ja naapurusto tekivät hänelle eräänä päivänä heräämisen ja nukkumaan menemisen välisenä aikana. Kun Barkerin ja Wrightin tutkimuksessa useat havainnoijat keräsivät aineistoa yhden pojan käyttäytymisestä yhden päivän kuluessa, on Koskenniemi (1943, 1980) tutkinut oppilaiden (N=555) sosiaalista elämää kahden koulupäivän, yhden arkivapaapäivän ja yhden sunnuntain aikana. Hän käyttää valveillaoloajasta käsitettä päivänkehä. Oppilaat itse täyttivät lomaketta ajankäyttötutkimusten tapaan. He kirjasivat lomakkeeseen, mitä he tekivät päivän kuluessa, mihin aikaan, missä paikassa ja kenen kanssa.

Omassa tutkimuksessani päivää koskeva aineisto on tallennettu kuvanauhalle. Arkipäivistä tehtyyn karkeaan purkuun perustuvan aineiston analysoiminen nosti esiin päivän rakenteen, joka muodostuu ajallisesti toisiaan seuraavasta neljästä jaksosta. Myös Barker ja Wright (1951) jakoivat tutkimuksessaan seitsemänvuotiaan pojan päivän erilaisiin osiin

(part), kuten “aamu kotona”, “ennen koulua” ja “aamu koulussa”. Jokainen osa muodostuu kolmesta tai neljästä näytöksestä (scenes). Esimerkiksi päivän ensimmäinen osa “aamu kotona” muodostuu seuraavista näytöksistä: “ylösnouseminen”, “aamiainen”, “toimet kotona sisällä” ja “leikkiminen ulkona”. Päivän “osat” organisoituvat ajan ja paikan mukaan ja “näytökset” perustuvat erilaisiin tehtäviin.

Kutsun päivän vaiheita omassa tutkimuksessani *sekvensseiksi*. Valitsin sekvenssin käsitteen vaiheen sijasta, koska se tuo vaihetta paremmin esiin niihin liittyvän kronologisen järjestyksen ja peräkkäisyyden luonteen. Päivä havaintoyksikkönä ei tarkoita sitä, että tutkimuksessa seurattaisiin kokonaisia päiviä, vaan yksi päivä toiminnan havaintoyksikkönä mahdollistaa päivän eri vaiheista poimitujen otteiden kontekstualisoinnin yksittäisen päivän rakenteisiin, esimerkiksi aamuihin, iltoihin ja eri sekvensseihin. Jokainen sekvenssi puolestaan muodostaa kontekstin sen sisällä esiintyvälle puhumiselle ja tekemiselle. Kodin ulkopuolella työssä käyvien vanhempien kotona tapahtuvan toiminnan perusrakenne muodostuu päivän neljästä sekvenssistä: *aamutoimet ennen kotoa lähtemistä, kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin, tehdään jotakin yhdessä ja nukkumaan laittautuminen*. Jos vanhemmilla on tarve tehdä työasioita kotona lasten mentyä nukkumaan, päivään tulee kaksi sekvenssiä lisää yhdessä tekemisen ja nukkumaan laittautumisen väliin, nimittäin, *lasten nukkumaan laittaminen ja työn tekeminen*. Yksi päivä on siten jaettu neljästä kuuteen sekvenssiin (KUVIO 2.2). Tarkempi kuvaus sekvensseistä muodostetaan luvussa 3.

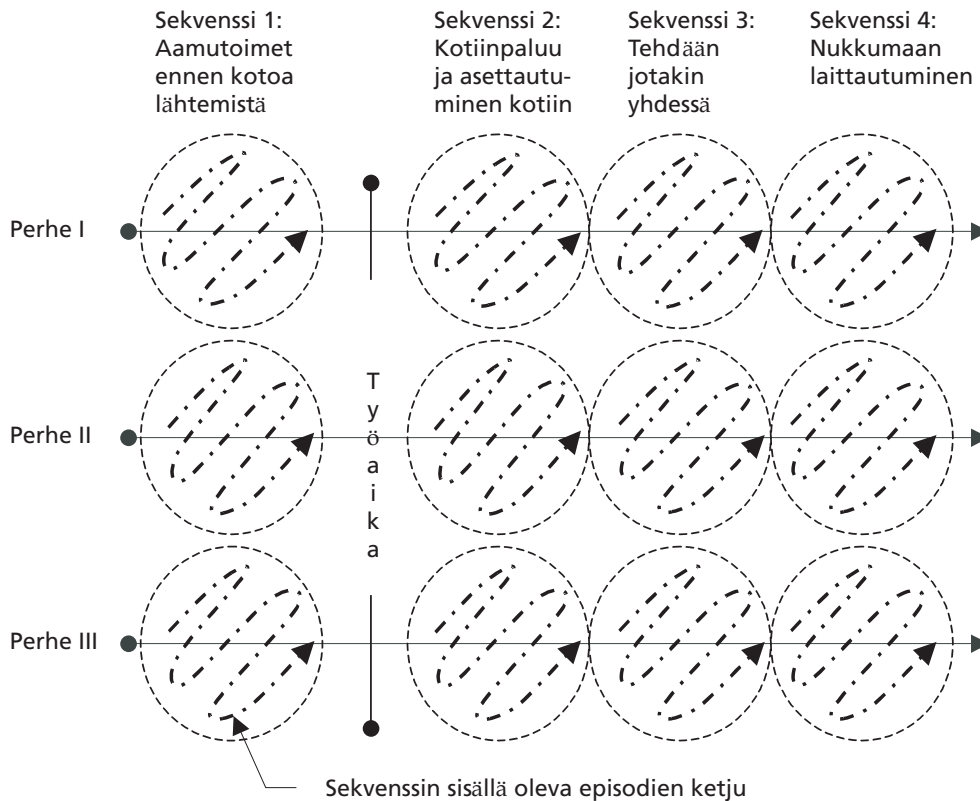
KUVIO 2.2. Toiminnan havaintoyksikön ja sekvenssien suhde

Pikkulapsiperheissä on tavanomaista, että lasten ollessa kotona siellä on myös joku vanhemmista paikalla. Näin oli myös aineistossani, jolloin analyysissäni yhteenkokoontuminen muodostuu aina aikuisista ja lapsista. Aikuinen saattaa kuitenkin olla yksin kotona. Aineistossani esiintyi tällaisia tilanteita muun muassa, kun Perheessä II lapset vierailivat kehitysvammaisen pojan tukihenkilön luona ja Perheen III äiti oli kotona lasten ollessa

päiväkodissa. Tällöin äiti teki opiskelutöitä ja/tai kotitöitä ennen kuin lähti kodin ulkopuolelle hoitamaan asioitaan. Tällainen ei-yhteenkokoontuminen on tavallista perheissä, joissa samaa kodin tilaa käytetään myös työhön tai opiskeluun.

2.5.2 Toimintaepisodi analyysiyksikkönä

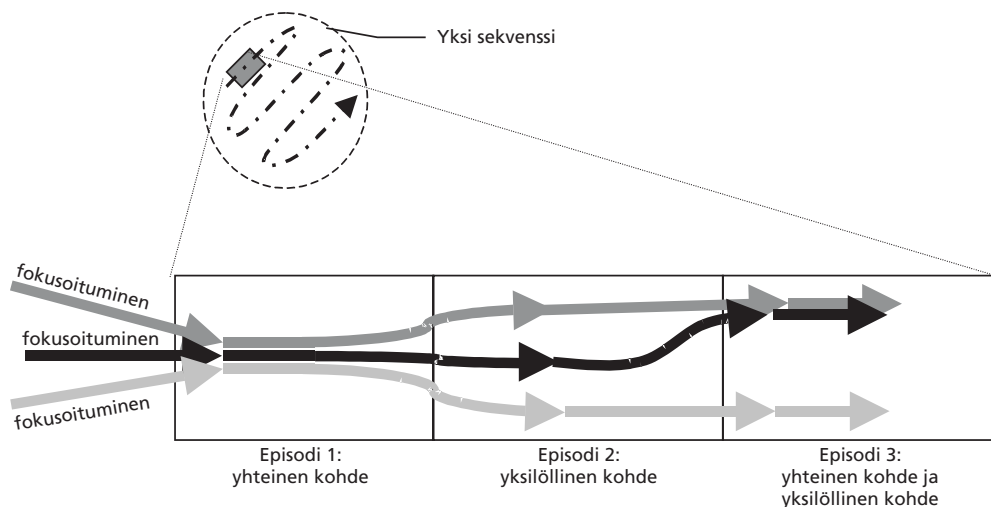
Sekvenssien ajallinen kesto vaihtelee 30 minuutista kahteen tuntiin. Tuon pituinen ajanjakso sisältää lukuisia erilaisia toiminnan elementtejä. Paitsi että jokainen perhe tuottaa kunkin sekvenssin eri tavalla, jokainen perheenjäsen toimii sekvenssin kontekstissa, sitä tuottaen, omalla tavallaan. Jotta analyysi olisi mahdollista kohdistaa kodintuottamistekoihin ja siihen, kuinka niitä tuotetaan vuorovaikutuksessa, on sekvenssi jaettava vielä pienemmiksi yksiköiksi. Kutsun yksiköitä *toimintaepisodeiksi*. Ne ovat tekemisen analyysiyksiköitä, joissa tekoja tarkastellaan arkisen yhdessäolon kontekstissa. Episodit seuraavat toisiaan ajallisessa järjestyksessä muodostaen ketjun, jota on mahdollista seurata kunkin sekvenssin sisällä (KUVIO 2.3).

KUVIO 2.3. Sekvenssin ja toimintaepisodin suhde

Episodioiden analyysille keskeistä yhdessäolon kontekstia voidaan vielä tarkentaa määrittelemällä se Goffmanin (1963, 18–19) käsitteillä tilanne (situation) ja yhteenkokoontuminen (gathering). Tilanne syntyy, kun henkilö astuessaan samaan tilaan toisten kanssa tai ollessaan siellä tuottaa tietyt hetkellisesti vaikuttavat olosuhteet (“the full spatial environment”). Tuottamalla itsensä näin yhteenkokoontumisen jäseneksi henkilö tuottaa Goffmanin mukaan samalla yhteenkokoontumisen. Tilanteet syntyvät siitä, kun vastavuoroista tarkkailemista ja kuuntelua esiintyy, ja päättyvät, kun toiseksi viimeinen henkilö poistuu. Episodi perustuu yhteenkokoontumiselle (gathering), jossa tilanne (situation) on paikallinen, alituisesti uudelleen syntyvä ja kehittyvä aina, kun henkilöiden kokoonpanot vaihtuvat.

Aineistossani tilanteet vaihtelivat sen mukaan, onko perheenjäsenillä yhteinen tekemisen kohde vai onko heillä erilliset, yksilölliset kohteensa (ks. tarkemmin luku 4.1). Episodioiden rajat asetettiin tämän vaihtelun perusteella. Silloin kun episodissa on yhteinen kohde (Episodi 1, KUVIOSSA 2.4), alkaa episodi siitä, kun kaikki perheenjäsenet fokuoituvat yhteiseen tekemiseen tai puhumiseen, ja kestää aina niin kauan, kun he ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen. Episodi päättyy siihen, kun joku perheenjäsenistä alkaa fokuoitua johonkin muuhun kohteeseen.

KUVIO 2.4. Analyysiyksikön – toimintaepisodin – kolme erilaista tyyppiä

Päinvastaisessa tilanteessa, jossa episodi perustuu kunkin perheenjäsenen omaan, yksilölliseen fokuoitumisen kohteeseen (Episodi 2, KUVIOSSA 2.4), episodi alkaa siitä, kun kaikille perheenjäsenille on muodostunut oma tekemisen kohde, ja jatkuu aina niin kauan, kun jokainen on fokuoituneena omaan kohteeseensa. Tällaisissa episodissa yksilölliset fokuoitumisen kohteet saattavat vaihtua episodin aikana, mutta episodi päättyy ja uusi alkaa vasta, kun kaksi tai useampi perheenjäsenistä fokuoituu yhteiseen kohteeseen. Kol-

mas episodityyppi edustaa kahden edellä esitetyn yhdistelmää (Episodi 3, KUVIOSSA 2.4). Siinä kahdella tai useammalla perheenjäsenellä on yhteinen fokusoitumisen kohde ja samaan aikaan ainakin yhdellä muulla perheenjäsenellä on oma fokusoitumisen kohde. Tällaisessa episodissa esiintyy sekä yhteisiä että yksilöllisiä kohteita.

Tutkimani toiminta muodostuu laajasta ja monilukuisesta erilaisten tekojen kentästä. Vaikka yksilölliset kohteet vaihtuvat vähän väliä ja koko ajan on olemassa useita vaihtoehtoja uusiksi yksilöllisiksi teoiksi, pyrin tässä tutkimuksessa löytämään kodintuottamistoimintaa luonnehtivia yleisempiä arjen elementtejä.

2.5.3 Analyysiyksiköstä toiminnan jännitteisiin

Etnometodologiaan pohjaava tutkimus suuntautuu tekojen analyysissa ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan säännönmukaisuuksiin, toistuviin käyttäytymisen malleihin ja institutionaalisiin järjestyksiin (Heritage 1996). Sen taustalla on ajatus, että ihmisten toiminnan edellytyksenä on jonkinlainen sosiaalinen järjestys, jonka varassa ihmiset tekevät ymmärrettäväksi tilanteita ja jonka avulla he pystyvät toimimaan niissä. Näitä säännönmukaisuuksia tutkittaessa korostetaan jokaisen pienenkin keskustelun tai käyttäytymisen yksityiskohdan merkitystä havaintojen tuottamisessa.

Kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria tarjoaa tälle sosiaalista järjestystä korostavalle staattiselle epistemologialle vaihtoehdon, joka perustuu prosessien dynaamista ja ristiriitaista luonnetta painottavaan sekä sosiokulttuurista muutosta etsivään epistemologiaan (R. Engeström 2002). Tässä tutkimuksessa on sovellettu tätä ajattelutapaa siten, että dynaamisten prosessien tutkimisen menetelmänä on toiminnassa ilmenevien *jännitteiden analysointi*. Kehittävän työntutkimuksen piirissä käytetään ristiriidan käsitettä. Ristiriitoja hahmotetaan neljän eri tason avulla ja toimintaa analysoidaan historiallisesti muuttuvana. Historiallisen analyysin avulla hahmotettuja ristiriitoja lähdetään etsitään aktuaaliempiirisestä aineistosta siinä ilmenevien häiriöiden, katkosten ja innovaatioiden avulla. (Ks. myös Engeström Y. 1995, 62–67.)

Ristiriidan käsitteen käyttäminen kodin ja perhe-elämän yhteydessä on ongelmallista, koska se mielletään perheenjäsenten välisessä suhteessa ilmenevänä konfliktina ja joskus lähes ylitsepääsemättömänä ongelmana, joka saattaa johtaa perheen hajoamiseen tai jonka selvittämiseen tarvitaan perheen ulkopuolista apua (vrt. esim. Tuhkasaari 2002). Häiriön käsite sopii hyvin esimerkiksi teollisten tuotantoprosessien analysointiin ja kuvaamiseen. Kodin arjen analysoinnissa olen päättänyt käyttämään jännitteen käsitettä, joka teoreettisesti sijoittuu ristiriidan ja niitä ilmentävien häiriöiden välimaastoon.

Kun kodin ja perhe-elämän yhteydessä puhutaan jännitteistä, ymmärretään ne tavallisesti yhteisen sävelen ja harmonian muodostumisen vastakohtana. Tässä tutkimuksessa jännitteellä tarkoitetaan tekojen keskinäisissä suhteissa ilmenevää, niillä aikaansaadun toiminnan sisällä olevaa tekijää ja muodostumista vastakkaisista voimista. Jännite saattaa synnyttää tilanteen, jossa perheenjäsenten suhteet kärjistyvät ja muodostuu konflikti.

Kun tarkastellaan tekojen keskinäisiä suhteita yhdessä tekemisen ja olemisen kontekstissa, tulee analyysissa keskeiseksi katsoa, miten teot sopivat tai miten toimijat sovittavat ne keskenään yhteen. Jännitteitä ei käsitellä toimijoiden itsensä välttämättä havaitsemina ilmiöinä, vaan ne syntyvät meneillään olevassa toiminnassa, tätä toimintaa ilmentäen, tekojen välille. Tutkimuksessani jännitteiden analyysi on siten myös keino tehdä yleistyksiä aineistolähtöisistä yksittäisiä tekoja koskevista havainnoista. Jännitteiden analyysillä pyrin myös yhdistämään yksittäisen kodin tapahtumia laajempaan kontekstiin, jossa koti elää vuorovaikutuksessa ulkopuolella olevan yhteiskunnan ja sen muutoksen kanssa.

Aineiston analysointi pienempiin osiin, sekvensseihin ja episodeihin, muodostaa tämän tutkimuksen rungon. Ne toimivat tekojen ja jännitteiden kontekstualisoinnin väliin. Kun siirryn teoista toiminnassa ilmenevien jännitteiden analysointiin, tarkastelen tutkimuksessani niitä, perheiden yhteenkokoontumisten jännitteitä, kolmella eri tasolla: luvussa 5 perheenjäsenten yksilöllisten tekojen välisiä jännitteitä episoditasolla, luvussa 6 eriaikaisuuden jännitettä päivän eri sekvenssien siirtymävaiheissa sekä luvussa 7 kodin ja sen ulkopuolisten tahojen välisiä jännitteitä, ennen muuta työn ja kodin yhteensovittamista.

Osa 2

Holistisen analyysiyksikön rakentaminen

Holistisen analyysiyksikön rakentaminen (ensimmäinen tutkimustehtävä) eteni kahden perusvaiheen avulla. Aineistosta löytyi ensin arkipäivän sekvenssirakenne. Yksittäinen sekvenssi osoittautui kuitenkin tekojen yksityiskohtaista analyysiä ajatellen liian laajaksi kokonaisuudeksi. Aineiston tarkemmassa analyytisessä käsittelyssä sekvenssit alkoivat hahmottua pienemmiksi yksiköiksi, toimintaepisodeiksi. Tässä osassa rekonstruoidaan sitä aineiston analysointiprosessia, jonka seurauksena sekvenssit (luku 3) ja toimintaepisodit (luku 4) löytyivät ja, jonka tuloksena aineisto jäsenyi analysoitavaan muotoon.

3 Arkipäivän sekvenssit

Toiminnan havaintoyksiköt (arkipäivät) ovat näytteitä tutkimastani kodintuottamistoi-
minnasta. Tässä luvussa käsittelen aineistolähtöisesti toiminnan havaintoyksikön, arkipäi-
vän, rakennetta, johon nojaudun tekojen analyysissa. Rakenne on luonteeltaan sekven-
tiaalinen, ja se jäsentää toimintaa prosessina. Kuvaan aluksi, millaisten aineiston käsittely-
vaiheiden seurauksena rakenne löytyi ja millä tavalla sen vaiheiden nimeäminen tapahtui.
Tämän jälkeen esittelen vaiheita yksityiskohtaisemmin ja tarkastelen lyhyesti kodin niitä
olosuhteita, jotka tuottivat aineistossani esitetystä rakenteesta poikkeavia päiviä. Tämän
jälkeen keskityn kuvaamaan sekvenssien välissä esiintyvää siirtymävaihetta, jonka vaiheen
kautta sekvenssi muuttuu toiseksi. Luvun lopussa selvitän, mitkä aineistossa esiintyvät sek-
venssit ovat yksityiskohtaisemman analysoinnin kohteena.

3.1 Sekvenssien löytyminen aineistosta

Aloin analysoida karkeasti purettua aineistoa siten, että tunnistin transkriptista perheen-
jäsenten yksilöllisiä tekoja. *Tekojen tunnistaminen* oli ensimmäinen askel laajan videoai-
neiston haltuunottamisessa, tämä tarkoitti yksinkertaisesti sen läpikäymistä, mitä perheen-
jäsenet tekevät ja mistä ja mitä he puhuvat. Yksi päivä sisältää lukemattoman määrän eri-
laisia tekoja. Tämän vuoksi kiinnittämällä huomiota tekoihin kokonaiskuva päivästä hajoaa
helposti pieniksi sirpaleiksi. Tämän huomioon ottaen lähdin etsimään yksittäisiä tekoja
suurempia muodostelmia, eräänlaisia *tekojen kimppuja*. Otin käyttöön erivärisiä koros-
tuskyniä ja aloin merkitä illan aikana esiintyviä samantyyppisiä tekoja samalla värillä. Nämä
karkeat luokitukset nimesin tehtäviä kuvaavien selitysten mukaan. Luokkien nimet olivat
seuraavia: vaatteiden järjesteleminen, paikkojen siistiminen ja järjesteleminen, ruoan lait-
taminen ja antaminen lapsille, ruoan laittaminen aikuisille, syöminen, oleminen ja juttele-
minen lasten kanssa, lasten toruminen, lasten pukeminen tai riisuminen, lasten suihkutta-
minen tai kylvettäminen, lasten nukkumaan laittaminen, aikuisten pukeutuminen tai rii-
suutuminen, aikuisten peseytyminen, palkkatyöhön liittyvien tehtävien tekeminen, päi-
vän tapahtumista jutteleminen, työhön liittyvistä asioista jutteleminen ja päivän lehden
tai postin lukeminen sekä aikuisen oman ajan viettäminen. Nämä luokat on tehty pääasiassa
aikuisen näkökulmasta, minkä luokkien nimityksetkin osoittavat.

Kävin läpi illoista tehtyjä väritettyjä transkripteja useita kertoja ja havaitsin, että vaat-
teiden järjestelemiseen, paikkojen siistimiseen ja järjestelemiseen sekä ruoan laittamiseen
liittyvät värit keskittyivät alkuiltaan. Sinistä väriä, jolla olin merkinnyt lasten kanssa ole-
mista ja juttelemista, alkoi ilmaantua sen jälkeen, kun perheenjäsenet olivat syöneet. Sen

jälkeen, kun aikuiset ja lapset olivat viettäneet aikaa yhdessä, alkoi esiintyä väriä, joka liittyi lasten riisumiseen, kylvettämiseen ja nukkumaan laittamiseen. Sen jälkeen, kun lapset oli laitettu nukkumaan, alkoi ilmaantua väriä, joka liittyi aikuisten palkkatyön tekemiseen tai heidän omaan aikaansa.

Transkriptien läpikäymisen seurauksena havaitsin, että eri perheiden illoista löytyy samankaltaista rakennetta. Päivän aikana esiintyi *erilaisia vaiheita*, jotka pitivät sisällään tietyn tyyppisiä tekoja.

3.2 Sekvenssien kuvaus

Perusajatuksena tutkimuksessani on ollut perheenjäsenten tekojen analysoiminen. Havaitsin, että yksi arkipäivä on rakentunut erilaisista vaiheista erilaisten tekokimppujen tai tekojen klustereiden avulla. Vaiheet liittyvät siihen prosessiin, jolla arkipäivä konstruoidaan. Ne liittyvät myös siihen todellisuuteen, että elämme tietyssä yhteiskunnassa, jolla on historian kuluessa muotoutunut tietynlainen päivän rakenne. Vaiheilla on aivan oma rytminsä, joka on sidoksissa *päivän ja yön vuorottelun rytmiin*. Tutkimuksessani mukana olevat perheet edustavat perheitä, joissa tehdään päivätyötä. Kukaan kolmesta perheestä ei tee säännöllisiä yövuoroja, joten mikään aineistoni perheistä ei tee poikkeusta peruspäivärytmissä. Kaikilla kolmella perheellä on siis samanlainen päivärytmi. Arkipäivän rytmi on sidoksissa myös *kodin ulkopuolisiin toimintajärjestelmiin*. Arkipäivän aikana vietetään useita tunteja kodin ulkopuolella: lapset ovat päiväkodissa ja kahden perheen vanhemmat käyvät säännöllisessä työssä kodin ulkopuolella. Erityisesti aamu on vahvasti liitoksissa kodin ulkopuolisiin toimintajärjestelmiin: lasten päiväkotiin ja vanhempien työhön. Yksi perhe muodostaa tässä suhteessa poikkeuksen. Perheen III avulla on mahdollisuus seurata tilannetta, jossa kodilla on kaksi erilaista käyttötarkoitusta: perhe-elämä ja opiskelevan äidin työtila.

Päivän vaiheissa esiintyy paikallisia tekoja, jotka ovat sidoksissa kodin ulkopuolisiin toimintajärjestelmiin. Niillä on paikallinen aika: täytyy mennä illalla nukkumaan, jotta on mahdollista nousta ylös aamulla. Kullakin vaiheella on sen oma aika. Vaihe alkaa jostakin ja päättyy aina johonkin.

Se tosiasia, että perheenjäsenet viettävät päiväajan kodin ulkopuolella, asettaa perheille joitakin reunaehdoja, jotka perheiden täytyy ottaa huomioon arkitoiminnassaan. Arkiaamu saa ohjelmansa siitä tosiasista, että kaikki perheenjäsenet jättävät kodin ja menevät töihin tai päivähoidon. Perheenjäsenet pukeutuvat työ- ja hoitopäivän, samoin kuin

vuodenajan ja päivän säätilan vaatimukset huomioonottaen. Perheenjäsenet syövät aamiaisen, lapset saattavat katsoa lastenohjelmia televisiosta ja aikuiset lukea päivän sanomalehteä. Tämän vaiheen nimi *aamutoimet ennen kotoa lähtemistä* liittyy niihin valmisteluihin, joita perheenjäsenet tekevät, jotta voivat lähteä kotoa.

Se, mitä tapahtuu illan ensimmäisessä vaiheessa kotiinpaluun jälkeen, liittyy siihen, että perhe on ollut poissa kotoa koko päivän. Lasten kanssa yhtä aikaa kotiin tulee ainakin yksi aikuinen. Edellisestä ruokailusta on kulunut jo pitkä aika, joten perheenjäsenet ovat nälkäisiä. He ovat saattaneet myös käydä ostoksilla ennen kotiinpaluuta. Riippuen vuodenaikasta perheenjäsenten täytyy käyttää ulkona tietynlaisia päällysvaatteita ja suojapukuja. Kaikki nämä tekijät vaikuttavat siihen, mitä perheenjäsenet tekevät välittömästi kotiin palattuaan. He ottavat päällysvaatteet pois päältään, purkavat ruokaostokset ruoka- ja jääkaappiin ja alkavat valmistaa ruokaa. Sillä välin, kun ruoka valmistuu, vanhemmat jatkavat paikkojen järjestelemistä, lajittelevat päivän postia tai käynnistävät tietokoneen. Koska lapset eivät osallistu ruoan valmistamiseen, he katsovat sillä välin televisiota tai leikkivät leluillaan. Tämän vaiheen aikana koti tilana otetaan jälleen käyttöön. Kutsun tätä vaihetta nimellä *kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin*. Ennen kuin asettautuminen kotiin on saatu päätökseen, perheenjäsenten täytyy ruokailla: syödä päivällinen tai välipala.

Aterian jälkeen tapahtuva aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus on luonteeltaan erilaista kuin ennen ateriaa. Aterian jälkeen he alkavat jutella keskittyneemmin keskenään tai alkavat tehdä jotakin yhdessä: leipoa kakkua, leikkiä tai pelata yhdessä tai keskittyä lukemaan kirjaa yhdessä. Tämän vaiheen luonteen vuoksi kutsun sitä *tehdään jotakin yhdessä* -vaiheeksi. Tämä vaihe on sidoksissa edelliseen vaiheeseen. Perheenjäsenet eivät voi aloittaa yhdessä tekemistä ennen kuin kotiin asettautumiseen liittyvät teot on suoritettu loppuun. Tämän jälkeen vapautuu uutta tilaa yhdessä tekemiselle. *Tehdään jotakin yhdessä* ei tarkoita sitä, että perheenjäsenillä olisi tässä vaiheessa jokin erityinen tarve yhdessä tekemiselle. Vaiheen nimi osoittaa sitä, että kotiin asettautumisen ja nukkumaan laittautumisen välissä on vaihe, jossa on tilaa yhdessä tekemiselle. Tämä vaihe loppuu, kun päivän reunaehdot alkavat tulla vastaan: on myöhäistä ja lasten täytyy mennä nukkumaan. *Nukkumaan laittautumisen* vaihe alkaa lasten riisumiseen, kylvettämiseen ja suihkuttamiseen liittyvillä teoilla ja jatkuu yöpukujen pukemisella. Jos vanhemmat eivät mene nukkumaan lasten kanssa yhtä aikaa, tämän vaiheen jälkeen on vielä kaksi vanhempien omaa vaihetta. He tekevät palkkatyöhönsä tai luottamustoimeen liittyviä tehtäviä tai tekevät kotitöitä tai vain rentoutuvat yksikseen, jonka jälkeen laittautuvat nukkumaan.

Aineistosta löytyneet vaiheet, *sekvenssit*, olen nimennyt esiintymisjärjestyksessä seuraavan taulukon (3.1) mukaan.

TAULUKKO 3.1. Arkipäivän kuusi sekvenssiä

Ajankohta:	Sekvenssi:
Aamulla	1) Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä
Päivällä	Vanhemmat ovat töissä ja lapset päivähoitossa
Illalla	2) Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin
	3) Tehdään jotakin yhdessä
	4) Lasten nukkumaan laittaminen
	5) Työskenteleminen, opiskeleminen tai vanhemman oman ajan viettäminen
	6) Nukkumaan laittautuminen

Tutkimuksessa mukana olevien viikkojen aikana perheet konstruoivat kunkin illan eri tavalla. Sekvenssien määrä kunkin päivänä riippuu siitä, miten perhe konstruoi illan, esimerkiksi tekevätkö vanhemmat töitä tai opiskelevatko illalla lasten mentyä nukkumaan vai menevätko he nukkumaan yhdessä lasten kanssa. Arkipäivän sekvenssit esiintyvät toisiinsa nähden tietyssä järjestyksessä. Sekvenssi 1 alkaa, kun perheenjäsenet heräävät, ja päättyy, kun kaikki ovat poistuneet kotoa. Sekvenssi 2 alkaa, kun perhe tulee takaisin kotiin, ja päättyy, kun alkaa yhdessä olemiseen tai tekemiseen liittyviä tekoja. Yhdessä oleminen ja tekeminen puolestaan päättyy, kun nukkumaan laittautuminen alkaa olla ajankohdasta. Itse asiassa, jos ollaan tarkkoja, sekvenssien 1 ja 2 välissä on sekvenssi tai useampia sekvenssejä, nimittäin vanhempien työhön liittyvät sekvenssit ja lasten hoitopäivään liittyvät sekvenssit. Koska tutkimukseni on suunniteltu siten, että aineistoa kerätään vain perheen kotitilanteista, keskityn tutkimuksessani vain kotona esiintyvien sekvenssien tarkasteluun.

Turkki (1999, 184–186) on luonnehtinut muun muassa kotitalouden integratiivisessa mallissaan kotitalouden ja sen toiminnan erääksi keskeiseksi luonteenpiirteeksi perheen ja sitä ympäröivän luonnon ympäristön, rakennetun ympäristön ja sosio-kulttuurisen ympäristön välisen vuorovaikutuksen. Tutkimukseni sekvensseissä on nähtävissä havainnollisesti se, miten vuorovaikutus perheen ja sitä ympäröivän yhteiskunnan välillä on läsnä perheen arkitoiminnassa.

3.3 Päivän perusrakenteen vaihtelu

Edellä esitetyt sekvenssit muodostavat siis päivän toimintaprosessin perusrakenteen alle kouluikäisten lasten perheissä, joissa vanhemmat ovat päivätyössä ja lapset päivähoidossa kodin ulkopuolella. Sekvensseistä muodostuva rakenne murtuu, jos joku perheenjäsenistä esimerkiksi jää sairaana kotiin. Aineistossa Perheen I normaali päivärakenne rikkoutuu, kun äiti ja nuorempi poika jäävät kuumeen vuoksi kotiin kahdeksi päiväksi. Perheessä II rakenne rikkoutuu perjantaina, kirkollisen pyhäpäivän jälkeisenä päivänä, kun äiti hoitaa itse lapsia päiväkodin ollessa suljettuna. Perhe II aloittaa käytännössä viikonlopun tavallista aikaisemmin. Perheenjäsenet voivat itse murtaa päivän perusrakenteen, jos he päättävät olla menemättä töihin ja jäävät kotiin. Rakenne voi murtua myös perheen ulkopuolisten tekijöiden vuoksi.

On myös mahdollista jättää joitakin sekvenssejä väliin, esimerkiksi silloin, kun perheenjäsenet ovat myöhään ulkona ja alkavat välittömästi kotiinpaluun jälkeen laittautua nukkumaan. Tämä on mahdollista, jos he ovat syöneet ulkona. Tiistai-iltana Perheessä III laittaudutaan nukkumaan heti kotiinpaluun jälkeen. Lapset ovat olleet illalla isän luona ja syöneet päivällisen siellä. Tällaisessa tapauksessa ei ole tarvetta perusrakenteen mukaiseen työ- ja hoitopäivän jälkeiseen kotiinpaluuseen ja yhdessä tekemiseen vaan voidaan siirtyä lyhyen kotiin asettautumisvaiheen jälkeen suoraan nukkumaan laittautumiseen, koska perheenjäsenet ovat tyydyttäneet nälkensä ja viettäneet yhteistä aikaa muualla.

Sekvenssiä 5, *työn tekeminen tai opiskeleminen*, ei esiinny säännöllisesti joka ilta. Jos vanhemmat, erityisesti äidit, opiskelevat, tekevät työtehtäviä tai vapaaehtoistyöhön liittyviä tehtäviä kotona, tekevät he sitä vasta lasten mentyä nukkumaan. Näitä tehtäviä saattaa esiintyä myös *tehdään jotain yhdessä* -sekvenssin yhteydessä erityisesti kahden huoltajan perheessä. Perheessä I äiti tekee joitakin lyhytkestoisia tehtäviä, kuten tarkistaa sähköpostiviestejä, kun taas isä pystyy keskittymään pitempiä rupeamia tietokoneella työskentelemiseen. Perheen I äiti kommentoikin tutkijalle haastattelussa¹⁵ (28.11.1996) sitä, miten lapset kyllä antavat isän keskittyä työskentelemään iltaisin tietokoneen ääressä, mutta häntä itseään keskeytetään vähän väliä. Jos äidillä on tarvetta työskennellä illalla, sen täytyy tahtua vasta lasten ollessa nukkumassa.

¹⁵ Käytän tässä tutkimuksessa haastatteluaineistoa havainnollistamaan perheenjäsenten omaa näkökulmaa kulloinkin käsiteltävään asiaan.

Äiti: Mä en oikeestaan työstä tuo semmosta lukemista kotiin, ellen mä sit tee niin, et mä menen sitte takas töihin vähäks aikaa, pari kolme tuntii... Mä teen tän huushollin ja oon noitten lasten kanssa.

Tutkija: Niin, et tavallaan niinku erottaa sen työn...

Äiti: Mä erotan aika paljon, joo.

Tutkija: ... et sen käy tekemässä muualla.

Äiti: Joo, kyllä. Mut Jaakko [Perheen I isä] pystyy tekee. Ku se on täs kotona, se voi olla tuol työhuonees aika rauhassa. Noi lapset hääää täällä mitä hääää ja se pystyy tekemään sitä työtä siellä aika hyvin. Sitä mä ihmettelen, koska mä en sitä oikein pysty, et lapset ilmeisesti antaa sen olla jotenki rauhemmassa, et ne ei vie sille niin paljon semmosta 'äitiä' ja 'isä tule' et isälle on tänään sitä ja tätä...et ne antaa sen olla siellä...

Tutkija: Joo, et siinä lapset ehkä eri tavalla suhtautuu...

Äiti: Niin, et ku mä oon siellä, niin ne ramppaa siellä koko ajan.

Perheessä III keskiviikkoillan (21.5.1997) sekvenssien rakentuminen oli monimutkaisempaa kuin muina iltoina. Illan aikana äiti oli puhelimessa seitsemän kertaa. Hän itse soitti kaksi puhelua, ja sukulaiset ja tuttavat soittivat yhteensä viisi puhelua. Puhelut keskeyttivät ja viivästyttivät muun muassa ruoanvalmistusta siten, että illan ateria siirtyi *kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin* -sekvenssistä *lasten nukkumaan laittamisen* -sekvenssiin. Illalle oli luonteenomaista se, että eri sekvenssejä tuotetaan samanaikaisesti: *lasten nukkumaan laittautumisen* -sekvenssi alkoi ennen ateriaa, kun lapset menivät suihkuun. Tämän jälkeen aterioinnissa yhdistyi *tehdään jotakin yhdessä* -sekvenssin päivällinen ja *nukkumaan laittautumisen* -sekvenssiin liittyvä iltapalan syöminen.

Päivän perussekvenssirakenne murtuu, kun siihen tulee mukaan riittävän paljon väliintulevia ulkoisia tekijöitä. Nämä tekijät tulevat mukaan ennalta arvaamattomasti, kuten puhelinoitot tavallisesti. Tämän vuoksi päivän ohjelmaa joutuu muuttamaan. Kun ohjelmaa joutuu muuttamaan yhtäkkisesti useita kertoja, on se omiaan sekoittamaan päivän rytmiä.

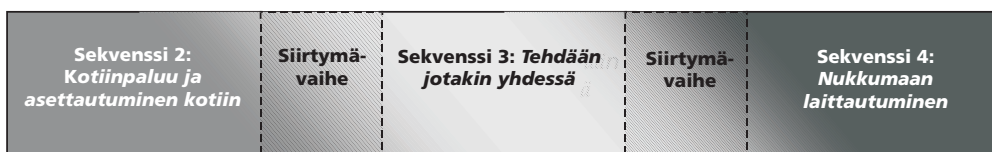
3.4 Siirtymävaiheet

Sen jälkeen, kun olin löytänyt päivän eri sekvenssit, aloin tarkentaa analyysiä niihin kohtiin, joissa illan ensimmäinen sekvenssi päättyy ja toinen alkaa sekä toinen päättyy ja kolmas alkaa. Näiden sekvenssien päättymiskohta ja uuden alkamiskohta ei ole niin selkeä kuin esimerkiksi aamulla, jolloin sekvenssi päättyy, kun perheenjäsenet poistuvat kodista. Aloin jäljittää niin sanottuja diskursiivisiä merkkejä (ks. Schiffrin [1987] käsite *discourse markers*) etsimällä perheenjäsenten välisestä keskustelusta sanoja, jotka liittyivät jotenkin seuraavana vuorossa olevaan sekvenssiin. Kiinnitin huomiota Perheen II tyttären (Iiriksen) kommentteihin kakun tekemisestä. Kello 18.06 Iris lopettaa ruokailun ja sanoo: "Mä haluan jälkiruuaks kakkua." Kello 18.11 hän sanoo: "Miks me ei laiteta kakkua?", johon äiti vastaa: "No, Iris, no, just vasta tultiin kotiin. En mä jaksa kokoajan touhottaa." Kello

18.28 Iris kysyy äidiltä: “Leivotaanks sitä kakkuu?” johon äiti vastaa: “No, kai sitä pitäsi niin leipoo.” Kello 18.29 Iris vaatii edelleen: “Mä haluan nyt, et sä teet sitä [kakkua]”. Äiti vastaa: “Ihan justiin Iris. Uuni on lämpenemässä.” Kun Iris ensimmäisen kerran kysyy äidiltä kakun tekemisestä, Iris on jo lopettanut syömisen ja etsii uutta tekemistä, mutta äiti ei ole vielä valmis kakun leipomiseen, koska hänellä on ruokailu vielä kesken. Äiti lopettaa ateriansa 20 minuuttia myöhemmin ja laittaa likaisia astioita astianpesukoneeseen. Tämän jälkeen hän alkaa valmistaa kakkua yhdessä Iiriksen kanssa.

Seuraavaksi aloin etsiä diskursiivisia merkkejä nukkumaan laittautumisesta. Kun äiti ja lapset ovat nauttimassa leipomaansa kakkua sekä teetä ja kahvia, kello 19.31 äiti sanoo: “Tään iltapalan jälkeen mennään sit nukkumaan.” Kakun syömisen jälkeen kello 19.40 lapset palaavat vielä kakun luokse ja syövät koristeena olevia karkkeja, kun äiti sanoo: “No, mut sit riisutaan vaatteet.” Kello 19.43 äiti hoputtaa poikaansa, joka juo vielä teetä: “Risto, nukkumaan.” Kello 19.47 äiti vastaa ärtyisesti Iirikselle, joka vielä keksii muuta tekemistä: “Oli mitä oli, nyt sänkyyn!”

Diskursiivisten merkkien jäljittäminen auttoi minua havaitsemaan, että uusi sekvenssi alkaa kehkeytyä itseasiassa pikku hiljaa jonkun perheenjäsenen toimesta. Tämä henkilö aloittaa uuteen sekvenssiin kuuluvien tekojen tekemisen, kun toiset vielä suorittavat meilläään olevan sekvenssin tekoja. Kun yritin tarkentaa sekvenssien rajoja diskursiivisten merkkien jäljittämisen avulla, huomasi, että sekvenssien rajakohta ei ole terävälinjainen, vaan itseasiassa sekvenssien välillä on erityinen *siirtymävaihe* (KUVIO 3.1), jossa esiintyy molempien vierekkäisten sekvenssien tekoja yhtä aikaa. Aamulla sekvenssi 1 päättyy pienen siirtymävaiheeseen ennen kuin perheenjäsenet kävelevät ulos. Siirtymävaihe on tällöin hyvin lyhyt ja päättyy perheenjäsenten lähtiessä töihin ja päivähoitoon. Kotiin paluun jälkeen sekvenssien 2 ja 3 sekä 3 ja 4 siirtymävaiheet ovat selvästi pitempikestoisia.

KUVIO 3.1. Sekvenssien välissä olevat siirtymävaiheet

Sekvenssi konstruoidaan sen “ohjelmalle” luonteellisilla teoilla. Siirtymävaiheessa esiintyy kahden sekvenssin elementtejä yhtä aikaa. Siinä on läsnä yhtäaikaaisesti tekoja, jotka kuuluvat käsillä olevan sekvenssin ohjelmaan, ja tekoja, jotka kuuluvat seuraavaksi käynnistyvän sekvenssin ohjelmaan. Siirtymävaiheen käsite on enemmän aineiston analysointiin liittyvä käsite, ja keskityn tarkastelemaan tarkemmin sekvenssien välisten siirtymävaiheiden luonnetta luvussa 6.

3.5 Tarkemman analysoinnin kohteena olevat sekvenssit

Kuten aiemmin on jo tullut ilmi, olen valinnut tarkemmin analysoitavaksi sekä aamuun että iltaan sijoittuvia sekvenssejä kustakin perheestä, koska halusin tutkia sekvenssejä kokonaisen havaintoyksikön ajalta. Olen koonnut kaikki tarkemmin analysoitavat sekvenssit taulukkoon 3.2. Taulukkoon merkittyjä sekvenssejä käytetään seuraavissa luvuissa esitelyjen analyysien aineistona. Olen koonnut yhden päivän aineiston perheistä siten, että Perheestä II on mukana saman vuorokauden aamu ja ilta ja Perheistä I ja III on aineistona ilta ja sitä seuraava aamu (ks. valinnan perustelut luvusta 2.4, s. 39–41). Olen valinnut yhden lisäämun kustakin perheestä tukemaan lyhyen aamusekvenssin analysointia. Sekvenssin I analysoimisessa on käytetty aineistoa kuudelta aamulta. Iltasekvenssien analysointi perustuu kolmeen iltaan. Perheen I ja II illat sisältävät sekvenssit 2–6 ja Perheen III ilta sekvenssit 2–4. Tarkan analysoinnin kohteena on 19 sekvenssiä, yhteensä 24 tuntia.

TAULUKKO 3.2. Tarkan analysoinnin kohteena olevat sekvenssit

Perhe	Päivä	Sekvenssit	Kesto/t
I	13.11.1996 (keskiviikko)	2) Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin (isä palaa takaisin töihin) 3) Tehdään jotakin yhdessä 4) Lasten nukkumaan laittaminen 5) Isä palaa kotiin ja laittautuu nukkumaan, kun 6) Äiti tekee töitä	6
	14.11.1996 (torstai)	1) Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä	1½
	15.11.1996 (perjantai)	1) Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä	1½
II	5.5.1997 (maanantai)	1) Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä	1½
	6.5.1997 (tiistai)	1) Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä	1½
		2) Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin 3) Tehdään jotakin yhdessä 4) Lasten nukkumaan laittaminen 5) Äiti tekee järjestötyöhön liittyviä tehtäviä ja viettää sen jälkeen omaa aikaa 6) Nukkumaan laittautuminen	4 ½
III	20.5.1997 (tiistai)	1) Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä	2
	21.5.1997 (keskiviikko)	2) Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin 3) Tehdään jotakin yhdessä (lapset) 4) Lasten nukkumaan laittaminen, äiti nukahtaa myös	4
	22.5.1997 (torstai)	1) Aamutoimet ennen kotoa lähtemistä	1½
Yht.			24 t

4 Toimintaepisodi yhteenkokoontumisen dynamiikan analyysiyksikkönä

Tässä luvussa selvitan, millaisten työskentelyvaiheiden kautta toimintaepi­sodit löytyivät aineistosta ja miten jaoin transkriptin muotoon puretun aineiston episodeiksi. Aineisto­esimerkkien avulla esitän, miten uusi episodi alkaa kehkeytyä edellisen episodin aikana ja millaisia ovat toimintaepisodien rajakohdat. Tämän jälkeen luon yleiskuvan aineistostani episodityyppien määrällisten esiintymisten avulla. Lopuksi tarkastelen ja arvioin analyysi­yksikköä holistisesta näkökulmasta.

4.1 Toimintaepisodien löytyminen aineistosta

Sen jälkeen, kun olin tehnyt yksityiskohtaisen transkriptin (ks. luku 2.4) taulukossa 3.2 luetelluista sekvensseistä, aloin käydä läpi transkriptia yhä uudestaan ja uudestaan. Transkriptien läpikäymisen tarkoituksena oli löytää vihjeitä siitä, mikä voisi olla sekvenssiä pie­nempi yksikkö, joka perustuisi aineistoon ja tukisi tekojen aineistolähtöistä analyysiä. Aloin hahmottaa aineistosta useita pienempiä kokonaisuuksia, jotka olivat erityisen selvärajai­sia. Esimerkiksi Perheen II illassa tällaisia tapahtumia olivat Riston kaatuminen, kun hän juoksi äidin silmälasit kädessään olohuoneen poikki, jolloin äiti ja Iiris ryntäsivät katso­maan, mitä tapahtui; Riston istuminen äidin sylissä äidin selatessa lehteä ja Riston katso­essa sitä; sekä äidin ja Iirisen yhteinen kakunteko. Kun tarkastelin näitä tapahtumia, ha­vaitsin, että niille oli yhteistä se, että kaikki perheenjäsenet olivat suuntautuneena samaan asiaan. Aloin *jäljittää* aineistosta tekemisen ja puhumisen *kohteita* ja merkitsin transkrip­tiin kohdat, joissa tekemisen kohde näytti muuttuvan. Tällä tavoin transkripti alkoi jakau­tua pienempiin osiin.

Aineistosta oli helposti havaittavissa ne kohdat, joissa kaikki perheenjäsenet olivat suuntautuneena yhteiseen kohteeseen, kun taas selvästi enemmän työtä teetti näiden vä­lissä esiintyvien epämääräisempien kohtien jakaminen tarkoituksenmukaisiin osiin. Näis­tä sekavista ja epämääräisistä alueista alkoivat seuraavaksi hahmottua ne kohdat, joissa kaksi perheenjäsentä oli suuntautuneena samaan asiaan, kun taas muut perheenjäsenet olivat keskittyneenä omaan tekemiseensä. Edellisten lisäksi alkoi hahmottua myös kohtia, joissa kaikki perheenjäsenet olivat keskittyneenä omaan tekemiseensä. Tällaisissa kohdissa ei esiintynyt juurikaan puhetta. Kaikkein työläimmin hahmotettavissa olivat alueet, joissa jokainen tuntui tekevän omia asioita, mutta samalla esiintyi myös puhetta perheenjäsen-

ten välillä. Näitä kohtia analysoidessa alkoi kirkastua puheen ja tekemisen keskinäisen suhteen merkitys kohteen analysoimisessa.

Puheen analysoinnissa tarkastelin sitä, muodostuuko puhujien välille yhteinen puheenaihe (ks. myös Engeström R. 1999). Jos tällainen syntyi ja jos perheenjäsenten välillä esiintyi sen varassa pidempi keskustelujakso, tulkitsin, että kyseessä oli yhteinen kohde. Pidemmällä keskustelujaksolla tarkoitan useammasta puheenvuorosta muodostuvaa puhetta. Tällöin yhdestä vuoroparista, esimerkiksi kysymys ja vastaus tai toisen henkilön selostus ja siihen toisen antama lyhyt palaute, ei vielä muodostu tarkoittamaani yhteistä keskustelua. Keskustelun syntymiseksi ei myöskään riitä, että toinen henkilö vastailee toiselle käyttäen niin sanottuja palauteilmaisuja (ks. esim. Tiittula 1985, Sorjonen 1988) samalla, kun tekee jotakin muuta. Jos yhteistä keskustelua ei muodostunut, vaan kummallakin henkilöllä tuntui päällimmäisenä olevan oma asia tai tekeminen, tulkitsin, että jokaisella henkilöllä oli tällöin oma kohde.

Toimintaepisodin hahmottamisessa tuli siis keskeiseksi perheenjäsenten yhteinen (tai siitä erillään oleva) suuntautuminen johonkin esineeseen, asiaan tai puheenaiheeseen. Suuntautumisen *kohde* muodostuu elementeistä, joita voidaan erottaa fyysisestä kontekstista tai perheenjäsenten välisestä keskustelusta. Kohteen käsite on empiirisessä analyysissäni peräisin pikemminkin Goffmanin ”fokusoituneen vuorovaikutuksen” viitekehyksestä kuin tutkimusesimerkeistä, jotka on toteutettu kulttuurihistoriallisessa toiminnan teoriassa. Kohde kuitenkin edustaa tutkimuksessani kulttuurihistoriallisessa toiminnan teoriassa metodologisesti keskeistä kohteellisuuden näkökulmaa tekojen empiiriseen analyysiin (Engeström R. 2002). Kohteellisuus viittaa tällöin kohteen kaksinaiseen luonteeseen: toisaalta kohde saa aikaan tekoja ja toisaalta teko suuntautuu kohteeseen (Engeström Y. 1987). Kun toimintaa tutkitaan kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian traditiossa, kohteen ja sitä muokkaavan välineen suhde ymmärretään dialektisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että välineet, joilla kohdetta muokataan, ovat aina sidoksissa kohteeseen, jota työsteetään. Toisaalta tiettyyn kohteeseen suuntautuminen tuo mukanaan tietyt välineet, joilla kohdetta voidaan muokata.

Fokusoitunut vuorovaikutus (focused interaction) tarkoittaa Goffmanin tuotannossa (1963, 24) sellaista vuorovaikutusta, jota esiintyy, kun henkilöt kerääntyvät toistensa läheisyyteen ja toimivat yhdessä pitääkseen yllä huomion yhteistä keskipistettä. Hän tuo myös esiin käsitteen fokusoimaton vuorovaikutus (unfocused interaction), jota esiintyy silloin, kun henkilö havaitsee toisen läsnä olevan henkilön tämän tullessa hetkellisesti hänen näköpiiriinsä. Fokusoimaton vuorovaikutus käsittelee siten tilanteen tuottamiselle merkityksetöntä läsnäoloa (copresence). Soveltaessani Goffmanin käsitteitä aineistoni analysointiin jäivät jaottelun ulkopuolelle tilanteet, joissa perheenjäsenet ovat keskittyneenä omiin tekemiinsä. Tämä johtuu siitä, että Goffman on keskittynyt kasvokkaisten vuorovaikutustilanteiden tarkasteluun, siis tilanteisiin, joissa on vähintään kaksi henkilöä läsnä toisilleen. Myöhemmässä tuotannossaan, kehysanalyysissään, hän luopuu kasvokkaisen vuorovaikutuksen vaatimuksesta (ks. esim. Goffman 1974).

Perheenjäsenillä on kotona yhteisiä tekemisen ja puhumisen kohteita, mutta myös omia henkilökohtaisia kohteita. Toimissa kohteet vaihtuvat vähän väliä. Uusi kohde alkaa kehkeytyä, kun joku perheenjäsenistä alkaa tarjota muille perheenjäsenille elementtejä hänen omasta kohteestaan. Jos toinen henkilö tarttuu näihin tarjottuihin elementteihin ja liittyy ne osaksi omaa toimintaansa, näille henkilöille alkaa muodostua yhteinen kohde. Siten toimintaepisodi on tilanne, jossa perheenjäsenet ovat suuntautuneena yhdessä tai erikseen johonkin tai joihinkin tekemisen ja/tai puhumisen kohteisiin.

Arkisen toiminnan virrasta kuvanauhoilta havaitsin erilaisia tilanteita, joiden toista ääripäätä edustavat ne tilanteet, joissa kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen, ja toista ääripäätä ne tilanteet, joissa kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena omiin henkilökohtaisiin kohteisiinsa. Näiden välissä on tilanteita, joissa on elementtejä näistä molemmista ääripäistä, nimittäin tilanteita, joissa kaksi perheenjäsentä on fokuoituneena yhteiseen kohteeseen ja muut perheenjäsenet ovat fokuoituneena omiin kohteisiinsa. Aineistostani on analyysiin perustuen löydettävissä kolmenlaisia fokuoitumisen kohteita:

- kaikkien perheenjäsenten yhteinen kohde
- jokaisen perheenjäsenen oma, yksilöllinen kohde tai
- samaan aikaan esiintyy kahdenlaisia kohteita: kahden tai useamman perheenjäsenen yhteinen kohde ja muiden perheenjäsenten omat yksilölliset kohteet.

Jaoin sekvenssit edellä esitetyn jaottelun mukaan pienemmiksi yksiköiksi, joita nimitän *toimintaepisodeiksi*. Kategorisoinnin keskiössä on tekemisen kohteellisuus. Aineistoa ei kuitenkaan voinut jakaa osiin mekaanisesti luokittelemalla, vaan tekemisen/puhumisen suuntautumisen kohteen esiin nostaminen oli oma analysointiprosessinsa.

4.2 Transkriptin jakaminen toimintaepisodeiksi

Kun aloin tarkemmin määritellä episodien rajakohtia, lähdin jäljittämään kohdetta siten, että kiinnitin huomioni ehdokkaaksi tarjottuun kohteeseen (mahdolliseen kohteeseen) ja seurasin fokuoitumisen prosessia eli sitä, mitä tälle potentiaaliselle kohteelle tapahtuu. Fokuoitumisen prosessin seurauksena saattoi kehittyä yksi yhteinen kohde, jolloin muut mahdolliset kohteet vähitellen häipyivät pois, tai vaihtoehtoisesti kaikista tarjolla olevista mahdollisista kohteista jokaiselle perheenjäsenelle kehittyi oma, yksilöllinen kohde. Tavallisin episodityyppi on molempia ääripäitä edustavien yhdistelmä, eli episodissa esiintyy sekä yhteisiä fokuoitumisen kohteita että omia yksilöllisiä fokuoitumisen kohteita.

Perussääntö toimintaepisodien rajaamisessa on se, että uusi kohde alkaa kehkeytyä edellisessä toimintaepisodissa. Toimintaepisodissa joku perheenjäsenistä alkaa fokuoitua uuteen kohteeseen, tällöin kuluva episodi alkaa pikkuhiljaa päättyä ja samalla uusi episodi alkaa muodostua. Uusi episodi muodostuu siis silloin kun henkilö alkaa tarjota fokuoitua

misen kohdettaan muille perheenjäsenille. Jos joku perheenjäsenistä tarttuu tähän tarjottuun kohteeseen, he alkavat fokuoitua yhteiseen kohteeseen ja uusi episodi on siten muodostunut. Aina, kun kahden tai useamman henkilön yhteinen fokuoitumisen kohde muuttuu toiseksi kohteeksi, alkaa uusi episodi. Episodi, jossa kaikilla perheenjäsenillä on omat fokuoitumisen kohteensa, jatkuu vaikka perheenjäsenet fokuoituisivatkin uuteen omaan kohteeseen. Tällainen episodi päättyy vasta, kun kaksi tai useampi perheenjäsenistä fokuoituu yhteiseen kohteeseen. Olen päätenyt tällaiseen ratkaisuun, koska ensisijainen huomioni on toiminnan yhteisissä elementeissä. Perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikan kannalta on keskeisempää yhteisten kohteiden sekä niiden ja yksilöllisten kohteiden vaihtelun erottaminen kuin kaikkien runsaslukuisten yksilöllisten kohteiden määrittäminen.

Perussääntö toimintaepisodin vaihtumiseen on se, että *fokuoituminen uuteen kohteeseen alkaa pikku hiljaa jo meneillään olevassa toimintaepisodissa*. Poikkeus tähän sääntöön on yhtäkkinen tapahtuma, joka saa henkilön tai henkilöt fokuoitumaan välittömästi uuteen kohteeseen, esimerkkinä tällaisista äkkinäisistä tapahtumista ovat puhelinsoitto, ovikellon soitto ja TV-ohjelman alkaminen.

Uusi episodi alkaa siis aina, kun johonkin tai joihinkin kohteisiin fokuoituneiden henkilöiden välinen kokoonpano muuttuu tai kun kahden tai useamman henkilön yhteinen fokuoitumisen kohde muuttuu toiseksi kohteeksi henkilöiden kokoonpanon pysyessä samana. Taulukossa 4.1 olen havainnollistanut tiivistetyssä muodossa, miten yksi sekvenssi on transkriptin avulla jaettu toimintaepisodeiksi Perheessä II.

TAULUKKO 4.1. Sekvenssin *kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin* toimintaepisodit Perheessä II (tiistai-iltana 6.5.1997)

Sekvenssi	Episodin			Kohde	Mitä episodissa tapahtuu?
	no	alkamis-aika	kesto (min)	yhteinen/oma	
Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin	1	17:42	2	Kaikilla oma	Äiti riisuu päällysvaatteita, alkaa purkaa ruokakassia ja valmistaa ruokaa. Iiris ottaa päiväkodin arpajaisista voittamansa lelun kassista ja alkaa katsoa TV:tä. Risto etsii ruokaa ostoskassista.
	2	17:44	2	Ä ja R yhteinen, I oma*	Äiti ja Risto purkavat ruokakassia, äiti antaa Ristolle kinkkusiivun ja ottaa itsekin. Iiris katsoo TV:tä.
	3	17:46	8	Kaikilla oma	Äiti vie ostoskassin käsilaukuunsa, järjestelee lasten vaatteita, lajittelee päivän postia. Lapset katsovat tällä välin TV:tä, Risto lähtee hakemaan lisää kinkkua. Äiti jatkaa ruoan valmistamista ja vaihtaa välillä työvaatteet kotiasuun. Risto menee kaapille, ottaa kaapista pakastepussirullan ja alkaa leikkiä sillä.
	4	17:54	2	Ä ja R yhteinen, I oma	Äiti keskeyttää Riston leikin ja järjestelee pakoja. Iiris katsoo edelleen TV:tä.
	5	17:56	4	Ä ja I yhteinen, R oma	Äiti ja Iiris neuvottelevat siitä, mitä Iiris voisi syödä, äiti laittaa samalla lapsille hampurilaiset lautasille. Risto leikkii.

* Ä tarkoittaa äitiä, R tarkoittaa Ristoa (5-vuotias) ja I tarkoittaa Iiristä (6-vuotias). Nimet on muutettu.

Taulukko 4.1 jatkuu

	6	17:59	6	Kaikilla oma	Iiris syö hampurilaista olohuoneessa ja katsoo TV:tä. Risto syö hampurilaista keittiössä ja leikkii linkkarilla. Äiti laittaa pyykinpesukoneen päälle, jatkaa ruoan laittamista Iirikselle ja itselleen, alkaa syödä ja lukea postia.
	7	18:05	1	Ä ja I yhteinen, R oma	Iiris lopettaa syömisen, äiti ja Iiris keskustelelevat siitä. Risto syö ja leikkii edelleen.
Siirtymä-vaihe	8	18:06	2	Ä ja I yhteinen, R oma	Äiti ja Iiris halailevat. Risto syö.
	9	18:08	1	I ja R yhteinen, Ä oma	Iiris ja Risto kokeilevat/leikkivät äidin silmälaseilla. Äiti lukee päivän postia ja syö. Risto juoksee olohuoneeseen.
	10	18:09	2	Yhteinen	Risto kaatuu, äiti ja Iiris ryntäävät perään ja lohduttavat Ristoa.
	11	18:11	1	Yhteinen	Äiti ja Iiris hakevat Ristolle Iiriksen aurinkolasit leikkikaluksi.
	12	18:12	1	Kaikilla oma	Äiti lopettelee syömistä, pesee ruoanvalmistusastioita. Lapset katsovat TV:tä.
	13	18:14	9	Ä ja R yhteinen, I oma	Risto istuu äidin sylissä sängyllä ja katsoo lehteä, jota äiti selaa. Iiris katsoo TV:tä.
	14	18:22	6	Kaikilla yhteinen	Risto istuu äidin sylissä sängyllä, äiti selaa lehteä ja lukee Iirikselle TV-ohjelman tekstitystä.
	15	18:28	alle 1	Ä ja R yhteinen, I oma	Äiti antaa Ristolle lisää maitoa. Iiris katsoo TV:tä.
	16	18:28	2	Kaikilla oma	Äiti järjestelee jääkaappiin Iiriksen voileivän tekemiseen tarvittuja välineitä, ottaa kananmunat esiin, juo juomansa loppuun, laittaa uunin kuumentamaan, täyttää astianpesukoneen ja käynnistää sen. Risto juo maitoa. Iiris katsoo TV:tä.
Tehdään jotakin yhdessä	17	18:30	1	Ä ja I yhteinen, R oma	Iiris tulee äidin viereen, kun äiti valmistelee kakun leipomista, Iiris tahtoo pääkipuun särkylääkettä. Risto juo maitoa.
	18	18:31	1	Ä ja I yhteinen, R oma	Äiti ja Iiris neuvottelevat siitä, minkälainen kakku tehdään ja alkavat valmistaa kakkua. Risto leikkii linkkarillaan ja syö hampurilaista.

Taulukossa 4.1 sekvenssi *kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin* jakautuu 16 toimintaepisodiin. Episodit 17 ja 18 kuuluvat seuraavaan sekvenssiin *tehdään jotakin yhdessä*. Ensimmäisessä sarakkeessa on merkittynä sekvenssit ja niiden väliin sijoittuva siirtymävaihe, jossa esiintyy molempien sekvenssien tekoja (vrt. kuvio 3.1, s. 57). Toiseen sarakkeeseen on kirjattu toimintaepisodien järjestysnumerot, kolmanteen episodin alkamisaika ja neljänteen episodin kesto minuutteina. Viidenteen sarakkeeseen on kirjattu se, millaista episodityyppiä kyseessä oleva episodi edustaa. Sarakkeesta voi havaita edellä esittämäni periaatteen episodien vaihtelusta: episodi vaihtuu aina, kun henkilöiden kokoonpano vaihtuu. Toisena periaatteena on se, että silloin, kun kahden tai useamman henkilön yhteinen fokuoitu-

misen kohde muuttuu, alkaa uusi episodi. Tästä esimerkkinä voidaan havaita episodien 7 ja 8 sekä 10 ja 11 välinen vaihtelu. Episodeissa 7 ja 8 äiti ja Iris ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen ja Risto omaan kohteeseen. Koska äidin ja Iiriksen yhteinen fokuoitumisen kohde muuttuu Iiriksen syömisen lopettamisesta puhumisesta halailmiseen ja hellemiseen (ks. kuvaus sarakkeesta 6), olen jakanut ne erillisiksi episodeiksi. Samoin episodien 10 ja 11 kohdalla, kun kaikkien perheenjäsenten yhteinen fokuoitumisen kohde muuttuu toiseksi, alkaa myös uusi toimintaepisodi. Taulukossa 4.1 esitetyn periaatteen mukaan olen liitteissä 7–9 havainnollistanut tiivistetysti, miten kaikki iltasekvenssit on jaettu toimintaepisodeiksi kussakin perheessä.

4.3 Toimintaepisodien rajapinnat

Tässä luvussa tarkastelen sitä, kuinka edellä hahmottamani kolme erityyppistä episodialkavat kukin kehkeytyä edellisessä episodissa ja muodostuvat uudeksi episodiksi. Haluan aineisto-otteilla havainnollistaa erityisesti toimintaepisodien rajakohtia ja näiden käsittelyä analyysissäni, koska rajakohdat ja niissä tapahtuva uuteen kohteeseen fokuoitumisen prosessi on kiinnostava tekojen vaihtumisen dynamiikan kannalta.

Ensimmäiseksi esittelen, kuinka episodi, jossa on fokusoiduttu kahteen kohteeseen, yhteiseen ja yksilölliseen, muuttuu episodiksi, jossa kaikki perheenjäsenet fokuoituvat yhteiseen kohteeseen. Toiseksi tuon esiin, kuinka vastaavanlainen episodi, jossa on fokusoiduttu kahteen kohteeseen, muuttuu episodiksi, jossa kaikilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset kohteensa. Kolmanneksi havainnollistan, kuinka episodi, jossa kaikilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset kohteet, muuttuu episodiksi, jossa kaksi perheenjäsentä fokuoituu yhteiseen kohteeseen ja yksi perheenjäsen fokuoituu omaan kohteeseensa. Tämän jälkeen tuon vielä kaksi esimerkkiä tapauksesta, joka muodostaa poikkeuksen mainitusta fokuoitumisen kehkeytymiseen liittyvästä perussäännöstä. Niissä yhtäkkinen tapahtuma saa perheenjäsenet fokuoitumaan välittömästi uuteen kohteeseen (ks. s. 68–70).

Näiden rajakohtien kuvaamisessa käytän esimerkkinäni Perheen III keskiviikkoiltaa. Poimin tästä illasta kolme aineisto-otetta, joissa jokaisessa tapahtuu uuden episodin kehkeytyminen edellisen episodin kontekstissa. Olen valinnut esimerkit siten, että ne edustavat kolmea erilaista episodityyppiä.

Ensimmäisessä otteessa (4.1) havainnollistan, kuinka lasten yhteinen kohde saa äidin irrottautumaan omasta kohteestaan ja suuntautumaan uuteen kohteeseen, jolloin lasten yhteisestä kohteesta tulee kaikkien perheenjäsenten yhteinen kohde. Ote 4.1 alkaa episodista, jossa äiti valmistaa päivällistä ja lapset touhuavat yhdessä makuuhuoneessa. Fokuoituminen uuteen kohteeseen alkaa, kun äiti huomaa, että lapset katsovat päiväkodissa otettuja valokuvia, sanoo: “Hei, älkää vaan rutatko niitä” ja siirtyy makuuhuoneeseen lasten viereen.

OTE 4.1. VALOKUVIEN KATSOMINEN. Episodien 22 ja 23/57¹⁶ rajakohta

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Petteri (6 v.)	Tuula (3 v.)
19:21:15	T: Topi. Entäs tää? P: Justus. T: Tää. Sitten. P: Nelli, Topi, Justus. T: Ei.	menee keittiöön, sekoittaa riisikattilaa	katsoo päiväkodin ryhmäkuvia makuuhuoneessa	katsoo päiväkodin ryhmäkuvia makuuhuoneessa
19:21:41	Ä: Hei, älkää vaan rutatko niitä. T: Milla. P: Tossa on Aslak. Tossa.	menee makuu- huoneeseen		

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (23/57) alkaa.

Ä>P: Ooh, niin nythän sä voit näyttää mulle kaikki. P>Ä: Tuossa on Eino. Ä>P: Ai siinä on Eino, niin. Missäs se Eemu sitte on? T: Piia. P>Ä: Öö... onko se täällä... T: Tässä Lotta. P: Sen pakko olla jossain. Ä: Jos se on ollu pois sinä päivänä, sitte ei ollukaan. T>Ä: Mikä toi oli äiti? Ä>T: No, kun en muista. P>T: Aaa, mikä? T>P: Mä en tiä mikä toi on. P>T: Se sitte on Nelli.	menee Petterin viereen patjalle, katsoo Petterin päiväkodin ryhmäkuvaa	istuu patjalla, katsoo valokuvia	istuu patjalla, katsoo valokuvia
---	--	----------------------------------	----------------------------------

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (23/57) jatkuu.

Otteen 4.1 alussa lapset ovat fokuoituneena valokuvien katseluun. Kun äiti menee mukaan lasten tekemiseen, ei valokuvien katsominen jatku samanlaisena, vaan se muovautuu uudella tavalla. Äiti ja poika ovat aikaisemmin samana iltana puhuneet pojan päiväkotikaverista, jota äiti ei oikein tunnistanut nimen perusteella. Äiti sanoo: "Ooh, niin nythän sä voit näyttää mulle kaikki". Äiti ja lapset alkavat katsoa kuvia yhdessä ja Petteri esittelee kuvasta äidille kavereitansa. Kun kaikki fokuoituvat yhteiseen kohteeseen, tekemisen kohde muokkautuu ja saa uuden suunnan. Kohteen muokkautuminen saa aikaan uudenlaista toimintaa.

Otteessa 4.1 tulee näkyväksi toiminnan dynamiikka eli se, miten kohde konstruoituu uudelleen ja miten tilanne tuotetaan paikallisesti. Toiminta ei kertaudu samanlaisena, vaan

¹⁶ Olen numeroinut episodit niiden esiintymisjärjestyksen mukaan. Perheen III keskiviikkoillalla oli yhteensä 57 episodtia ja merkitsemistapa (23/57) osoittaa, että tarkasteltavana oleva episodi oli illan episodeista järjestyksessä 23:s. Merkintätapa siis ilmaisee episodin sijainnin koko aamun tai illan episodien joukossa ja on apuväline erityisesti silloin, kun episodeihin viitataan irrallaan koko aamusta tai illasta, kuten tässä tapauksessa (vrt. Engeström R. 1999, 151).

muovautuu uudella tavalla ja saa aikaan toiminnan suuntautumista, joka on toimintana toisenlaista kuin hetkeä aikaisemmin.

Ote 4.2 edustaa sellaista episodien vaihtumiskohtaa, jossa kaikki perheenjäsenet fokusoi-
tuvat yksilöllisiin kohteisiinsa. Ote alkaa episodista, jossa äiti ja tytär istuvat lattialla puhe-
limen vieressä sen jälkeen, kun äiti on lopettanut puhelinkeskustelun. Tytär pyytää äitiä
lukemaan kirjaa. Hän siten tarjoaa äidille uutta fokuusoitumisen kohdetta, mutta äiti on
fokusoitumassa toiseen kohteeseen, joka ilmenee äidin sanoessa: "Hei, mä menen... Ootas
hetkinen, mä käyn nyt... Sä saat kattoo nyt ite tässä, niin mä laitan meille riisiä tulemaan.
Jooko? Jooohan?" Tämän sanottuaan äiti nousee ylös ja lähtee kävelemään keittiöön.

OTE 4.2. RIISIN VALMISTAMINEN. Episodien 12 ja 13/57 rajakohta

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Petteri (6 v.)	Tuula (3 v.)
	T: Kato... Ä: Hei, mä menen... Ootas hetkinen, mä käyn nyt... Sä saat kattoo nyt ite tässä, niin mä laitan meille riisiä tulemaan. Jooko? Jooohan?	istuu lattialla Tuula sylissä	leikkii lattialla patjan takana	istuu äidin sylissä lattialla

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (13/57) alkaa.

18:50:16		nousee, menee keittiön ovelle, tarkistaa langatonta mikrofonia, aikoo ottaa patjasta kiinni, kurkistaa patjan taakse Petteriä, menee keittiöön		istuu lattialla, alkaa katsoa kirjaa
18:50:24	Ä: Ai, tääl on jäänyt vesi päälle. Ä>P: Kato, meidän pitää tää patja nyt nostaa jonneki, että päästään ohi tästä.	kävelee patjan viertä lieden luo		
		kerää lattialta papereita pinoon, tulee patjan luo, vilkaisee kattilaa		
18:50:42	Ä: Mä noston tän patjan kato tästä, Petteri. P: Nosta vaan. Ä: Kato siks aikaa, että saahaa tuota toi...	nostaa patjaa, vie sen makuuhuoneeseen	tulee näkyviin patjan takaa, istuu lattialla ja leikkii	
18:51:00	T: Pookkana, kumina, pookkana.			
18:51:05		avaa uuniluukun, laittaa broilerit uuniin		
18:51:24	Ä: Yhy.	nostaa kattilan kantta, laittaa kannen kattilan päälle		

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (13/57) jatkuu.

Alkaa uusi toimintaepisodi (13), jossa kaikilla perheenjäsenillä on omat fokuoitumisen kohteensa: äiti siirtää patjaa pois tieltä ja jatkaa ruoanvalmistusta, Tuula jää lattialle katselemaan kirjaa ja Petteri jatkaa omaa edellisen episodin aikana alkanutta leikkiään. Havaitsin aineistostani, että usein sellaisten toimintaepisodien lopussa, joissa on fokusoiduttu yhteiseen kohteeseen, esiintyy tietynlaista puhetta, jolla irrottaudutaan yhteisestä kohteesta. Tässä otteessa äiti käyttää seuraavanlaisia sanoja: “mä menen... Ootas hetkinen, mä käyn nyt... Sä saat kattoa nyt ite tässä, niin mä laitan meille riisiä tulemaan. Jooko? Joohan? Näillä sanoilla hän valmistele tyärtä, jotta hän voisi irrottautua heidän yhteisestä kohteestaan. Keskustelututkimuksessa on kiinnitetty erityisesti huomiota niihin tapoihin, joilla puhujat merkitsevät toiminnassa tapahtuvaa muutosta (ks. esim. Sorjonen 1988; Tiittula 1985).

Ote 4.3 edustaa toimintaepisodien rajakohtaa, jossa lapsille kehkeytyy uusi yhteinen kohde ja äiti fokuoituu edelleen omaan kohteeseensa. Ote alkaa episodista, jossa lapset syövät välipalaa ja äiti pesee astioita. Uusi fokuoitumisen kohde alkaa kehkeytyä, kun Petteri kiipeää pystyssä olevan patjan päälle, naurahtaa ja sanoo sisarelleen: “Tuula, sä et pääse tänne.”

OTE 4.3. VÄLIPALAN LOPETTAMINEN. Episodien 7 ja 8/57 rajakohta

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Petteri (6 v.)	Tuula (3 v.)
18:34:53	P: Kiitoos, hyvästä ruuasta, äiti. Ä: Säkö näitä toivoit näitä, näitä rasioita? P: Mä toivoin sitä jäätelöä jälkiruuaks. Ä: Joo, mut saaks nää rasiat panna roskeen, jooko?	pesee astioita keittokomerossa	nousee ylös pöydän äärestä menee keittiön ovelle	istuu pöydän ääressä olohuoneessa
18:35:08	P: Saa. Ä: Hyvä. P: Tuula...			menee olohuoneen kaapille
	Ä: Älä Tuulalle, mä paan nämä roskeen. Me ei voida tota muutakaan. P: Niin joo Ä: Ellei me sit viedä koiralle noita pieniä tuosta.	laittaa broilerirasiat roskeen, sulkee roskiskaapin		palaa pöydän ääreen, kaataa lisää jogurttia
18:35:44	P: (nauraa) Tuula, sä et pääse tänne. T: Mihin? P: Meinasin putoa puusta. T: Onko se kiva puu? P: Tää on aita, kaatunu aita. Tuonne menen, hyvä kolo.		kiipeää patjan päälle, vilkuttaa Tuulalle	syö jogurttia

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (8/57) alkaa.

18:36:10	Ä: Hei, nyt varo. P: Minä menen tänne koloon. Ä: Ohoh. Et sä tykkää? T: En. Ä: No ni.	siirtää patjaa, tulee olohuoneeseen, äiti laittaa kulhon pöydälle		nousee pöydästä, antaa kulhon äidille
	P>T: Se oli hyvä. Sinä sanoit ensiks, että se on hyvää. Hui. T: Minäpä menen ylös istumaan. P: Ei siihen istumaan minä asun. Tänne, tänne ei saa mennä. Tämä on minun koti.	ottaa langattoman mikrofonin	laskeutuu alas patjan päältä, menee keittiöön, kiertää patjan taakse	nousee tuolille seisomaan, yrittää kiivetä patjan päälle

Tuula on juuri kaatanut lisää jogurttia kulhoonsa ja alkaa syödä sitä, kun hänen veljensä alkaa puhua hänelle. Tuula liittyy Petterin leikkiin, kun hän nousee seisomaan, kävelee veljensä viereen, nousee patjan vieressä olevalle tuolille ja yrittää kiivetä patjan päälle.

Seuraavan kahden aineisto-otteen avulla havainnollistan fokuoitumisen kehkeytymiseen liittyvästä perussäännöstä poikkeavaa tilannetta, jossa yhtäkkinen tapahtuma saa perheenjäsenet fokuoitumaan välittömästi uuteen kohteeseen. Aineisto-otteista toinen on edelleen Perheen III keskiviikkoillasta ja toinen Perheen II tiistai-illasta.

Ote 4.4 alkaa episodista, jossa äiti tulee keittokomerosta olohuoneeseen ja lapset aloittelevat leikkiä (sama kuin otteessa 4.3). Toimintaepisodi 9 alkaa, kun puhelin soi ja kaikki perheenjäsenet fokuoituvat välittömästi yhteiseen kohteeseen. Äiti kysyy: "Kuka vastaa?", johon tytär vastaa: "Minä."

OTE 4.4. PUHELIN SOI. Episodien 8 ja 9 sekä 9 ja 10/57 rajakohdat.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Petteri (6 v.)	Tuula (3 v.)
18:36:10	Ä: Hei, nyt varo. P: Minä menen tänne koloon. Ä: Ohoh. Et sä tykkää? T: En. Ä: No ni.	siirtää patjaa, tulee olohuoneeseen, Tuula antaa kulhon äidille, laittaa sen pöydälle	istuu patjan päällä olohuoneessa	nousee pöydästä
	P: Se oli hyvä. Sinä sanoit ensiks, että se on hyvää. Hui. T: Minäpä menen ylös istumaan. P: Ei siihen istumaan minä asun. Tänne, tänne ei saa mennä. Tämä on minun koti.	ottaa langattoman mikrofonin	laskeutuu alas patjan päältä, menee keittiöön, kiertää patjan taakse	nousee tuolille seisomaan, yrittää kiivetä patjan päälle

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (9/57) alkaa.

18:36:39	(puhelin soi) P: Tämä maanalainen. Ä: Kuka vastaa? T: Minä.			
18:36:51	T (puhelimeen): Haloo.		menee puhelinta kohti	juoksee puhelimen luo, vastaa
	T (puhelimeen): On. T>Ä: Saira, tääl on i- Ä>T: Okei.	tulee puhelinta kohti	tulee äidin viereen	puhelimeen
	P (puhelimeen): Kuka sinä olet? Ä>P: Hei. P (puhelimeen): Mitä? Joo o. Äh.		puhuu puhelimeen	menee tuolille

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (10/57) alkaa.

18:37:09	Ä (puhelimeen): Saira. Moi. P>T: Älä tänne minun kotiin. Ä (puhelimeen): Joo. (naurahtaa) P>T: Minun kotiin ei saa tulla kukaan. Ä (puhelimeen): Joo.	menee puhelimeen	menee Tuulan luo patjan viereen	
18:37:25	P>T: Tohon sä voit tehdä pesän.			

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (10/57) jatkuu.

Otteessa 4.4 Tuula juoksee puhelimen luo ja vastaa siihen. Puhelu on äidille, joten hän pyytää äitiä puhelimeen, mutta Petteri haluaa puhua ennen äitiä. Uusi toimintaepisodi (10) alkaa, kun äiti ottaa puhelimen ja lapset jatkavat keskeytynyttä leikkiään.

Otteessa 4.4 toimintaepisodi (8) päättyy, kun puhelin soi. Puhelimen soiminen kodin ulkopuolelta tulevana tapahtumana vaikuttaa siten, että perheenjäsenet fokuoituvat välittömästi yhteiseen kohteeseen. Samassa otteessa episodi vaihtuu pian uudestaan, kun henkilö, jolle puhelu on osoitettu, fokuoituu omaan kohteeseensa ja muut perheenjäsenet fokuoituvat uudestaan yhteiseen tekemiseen, joka keskeytyi puhelimen soidessa.

Puhelin ei aina suinkaan saa perheenjäseniä reagoimaan siten, että kaikki juoksisivat sitä kohti. Perhe III oli muuttanut nykyiseen asuntoonsa vuotta aikaisemmin, mutta puhelimen he olivat saaneet vasta vähän ennen kuvanauhoitusta. Puhelimeen todennäköisesti liittyi lapsilla uutuuden viehätystä, joka sai heidät innokkaina ryntäämään puhelimeen. Vaikka kaikki perheenjäsenet eivät kilvan juoksisikaan puhelinta kohti, katkaisee se soittoaänellään kodin tavanomaiset äänet ja saa siten huomion kiinnittymään siihen.

Otteessa 4.1 kaikki perheenjäsenet olivat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen, johon he suuntautuivat samalla tavalla: katsoivat valokuvia ja juttelivat niistä. Samoin otteessa 4.4 kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen, puhelimeen, jonka ympärille he kerääntyvät. Vaikka he ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen, he

suuntautuvat tähän kuitenkin eri tavoin. Lapset juoksevat ensimmäiseksi puhelimen luokse, tytär vastaa puhelimeen ja poika seisoo malttamattomana hänen vieressään. Kun äiti kävelee puhelinta kohti, poika puhuu siihen. Kun äiti alkaa puhua puhelimeen, lapset jatkavat keskeytynyttä leikkiään uudessa toimintaepisodissa.

Otteessa 4.5 havainnollistetaan toista yhtäkkistä tapahtumaan, joka saa toisen perheenjäsenen fokuoitumaan uuteen kohteeseen, jolloin episodi vaihtuu välittömästi. Ote alkaa Perheen II episodista, jossa äiti ja Iris valmistavat kakkua ja Risto syö vielä päivällistä. Fokuoituminen uuteen kohteeseen tapahtuu välittömästi, kun Iris kuulee televisiosta tuttua musiikkia.

OTE 4.5. TELEVISIO. Episodien 18 ja 19/49 rajakohta.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Iiris (6 v.)	Risto (5 v.)
18:32:16	I: Ensimmäinen. Ä: Kiitos. I: Miks nää on näin kylmii? Ä: Mitä ne on? I: Kylmii.	ottaa kananmunan lirikseltä ja rikkoo lasiin	ojentaa äidille kaksi kananmunaa	istuu pöydän ääressä
	I: Hui! Ä: Ohoh! Melkein tipahti. (naurahtaa)	ottaa toisen kananmunan ja rikkoo lasiin	antaa toisen kananmunan	
			antaa kolmannen kananmunan, kääntyy	

Perhe II, tiistai 6.5.1997, episodi (19/49) alkaa.

18:32:28	I: Ah! (---) Ä: Tuleeks se nyt?		reagoi television ääneen, ryntää alas tuoilta	
	Ä: Vau! I: Huu huuui!		juoksee olohuoneeseen	katsoo liriksen perään
18:32:35	Ä: En ois uskonu. I: Pieru tuli niin, niin äk-, niin hätäinen mä olin, että tuli pieru. Ä: Nii'i. I: Pieruki oli hätäinen. Ä: Nii'i.	laittaa kananmunakotelon roskeen, siirtää tuolin paikoilleen, avaa kaapin, ottaa tarvikkeita pöydälle	istuu TV:n eteen lattialle, Katsoo TV:tä	juo maitoa
	I: (laulelee)	tyhjentää sokeria pussista rasiaan		syö hampurilaista

Perhe II, tiistai 6.5.1997, episodi (19/49) jatkuu.

Otteessa 4.5 Iris fokuoituu välittömästi televisio-ohjelmaan ja lähtee juoksemaan TV:n ääreen. Äiti jatkaa yksin kakun valmistamista ja Risto jatkaa syömistä.

4.4 Analysoidun aineiston toimintaepisodien määrällinen tarkastelu

Yksityiskohtaiseen transkriptiin perustuvan aineiston jakaminen toimintaepisodeihin tapahtui perusteellisen aineiston analysointiprosessin kautta. Episodien määrittelyminen on tapahtunut yhden tutkijan tulkintaprosessissa, joten episodien rajat eivät ole mitenkään absoluuttisia tai lopullisia. Toinen tutkija olisi saattanut päätyä toisenlaiseen lopputulokseen. Vaikka episodien rajat perustuvat tulkintaan, katson hyödylliseksi kuitenkin havainnollistaa episodityyppien esiintymistä määrällisen tarkastelun avulla jokaisesta perheestä erikseen (TAULUKOT 4.2–4.4). Tämäntyyppinen tarkastelu tuottaa lisäarvoa tutkittavan toiminnan ja yhteenkokoontumisen dynamiikan luonteen kuvaamiseen ja kertoo erityisesti toiminnan rytmistä ja intensiteetistä.

TAULUKKO 4.2. Laadullisesti erilaisten toimintaepisodityyppien määrällinen esiintyminen Perheen I keskiviikkoiltana (aineistoa 6 tuntia)

		Toimintaepisodityypit			Yhteensä
		Kaikilla perheenjäsenillä on yksi yhteinen fokuoitumisen kohde	Vähintään kahdella perheenjäsenellä on yhteinen fokuoitumisen kohde ja samalla muilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset fokuoitumisen kohteet	Jokaisella perheenjäsenellä on oma, yksilöllinen fokuoitumisen kohde	
Fokusoituinen tapahtuu	Vähitellen kehkeytmällä	7 (9 %)	52 (64 %) <ul style="list-style-type: none"> äiti & isä 9 äiti & isä & poika (2v) 1 äiti & poika (7v) 18 äiti & poika (2v) 16 äiti & lapset 2 isä & poika (7v) 1 isä & poika (2v) 1 isä & lapset 1 lapset 3 	22 (27 %)	81 (100 %)
	Yhtäkkisesti	0	0	0	0
Yhteensä		7 (9 %)	52 (64 %)	22 (27 %)	81 (100 %)

TAULUKKO 4.3. Laadullisesti erilaisten toimintaepisodityyppien määrällinen esiintyminen Perheen II tiis- tai-iltana (aineistoa 4½ tuntia)

		Toimintaepisodityypit			Yhteensä
		Kaikilla perheenjäsenillä on yksi yhteinen fokuoitumisen kohde	Vähintään kahdella perheenjäsenellä on yhteinen fokuoitumisen kohde ja samalla muilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset fokuoitumisen kohteet	Jokaisella perheenjäsenellä on oma, yksilöllinen fokuoitumisen kohde	
Fokusoituminen tapahtuu	Vähitellen kehkeytmällä	6 (12 %)	28 (57 %) äiti & tytär 14 äiti & poika 11 tytär & poika 3	13 (27 %)	47 (96 %)
	Yhtäkkisesti	1 (2 %) Risto kaatuu	0	1 (2 %) televisio	2 (4 %)
Yhteensä		7 (14 %)	28 (57 %)	14 (29 %)	49 (100 %)

TAULUKKO 4.4. Laadullisesti erilaisten toimintaepisodityyppien määrällinen esiintyminen Perheen III keskiviikkoiltana (aineistoa 4 tuntia)

		Toimintaepisodityypit			Yhteensä
		Kaikilla perheenjäsenillä on yksi yhteinen fokuoitumisen kohde	Vähintään kahdella perheenjäsenellä on yhteinen fokuoitumisen kohde ja samalla muilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset fokuoitumisen kohteet	Jokaisella perheenjäsenellä on oma, yksilöllinen fokuoitumisen kohde	
Fokusoituminen tapahtuu	Vähitellen kehkeytmällä	16 (29 %)	24 (43 %) äiti & tytär 8 äiti & poika 1 tytär & poika 15	11 (19 %)	51 (91 %)
	Yhtäkkisesti	4 (7 %) puhelin	1 (2 %) maitomuki kaatuu	0	5 (9 %)
Yhteensä		20 (36 %)	25 (45 %)	11 (19 %)	56 (100 %)

Näitä kolmea taulukkoa (4.2–4.4) tarkastellessa voidaan havaita, että tavallisin toimintaepisodityyppi on sellainen, jossa fokuoituminen kohteeseen tapahtuu pikku hiljaa kehkeytmällä ja episodissa on vähintään yksi yhteinen kohde ja muiden perheenjäsenien yksilöllisiä kohteita. Näitä episodityyppejä esiintyy Perheiden I ja II iltasekvensseissä noin 60 prosenttia. Sellaisia episodeja, joissa kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena omiin kohteisiinsa, esiintyy Perheissä I ja II noin 30 prosenttia kaikista episodeista¹⁷. Sellaisia

¹⁷ Perheessä II kehitysvammaisen pojan erityisyys vaikuttaa todennäköisesti myös siihen, että tutkija ei aina välttämättä osaa tulkita oikein hänen fokuoitumistaan toisten kanssa yhteiseen kohteeseen. Tämän vuoksi on mahdollista, että Perheen II määrällisessä tarkastelussa esiintyy todellista vähemmän episodeja, joissa kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen.

episodeja, joissa kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen, on näissä perheissä noin 10 prosenttia kaikista episodeista. Perheen III ilta poikkeaa Perheen I ja II illoista siten, että episodeja, joissa on sekä yhteisiä että omia fokuoitumisen kohteita, oli 45 prosenttia kaikista episodeista, kaikille yhteisiä fokuoitumisen kohteita 36 prosenttia ja omia kohteita vajaa 20 prosenttia. Perheessä III oli siten selvästi enemmän episodeja, joissa fokuoituttiin kaikille yhteiseen kohteeseen.

Kun otetaan tarkemman tarkastelun kohteeksi lasten kahdenkeskeiset episodit (ryhmästä: yhteisiä ja omia fokuoitumisen kohteita), havaitaan, että Perheessä III lapsilla on 15/24 sellaista episodista, joissa he ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen silloin, kun vanhemmalla tai vanhemmilla on oma kohde. Perheissä I ja II esiintyy vain 3/52 ja 3/28 tällaista episodista. Perheen III lapset ovat keskenään enemmän tekemisissä kuin kahdessa muussa perheessä. Tämä saattaa johtua siitä, että Perheessä I lasten ikäero on yli neljä vuotta, joten heillä ei isosta ikäerosta johtuen ole juurikaan yhteisiä mielenkiinnon kohteita. Perheen II pojalla on kielellisen ilmaisun kehityksessä poikkeamaa, ja siksi lapset eivät juuri kommunikoi kielellisesti keskenään. Lasten keskinäinen suhde ei siten näytä tavanomaiselta viisi- ja kuusivuotiaiden sisarusuhteelta. Vaikka Perheen III lapsilla on kolme vuotta ikäeroa, lapset leikkivät paljon keskenään. Tätä saattaa myös edistää se seikka, että Perheellä ei tuolloin ollut televisiota esillä, joten se ei vienyt lasten yhteistä leikki-aikaa. Myös asunnon pienuus todennäköisesti vaikuttaa siihen, että lapset leikkivät toistensa lähetyvillä, kuten myös siihen, että perheenjäsenet väistämättä kohtaavat toisiaan useammin kuin isommissa asunnoissa.

Taulukoissa 4.2–4.4 esitetty tarkastelu antaa jonkinlaista suuntaviivaa perheiden välillä olevista eroista yhteenkokoontumisen dynamiikassa ja sen rytmisissä. Tarkastelu sisältää kuitenkin rajoitteita, koska perheet eivät ole kaikessa suhteessa vertailukelpoisia. Esimerkiksi Perheessä I on eniten perheenjäseniä ja neljän henkilön kerääntyminen yhteisen kohteen ympärille on “hankalampaa” kuin kolmen henkilön. Tällainen seikka saattaa vaikuttaa siihen, että Perheessä I on vähiten kaikkien perheenjäsenten yhteisiä episodeja. Jos tarkastellaan Perheen I yhden vanhemman ja molempien lasten yhteisiä episodeja, havaitaan, että myös niitä on vain muutama, joten Perheessä I perheen vuorovaikutussuhteet painottuvat äidin ja jommankumman lapsen väliseen kahdenkeskiseen kommunikaatioon. Isän osallistuminen tulee parhaiten esiin tarkasteltaessa Perheen I aamuepisodeista tehtyä taulukkoa (TAULUKKO 4.5).

TAULUKKO 4.5. Laadullisesti erilaisten toimintaepisodityyppien määrällinen esiintyminen Perheen I torsi-
taamuna (aineistoa 1½ tuntia)

		Toimintaepisodityypit			Yhteensä
		Kaikilla perheenjäsenillä on yksi yhteinen fokusoitumisen kohde	Vähintään kahdella perheenjäsenellä on yhteinen fokusoitumisen kohde ja samalla muilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset fokusoitumisen kohteet	Jokaisella perheenjäsenellä on oma, yksilöllinen fokusoitumisen kohde	
Fokusoituminen tapahtuu	Vähitellen kehkeytmällä	0	39 (76 %) äiti & isä 2 äiti & poika (7) 6 äiti & poika (2) 5 isä & poika (7) 3 isä & poika (2) 13 poika (7) & poika (2) 1 kolmen henkilön erilaiset yhdistelmät 10	12 (24 %)	51 (100 %)
	Yhtäkkisesti		0	0	0
Yhteensä		0	39 (76 %)	12 (24 %)	51 (100 %)

Aamulla ei esiintynyt yhtään kaikille yhteistä episodtia. Tämä kuvaa aamun luonnetta hyvin siinä mielessä, että aamussa ei juuri esiinny kaikkien perheenjäsenten intensiivistä yhdessäoloa. Perheenjäsenet valmistautuvat kotoa lähtemiseen pääasiassa itsekseen tai vanhemmat valmistautuvat yhdessä lastensa kanssa. Isän ja nuoremman pojan yhteisten episodien painotus tulee esiin aamussa (13/51). Perheessä on tietoisesti tehty sellainen ratkaisu, että isä huolehtii nuoremman lapsen pukemisesta, koska äidin tulee välttää rasittamista liikaa selkäänsä, mitä pukemista vastustavan, ikäisekseen kookkaan pojan pukeminen väistämättä aiheuttaa.

Perheen I aamussa isällä ja lapsilla on yhteensä 20 episodtia, joissa isällä ja molemmilla pojilla on yhteinen kohde tai isällä ja toisella pojista on yhteinen kohde. Vastaavasti äidillä ja lapsilla on yhteensä 14 episodtia siten, että äidillä on yhteinen kohde molempien tai vain toisen lapsen kanssa. Lapsilla on ainoastaan yksi kahdenkeskinen episodi, mutta he ovat fokusoituneet yhteiseen kohteeseen yhdessä äidin tai isän kanssa seitsemässä episodissa. Vanhemmat ovat fokusoituneet yhteiseen kohteeseen kahdessa episodissa samalla, kun lapset ovat fokusoituneena omiin kohteisiinsa. Sen ainoan episodin aikana, jolloin lapset ovat fokusoituneena yhteiseen kohteeseen, vanhemmat ovat myös fokusoituneena yhteiseen kohteeseen. Kolmessa episodissa vanhemmat ovat fokusoituneena yhteiseen kohteeseen yhden lapsen kanssa, kun toinen lapsista on fokusoituneena omaan kohteeseensa.

Perheen II aamuepisodeja tarkastellessa havaitaan, että aamulla ei esiintynyt yhtään episodtia, jossa kaikilla perheenjäsenillä on yhteinen fokusoitumisen kohde (TAULUKKO 4.6). Aamussa korostuu sellaisten episodien määrä, joissa jokaisella on oma fokusoitumisen kohteensa. Perheen II aamulle on tyypillistä, että jokainen suorittaa aamutoimiaan yksikseen tai äiti auttaa lapsia vuorotellen.

TAULUKKO 4.6. Laadullisesti erilaisten toimintaepisodityyppien määrällinen esiintyminen Perheen II maanantaiaamuna (aineistoa 1½ tuntia)

		Toimintaepisodityypit			Yhteensä
		Kaikilla perheenjäsenillä on yksi yhteinen fokuoitumisen kohde	Vähintään kahdella perheenjäsenellä on yhteinen fokuoitumisen kohde ja samalla muilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset fokuoitumisen kohteet	Jokaisella perheenjäsenellä on oma, yksilöllinen fokuoitumisen kohde	
Fokusoituminen tapahtuu	Vähitellen kehkeytmällä	0	11 (46 %) äiti & tytär 6 äiti & poika 5 tytär & poika 0	13 (54 %)	24 (100 %)
	Yhtäkkisesti	0	0	0	0
Yhteensä		0	28 (46 %)	13 (54 %)	24 (100 %)

Perheen III aamuepisodeja tarkasteltaessa havaitaan, että eniten esiintyy episodeja, joissa äiti on fokuoituneena samaan kohteeseen jommankumman lapsen kanssa (TAULUKKO 4.7). Perheen III aamut poikkeavat Perheen I ja II aamuista siinä, että Perheessä III esiintyy episodeja, jossa kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena yhteiseen kohteeseen. Löydös on kiinnostava, sillä myös Perheen III iltaepisodeissa oli runsaimmin episodeja, joissa fokuoidutaan yhteen yhteiseen kohteeseen.

TAULUKKO 4.7. Laadullisesti erilaisten toimintaepisodityyppien määrällinen esiintyminen Perheen III torstaiaamuna (aineistoa 1½ tuntia)

		Toimintaepisodityypit			Yhteensä
		Kaikilla perheenjäsenillä on yksi yhteinen fokuoitumisen kohde	Vähintään kahdella perheenjäsenellä on yhteinen fokuoitumisen kohde ja samalla muilla perheenjäsenillä on omat yksilölliset fokuoitumisen kohteet	Jokaisella perheenjäsenellä on oma, yksilöllinen fokuoitumisen kohde	
Fokusoituminen tapahtuu	Vähitellen kehkeytmällä	5 (15 %)	19 (58 %) äiti & tytär 11 äiti & poika 7 tytär & poika 1	9 (27 %)	33 (100 %)
	Yhtäkkisesti	0	0	0	0
Yhteensä		5 (15 %)	25 (58 %)	9 (27 %)	33 (100 %)

Taulukossa 4.8 kuvataan iltasekvensseissä esiintyvien episodien ajallista kestoa. Episodien pituus vaihtelee suuresti aina muutamasta sekunnista¹⁸ yli tuntiin, mutta tavallisinta on, että episodit kestävät yhdestä kahteen minuuttia. Noin puolet iltasekvenssien aikana esiintyvistä episodeista kestää alle kolme minuuttia ja 80 % episodeista kestää 6 minuuttia tai vähemmän. Taulukon 4.8 avulla voidaan kuvata perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikan intensiteettiä eli sitä, miten nopeasti tai verkkaisesti perheenjäsenten erilaiset kokoonpanot vaihtuvat. Perheissä I ja II noin 60 prosenttia episodeista kestää 2 minuuttia tai vähemmän, kun taas Perheessä III vastaava luku on 45 prosenttia. Perheessä III esiintyy vähemmän alle 2 minuuttia kestäviä episodeja kuin toisissa perheissä, mutta erot tasaantuvat seuraavien luokkien kohdalla.

TAULUKKO 4.8. Iltasekvensseissä esiintyvien toimintaepisodien luokittelu perheenjäsenten ajallisen keston mukaan

Episodin kesto/min	Perhe I			Perhe II			Perhe III		
	N	%	Σ%	N	%	Σ%	N	%	Σ%
alle 1	5	6 %	6	2	4 %	4	4	7 %	7
1	31	38 %	44	12	25 %	29	11	20 %	27
2	12	15 %	59	16	33 %	62	10	18 %	45
3	10	12 %	71	4	8 %	70	7	12,5 %	57,5
4	5	6 %	77	3	6 %	76	8	14 %	71,5
5	1	1,2 %	78,2	0			1	2 %	73,5
6	0			2	4 %	80	2	3,5 %	77
7	3	4 %	82,2	1	2 %	82	4	7 %	84
8	1	1,2 %	83,4	2	4 %	86	2	3,5 %	87,5
9	3	4 %	87,4	1	2 %	88	0		
10	2	2,5 %	89,9	1	2 %	90	2	3,5 %	91
11	1	1,2 %	91,1	0			0		
12	3	4 %	95,1	1	2 %	92	0		
14				0			2	3,5 %	94,5
18	1	1,2 %	96,3				3	5 %	99,5
19	1	1,2 %	97,5						
22	1	1,2 %	98,7						
32				1	2 %	94			
35				1	2 %	96			
41				1	2 %	98			
>19 *)				1	2 %	100			
>104 *)	1	1,2 %	99,9						
Yhteensä	81	100		49	100		56	100	

*) Illan viimeinen toimintaepisodi jatkuu vielä kuvanauhoituksen pysähtyttyä.

¹⁸ Toimintaepisodin pituus ei välttämättä suoraan kerro teon ajallista kestoa, koska episodien vaihtumisessa kriiterinä on kohteeseen fokuoimisen lisäksi myös perheenjäsenten kokoonpanon vaihtuminen. Tällöin fokuoiminen samaan kohteeseen saattaa jatkua peräkkäisissä episodeissa, mutta tekijöiden kokoonpanon vaihtuminen jaa teon kahteen eri episodiin.

Yksityiskohdat iltasekvenssien aikana esiintyvistä episodeista on esitetty perhekohtaisesti liitteissä 7–9.

4.5 Toimintaepisodin holistinen luonne

Ensimmäisessä tutkimustehtävässä asetin itselleni tehtävän etsiä sellaista holistista analyysiyksikköä, joka olisi tutkimuksellisesti hallittavissa ja silti pitäisi sisällään perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikan kannalta olennaiset yhtäaikaiset tilanteiset tekijät. Toimintaepisodi on empiirinen yksikkö, joka pyrkii käsittelemään analysoitavana olevaa toimintaa sitä muodostavien tekijöiden ja näiden suhteiden kokonaisuutena tai ainakin tästä kokonaisuudesta käsin. Toimintaepisodi koostuu jokaisen perheenjäsenen teoista sisältäen niihin liittyvät materiaaliset artefaktit ja perheenjäsenten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen: kuka puhuu kenellekin ja mistä. Toimintaepisodissa on yhtäaikaisessa tarkastelussa se, mitä perheenjäsenet tekevät yhdessä ja mitä erikseen, kuka on fokusoitunut kenenkin kanssa yhteiseen kohteeseen ja miten kodin eri tiloissa liikutaan.

Toimintaepisodi on riittävän kompakti, jotta siinä esiintyvät moninaiset tekijät ovat yhtäaikaisesti tutkimuksellisesti hallittavissa. Toimintaepisodi on rajattu siten, että se pitää sisällään ja säilyttää arkisen perhe-elämän rakenteen moninaisuuden. Toimintaepisodia voidaan pitää tutkimusaineistooni sopivana arkitoiminnan luonteen säilyttävänä holistisena analyysiyksikkönä.

Olen siis tässä luvussa esittänyt oman tulkintani holistisesta analyysiyksiköstä. Tämä perustuu vahvasti empiirisen aineiston analyysin avulla tuotettuun tulkintaan holismista ja on vastaus ensimmäiseen tutkimustehtävään.

Osa 3

Perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikka jännitteillä kuvattuna

“Dynaamisten tilanteiden hallinta on psykologisena tutkimuskohteena mielenkiintoinen ja tärkeä, koska se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella inhimillisen toiminnan organisoitumisen periaatteita todellisissa toimintaympäristöissä ja asiayhteyksissään” (Norros & Leppänen 2000, 126). Vuoropuhelun tutkimisen yhteydessä (ks. esim. Markovà & Foppa 1990) on korostettu sitä, että tulisi löytää dynaamisia käsitteitä staattisten tilalle kuvattaessa vuoropuhelua. Markovà (1990) tarkoittaa dynaamisuudella muun muassa vastavuoroisuutta yksilön ja hänen sosiaalisen ympäristönsä välillä ja vuoropuhelun sisäisiä suhteita.

Dynaamisuutta lähdetään tässä tutkimuksessa tarkastelemaan sekä perheenjäsenten yhteisen toiminnan organisoitumisen että toiminnan prosessin luonteen piirteinä. Tässä tutkimuksessa toiminnan dynaamisten prosessien tutkimisen menetelmänä on toiminnassa ilmenevien *jännitteiden analysointi*. Jännitteellä tarkoitetaan tekojen keskinäisissä suhteissa ilmenevää ja niiden välityksellä aikaansaadun toiminnan sisällä olevaa tekijää, joka muodostuu vastakkaisista

voimista. Kuten luvussa 2.5.3 toin esiin, jännite poikkeaa ristiriidan käsitteestä. Se eroaa kahdessa suhteessa: ensinnäkin ristiriita on toiminnan tasoinen käsite, kun taas jännitettä tarkastellaan tekojen keskinäisissä suhteissa ja toiseksi jännitettä ei johdeta toiminnasta historiallisen analyysin avulla, vaan se liittyy akтуаali-empiriseen analyysiin (vrt. Engeström Y. 1995, 62–67). Koska toimintaa, silloin kun se ymmärretään kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian määrittelemänä käsitteenä, ei voida havaita suoraan esimerkiksi kuvanauhoitetusta aineistosta, vaan sitä ilmentävien tekojen välityksellä, ei myöskään ristiriitoja, kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian tarkoittamassa mielessä voida havaita kuvanauhoitetusta aineistosta. Tästä syystä Engeströmin (1995) mukaan aineistosta etsitään ristiriitojen ilmentymiä: häiriöitä, katkoksia ja innovaatioita. Luvussa 2.5.3 toin esiin, minkä vuoksi käytän häiriöiden, katkosten ja innovaatioiden sijasta jännitteen käsitettä.

Suuntaan jännitteiden analyysini tekojen keskinäisiin suhteisiin sekä siihen, miten teot sopivat ja miten toimijat sovittavat ne keskenään yhteen. Jännitteitä ei käsitellä toimijoiden itsensä välttämättä havaitsemina ilmiöinä, vaan ne syntyvät meneillään olevassa toiminnassa, tätä toimintaa ilmentäen, tekojen välille. Tutkimuksessani jännitteiden analyysi on siten myös keino tehdä yleistyksiä aineistolähtöisistä yksittäisiä tekoja koskevista havainnoista. Jännitteiden analyysillä pyrin myös yhdistämään yksittäisen kodin tapahtumia laajempaan kontekstiin, jossa koti elää vuorovaikutuksessa ulkopuolella olevan yhteiskunnan ja sen muutoksen kanssa. Tähän suuntaan tutkimukseni antaa kuitenkin vasta virikkeitä aineistoni rajallisuuden ja menetelmäpainotteisen tutkimusintressini takia.

Tässä tutkimuksessa kehitettiin aineiston analyysin edetessä käsitteet sekvenssi ja toimintaepisodi, jotka jakavat aineistoa pienempiin osiin. Käytän näitä käsitteitä jännitteiden analysoinnin yhteydessä siten, että luvussa 5 tarkastelen perheenjäsenten yksilöllisten tekojen välisiä jännitteitä toimintaepisodien tasolla ja luvussa 6 tekojen eriaikaisuuden jännitettä sekvenssien avulla päivän eri sekvenssien siirtymävaiheissa. Kolmantena tasona ovat eri toimintajärjestelmien välille muodostuvat jännitteet. Luvussa 7 tarkastelen kodin ja sen ulkopuolisten tahojen välisiä jännitteitä, ennen muuta kodin ja työn yhteensovittamista.

5 Tekojen yhteensovittamisen jännitteitä

Tässä luvussa esitän jokaisesta perheestä yhden esimerkin tilanteesta, jossa perheenjäsenien yksilölliset teot joutuvat keskenään suhteeseen, joka edellyttää tekojen yhteensovittamista. Yhteensovittamisella käsitellään tekojen jännitteisiä suhteita. Ne voivat ilmetä ilman erityiseen, ihmisten väliseen konfliktiin viittaavia merkkejä.

Luvussa 5.1 tarkastellaan toimintaepisodia, joka sisältää useamman jännitteen. Ensimmäisenä esiintyy jännite, jota käsitellään äidin ennakoivien toimien avulla. Toisena on jännite, joka syntyy lasten leikkien välille. Kolmas jännite on jatkoa toisena esiintyvälle jännitteelle ja kuvaa sitä, miten jännitettä käsitellään äidin tekojen avulla. Luvussa 5.2 tarkastellaan toimintaepisodia, jossa lasten teot joutuvat jännitteeseen suhteeseen keskenään ja isä osallistuu tilanteen ratkaisemiseen. Luvussa 5.3 esitellään toimintaepisodi, jossa äidin ja tyttären välille syntyy väärinkäsitys.

Kukin alaluku rakentuu siten, että ensiksi esitän otteen transkriptista, joka sisältää toimintaepisodin kokonaisuutena. Tämän jälkeen havainnollistan toimintaepisodissa esiintyvän jännitteen tai jännitteet kuvasarjojen avulla ja lopuksi analyysini kyseessä olevasta tilanteesta.

5.1 ”Ootappa, mä katon” – tekojen yhteensovittamisen jännitteitä Perheessä III¹⁹

Esimerkkini on Perheen III toukokuuisesta keskiviikkoillasta. Episodissa perheenjäsenet ovat kukin fokuoituneena omaan kohteeseensa. Koska perheenjäsenten välille ei synny yhteistä keskustelua, olen luokitellut episodin kuuluvaksi ryhmään: kaikilla perheenjäsenillä on omat fokuoitumisen kohteensa. Tilannetta ei kuitenkaan luonnehdi se, että perheenjäsenet olisivat episodissa vetäytyneet omaan rauhaansa tekemään omia asioitaan, eikä se, että kotona olisi hiljaista. Tällaisissa episodeissa perheenjäsenten omat, yksilölliset teot päinvastoin usein leikkaavat toisiaan ja edellyttävät keskinäistä yhteensovittamista, jota hoidetaan esimerkiksi puheen avulla.

Ennen kotiinpaluuta äiti on hakenut kaupungin kierrätyskeskuksesta kirjahyllyn, jonka osia hän kantaa talon rappukäytävästä sisälle omaan kotiin. Äiti on alkanut valmistaa ruokaa, lapset ovat syöneet välipalan ja alkaneet leikkiä. Ennen tilannetta otteessa 5.1 äiti on ollut puhelimessa.

¹⁹ Olen pitänyt luvun 5.1 analyysistä esitelmän (Korvela 2001), joka on julkaistu Koti tieteiden risteyksessä -seminaarin kirjassa (Jarva & Korvela [toim.] 2001).

Illassa on kaikkiaan 57 episodtia. Ote 5.1 alkaa episodin 12 lopusta, jossa perheen tytär, Tuula (3 vuotta), on tullut äidin syliin, kun tämä on lopettanut puhelun. Tytär näyttää äidille kirjaa, mutta äiti ehdottaa, että tytär katselisi kirjaa yksinään, kun hän itse lähtee jatkamaan ruoanvalmistusta. Katseltuaan kirjaa hetken Tuula lähtee ensin etsimään leikkikaveria veljestään Petteristä (6 vuotta). Kun tämä ei halua liittyä sisarensa ehdottamaan leikkiin, Tuula kohdistaa pyyntönsä äitiin. Ote päättyy uuteen episodiin, kun äiti ja tytär alkavat leikkiä yhdessä, eli he fokuoitetut yhteiseen kohteeseen.

OTE 5.1. OOTAPPA, MÄ KATON.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Petteri (6 v.)	Tuula (3 v.)
	T: Kato... Ä: Hei, mä menen... Ootas hetkinen, mä käyn nyt... Sä saat kattoo nyt ite tässä, niin mä laitan meille riisiä tulemaan. Jooko? Jooahan?	istuu lattialla Tuula sylissä	leikkii lattialla patjan takana	istuu äidin sylissä lattialla

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodi (13/57) alkaa.

18:50:16		nousee, menee keittiön ovelle, tarkistaa langatonta mikrofonia, aikoo ottaa patjasta kiinni, kurkistaa patjan taakse Petteriä, menee keittiöön		istuu lattialla, alkaa katsoa kirjaa
18:50:24	Ä: Ai, tääl on jääny vesi päälle. Ä>P: Kato, meidän pitää tää patja nyt nostaa jonneki, että päästään ohi tästä.	kävelee patjan viertä lieden luo		
		kerää lattialta papereita pinoon, tulee patjan luo, vilkaisee kattilaa		
18:50:42	Ä: Mä nostan tän patjan kato tästä, Petteri. P: Nosta vaan. Ä: Kato siks aikaa, että saadaan tuota toi...	nostaa patjaa, vie sen makuuhuoneeseen	tulee näkyviin patjan takaa, istuu lattialla ja leikkii	
18:51:00	T: Pookkana, kumina, pookkana.			
18:51:05		avaa uuniluukun, laittaa broilerit uuniin		
18:51:24	Ä: Yhy.	nostaa kattilan kantta, laittaa kannen kattilan päälle		
18:51:30				nousee ylös

18:51:32		säätää liedен vääntimiä		menee kaapille
18:51:35	Ä: (kuiskaa) T: Minä pistän pupu.	pyyhkii kädellä ovenpieltä, säätää vääntimiä liedessä		ottaa pupu- päähineen, pukee sen
18:51:42	Ä: No ni. T: Se laitto nämä tänne. T>P: Minä olen pupu, tuu tänne se.	siirtyy liedен vierestä tiskipöydän eteen, tulee olohuoneen ovelle		menee Petterin luo
18:51:53	T>P: Sä voit olla täälä.	laittaa mikrofonia paremmin, katsoo Tuulaa		juoksee kaapille, ottaa toisen päähineen
18:52:00	T>P: Kettu. Tuuppa tänne kettu.	katsoo työpöydälle		menee päähineen kanssa Petterin luo
18:52:05	T>P: Ota tämä. Ä (itseksen): Ootas nyt. (huokaa)	ottaa paperin keittiön pöydältä	ottaa päähineen vastaan	ojentaa päähineen Petterille
	P>T: Ei täs oo korvia.	lukee päiväkodista tullutta ohjetta seuraavan päivän retkestä	heittää päähineen lattialle	
18:52:10	Ä (itseksen): Pienet karkkievät... T>P: Ota tää, ota multa. P>T: Siinä ei oo niitä...		karkkievät...	ottaa päähineen lattialta, ojentaa Petterille, pitää kädessään
18:52:20	P>T: ...korvia.			kääntyy, menee sohvan viereen
18:52:23	T>Ä: Äiti, me tehdään, jumppaamaan.		jatkaa omaa leikkiään	kääntyy äidin puoleen, ottaa äitiä käsivarresta kiinni
	Ä>T: Ootappa, minä katon... Mitä? T>Ä: Sä oot, jumppaa. Ä>T: Minun pitää tulla jumppaamaan vai?	äiti nostaa kättä ylöspäin, katsoo paperia, laittaa paperin tuolille, katsoo paperia		ottaa uudestaan äitiä käsivarresta kiinni
	T>Ä: Niin. T>Ä: Kato ku tässä jumppaa.	katsoo paperia, liikkuu Tuulan vetämänä olohuoneeseen		vetää äitiä kädestä olohuoneeseen

Perhe III, keskiviikko 21.5.1997, episodin (14/57) alku.

18:52:35	T>Ä: Tässä, sun pitää tää. Ä: Mitä? T: Sä oot kettu. Ä: Mä oon kettu vai? (huokaa) T: Se asuu tossa ja tossa koto. Ä: Niin, mut ku tämä ei kuule oikein ketulle taida mahtua, pitää ottaa ketulle joku toinen, hattu	kääntyy katsomaan Tuulaa		
----------	--	-----------------------------	--	--

Tarkastelemani episodi (13/57) alkaa otteessa 5.1 siitä, kun äiti on irrottautunut tyttärensä kanssa yhteisestä fokuoitumisen kohteesta. Äiti valmistelee irrottautumisensa puheen avulla käyttäen seuraavia sanoja: *“ootas hetkinen”*, *“mä käyn nyt”*, *“sä saat kattoo nyt ite”*. Kendon (1985) on tutkinut yhteisten vuorovaikutuksellisten tilanteiden kehkeytymistä ja muuttumista meneillään olevassa toiminnassa. Hänen havaintojensa mukaan tilanteita muutetaan tai saatetaan loppuun tavalla, joka osoittaa, että kaikkien osallistujien tulee hyväksyä muutos tai lopetus ennen kuin se todellisuudessa tapahtuu. Jotta näin voi tapahtua, osallistujat kommunikoivat eri keinoin toisilleen aikeistaan muuttaa tai lopettaa tilanne. (Kendon 1985, 231–232.)

Otteen 5.1 tilanteessa on ihmisten ja heidän puheensa lisäksi monenlaisia esineitä, joihin perheenjäsenten teot hetkittäin kohdistuvat ja joiden välityksellä teot muodostuvat kodintuottamisteoiksi. Näitä ovat kirja, patja, riisikattila ja liesi, broileripannu ja uuni, leluja, pupupäähineet, retkiohjemoniste, tuoli jne. Vaikka kaikilla perheenjäsenillä on tarkastelemassani episodissa omat tekemisen kohteensa, episodi muodostaa perheenjäsenten yhteenkokoontumisen kontekstin, jossa toimijoiden erilaiset henkilökohtaiset teot leikkaavat toisiaan. Erittelen seuraavaksi kolmen vaiheen avulla (A–C) otteessa 5.1 perheenjäsenten tekojen välisiä suhteita. Vaiheet on nimetty aineistossa näyttäytyvien jännitteiden mukaan.

A. Leikki (Petteri) vs. esteetön liikkuminen (äiti):

Petteri on leikkinyt kierrätyskeskuksesta aikaisemmin samana päivänä tuodun patjan takana. Äiti on siirtänyt patjan eteisestä keittiön ja olohuoneen välistä oviaukkoa vasten pysyyn sisään kannettavien hyllynosien tieltä. Patja on tarjonnut uuden leikkipaikan Petterille²⁰. Äiti huomaa patjan olevan oman kulkemisensa esteenä ja toteaa Petterille: *“Kato, meidän pitää tää patja nyt nostaa jonneki, että päästään ohi tästä.”* Äiti nostaa patjaa ja sanoo: *“Mä nostan tän patjan kato tästä, Petteri”* (KUVA 5.1). Johon Petteri vastaa: *“Nosta vaan”*. Äiti selittää patjan poisviemisen tarkoitusta: *“Kato siks aikaa, että saadaan tuota toi...”* (KUVA 5.2).

²⁰ Leikki patjan kanssa oli muotoutumassa otteissa 4.3 ja 4.4 (s. 67–69).

KUVA 5.1. Äiti kantaa patjaa makuuhuoneeseen.

KUVA 5.2. Äidin siirtäessä patjaa Petteri tulee esiin.

Äidin Petterille antamissa selityksissä voidaan kuulla äidin tulkinta ristiriidasta oman toimintansa ja lapsen toiminnan välillä, mutta liikkumisen hankaluus ajaa tässä leikin edun ohi. Vaikka Petterin teot ja puheenvuoro eivät millään tavoin ilmaise äidin toimien häiritsevän häntä, äiti osoittaa sanoillaan, että siirtäminen on tarkoitettu vain väliaikaiseksi. Äidin puhe voidaan tulkita keinoksi käsitellä ennaltaehkäisevästi mahdollisen konfliktin syntymistä toimijoiden välille.

B. Leikki (Petteri) vs. leikki (Tuula):

Tuula istuu lattialla ja katsoo kirjaa: "Pookkana, kumina, pookkana". Hän nousee hetken päästä ylös lattialta, kävelee kaapille ja ottaa pupupäähineen. Hän kävelee kohti veljeään, joka on tullut esiin patjan takaa, ja pukee samalla itselleen pupupäähinettä. Hän sanoo: "Minä olen pupu, tuu tänne se" (KUVA 5.3) ja juoksee kaapille ja sanoo: "Sä voit olla täällä." Tuula ottaa toisen päähineen, menee Petterin luo ja sanoo: "Kettu. Tuuppa tänne.". Petteri ottaa päähineen käteensä ja tarkastelee sitä hetken: "Ei täs oo korvia." (KUVA 5.4). Petteri heittää päähineen lattialle. Tuula poimii päähineen lattialta ja ojentaa sitä uudelleen Petterille: "Ota tää, ota multa", johon Petteri toteaa painokkaasti: "Siinä ei oo niitä... korvia." (KUVA 5.5).

KUVA 5.3. Tuula pyytää Petteriä mukaan pupu ja kettu -leikkiin.

KUVA 5.4. Tuula ojentaa Petterille päähinettä. Äiti alkaa samalla lukea retkiohjetta.

KUVA 5.5. Tuula ojentaa uudestaan Petterille samaa päähinettä. Äiti lukee ääneen seuraavan päivän retkiohjeita.

Tuulan ja Petterin teot ovat jännitteisessä suhteessa keskenään Tuulan yrittäessä saada Petteriä osallistumaan yhteiseen leikkiin Petterin leikkiessä omaa leikkiään. Lasten välille syntyy hetkeksi yhteinen kohde Petterin vastaanottaessa Tuulan tarjoaman leikkivälineen. To-teamalla välineen puutteelliseksi Petteri sovittaa yhteen teollaan (keskittyminen hetkeksi Tuulan tarjoamaan leikkivälineeseen) itselleen vaihtoehtoiset leikit ja voi ”hyväksyttävällä” selityksellä jatkaa omaa leikkiään. Yllä olevissa kuvissa kiinnittää myös huomiota äidin näkyvillä olo ja tapahtuman seuraaminen läheltä, vaikkakin hän on kohdistanut tekemisensä retkiohjeiden lukemiseen.

C. Leikki (Tuula) vs. valmistautuminen seuraavaan päivään (äiti):

Jäädessään yksin leikkensä kanssa Tuula kääntyy äidin puoleen, ottaa häntä käsivarresta kiinni ja sanoo: “Äiti, me tehdään, jumppaamaan” (KUVA 5.6). Äiti lukee edelleen retki-ohjetta ja sanoo poissaolevasti: “Ootappa, minä katon...” ja terävoityy sitten esittäessään kysymyksen: “Mitä?” Tuula vastaa siihen: “Sä oot, jumppaa.” Äiti kysyy paperia lukien “Minun pitää tulla jumppaamaan vai?” ja laskee samalla monisteen tuolille (KUVA 5.7). Tuula vastaa: “Niin kato ku kettu jumppaa.” Hän vetää äitiä kädestä keittiön ovelta olohuoneeseen päin (KUVA 5.8). Äiti on laittanut nyt paperin tuolille, mutta katse on edelleen suunnattuna paperiin, kun hän kulkee Tuulan vetämänä eteenpäin.

KUVA 5.6. Tuula kääntyy äidin puoleen ja ottaa häntä käsivarresta kiinni.

KUVA 5.7. Tuula vetää äitiä leikkiin ja äiti lukee edelleen paperia, laskien sitä samalla tuolille.

KUVA 5.8. Tuula vetää äitiä leikkiin ja äiti kohdistaa huomionsa edelleen paperiin.

Äidin fyysinen läsnäoleminen kahdessa eri tekemisessä sovittaa äidin ja Tuulan eri tavalla kohdistuneita tekoja yhteen. Äiti lukee retkimonistetta ja on samalla Tuulalle fyysisesti läsnä Tuulan omassa leikissä. Äiti kuitenkin hankkii aikaa vielä omille teoilleen sanomalla “Ootappa mä katon...” Uusi episodi alkaa, kun äiti kääntää katseensa Tuulaan tämän sanoessa: “Kettu, sun pitää tää”, johon äiti toteaa: “Mitä?” Äiti ja Tuula alkavat keskustella leikistä. He fokuoitetvat yhteiseen kohteeseen.

Kaiken kaikkiaan ote 5.1 havainnollistaa sitä, kuinka tilanne, jossa kaikilla perheenjäsenillä on oma fokuoitumisen kohteensa, ei tarkoita, että perheenjäsenet eivät olisi episodissa tekemisissä keskenään. Episodissa 13/57 syntyviä jännitteitä ja niitä tuottavia tekoja sovitetaan yhteen perheenjäsenten vuorovaikutuksessa. Niitä sovitetaan pääasiassa neuvottelemalla puheen avulla. Episodi päättyy siihen, että äidin puhe ei enää saa jatkumaan tilannetta, jossa kaikilla perheenjäsenillä on omat tekemisen kohteensa, vaan toiminta muuttuu, kun äidille ja tyttärelle muodostuu yhteinen kohde.

Episodissa perheenjäsenten välinen vuorovaikutus muodostuu puheesta, joka on yksinomaan tekojen yhteensovittamiseen liittyvää puhetta. Näiden puhetekojen ohella tekojen yhteensovittamisessa on keskeistä äidin fyysinen läsnäolo. Äiti saa fyysisellä sijoittumisellaan aikaiseksi tekojen samanaikaisuuden olemalla fyysisesti läsnä useammassa asiassa.

5.2 “Annetaaks me Joukon kattoo aamupiiirrettyjä?” – tekojen yhteensovittamisen jännitteitä Perheessä I

Ote 5.2 on Perheen I torstaiaamusta. Aamussa on kaikkiaan 51 episodtia. Ote edustaa sellaista episodtia, jossa isälle ja lapsille muodostuu yhteinen suuntautumisen kohde arkisissa toimissa. Ote alkaa episodista, jossa isä pukee olohuoneessa nuorempaa poikaa, Teemua, joka katsoo lasten videota, ja vanhempi poika, Jouko, syö aamiaista. Uusi episodi 21 alkaa kehkeytyä, kun isä ehdottaa Teemulle: “Annetaaks me Joukon kattoo aamupiiirrettyjä?” Isän ja lasten välille muodostuu yhteinen fokuoitumisen kohde.

OTE 5.2. ANNETAAKS ME JOUKON KATTOO AAMUPIIRRETTYJÄ?

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½ v.)	Teemu (2 v.)
7:26:07	I>T: Annettaaks me Joukon kattoo aamupiirrettyjä?	on WC:ssä	seisoo olohuoneen lattialla Teemun paita kädessä	istuu pöydän ääressä, syö muroja	istuu olohuoneen lattialla, katsoo videoa

Perhe I, torstai 14.11.1996, episodi (21/51) alkaa.

	T: Ei. J: Mun vuoro.				
	T>I: Isi, mä en halua piirrettyjä, mä haluan Fröbeliä.		kumartuu Teemun puoleen		
7:26:22			pukee paitaa Teemulle		isä pukee Teemua
7:26:30	J>I: Laita isi.				
7:26:40			nousee, ottaa kaukosäätimen pöydältä		
	I>T: Isi kattoo tulleeks sieltä Joukolle.		laittaa videoa pois päältä		
	T>I: Laita!		laittaa videon takaisin		
	J: Kyllä.		seisoo Teemun vieressä		
7:26:55	J: Mä haluan kattoo.				
7:26:56	Ä: Teemu ka, Teemu katseli jo eilen illalla tota, näitä jo aika kauan.	tulee wc:stä, kävelee olohuoneeseen			
7:27:07	T: Nyt mä katson näitä.	kääntyy			
	Ä>T: Vai nyt sä katsot näitä.	nousee portaita yläkertaan			
7:27:11			ottaa Teemun housut lattialta	ojentaa kaukosäädintä TV:tä kohti	
	T: Veitta laittaa ne pois.				
7:27:21			katsoo TV:tä	laittaa näkymään TV-ohjelmaa	
	I: Sielt tulee kato tommosta.		ottaa kaukosäätimen pöydältä	alkaa katsoa sitä	
	T: Mä haluan sen.	menee kylpyhuoneeseen	laittaa videonahurin pois päältä		
7:27:30	T: Mä haluan sitä! I>T: Annetaan Joukonki vähän kattoo.				asettautuu lattialle makuulle
7:27:34	J: Niin.		pukee Teemulle housuja		isä pukee

Perhe I, torstai 14.11.1996, episodi (22/51) alku.

7:27:36	T: Ää ä. Mä en haluu housuja. I: Laitetaaks housut.		laittaa housuja Teemun jalkaan		kierähtää vatsalleen ja konttaa pois
---------	--	--	--------------------------------	--	--------------------------------------

Episodin sisällä isän ja lasten välille muodostuu yhteinen keskustelunaihe ja isällä on samanaikaisesti meneillään Teemun pukeminen eli myös oma fokuksitumisen kohteensa. Isän ja lasten välisessä keskustelussa on erityinen piirre: se ei ole kolmen henkilön välistä keskustelua, vaan lapset tuntuvat käyvän keskustelua isän kanssa kumpikin erikseen. Isä kohdistaa puheenvuoronsa Teemulle, joka katsoo videota, jotta tämä lopettaisi katselun ja vuoro siirtyisi Joukolle (KUVA 5.9). Kun Teemu vastustaa videon katselun lopettamista, Jouko puuttuu keskusteluun ja esittää oman painokkaan mielipiteensä siitä, että nyt on jo hänen vuoronsa. Samalla, kun isä suostuttelee Teemua lopettamaan videon katselemisen, isä pukee häntä (KUVA 5.10 ja 5.11). Isä siirtää huomionsa pois pukemisesta, kun hän ottaa käteensä kaukosäätimen ja pysäyttää videon (KUVA 5.12). Teemu huutaa: "Laita!" ja isä käynnistää videon välittömästi uudestaan. Hän jää seisomaan Teemun viereen. Äiti vahvistaa isän käsitystä siitä, että Teemu on jo katsonut tarpeeksi ja että nyt on Joukon vuoro (KUVA 5.13). Jouko ottaa itse kaukosäätimen käteensä ja laittaa näkymään piirrettyjä (KUVA 5.14). Teemu valittaa ja protestoi ratkaisua kierähtämällä sivuun (KUVA 5.15), jotta isä ei voi jatkaa pukemista.

KUVA 5.9. Isä puhuu Teemulle, joka istuu lattialla ja katsoo videota.

KUVA 5.10. Teemu katsoo isään päin.

KUVA 5.11. Isä jatkaa Teemun pukemista.

KUVA 5.12. Isä sammuttaa videon, mutta laittaa sen näkymään uudestaan.

KUVA 5.13. Äiti tulee olohuoneeseen ja kommentoi Teemun videon katsomista.

KUVA 5.14. Isä jatkaa Teemun pukemista, Jouko ottaa kaukosäätimen ja osoittaa sillä TV:tä kohti.

KUVA 5.15. Isä yrittää pukea Teemua, mutta tämä kierhää pois ja vastustelee pukemista.

Episodissa esiintyy tämän perheen aamuun liittyvä kriittinen siirtymä: pitäisi siirtyä Teemun videon katsomisesta Joukon suosikkikanavaan, piirrettyihin. Äiti kertoi heidän aamuistaan haastattelussa (28.9.1996) seuraavasti:

Äiti: Kyllä sitä toiset pääsee, kyllä valtavasti lapsia menee aamulla ennen puolta kaheksaa ovat siellä [päiväkodissa] ja kyllä meki voitais sitä yrittää enemmän tehdä. No miten lapset tavallaan... et vaatiiks ne siinä aamussa sit kuinka paljon sitä aikaa. No ne sitä vaatii, et me ollaan ne ehkä niin hyvin hyvälle päästetty, että niitten annetaan kattoo videoita...

Tutkija: (naurahtaa) Niin, et siinä ehtii sillä aikaa sitä muita [aamutouhuja tehdä].

Äiti: Se on jotenki se, et ylipäätänsä saa ne paremmalle tuulelle, että niitten kans pääsee jonkunlaiseen yhteistyöhön. Teemu pistää pahasti hanttiin pukemista ja Jouko on usein

sit huonotuulinen, koska se ei haluais mennä hoitoon. Se haluaa kyl mennä kouluun, mut se ei halua mennä hoitoon. Ne saattaa olla niin huonotuulisia, et niitten on pakko antaa kattoo videoita vähän.

Tutkija: Joo, mihin aikaan ne lapset sit nousee tavallisesti?

Äiti: Teemu herää ensin. Se herää usein ennen seitsemää ja se saa ensin katsoo vähän Muumia. Sit Jouko herätetään vähän myöhemmin. Se ei yleensä herää. Se täytyy herättää. Sit se tulee sieltä ja sen täytyy saada katsoo sitte, tota semmosta piirrettyä kanavaa...

Tutkija: Televisiosta vai nauhalta?

Äiti: ... joka tulee suoraan telkkarista... ja sit ne riitelee yleensä. Sitten tulee kovat ottelut aamulla, kun toinen haluais kattoo vielä Muumia ja toinen haluais kattoo Cartoonia. Meillähän on kaks telkkaria, mutta tavallaan idea on se, että samalla, kun ne katsoo, niin ne syö aamupalaa, koska me ei ehitä kunnolla useinkaan sinne päiväkotiin, et siellä aamupalaa suunnilleen ollaan korjaamassa pois ku sinne on päästy, niin meidän täytyy niitä syöttää tässä kotona.

Koska perheessä on toinen televisio, ongelma voitaisiin ratkaista siten, että lapset katsoisivat yhtä aikaa suosikkiohjelmiaan, mutta eri huoneissa. Vanhemmat ovat kuitenkin tietoisesti laittaneet aamussa kaksi asiaa päällekkäin, nimittäin aamiaisen syömisen ja lastenohjelmien katsomisen, jotka tapahtuvat samassa tilassa. Tekojen samanaikaisuudella ratkaistaan lähtemiseen liittyvää työtä ja ajankäyttöä aamulla. Tämä antaa perheen aamulle tyyppillisen piirteen: tekoja toteutetaan tietoisesti samanaikaisina.

Episodissa käsitellään myös toista lapsiperheissä esille tulevaa teemaa: miten toimitaan, jotta perheen lapsia kohdellaan tasapuolisesti. Vanhemmat haluavat, että molemmat lapset saavat katsoa omaa suosikkiohjelmiaan aamulla syödessään aamiaista olohuoneessa. Asia on osittain ratkennut luontevasti: nuorempi lapsista herää veljeään aikaisemmin ja voi aloittaa suosikkivideon katsomisen ensin. Kun vanhempi lapsista herätetään vähän myöhemmin, hänen vuoronsa seuraa nuoremman jälkeen. Episodissa ollaan siten kriittisessä kohdassa: pitäisi lopettaa toisen lapsen videon katsominen, jotta toinenkin ehtisi katsoa omaa suosikkiohjelmiaan sopivan ajan ennen kotoa lähtemistä.

Tulkitsen otetta 5.2 esimerkkinä siitä, kuinka vanhemmat joutuvat tekemään ratkaisuja tietoisena siitä, että muu tekeminen voi vaikeutua, kuten otteessa nuoremman pojan pukeminen. Isä pysäyttää videon, mutta käynnistää sen uudestaan, kun Teemu huutaa painokkaasti: "Laita!". Tilanteessa syntyy jännite vanhempien tavoitteleman lasten tasapuolisen kohtelun ja lasten kokeman välittömien halujensa tyydyttämisen välille. Tulkitsen, että vanhemmat joutuvat tuottamaan toiselle lapselleen pettymyksen, aiheuttamaan mielipahaa, jotta heidän tavoitteensa kohdella lapsiaan tasapuolisesti toteutuisi, mutta lapsi ei näe tätä tilanteen laajempaa merkitystä. Tilanne on tavallinen useamman lapsen perheessä: usein joudutaan tuottamaan pettymys toiselle lapselle.

Tilanteen tarkasteleminen tuo esille sen, kuinka monimutkaisia arkiset tilanteet todellisuudessa ovat, kun niitä tarkastellaan jännitteiden näkökulmasta. Tulkitsen tilannetta siten, että vanhemmat toimivat, jotta prosessin kulku olisi oikeudenmukainen ja tasapuolinen lapsia kohtaan. Lasten omat puheenvuorot transkriptissa tuovat esiin ristiriitaisen näkökulman. Lapset tarkastelevat prosessia sen hetkisen tilanteen näkökulmasta.

Kuten äidin haastattelusta käy ilmi, vanhemmilla on aamulla lasten tasapuolisen kohtelun lisäksi tavoitteena se, että lapset saataisiin “paremmalle tuulelle”, jotta heidän kanssaan “pääsee jonkunlaiseen yhteistyöhön.” Isä toimii tapahtumasarjan alkuunpanijana, jotta lasten tasapuolisen kohtelun tavoite toteutuisi ja vanhempi poika saataisiin myös paremmalle tuulelle. Tämän tavoitteen toteuttaminen aiheuttaa kuitenkin samalla pienemmälle pojalle mielipahaa. Isä käsittelee tätä lapselle aiheuttamaansa mielipahaa pitämällä Teemua fyysisesti lähellään, kun pukee häntä, mutta Teemu itse kierähtää pois isän läheisyydestä.

Tilanne muodostuu eri asioiden vyyhdistä, jotka vaikuttavat toisiinsa: vanhemmat pyrkivät kohtelemaan lapsiaan tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti, perheenjäsenten tekoja yritetään sovittaa yhteen, mutta samalla aiheutetaan lapselle mielipahaa, jota puolestaan vanhemmat yrittävät käsitellä. Tekojen yhteensovittamisessa käytetään sekä (suostuttelu)puhetta että lapsen huomion uudenlaista suuntaamista. Isä yrittää ratkaista lasten tekojen yhteensovittamista rakentamalla Teemulle uusia kohteita. Hän yrittää saada eri keinoilla pojan tarttumaan videon katsomisen sijasta uuteen kohteeseen. Tällä tavalla hän saisi ratkaistua tilanteen sen luonnollisen kulun avulla ja teot tulisivat yhteensovitetuiksi. Teemu ei kuitenkaan tartu isän ehdottamiin kohteisiin.

Kun koti on jaettu perheenjäsenten kesken, kysymys siitä, kuinka toimitaan niin, että lapsia kohdellaan tasapuolisesti, laajeneekin kysymykseksi siitä, miten taataan kaikkien perheenjäsenten oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohtelu. Tällä tarkoitetaan sitä, että jokaisella perheenjäsenellä olisi sopivassa määrin oikeuksia ja velvollisuuksia yhteisessä kodintuottamisessa.

5.3 “Ei ko, sitä, tota, tota mikä sulla on täällä!” – tekojen yhteensovittamisen jännitteitä Perheessä II

Ote 5.3 on Perheen II maanantaiaamusta. Tässä aamussa on yhteensä 24 episodtia. Ote edustaa sellaista episodityyppiä, jossa kaikki perheenjäsenet fokuoivat omaan kohteeseensa. Ote alkaa edellisen episodin lopusta, jossa Iris pukeutuu ulkoiluhaalariin. Äiti on sitä ennen laittanut lapsille kengät valmiiksi ja keskittyy auttamaan Ristolle kenkiä jalkaan, kun Iris kysyy äidiltä: “Mites sul menee noi päiväkotissa? (KUVA 5.16). Äiti vastaa Iirikselle: “Otat ne nyt jalkaan ja sitte päiväkodissa vaihdat, siellä on sun kävelykengät ja jos lenkkaritkin on tullut jostain.” Uusi episodi alkaa, kun äiti on saanut kengät Ristolle jalkaan ja lähtee etsimään jotakin laatikostosta.

OTE 5.3. EI KO, SITÄ, TOTA, TOTA MIKÄ SULLA ON TÄÄLLÄ!

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	liris (6 v.)	Risto (5 v.)
7:37:12	Ä>R: Mama tulee, mama tulee. Toi- toinen... R: Ääh, ääh, ääh Ä>R: No niin, no nyt, hyvä.	laittaa Ristolle kenkiä jalkaan eteisessä	seisoo ulkoilupuvun päällä lattialla	laittaa kenkiä jalkaan äidin avustuksella
7:37:17	I>Ä: Mites sul menee noi päiväkotissa?			
7:37:21	Ä>I: Otat ne nyt jalkaan ja sit päiväkodissa vaihdat, siellä on sun kävelykengät ja jos lenkkaritkin on tullut jostain.			

Perhe II, maanantai 5.5.1997, episodi (22/24) alkaa.

7:37:26	I>Ä: Pitääks mun pi-, sun pitää noita päiväkodissakin? R: Öhöö ööh ööh	nousee Riston luota	istuutuu lattialle puvun päälle	
				menee ulko-oven luo
7:37:30	Ä>I: Mun! Mitä sä tarkoitat? R: Ööhöhöh, ööhöh I>Ä: Sillai että, että ku sä meet niin sillo.	menee laatikoston luokse ja avaa laatikon, etsii jotakin laatikosta		
7:37:40	Ä>I: Minä? Enhän mä sun kenkiä pidä. I>Ä: Ei ko, sitä, tota...	sulkee laatikon, avaa toisen laatikon.		
		sulkee laatikon		
7:37:44	Ä: Missä ihmeessä? Ei oo totta!	seisoo lattialla		
7:37:48	I>Ä: tota mikä sulla on... I>Ä: täällä?		osoittaa sormella äidin rintaan	
			siirtää sormen osoittamaan omaa rintaa	
	Ä: Ei! Mä jätän sen kotiin. Nyt laita liris haalari. I: Miks, miks, miks, miks?	menee sohvalle, ottaa Riston yöpuvun		
	Ä: Koska sun tulee kylmä muuten matkalla. I: Ei tuu	menee makuuhuoneeseen	pukee haalaria päälleen	
		sulkee parvekkeen oven		
7:38:06	I: Mulle tulee kuuma tässä. Mä olisn halunnu takin. Siel on. Ä: Mut sullei oo pihahousuja sitte. R: Äh, äh... I>Ä: Voi eikä. R: ...äh, ähh...	tulee olohuoneeseen		
		menee eteiseen		
	Ä>I: Siell on aika kylmä ilma, liris. Otaks sä sitten tämän takin? R: Ööh, yöh, yäääh.	ottaa takin lasten naulakosta		
	Ä>I: Sillai käy. Päätä äkkiä. I>Ä: Joo.	tuo takin liriselle	ottaa takin	
	Ä>I: No niin. Vauhtia. (kolahdus) Ai itku.	mikrofoni putoaa lattialle		

Perhe II, maanantai 5.5.1997, episodin (23/24) alku.

	I: Voihan se, voihan se, voi harmi.	vetää Iirikseltä haalarin pois		
	I: Olis se voinu lopettaa.	laittaa mikrofonin kiinni, menee eteiseen		

Iiris ei saanut vastausta kysymykseensä, niinpä hän kysyy uudestaan: “Pitääks mun pi-, sun pitää noita päiväkodissakin?” Äiti, joka luulee Iiriksen puhuvan kengistään, ihmettelee: “Mun! Mitä sä tarkoitat?” (KUVA 5.17). Iiris tarkentaa: “Sillai että, että ku sä meet niin sillo.” Äiti jatkaa ihmettelyään: “Minä? Enhän mä sun kenkiä pidä.” (KUVA 5.18). Iiris huomaa äidin puhuvan eri asiasta kuin hän itse ja korjaa: “Ei ko, sitä, tota.” Tällä välin äiti sulkee toisen laatikon, kääntyy Iiriksen päin ja sanoo ihmetellen: “Missä ihmeessä? Ei oo totta!” (KUVAT 5.19–5.20). Iiris osoittaa kädellään äidin rintaa kohti ja sanoo: “tota mikä sulla on” (KUVA 5.21), siirtää kätensä osoittamaan omaa rintaansa ja sanoo: “täällä?” (KUVA 5.21). Kun äidille selviää, että Iiris puhui koko ajan äidillä olevasta langattomasta mikrofonista ja sen lähettimestä, hän vastaa lyhyesti: “Ei! Mä jätän sen kotiin.” ja jatkaa välittömästi: “Nyt laita Iiris haalari.”

KUVA 5.16. Äiti laittaa kenkiä Ristolle.

KUVA 5.17. Iiris istuu lattialle haalarinsa päälle, äiti alkaa etsiä jotakin laatikosta.

KUVA 5.18. Äiti jatkaa etsimistä toisesta laatikosta.

KUVA 5.19. Äiti on lopettanut etsimisen laatikoista.

KUVA 5.20. Äiti kääntyy lirikseen päin.

KUVA 5.21. Iiris osoittaa kädellään äidin rintaa.

KUVA 5.22. Iiris siirtää kättään osoittamaan omaa rintaansa.

Episodissa 22 kaikilla perheenjäsenillä on oma fokuoitusmisen kohteensa, vaikka äidin ja tyttären välillä käydään useammasta puheenvuorosta muodostuva keskustelu. Lasten suuntautuksessa laittamaan päälle vaatteitansa, äidin toimet ja ääneen puhutut ajatukset suuntautuvat kotoa lähdön valmisteluihin, jollaisia ovat lasten pukeutuminen, pukeutumisen nopeuttaminen, ovien sulkeminen ja vaatteiden järjesteleminen. Näiden lisäksi äidillä on kadoksissa jotakin, mikä aiheuttaa etsimistä.

Äiti järjestää aamulla kotona lähtemistä siten, että suorittaa useita tekoja samanaikaisesti. Muun tilanteen yhteydessä äiti on tuonut haastattelussa esiin, että hänelle on tärkeää olla vuorovaikutuksessa lastensa kanssa. Lähtöön liittyvien rutiinien tekemisen ja lasten kanssa vuorovaikutuksessa olemisen (Iiriksen kysymys) välille syntyy jännite. Äiti käsittelee tätä jännitettä useimmiten toteuttamalla vuorovaikutusta samanaikaisesti aamuvalmisteluihin liittyvien tekojen kanssa. Tämä onnistuu tavallisesti jollain tavalla, vaikka hänen ajatuksensa ovat kiinni meneillään olevissa omissa teoissa, lähdön rutiineissa. Tässä esimerkissä äidin rutiinitekojen virran pysäyttää kuitenkin se, että hän joutuu keskittymään etsimään jotakin kadoksissa olevaa esinettä. Tällöin lapsen kanssa meneillään olevassa vuorovaikutuksessa tapahtuu asioiden toisiinsa kytkennässä virhe. Tulkitsen otteesta olevien kuvien perusteella tämän johtuvan siitä, että äidin ja tyttären väliltä puuttuu katsekontakti, joka on tavallisesti keskustelussa keskeinen resurssi. Kun äiti kääntää katseensa Iirikseen päin, Iris käyttää tilaisuuden hyödykseen ja katsekontaktia apuna käyttäen saadaan asiat kytkettyä uudelleen yhteen.

5.4 Kodin arki – keinoja tekojen yhteensovittamiseksi

Tässä luvussa esiin nostettujen kolmen tilanteen avulla tarkasteltiin kodin arjen luonnetta. Esimerkit havainnollistavat eri puolilta, miten perheenjäsenten tekoja sovitetaan yhteen. Kodin arkea on nimenomaan se, että sitä pyritään hallitsemaan erilaisilla keinoilla, jotta perheenjäsenten yksilölliset teot tulisivat sovitettua yhteen. Tekojen yhteensovittamisen tavat ovat moninaisia: ne liittyvät puheeseen, esineisiin, fyysiseen läsnäoloon ja sijoittumiseen sekä uuden kohteen muodostamiseen.

Kun tekojen yhteensovittamista tehdään puheen avulla, puhe voi olla niin sanottua erityistä yhteensovittamispuhetta, jonka avulla osapuolet neuvottelevat siitä, miten heidän erilaiset tekonsa sovitetaan yhteen. Puheen avulla voidaan myös “ostaa lisää aikaa” omille teoille. Tästä esimerkkinä ovat erilaiset “odota hetki” -puheenvuorot, joilla pyritään viivyttämään huomion kääntämistä toiseen asiaan. Puhe voi olla myös toisen suostutteluun liittyvää puhetta samoin kuin uuden kohteen rakentamiseen liittyvää puhetta. Tällöin erityisesti aikuiset yrittävät saada kiinnitettyä lastensa huomion johonkin muuhun kuin meneillään olevaan tekoon. Tällä tavoin pyritään rakentamaan lapselle uusi kiinnostuksen kohde ja siten ennaltaehkäisemään uhkaavan konfliktin syntyminen. Tekojen yhteensovittamisen keinoja on monia.

vittamista voidaan toteuttaa myös ilman puhetta: fyysisellä sijoittumisella ja fyysisellä läsnäololla. Fyysisellä sijoittumisella voidaan järjestää tilanne, jossa henkilö voi osallistua kahden tekon samanaikaisesti, esimerkiksi aikuinen voi olla mukana lapsen leikissä ja silti olla keskittyneenä omaan tekemiseen, kuten lukemiseen; hän voi lukea lapselleen kirjaa, mutta samalla miettiä omia asioitaan tai kuten Perheessä II, jossa äiti luki tyttärelleen TV-ohjelman tekstitystä ja samalla selasi lehteä pojalleen, joka istui hänen sylissään (ks. s. 103, OTE 6.3). Tällä tavalla kahta tekoa voidaan hetkellisesti sovittaa yhteen: henkilö voi olla fyysisesti läsnä yhdessä teossa samalla kun jatkaa toista.

Vaikka edellä on kuvattu tilanteita, joissa aikuiset suorittavat tekojen yhteensovittamista, tässä luvussa esitetyissä esimerkeissä on jännittävää havaita, että pienet lapsetkin kykenevät siihen. Luvussa 5.1 havaittiin, kuinka toinen lapsista yrittää saada veljeään mukaan omaan leikkiinsä, mutta veli, jolla on oma leikki meneillään, ei kuitenkaan ilmaise suoraan haluaan jatkaa omaa leikkiään. Hän ottaa vastaan sisarensa tarjoaman leikkivälineen ja tarkastelee sitä hetken, mutta toteaa leikkivälineen puutteelliseksi, eikä siten voi osallistua leikkiin.

Näiden esimerkkien perusteella havaitaan, että kodintuottamiselle on tyypillistä, että jatkuvasti muodostuu uusia tilanteita, joissa tekojen yhteensovittaminen on välttämätöntä. Joskus keinot tekojen yhteensovittamiseksi toimivat siten, että ”uhkaava” jännite ohitetaan, joskus taas keinot eivät tuota tulosta ja tekojen välille muodostuu jännite. Esimerkit osoittavat, että useamman henkilön muodostaman kodin arkea tyypillisimmillään on nimenomaan se, että erilaisilla keinoilla sovitetään yhteen perheenjäsenten yksilöllisiä tekoja. Tällä tavoin perheet pyrkivät hallitsemaan arkeaan.

6 Eriaikaisuuden jännitteitä sekvenssien välillä

Olen jäsentänyt kodin arkipäivät sen rakenteen mukaan, joka muodostuu toisiaan seuraavista sekvensseistä. Sekvenssien keskinäisessä vaihtumisessa esiintyy erityinen siirtymävaihe, jolle on luonteenomaista monimuotoinen ja jännitteinen rakenne. Tällainen rakenne syntyy siitä, että siirtymävaiheessa esiintyy yhtä aikaa kahden, luonteeltaan erilaisen sekvenssin tekoja. Tavallisesti siirtymävaihe alkaa siitä, kun joku perheenjäsenistä ryhtyy tekoihin, jotka saavat merkityksensä seuraavassa sekvenssissä, kun taas toiset suorittavat vielä meneillään olevan sekvenssin tekoja. Esimerkiksi sekvenssien 2 ja 3 välisessä siirtymässä esiintyy sekä sekvenssiä 2 tuottavia tekoja että sekvenssiä 3 tuottavia tekoja. Tällöin syntyy kahdenlaisia tilanteita: eri sekvensseihin liittyvät teot voivat kuulua eri henkilöille tai sama henkilö voi suorittaa eri sekvensseihin liittyviä tekoja.

Analysin tätä sekvenssien kautta rakentuvaa tekojen eriaikaisuutta jännitteiden näkökulmasta. Lähtökohtanani on, että jännitteiden syntymisen ja niiden käsittelemisen analyysi avaa omalta osaltaan sitä dynamiikkaa, josta kodin yhteinen arki rakentuu. Siirtymävaihe on aineiston analysointiin liittyvä apukäsite, joka auttaa tarkastelemaan sekvenssien välissä esiintyviä ristiriitaisia elementtejä. Se sijoittuu iltaan ajoittuvien sekvenssien 2 ja 3 sekä 3 ja 4 välille, koska aamu koostuu aineistossani vain yhdestä sekvenssistä²¹ (ks. tekojen välisestä jännitteistä aamusekvenssissä (luku 5).

Tässä luvussa havainnollistan siirtymävaiheiden luonnetta aineisto-otteilla. Ensimmäinen esimerkki on sekvenssien 2 (*kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin*) ja 3 (*tehdään jotakin yhdessä*) välisestä siirtymävaiheesta, joka on Perheen II illasta luvussa 6.1. Sekvenssien 2, 3 ja 4 (*nukkumaan laittautuminen*) väliset siirtymävaiheet ovat esillä Perheen III illasta olevissa otteissa luvussa 6.2 sekä Perheen I illasta olevissa otteissa luvussa 6.3. Kukin alaluku rakentuu siten, että siirtymävaiheeseen liittyvää jännitettä havainnollistetaan transkriptista leikatulla otteella ja siihen liittyvällä kuvalla tai kuvasarjoilla. Kunkin perheen esimerkistä on vähintään yksi taulukkomuotoinen transkripti, muuten tukeudun videosta leikattuihin kuvasarjoihin.

²¹ Perheen III aamusekvenssin lopussa esiintyy siirtymävaihe: äiti saattaa käydä hakemassa kotoa lähdön jälkeen vielä jotakin, mitä oli unohtunut ottaa mukaan. Tämä ei kuitenkaan näy aineistossa, koska kamerat pysäytettiin ennen kotoa lähtöä.

6.1 ”Leivotaanks sitä kakkuu?” – kotiin asettautumisesta yhdessä tekemiseen

Seuraavan neljän aineisto-otteen avulla analysoin sitä, miten siirtyminen sekvenssistä 2 (*kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin*) sekvenssiin 3 (*tehdään jotakin yhdessä*) tapahtuu Perheen II tiistai-iltana. Ote 6.1 alkaa tilanteesta, jossa Iris tulee keittiöön äidin luokse ruokalautanen kädessään kello 18.05. Lapset ovat aloittaneet päivällisen syömisen kello 17.58, Iris istui olohuoneen lattialla TV:n ääressä ja Risto keittiön pöydän ääressä. Äiti oli alkanut lämmittää omaa annostaan vasta sen jälkeen, kun oli valmistanut lasten aterian. Tämän vuoksi hän on syömisessä ja päivän postin lukemisessa alkuvaiheessa, kun Iris lopettaa ruokailunsa.

OTE 6.1. MÄ SÖIN KUMMASTAKIN PUOLET. Episodin 6 lopusta episodin 7/49 loppuun.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Iris (6 v.)	Risto (5 v.)
18:05:44	I: Mä en jaksa enää.	istuu keittiön pöydän ääressä ja juo ruokajuomaansa	istuu TV:n ääressä lattialla, laittaa leivän lautaselle	istuu keittiön pöydän ääressä
18:05:47	I: Mä söin kummistakin puolet.		ottaa lautasen käteen, nousee ja menee keittiöön	
		laskee juoman kädestään pöydälle	tulee keittiöön	
			laittaa lautasen pöydälle	

Perhe II, tiistai 6.5.1997, episodi (7/49) alkaa.

18:05:48	Ä: Jaaha. Ja niin kovasti pyysit sitä.	katsoo liriksen lautasta		juo maitoa
18:05:53	I: Ai tätäkö? Ä: Niin.		levittää leivän päällä olevaa hilloa sormellaan	
18:05:58	I: En mä enää jaksa. Ä: Jaaha.	siirtää lautasen kauemmaksi		
18:06:00	I: Mä söin jo puolet siitä. Ä: No niin.	ottaa pöydältä paperipinosta pienen esitteen	kääntyy ja menee olohuoneeseen	
18:06:03	I: Se oli niin liian iso.		tulee olohuoneeseen	
18:06:03	Ä: Yhyh.	haukkaa palan hampurilaisesta		lopettaa juomisen, katsoo äitiä
18:06:07			ottaa maitolasin lattialta ja juo maitoa	
18:06:12		lukee esitettä		juo maitoa
18:06:15			menee keittiöön, juo maitoa pöydän päässä	
18:06:17				lopettaa juomisen
18:06:21			laittaa lasin pöydälle	
18:06:22			pyörii lattialla	laittaa lasin pöydälle
18:06:34	I: Mä haluan jälkiruoks kakkua. Ä: Yhym		kääntyy äidin luo	

Siirtymävaihe alkaa tilanteesta, jossa Iiris tulee keittiöön ja sanoo: “Mä en jaksa enää. Mä söin kummistakin [hampurilaisesta ja hillovoileivästä] puolet.” (KUVA 6.1). Äiti laskee juoman kädestään pöydälle ja huokaa: “Jaaha. Ja niin kovasti pyysit sitä.” (KUVA 6.2). Tähän Iiris vastaa: “En mä enää jaksa. Mä söin jo puolet siitä. Se oli niin liian iso.” Tämän jälkeen hän tuo vielä maitolasinsa keittiöön ja sanoo: “Mä haluan jälkiruuaks kakkua.” (KUVA 6.3).

KUVA 6.1. Iiris lopettaa syömisen TV:n ääressä.

KUVA 6.2. Iiris tuo lautasensa keittiöön.

KUVA 6.3. Iiris tuo maitolasin keittiöön ja kääntyy äidin puoleen.

Yllä olevan otteen jälkeen Iiris ja äiti halailevat keskenään, minkä jälkeen lapset kokeilevat äidin silmälasia. Risto lähtee juoksemaan lasien kanssa olohuoneeseen, kompastuu ja kaatuu. Äiti ja Iiris menevät lohduttamaan häntä.

OTE 6.2. MIKS ME EI LEIVOTA KAKKUU? Episodin 10/49 loppuosa.

Iiris ja Risto istuvat sohvalla ja katsovat TV:tä. Äiti tulee kylpyhuoneesta, jossa hän on käynyt pesemässä silmälasinsa ja pysähtyy vaatenaulakolle eteisessä, kun Iiris kysyy: “Miks me ei leivota kakkuu?” Äiti vastaa: “No, Iiris, no, just vasta tultiin kotiin. En mä jaksa kokoajan touhottaa.” (KUVA 6.4). Hän kääntää katseensa Ristoon ja alkaa etsiä hänelle Iiriksen aurinkolaseja leikkivälineeksi.

KUVA 6.4. Iiris istuu sohvalla Riston vieressä ja äiti on tulossa kylpyhuoneesta.

Iiriksen ehdotus voidaan tulkita siirtymisenä kotiinpaluusekvenssistä yhdessä tekemisen sekvenssiin. Tulkitsen tätä niin, että Iiris haluaisi äidin siirtyvän myös, mutta tämä ei ole vielä valmis, koska hänellä on kesken kotiinpaluusekvenssiin kuuluvia tekoja. Äidillä jäi syöminen ja päivän postin lukeminen kesken, kun Risto kaatui olohuoneessa. Iiris on syönyt ja katsonut lastenohjelmat televisiosta, joten hän on tähän siirtymiseen valmis.

Äiti ei ylläty Iiriksen kysymyksestä: “Miks me ei leivota kakkuu?” Tämä johtunee siitä, että äiti ja Iiris olivat aamun aineistossa puhuneet, että illalla voitaisiin leipoa kakkua. Äiti ehdotti kakun leipomista ja sen syömistä yhdessä. Tähän Iiris vastasi: “Ei, ku mä haluan koristella sen” ja jatkoi vielä täsmentämällä: “Sä laitat kermavaahtoo ja mä laitan karkkii päälle.”

OTE 6.3. NO, KAI SITÄ PITÄS NIIN LEIPOO. Episodin 15/49 loppuosa.

Kun yllä esitetyn episodin jälkeen on kulunut 17 minuuttia, äiti kaataa Ristolle lisää maitoa. Tätä ennen hän on pitänyt Ristoa sylissään ja lukenut TV-ohjelman tekstitystä Iirikselle. Kun äiti on ottanut maitotölkin jääkaapista ja odottaa, että Risto juo lasin tyhjäksi, Iiris kysyy häneltä: “Leivotaanks sitä kakkuu?” Tällä kertaa äiti vastaa: “No, kai sitä pitäs niin leipoo.” (KUVA 6.5).

KUVA 6.5. Äiti on kaatamassa Ristolle lisää maitoa ja Iiris istuu sohvalla olohuoneessa.

Äidin vastaus Iirikselle voidaan tulkita siten, että äiti alkaa olla valmis siirtymään seuraavaan sekvenssiin.

OTE 6.4. IHAN JUSTIIN IIRIS. UUNI ON LÄMPENEMÄSSÄ. Episodista 16 episodin 17/49 alkuun.

Yllä olevan tilanteen jälkeen äiti ottaa kananmunarasian jääkaapista työpöydälle ja täyttää astianpesukonetta, kun Iiris sanoo vaativaan sävyyn olohuoneesta: “Mä haluan nyt, et sä teet sitä...” (KUVA 6.6). Äiti tarkentaa Iiriksen kesken jäänyttä lausetta kysymällä: “Kakkua?” Iiris vahvistaa: “Niin.” Äiti on parhaillaan siirtymässä uuteen sekvenssiin, kun hän vastaa: “Than justiin Iiris. Uuni on lämpenemässä.” (KUVA 6.7). Vajaan minuutin kuluttua Iiris jatkaa: “Teeetkö sitä kakkuu?” Äiti on juuri ottanut kakkuvuoan kaapista, kun hän vastaa korotetulla äänellä: “No kokoajan! Älä uikuta siellä!” (KUVA 6.8) ja jatkaa vielä: “Ei se nyt hetkessä synny.” (KUVA 6.10).

KUVA 6.6. Iiris istuu olohuoneen sohvalla, äiti ja Risto ovat keittiössä.

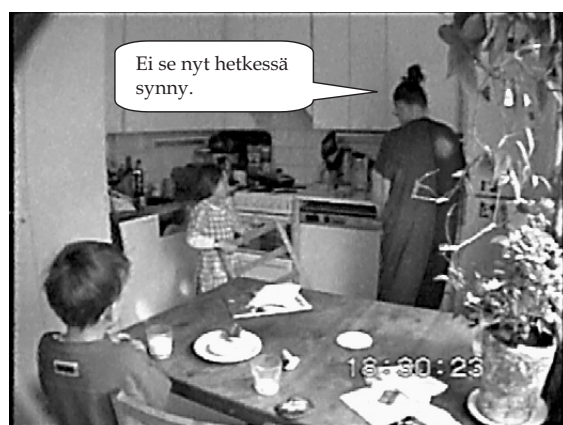
KUVA 6.7. Äiti täyttää astianpesukonetta.

KUVA 6.8. Äiti ottaa rasvarasian jääkaapista.

KUVA 6.9. Iiris lähtee sohvalla keittiöön.

KUVA 6.10. Iiris tulee keittiöön ja siirtää tuolin työpöydän eteen.

Perheenjäsenten äänensävyt ja ilmaukset tuovat esiin jännitteen palautumisen ja uuteen ryhtymisen välillä. Äidin kärsivällisyys joutuu koetukselle, kun Iris jatkaa kyselemistä, vaikka hän on jo tekemässä sitä, mihin Iris on häntä yrittänyt saada siirtymään. Äiti lomittaa siirtymävaiheen puitteissa eri sekvenssien tekoja: hän on alkanut suorittaa kakun leipomiseen liittyviä valmistelevia tekoja samalla, kun vielä täyttää astianpesukonetta. Samoin kuin äiti, myös Iris lomittaa toisiinsa siirtymävaiheen puitteissa kotiinpaluusekvenssiin liittyvää television katsomista ja yhdessä tekemisen sekvenssiin liittyvää kakun leipomista. Jännitettä lisää se, että jälkimmäisen kohde on riippuvainen äidin teoista. Äidin kommentin aikana Iris nousee sohvalta ja juoksee keittiöön (KUVAT 6.9 & 6.10). Hän haluaa tehdä kakkua yhdessä äidin kanssa (KUVA 6.11). Tästä alkaa yhteisesti tuotettu sekvenssi 3, jonka olen aineistoni perusteella nimennyt *tehdään jotakin yhdessä* -sekvenssiksi.

KUVA 6.11. Äiti alkaa voidella kakkuvuokaa.

Otteet 6.1–6.4 osoittavat ensinnäkin, miten perheenjäsenet voivat tuottaa samaa sekvenssiä ja olla siten yhteisessä toimintatilanteessa (kontekstissa) erilaisilla omilla teoillaan, esimerkiksi äiti keittiöaskareita tehden, Iris taas syöden ja televisiota katsellen. Otteet osoittavat myös, miten eriaikaisuuden jännite alkaa kehkeytyä, kun tytär alkaa tehdä yhdessä tekemisen sekvenssiä tuottavia tekoja ja äiti ja Risto ovat vielä kotiinpaluusekvenssissä. Tässä tapahtumasarjassa voidaan nähdä, kuinka eri sekvenssien tekoja ei ole mahdollista tuoda toisen “ohjelman” mukaiseen sekvenssiin, koska jokaisella sekvenssillä on oma “ohjelmansa”. Siirtymävaiheessa on äidin kuitenkin mahdollista tuottaa yhdessä tekemisen sekvenssiin liittyviä tekoja suorittamalla kakun leipomisen edellyttämiä valmistelevia tekoja ja samalla *kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin* -sekvenssiin liittyviä tekoja täyttämällä astianpesukonetta. Tytär puolestaan on jo suuntautunut uuden tekemiseen (*tehdään jotakin yhdessä*), mutta kohteen puuttuessa jatkaa television katsomista (*asettautuminen kotiin*).

6.2 “Pitäs mennä suihkuun” – kotiin asettautumisesta nukkumaan laittautumiseen

Perheen III äidillä on paljon suunnitelmia keskiviikkoillan varalle. Hän on ajatellut pyyhkiä kierrätyskeskuksesta hakemansa kirjahyllyn osat. Tämä suunnitelma tulee ilmi ystävän kanssa käydyssä puhelinkeskustelussa: “Ei se mitään, mä otan ja pyyhin, kato siinäki on hommaa.” Suunnitelma käy ilmi myös äidin ja lasten välisestä keskustelusta, kun äiti kantaa kirjahyllynosia rappukäytävästä kotiin: “Kato, mä paan ne tohon sitte, niin mä saan ne pyyhittyä sitte.”

Äiti on suunnitellut tekevänsä päivällisen nopeasti. Tämä tulee ilmi äidin kommentista, kun lapset ovat ottamassa välipalaa: “Hei, [jääkaapin]ovi kiinni. Minä tuun laittaa siellä sapuskan nyt ihan just. Hei, ovi kiinni!” Hän on suunnitellut, että välittömästi aterian jälkeen he lähtisivät käymään lasten isän luona näyttämässä autoa, jota pitäisi korjata. Koska lapset ovat nälkäisiä, äiti kuitenkin päättää antaa heille välipalaa. Katsoessaan jääkaappiin hän huomaa: “Ai jaa. Meidän piti kuulkaa tehdä noi kanatki tonne uuniin.” Hän muuttaa suunnitelmaa nopeasta ruoasta aikaa enemmän vievään kanaruokaan, koska kanat eivät säily tuoreena. Hän on juuri aloittanut uunipannun pesemisen, kun puhelin soi kello 18.19. Petterin päiväkotikaverin äiti soittaa.

Puhelun jälkeen äiti jatkaa aterian valmistamista ja lapset välipalan syömistä. Äidin toinen suunnitelma tätä iltaa ja seuraavaa aamua varten ilmenee kello 18.36 alkavassa puhelinkeskustelussa, jonka äiti seuraavaksi käy ystävänsä kanssa tämän soittaessa kotiin: “Et ensin mä vien... kaheksalta lähtee bussi noilta [lapsilta], et mun pitää ennen sitä viiä ne päiväkotiin. (...) Mä oon kato kantanu ne [hyllynosat] tänne ylös, et mun pitää vaan put-sata ne. Mä laitan ruuan täs välissä tulemaan uuniin.”

Äidin laittaessa ruokaa Tuula yrittää saada Petterin mukaan omaan leikkiinsä, mutta Petteri jatkaa omaa leikkiään, koska Tuulan tarjoama leikkiväline on puutteellinen. Tuula pyytää äitiä leikkimään, kun tämä lukee tiedotetta lasten seuraavan päivän retkestä. Äiti lopettaa tiedotteen lukemisen ja alkaa neuvotella Tuulan kanssa leikin säännöistä. Äiti keskeyttää leikin Tuulan kanssa ja ottaa itselleen välipalaa jääkaapista. Hän soittaa puhelimella kello 19.01 ja peruuttaa aiemmin suunnittelemansa vierailun: “Mulla ois ollu kato semmoinen viesti, et me ei tulla käymään siellä nyt, koska niitten [Petterin ja Tuulan] pitää olla niin aikaisin huomenaamalla päiväkodissa, että mä paan ne aikaisin nukkuu. No, ois pitäny tulla näyttään autoa, ku siinä kolisi joku, mutta nyt on se kolina häipyny.”

Puhelin soi kello 19.09 ja äidin ystävä muistuttaa puutarhapalstan varaamisesta tulevaa kesää varten. Äiti menee hoitamaan asiaa naapurin luo, mutta tämä ei ole kotona. Äiti tulee takaisin kotiin ja kirjoittaa viestin, jonka hän käy pudottamassa naapurin postilukusta.

Puhelin soi kello 19.30. Isoäiti soittaa ja hänellä on useampi surullinen uutinen kerrottavana. Ennen kuin puhelu päättyy kello 19.44, he vielä neuvottelevat, miten kunnioit-

taa kuolleen sukulaismiehen muistoa. Perhe on tähän mennessä ollut äidin tekojen perusteella jo lähes kaksi tuntia kotiinpaluusekvenssissä. Aineistosta voidaan havaita, kuinka kodintuottamistoiminta ei rakennu ainoastaan ydinperheen sisäisten tapahtumien varassa. Toimintaan tulee mukaan myös ulkopuolisia toimijoita, kuten ystäviä ja sukulaisia, jotka osallistuvat kodintuottamiseen. Äidin asettautuminen kotiin ei ole pidentynyt ainoastaan ulkopuolelta tulleiden puhelinoitojen takia, vaan äiti on välillä osallistunut lasten keskinäisen yhdessäolonsekvenssin tuottamiseen. Uusi episodi alkaa isoäidin kanssa käydyn puhelinkeskustelun jälkeen, kun äiti havahtuu, että kello on jo paljon, ja ehdottaa lapsille suihkuun menoa ennen ateriaa (KUVA 6.12).

OTE 6.5. PITÄS MENNÄ SUIHKUUN. Episodi 32/57.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Petteri (6 v.)	Tuula (3 v.)
19:47:50	Ä: Hei, tiiättekö mitä? Kello on nyt jo kahdeksan... T: Tällä ei oo.	tulee olohuoneeseen	makaa olohuoneen lattialla ja leikkii leluilla	istuu olohuoneen lattialla ja heiluttaa lelua kädessään
	Ä: ...ja mä tiiän kaks lasta, et niiden pitäs mennä suihkuun, jos ne aikoo huomenna olla ajoissa siellä päiväkodissa. P: Jo aamulla	istuu sohvalle		
	Ä: Hym. Joo. Aamulla aikasin, niin. Teidän pitää nousta kuule niin aikasin, että... T: Ai, miten? Ä: Miten aikasinko? P: Ei oo nytkään ilta. Ä: On, on. Nyt on ilta. Ja nyt te ootte olleet eilen jo suihkussa tähän aikaan. Hym. Ä: Älä hajota sitä. P: En mä hajota. Ä: Niin, mutta siis sitä, sitä sanotaan hajottamo, autopurkaamo, siis semmone... T: Mä en haluu hajottaa.			
19:48:36	Ä: Ootas mä katon.	nousee sohvalta, menee kaapille	jatkaa leikkiä	jatkaa leikkiä
19:48:50	T: Mä en haluu hajottaa. P: Mä en haluu näitä hajottaa. Et säkään.			
19:49:01	Ä: Mihinkä tässä näkee noi.	tulee kaapilta, menee keittiöön, avaa uuniluukun, katsoo uuniin, sulkee luukun		
19:49:18	Ä: Hei, nyt jos käväsette suihkussa ja pesulla.			

	<p>Ä: Hei niin sitte on tuo kana on valmis, ku te tuutte sieltä, iltapalaksi.</p> <p>P: Miksei saa jäätelöä?</p> <p>Ä: No, sen vois ottaa jälkiruuaks...</p> <p>P: Tuula, nyt mä koon tään.</p> <p>Ä: Otetaan jälkiruuaksi hei sitä. Jooko?</p> <p>P: Hym.</p> <p>Ä: Jookos?</p> <p>T: Mä hajotan tän.</p> <p>P: Pitää purkaa se.</p>	tulee olohuoneeseen, istuu sohvalle		
19:50:02	<p>Ä: Te ootte nyt purkaannu taas tänne vähän tämmöstä vaatetta, vai?</p>			
	<p>T: Kato, nyt törmää, nyt törmää.</p>	nousee sohvalta, kerää lattialta vaatteita.		
	<p>T: Tää on tässä.</p> <p>P: Täs on mun autoja.</p>	laittaa laatikon päälle		
	<p>P: Täs on mun rikkinäinen auto, josta on lähteny osa. Tässä on autotehtaan. Sut on tehty toisenlaisessa autotehtaassa.</p>	siirtää Tuulan tuolia, katselee ympärilleen		
	<p>P: Nyt mä tulin.</p>	menee keittiöön, kompastuu laatikkoon, asettelee sohvan päässä olevaa laatikkoa paremmin.		
	<p>Ä: Hei, Petteri.</p> <p>T: Eäääh...</p>	kääntyy Petterin viereen		
	<p>Ä: Tuula hei, ootko sä lähdössä huomenna retkelle? Ootko?</p>	istuu sohvalle		
19:51:06	<p>T: Oon.</p> <p>Ä: No sitte mekko pois ja pesulle.</p>			

Perhe II, tiistai 6.5.1997, episodin (33/57) alku.

	<p>T: Äiti kato. Onks hieno?</p> <p>Ä: Onks Petteri lähdössä huomenna retkelle?</p>			alkaa avata mekon vetoketjua
			alkaa riisua paitaansa	

Hei, tiättekö mitä? Kello on nyt jo kahdeksan... ja mä tiän kaks lasta, et niiden pitäs mennä suihkuun, jos ne aikoo huomenna olla ajoissa siellä päiväkodissa.

KUVA 6.12. Petteri ja Tuula leikkivät lattialla, kun äiti alkaa ehdottaa suihkuun menemistä.

Illan mittaan tapahtuu niin paljon yllättäviä asioita, että äiti joutuu koko ajan arvioimaan suunnitelmiaan uudestaan ja muuttamaan niitä sillä seurauksella, että sekvenssit etenevät erilaisessa järjestyksessä. Esimerkiksi kotiinpaluusekvenssiin suunniteltu ruokailu siirtyykin yhdessä tekemisen ja nukkumaan laittautumisen väliseen siirtymävaiheeseen. Äidin ollessa vielä kotiinpaluusekvenssissä ja lasten ollessa *tehdään jotakin yhdessä* -sekvenssissä äiti avaa lapsille uuden sekvenssin, *nukkumaan laittautumisen*, kun hän sanoo: “Hei, tiättekö mitä? Kello on nyt jo kahdeksan... ja mä tiän kaks lasta, et niiden pitäs mennä suihkuun, jos ne aikoo huomenna olla ajoissa siellä päiväkodissa.” Äiti ja lapset alkavat neuvotella asiasta. Äiti tuo keskusteluun elementtejä, jotka liittyvät pidemmällä aikaperspektiivillä koko toimintaan, kun taas lapset elävät tätä hetkeä (“Ei oo nytkään ilta.”). Äiti liittyy illalla otettavan suihkun seuraavan aamun aikapaineeseen.

Kun äiti ja lapset ovat viimein kello 20.29 syömässä, äiti huomaa, että on väsynyt. Hän sanoo: “Mua rupes kuulkaa nukuttaa? Meidän pitäs mennä nukkua ja...” Hän toteaa 20 minuuttia myöhemmin: “Mä nukahdan kyllä istualleni kohta.” Aterian jälkeen hän pesee vielä astiat, koska niitä tarvitaan aamulla, ja lukee lapsille iltasadun. Kirjan lukemisen jälkeen episodissa 56/57 äiti sanoo Tuulalle: “Mut tiäkökö mitä? Mua nukuttaa aivan hirveästi. Musta tuntuu, et me voitaa...” Tuula ehdottaa äidille: “Nuku mun vieressä.”, johon äiti vastaa: “Nuku sun vieressä, vai? No, mä voisin semmoset pienet tirsat ottaa, kato mun pitäs vielä tehdä hommia tuossa.” Äiti nukahtaa ja herää vasta aamulla, joten useita suunniteltuja asioita jäi tekemättä.

Koko illasta kehkeytyi erilainen kuin äiti oli suunnitellut. Illalle oli tyypillistä, että sen aikana esiintyi paljon yllätyksellisiä tekijöitä sen lisäksi, että siihen oli suunniteltu tavallisten toimien (ruoanlaitto ja syöminen, suihku ja iltapesu) lisäksi ylimääräistä (auton näyttäminen ja pojan takin hakeminen, hyllynosien pyyhkiminen, lasten seuraavan päivän retkeen liittyvien tarvikkeiden laittaminen valmiiksi). Äidin suunnitelmien lisäksi iltaan tuli mukaan puhelinsoittoja, jotka veivät suuren osan käytettävissä olevasta ajasta. Suunnitelmia jouduttiin siksi muuttamaan useaan kertaan. Ruoka muuttui nopeasti valmistuvasta

ruoasta hitaasti kypsyyiin kanoihin. Autoa ei lähdettykään näyttämään. Kirjahyllyn osien pyyhkiminen jäi tekemättä. Puutarhapalstan varaaminen jäi viestin jättämisen varaan. Lasten reppujen pakkaaminen ja karkkieväiden laittaminen valmiiksi jäi tekemättä muutamista yrityksistä huolimatta. Loppujen lopuksi äidin nukahtaminen illalla lapsia nukuttaessa poisti sen mahdollisuuden, että äiti olisi voinut loppuunsaattaa suunnitelmiaan lasten nukahdettua.

Tässä esimerkissä aineisto-otteet kertovat siitä, kuinka sekvenssit, ollessaan tekojen ryhmittymiä, rakentuvat itse paljolti perheen suunnitelmien avulla ja varassa. Jännite ilmenee sen välillä, mitä piti tehdä ja mitä tehtiin.

6.3 “Mutta eihän ne nyt millään meinaa käydä nukkumaan illalla, että pääsis tekemään töitä” – yhdessä tekemisestä lasten nukkumaan laittamiseen

Perheessä I molemmilla vanhemmilla on tarvetta tehdä kodin ulkopuolisia töitä kotona seuraavaa päivää varten. Kotiin paluun jälkeen kello 17.06 isä sanoo, että hänen täytyy mennä vielä takaisin työpaikalle. Äiti vastaa: “Joo, ja mun on tehtävä kyllä yöllä töitä sitten kans.” Hän suunnittelee laittavansa lapset aikaisin nukkumaan, mutta arvelee, että se ei tule olemaan helppoa. Kello 17.29 hän kommentoi isälle: “Ku sais noi ees aikasemmin nukkumaan, mutta eihän ne nyt millään meinaa käydä nukkumaan illalla (...) Teemu ihme kyllä sentään jonkinlaiseen aikaan nukahti, yleensähan se kyllä valvoo kauemmin, eilen se nukahti kyllä poikkeuksellisen aikasin.”

Ote 6.6 liittyy yhdessä tekemisen sekvenssissä tilanteeseen, jossa isä on jo mennyt takaisin työpaikalle ja äiti on lukenut Joukolle kirjaa jättiläisistä. Sillä välin Teemu on leikkinyt lattialla ja aina välillä käynyt katsomassa kirjan kuvia ja jutellut niistä äidin kanssa. Äiti on lopettanut lukemisen ja alkanut jutella Teemun kanssa. Ote 6.6 alkaa siitä, kun Jouko yrittää saada äitiä jatkamaan lukemista.

OTE 6.6. MENNÄÄNKÖ LAITTAMAAN YÖPUVUT PÄÄLLE? Episodit 40, 41 ja 42/81.

Perhe I, keskiviikko 13.11.1996, episodi (40/81).

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½ v.)	Teemu (2 v.)
18.37.09	<p>Ä: Vanhakansa on näköjään yrittäny näillä jättiläistarinoilla selittää just tämmösiä, että miksi jossakin on yhtäkkiä valtavan iso kivi tai...</p> <p>T: Äiti pussu putosi, pussu.</p> <p>Ä: miten semmoset hiekka, hiekka</p> <p>T: Äiti pussu putosi, mene hatemaan.</p> <p>Ä: Mene hakemaan, mene itse hakemaan.</p>	istuu sohvalla	on työpaikalla	istuu sohvalla äidin vieressä	poimii leikkipyssyn lattialta
	<p>J: Lue, äiti, lue äiti.</p> <p>T: Takasin (---)</p> <p>J: Lue, äitiiiiii.</p> <p>Ä: Äiti on ihan väsyny.</p> <p>J: Äiti lukee mulle kirjaa.</p>				menee lattialle
	<p>Ä: Mennäänkö laittamaan yöpuvut päälle?</p> <p>J: Näin aikasin. (kuiskaa) Lue ny, lue!</p> <p>T: (---) tää länttärihattu.</p> <p>Ä: (haukottelee) Mä voisn nukkuu vähän aikaa.</p> <p>J: Lue nyt.</p>				
	<p>T: Laita näin.</p> <p>Ä: Tää on näin just hyvin. Näin se kuuluu olla.</p> <p>T: Hihi.</p> <p>Ä: Mä en voi, mä en voi kävelyllekään mennä, ku mä en jaksa teitä kahta raahata mukaan kävelylle. Kävely virkistäis mua.</p>				laittaa hatun päähän, osoittaa pyssyllä äitiä, heittää hatun lattialle
18:38:12	<p>J: Lue.</p> <p>Ä: En lue. En mä nyt aina jaksa tehdä kaikkee.</p> <p>J: Mutta mitä sit tässä tapahtuu.</p> <p>Ä: Mennään tuonne sänkyyn lukemaan, jos laitat, mä luen, jos laitatte jo yöpuvut päälle.</p>				istuu lattialle, ottaa kiikarin käteen

18:38:21	T: Tuo ne. Ä: Ei mitään tuoda tänne yöpukuja, ku mennään yläkertaan laittaa. J: Mä teen tän ensin ja sitten, äiti.	nousee sohvalta		nousee sohvalta, menee värittämään pöydän ääreen	
	Ä: Mennään yläkertaan laittaa yöpukuja kohta. J: Mä teen tän ensin.	kerää leluja sohvan edestä, istuu lattialle, kerää pelin osia laatikkoon			kiikaroi

Perhe I, keskiviikko 13.11.1996, episodi (41/81).

<p>Ä: Juu, juu. Väritä se vaan rauhassa ensin.</p> <p>T: Mä en nää sua. Minä menen ulos.</p> <p>Ä: Ei me nyt mennä ulos. Mä menisin yksin kävelylle, mutta en mä voi nyt oikein mennä, enkä jaksa teitä molempia raahata sinne mukana.</p> <p>T: Minä ainakin haluan.</p> <p>Ä: Mutta kun pitäs kävellä reippaasti, mun pitäs kävellä reippaasti.</p> <p>T: (---) saanko mä tulla mutaan sinne.</p> <p>Ä: En mä lähe ollenkaan. Ku en mä lähe kävelylle, ku isi on, ku isä ei oo kotona. En mä jaksa sillai, että mä lähtisin sua rattailla, sua kuljettaan rattailla. Joukon pitäs ottaa pyörä, mutta siellä on niin pimeetä ja ikävää.</p> <p>T: (---)</p> <p>J: Ja siellä on märkää.</p> <p>Ä: Niin. (haukottelee).</p> <p>T: Me ei mennä sinne.</p> <p>Ä: Ollis hyvä olla.</p>					
--	--	--	--	--	--

Perhe I, keskiviikko 13.11.1996, episodi (42/81).

18:39:26	J: Tää on kyllä tosi hyvä tälleen. Ä: Oi tosi hyvän näköinen, se sininen taivas on hieno. J: Ja tää (---) Ä: On kaikki. Värit just erottuu sieltä hyvin sitteku. J: Varmaan (---)	katsoo Joukoon päin, kerää pelilaudan lattialta, laittaa laatikkoon			
18:39:42	Ä: Mä oon hirveen väsyny. T: Minä en ole väsynyt. Mää (---)				menee eteiseen
	Ä: Laitetaanko pois noi kiikarit nyt? T: Ei laiteta. J: Laitetaan. Ä: Ne voi vähän mennä kyllä semmoseks että sormenjälkiä tulee niihin. T: Ei ku mä haluan katsoa. J: Ei ku ne otetaan pois. Ä: Vähän aikaa.	nousee seisomaan			istuu lattialle, ripustaa kiikarit kaulaansa
	J: Kato äiti. Ä: Joo, tään sä voit hei vielä värittää tämän. J: Mä väritän. Ä: Joo, ihan kokonaan.	laittaa jotakin pöydälle, menee Joukon luo			

Äiti ehdottaa, että voisi jatkaa lukemista, jos lapset laittavat ensin yöpuvut päälle (KUVA 6.13). Äiti ilmaisee useita kertoja, että hän on väsynyt ja selittää lapsille, miksi ei voi tehdä sellaista, mistä piristyi (KUVA 6.14).

KUVA 6.13. Äiti laittaa kirjan sohvalle.

KUVA 6.14. Äiti kerää lattialla lautapelin osia laatikkoon. Teemu leikkii kiikareilla lattialla. Jouko värittää pöydän ääressä.

Äidillä on henkilökohtainen intressi pidentää päiväänsä lisäämällä siihen sekvenssi 5 (*kodin ulkopuolisen työn tekeminen*). Siksi hän yrittää saada lapset nukkumaan tavallista aikaisemmin. Äiti etenee kahden sekvenssin alueella suorittaen yhtä aikaa eri sekvenssien tekoja. Hän pyytää lapsia siirtymään yläkertaan nukkumatiloihin, mutta samaan aikaan antaa Joukon jatkaa väriystehtävää ja avustaa Teemua saksien käytön opettelussa. Äidin ja lasten välillä näyttäisi olevan meneillään *erityislaatuinen neuvotteluprosessi*. Äiti käsittelee konfliktia ”neuvottelemalla” suorittaen kahden sekvenssin tekoja vuoronperään. Neuvottelu saa mielenkiintoisen käänteen otteessa 6.7, kun Teemu etsii sopivaa lelua ja juttelee äidin kanssa, minkä auton voisi ottaa kylpyluksi.

OTE 6.7. ÄITI, TÄÄ SAUNA PITÄÄ LÄMMITTÄÄ. Episodi 47/81.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½ v.)	Teemu (2 v.)
18:54:26	Ä: Joo sen, sen mustan, sen vanhan poliisiauton voit ottaa sinne veteen. T: Tota ei. Ä: Toista ei.	on makuuhuoneessa	on työpaikalla	nousee olohuoneen sohvalta, laittaa pullon kirjahyllylle, ottaa jotakin käteen sohvalta	seisoo yläkerran tasanteella
	T: Mennään jo tänne. Ä: Joo mä tuun laskeen sitä vettä.				menee kylpyhuoneeseen
18:54:50	T: Äiti, tää sauna pitää lämmittää. Ä: Ai, mitä? T: Sauna pitää	tulee tasanteelle		tulee yläkertaan	tulee tasanteelle
	Ä: Sauna pitäis lämmittää vai? T: Joo. T: Onko se lämpenemässä? Ä: Ei oo vielä lämpenemässä. T: Eikö? Ä: Voishan sen lämmittää, voisihan mäki saunoa. T: Äiti, miksi tää on likki. Ä: Ei se ihan äkkiä sauna lämpene.	menee kylpyhuoneeseen		menee lasten makuuhuoneeseen pöydän ääreen	menee kylpyhuoneeseen
	T: Vanhan poliisiauton voi ottaa, vanhan poliisiauton, tää on poliisiauto. Ä: ymm. T: Tost on mennä vaan likki. Tosta on mennä vaan lyttyyn, poliisiauto. Ä: Joo sinne on mennä, sinne on ikkunat mennä jotenki sinne sisälle.	laittaa saunan lämpiämään			
	T: Sit pitää ajaa ne vedet J: Vedet.	menee makuuhuoneeseen			menee makuuhuoneeseen

18:56:08	T: (---) äiti tule. Ä: Joo.				
	T: Tule (---) Ä: Riisutaas vähäsen sulta, sulta vaatteita. T: No joo mä laitan, mä laitan. Ä: Saat käydä pissalla T: Mä laitan, mä laitan ne.	menee kylpyhuoneeseen, auttaa Teemua riisuutumaan			menee kylpyhuoneeseen

Perhe I, keskiviikko 13.11.1996, episodi (47/81) jatkuu.

Äiti yllättyy ensin Teemun ehdotuksesta: “Äiti, tää sauna pitää lämmittää” (KUVA 6.15), mutta toteaa hetken päästä: “Voishan sen lämmittää, voisinhan mäki sauna.”

KUVA 6.15. Teemu ja äiti ovat menossa yläkerran tasanteelta kylpyhuoneeseen.

Hyväksyessään Teemun ehdotuksen saunan lämmittämisestä äiti samalla luopuu omasta suunnitelmastaan: aloittaa töiden tekeminen ajoissa. Otteessa ilmenee äidin ratkaisu kyseisenä iltana dilemmaan, tehdäkö työtä aikaisin illalla vai ollako yhdessä lasten kanssa. Perheenjäsenet jatkavat *tehdään jotakin yhdessä* -sekvenssiä, kun äiti menee lasten kanssa saunaan.

Tässä otteessa jännite voidaan määritellä tarkemmin, eli sitä voidaan kutsua dilemmaksi. Dilemmalla tarkoitetaan valintatilannetta, jossa on olemassa kaksi tai useampi vaihtoehto, jotka ovat tai näyttävät olevan keskenään samanarvoisia. Määritelmän tarkka tulkinta antaa viitteen siitä, että dilemmassa ei olisikaan kysymys todellisesta valintatilanteesta, vaan päätti henkilö mitä tahansa tuottaessaan ratkaisua, hän joutuu samalla luopumaan jostakin toisesta yhtä tärkeästä asiasta (Billig ym. 1988, 9). Dilemmassa on kaksi kilpailevaa aspektia. Perheen I äiti haluaisi nipistää vähän aikaa yhdessä tekemisen sekvenssiltä ja aloittaa aikaisemmin lasten nukkumaan laittamisen, mutta lapset haluavat mieluummin jatkaa yhdessä oloa äidin kanssa ja pitää yllä sekvenssiä *tehdään jotain yhdessä*.

Analyysini mukaan äidin dilemmaa käsitellään erilaisten tekojen sovitteluprosessina, jossa välineenä on äidin ja lasten välinen neuvottelu. Siinä otetaan huomioon kumpaakin dilemman kahdesta kilpailevasta aspektista vuorotellen ja edetään hetki hetkeltä. Dilemma on päätöksentekotilanteena vaikea, koska ratkaistiinpa tilanne miten hyvänsä, aina siinä kuitenkin joudutaan luopumaan jostakin tärkeästä. Tällaiset tilanteet tekevät kodin arjen sellaiseksi, että sitä on ajoittain vaikea hallita.

6.4 Kodin arki – suunnitelmien ja käytettävissä olevan ajan yhteensovittamista

Tässä luvussa on havainnollistettu perheenjäsenten yhdessä olemisen ja tekemisen dynamiikassa esiintyviä jännitteitä, jotka liittyvät päivän sekvenssien vaihteluun. Perheenjäsenten tekojen eriaikaisuus sekvenssien välisissä siirtymävaiheissa näyttää olevan yhteydessä suunnitelmaan tai suunnitelmiin, joita on tehty illan varalle. Sekvenssien avulla jäsenyvä eriaikaisuus tuo esille kodin arkeen sisältyvää toiminnan tavoitteellisuutta, joka katoaa yksittäisten episodien tarkastelussa (vrt. luku 5).

Luvussa 6.1 esiintyy Perheen II äidin ja lapsen yhteinen suunnitelma (kakun leipominen), kun taas luvuissa 6.2. ja 6.3 esiintyvät näkyvämmiin vanhempien suunnitelmat. Luvussa 6.2 käsiteltävässä Perheen III illassa äidillä on monia suunnitelmia, joista useimmat jäävät toteuttamatta. Luvussa 6.3 käsiteltävässä Perheen I illassa isä lähtee takaisin työpaikalleen jatkamaan työntekoa ja tämän seurauksena äiti suunnittelee tekevänsä kodin ulkopuolisia töitä seuraavaa päivää varten lisäämällä yhden sekvenssin (*työn tekeminen*) lasten nukkumaan laittamisen jälkeen. Yhteenkokoontumisessa kehkeytyy yhtäaikaisesti paljon erilaisia elementtejä, joten toiminnan suuntaa tai sisältöä ei useinkaan ole mahdollista ennustaa. Olemalla kokoontuneena toistensa lähelle ja toimimalla yhdessä yhteisessä kodissa perheenjäsenet konstruoivat toiminnalleen merkityksiä, jotka saattavat muodostua ristiriitaisiksi aikaisempien suunnitelmien kanssa. Kun kotitaloustutkimuksessa kotitalouden toimintaa on tarkasteltu päätöksentekotilanteiden näkökulmasta, on havaittu, että tilanteessa kamppaillaan päätöksentekoon vaikuttavien arvojen, arvostusten ja kulloinkin preferoitavien asioiden kesken (ks. esim. Deacon & Firebaugh 1988, 63–75).

Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin -sekvenssin ja *tehdään jotakin yhdessä* -sekvenssin välinen siirtymävaihe on luonteeltaan sellainen, että siinä kohdataan jännite palautumisen ja uuteen ryhtymisen välillä. Jos palautuminen on vielä kesken, ei uuteen ryhtyminen ole mahdollista. Lapsilla palautuminen tapahtuu nopeammin kuin aikuisilla, koska he voivat levätä ja katsoa esimerkiksi lastenohjelmia sillä välin, kun vanhemmat valmistavat aterian. Vanhemmat voivat istua alas ja ryhtyä itse syömään ja tutkimaan päivän postia vasta, kun ovat valmistaneet aterian ja huolehtineet siitä, että lapset ovat päässeet alkuun syömisessään. Tässä vaiheessa lapset ovat usein jo ehtineet palautua ja ovat valmiita tekemään jotakin uutta, kun vanhemmilla on vielä palautuminen kesken ja aterian jäljet siivoamatta. Jännitettä lisää, jos lasten uuden tekemisen kohde on riippuvainen aikuisen mukanaolosta.

Päivän sekvenssit, jotka ovat tekojen ryhmittymiä, rakentuvat itse paljolti perheen tavoitteellisten suunnitelmien avulla ja varassa. Jännitettä voi siis ilmetä sen välillä, mitä piti tehdä ja mitä todellisuudessa tehtiin. Luvussa 6.2 voitiin havaita, miten Perheen III koko illasta kehkeytyi aivan erilainen kuin äiti oli suunnitellut, koska illan suunnitelmat muuttuivat yllätyksellisten tekijöiden vuoksi. Samoin Perheessä I äiti joutui muuttamaan suunnitelmaansa laittaa lapset nukkumaan tavallista aikaisemmin, koska lapset eivät hyväksyneet tätä suunnitelmaa. Tämän vuoksi äiti hyväksyi nuoremman pojan ehdotuksen saunan lämmittämisestä ja jatkoi yhdessä tekemisen sekvenssiä lastensa kanssa.

Kodintuottamistoiminnassa ilmenevät dilemmat liittyvät toiminnan samanaikaisuuteen, mutta myös aikuisten ja lasten erilaisiin näkökulmiin. Analyysini tuo näkyväksi erilaisia kotiin liittyviä merkityksiä, jotka ovat keskenään ristiriitaisiakin. Sekvenssejä ja niiden välisiä siirtymävaiheita koskeva analyysi paljastaa, kuinka aikuiset käsittelevät hetimitäin eteneviä tilanteita koko kodintuottamistoiminnan näkökulmasta käsin. Vanhemmilla on paljon erilaisia tehtäviä, joista he ovat vastuussa, mutta lapsille kehkeytyy myös omia intressejä ja erilaisia pyrkimyksiä. Sen lisäksi, että perheissä esiintyy sekä vanhempien suunnitelmia että vanhempien ja lasten yhteisiä suunnitelmia, aineistossani esiintyy lasten omia suunnitelmia. Otan tämän tarkasteluni lopuksi vielä esille yhden tällaisen suunnitelman, joka on puhtaasti lapsen oma suunnitelma. Otteessa havaitaan lapsen tapa neuvotella hänelle tärkeästä asiasta.

OTE 6.8. OLI MITÄ OLI, NYT SÄNKYYN! Episodit 40 ja 41/49.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	liris (6 v.)	Risto (5 v.)
19:45:07	Ä: Hyvä. Tuleeks kakkaki? Käyppä istumaan siihen. Ohoh. Noin.	on kylpyhuoneessa	tulee makuuhuoneesta, menee keittiöön, siirtää tuolia työpöydän eteen	lopettaa pissaamisen kylpyhuoneessa
19:45:26	I>Ä: Teijja! Ä>R: Noin. Vieläkö pissattaa?		nousee tuolille	
	Ä>R: Sit riisu vaatteet. Housut pois, puserot pois. R: Ah ah. Ä: Niin just. Öh. Joo. Ota housut pois, niin mennään nukkumaan. Ei Ristoo! Äläää!		nousee työpöydälle, etsii kaapista jotakin, avaa toisen kaapin, etsii ensimmäisestä kaapista	
19:46:05	R: Ö öh ö öh a ah ha aa ha hah, e he e he eh öh... Ä: Mitä? Niin. R: He. Ä: Niin. R: Ha ah.			
19:46:42	Ä: Risto riisu jo. R: A aah. Ä: Niiin.		löytää purkin, tulee alas työpöydältä, laittaa tuolin pois	
19:46:47				tulee kh:sta, istuu eteisen lattialle
19:46:55	I: Minä, me ollaan unohdettu!	vetää vessan, tulee kh:sta eteiseen	juoksee olohuoneeseen	nousee lattialta

Perhe II, tiistai 6.5.1997, episodi (41/57).

	<p>Ä: Ei se oo fluoria, liris. R: A ah. I: Mitä se on? Ä: Se on lääkettä ja se on nyt myrkyä. R: Aaa. Ä: Eii!</p>		näyttää purkkia äidille	
	<p>I: Voi, voi! Ä: Missä ihmeessä sä nyt kävit könyämässä?</p>	tulee keittiöön, laittaa lääkepurkin jääkaappiin	heittäytyy sängylle	menee kirjoituspöydän luo
	<p>I: No ku, mä olin ettimässä sellasiin, mitä ne olikaan. Ä: Oli mitä oli, nyt sänkyyn!</p>		nousee sängyltä, juoksee keittiöön	
	<p>I: Ei ku mä haluuun! Ä: Sänkyyn karkkia vai? I: Ei ku mä haluun viedä päiväkotiin. Ä: No, aamulla katotaan. I: Ää. Eiku mä haluun ne tänään.</p>	ottaa lautasen pöydältä, tyhjentää lautasen roskapussiin	kävelee lattialla	
	<p>Ä: No, otat sitte vähän noita samoja ra- I: Vähän niitä toisia. Ä: Hyh, no, nyt menee hermot!</p>	ottaa korkeasta kaapista muovipussin, ottaa tuolin, siirtää sen yläkaapin viereen,		
	<p>I: Miksei toisii? Ä: Häh? I: Mä haluun toisia. Ä: No, ei ole! I: No, toisii sellasia, mitä syötiin, mitä me laitettiin kakkuun. Ä: Ei niitä voi syödä. Se on niin hankalaa.</p>	nousee tuolille, ottaa kaapista karkkipussin, laittaa isosta pussista tyhjään pussin karkkeja, laittaa karkit kaappiin, tulee alas tuolilta	istuu tuolille	
	<p>Ä: Nyt on. I: Voi ei. R: Ää hä hä. I: Näitä karkkeja.</p>	antaa pieneen muoviin käärityn nyytin karkkeja lirikselle, siirtää tuolin takaisin paikoilleen, ottaa lautasen pöydästä, laittaa lautaselta tähteet roskapussiin	ottaa nyytin äidiltä, menee olohuoneeseen, pyörii lattialla	menee keittiöön
	<p>I: No ni, nyt on nää. R: Hy ä ä häh.</p>		avaa nyyttiä, menee eteiseen	tulee keittiöön, osoittaa äitiä
19:48:20	<p>I: Sitte aamulla katotaan, kurkataan... R: Ö öh. Ä: Juu, juu, juu, juu juu juu juu. T: pussiin. I: Mä si doon si doon si doon naa.</p>	tulee olohuoneeseen		tulee olohuoneeseen

Episodi 40 alkaa kello 19.46 siitä, kun Iiris kiipeää keittiön työpöydälle äidin ja Riston ollessa kylpyhuoneessa. Hän etsii seinäkaapista karkkia (KUVA 6.16), jota hän voisi viedä seuraavana päivänä päiväkodissa pidettävään juhlaan. Tilanne muuttuu, kun hän löytää yhden purkin, jota hän lähtee näyttämään äidille. Iiris juoksee äidin luo kylpyhuoneeseen. Episodi 41 alkaa, kun Iiris näyttää purkkia äidille ja sanoo: “Minä, me ollaan unohdettu!” Äiti vastaa hänelle: “Ei se oo fluoria, Iiris” (KUVA 6.17) ja ottaa purkin ja kävelee keittiöön.

KUVA 6.16. Iiris etsii jotakin keittiöstä sillä välin, kun äiti ja Risto ovat kylpyhuoneessa.

KUVA 6.17. Äiti ja Risto ovat tulleet kylpyhuoneesta, Iiris antaa äidille sen, mitä oli löytänyt.

Keittiöön tullessaan äiti huomaa tuolin avonaisen kaapin edessä ja sanoo: “Missä ihmeessä sä nyt kävit könyämässä?” Iiris puolusteleo itseään sanoessaan: “No ku, mä olin ettimässä sellasii, mitä ne olikaan.” Äiti yrittää pysäyttää Iiriksen aiheet sanomalla: “Oli mitä oli, nyt sänkyyn!” (KUVA 6.18). Iiris ei luovuta vaan jatkaa: “Ei ku mä haluuun!” (KUVA 6.19). Äiti kysyy: “Sänkyyn karkkia vai?” Iiris selittää äidille, että hän haluaa viedä karkkia päiväkotiin. Äidin mielestä karkin ehtisi laittaa valmiiksi aamullakin, mutta tämä ei käy Iiriksel-

Mä olin ettimässä sellasii, mitä ne olikaan.

Oli mitä oli, nyt sänkyyn!

Ei ku mä haluuun!

KUVA 6.18. Äiti laittoo lääkkeen jääkaappiin ja alkaa järjestellä pöytää.

KUVA 6.19. Äiti siivoaa ruokapöytää.

Äiti ehdottaa joitakin rakeita, mutta tämä ratkaisu ei tyydytä Iiristä. Äidin kärsivällisyys joutuu koetukselle ja hän huutaa: “Hyh, no, nyt menee hermot!” (KUVA 6.20). Hän laittaa Iirikselle karkkia pieneen muovipussiin, mutta Iiris ei ole tyytyväinen, koska hän olisi halunnut toisia (KUVAT 6.21 & 6.22).

Eiku, vähän niitä toisia.

Hyh, no, nyt menee hermot!

No, toisii sellasia, mitä me laitettiin.

Ei niitä voi syödä.

KUVA 6.20. Äiti ottaa muovipussin kaapista.

KUVA 6.21. Äiti laittaa Iirikselle karkkia pussiin.

KUVA 6.22. Äiti antaa karkkipussin Iirikselle, mutta tämä ei ole tyytyväinen.

Äiti ja lapset menevät makuuhuoneeseen kello 19.52 ja kaikki käyvät makuulle. Äiti sanoo: “Mä oon nyt niin väsynyt, et mä en jaksa lukee teille enää mitään satuja. Mä olen tässä sinun kanssa Iiris. Kauniita unia molemmille.”

Ennen otteessa 6.8 esitettyä episodtia äidin ja lasten välillä on käyty eräänlaista neuvottelua siitä, mennäänkö nukkumaan vai tehdäänkö vielä jotakin yhdessä. Neuvottelu päättyy otteessa 6.8, kun äiti sanoo: “Oli mitä oli, nyt sänkyyn!” Tilanteessa kehittyy jännite äidin ja Iiriksen välille, kun Iiris pitää kiinni vaatimuksestaan. Teko, jota hän tarjoaa, karkin varaaminen seuraavaa päivää varten, on liian poikkeava kyseessä olevassa siirtymävaiheessa. Se on liian yksilöllinen yhdessä tekemisen sekvenssin kontekstissa ja sillä ei ole mitään tekemistä nukkumaan laittautumisen kontekstin kanssa. Otteet 6.1–6.4 osoittavat, että siirtymävaiheessa esiintyy tekoja kahdesta eri sekvenssistä. Ote 6.8 osoittaa, että teot, jotka eivät konstruoi kumpaakaan siirtymävaiheessa päällekkäin esiintyvää sekvenssiä eivät ole (aikuisen näkökulmasta katsottuna) hyväksytyjä.

Lapsilta tulevia aloitteita on tarkasteltu aikuisten ja lasten välisissä keskusteluissa, jotka tapahtuivat erilaisissa instituutioissa: lasten neuvolassa, koulussa, päiväkodissa ja kirjastossa (Riihelä 1996). Tässä tutkimuksessa rikastetaan kuvaa lasten ja aikuisten välisen keskustelun luonteesta tarkastelemalla lasten ja heidän vanhempiensa välistä vuoropuhelua kodin arjessa. Lasten omat aloitteet ovat vahvoja kannanottoja kodintuottamistoiminnan kulkuun. Luvussa 5.1 tytär vetää äidin mukaan leikkiin, luvussa 6.1 tytär yrittää saada äitiä aloittamaan kakun tekemisen, luvussa 6.3 pojan aloitteesta lämmitetään sauna ja luvussa 6.4 tytär vaatii laittamaan karkit valmiiksi seuraavaa päivää varten. Silloin kun lasten aloitteet tapahtuvat sellaisessa kontekstissa, joka ei ole aloitteen luonteeseen sopiva, syntyy helposti jännite perheenjäsenten välille.

7 Kodin ja muiden toimintajärjestelmien välisiä jännitteitä – kolme tapaa sovittaa yhteen kotia ja työtä

Olen tutkimuksessani rajautunut tarkastelemaan kodintuottamistoimintaa perheenjäsenen ja kodin seinien sisäpuolisten tapahtumien avulla. Tarkastellessani toiminnan dynamiikkaa olen kuitenkin tuonut esiin, että kodintuottamistoiminta rakentuu toimintana vuorovaikutuksessa muiden toimintajärjestelmien kanssa (ks. KUVIO 1.4). Muut toimintajärjestelmät tunkeutuvat siihen mukaan nyky-yhteiskunnassamme tavalla tai toisella. Tässä luvussa keskityn tarkastelemaan nimenomaan sitä, miten perheet sovittavat yhteen kahta eri todellisuutta: kodin sisäpuolella tapahtuvan elämän ja kodin ulkopuolisen elämän, toisin sanoen erilaisia toimintajärjestelmiä, kuten kodin, perheen, työn ja päivähoidon. Arlie Hochschild (1989, 1997), Karen Davies (1990) ja Minna Salmi (1991a, 118–123) muiden muassa ovat tarkastelleet useista näkökulmista sitä, miten perheet hallitsevat käytettävissä olevaa aikaa. He ovat osoittaneet yksilöiden arkielämään liittyvän ajan olevan rakenteeltaan monikerroksinen. Yhteiskuntamme eri instituutiot sanelevat ja luovat yksilöille erilaisia ajanhallinnan olosuhteita (Salmi 1996, 217). Kysymys siitä, kuinka sovittaa yhteen perhe-elämä ja työelämä, on saanut viime vuosina huomiota erilaisissa keskusteluissa ja tutkimuksissa (Greenhaus & Beutell 1985; Björnberg 1992; Friberg 1993; Duxbury, Higgins & Lee 1994; Parcel & Menaghan 1994; Kinnunen 1996; Salmi 1996, 1997; Hochschild 1997; Jallinoja 2000; Chesley & Firebaugh 2002a; Kinnunen & Mauno 2002). Yksilöillä on useita rooleja, joiden tarkoituksenmukainen suorittaminen vaatii aikaa, energiaa ja sitoutumista. Esimerkiksi työhön ja perheeseen liittyviin rooleihin kasautuvien vaatimusten aiheuttama kuormitus voi olla ylikuormittumista, työ voi häiritä perhettä tai perhe voi häiritä työtä. Tarkastelen työn ja kodin yhteensovittamista arkitoiminnassa ilmenevien jännitteiden avulla.

Kaikissa tutkimukseni perheissä lapset ovat päivähoidossa silloin, kun vanhemmat ovat töissä (tai opiskelemassa). Olen tässä luvussa ottanut jokaisesta perheestä tarkemman analyysin kohteeksi sellaisia aineisto-otteita, joissa kodin ja työn yhteensovittaminen tulee näkyväksi: Perhettä I koskevat otteet ovat perheen keskiviikkoillasta ja torstaiaamusta (luku 7.1), Perhettä II koskevat otteet ovat maanantaiaamusta (luku 7.2) ja Perheen III otteet ovat keskiviikko- ja torstaiaamuista (luku 7.3).

7.1 “Kymmenen minuuttii ennen neljää” – neuvotteluja Perheessä I

Perheessä I kodin ja työn yhteensovittamiseen liittyy paljon puhetta. Koska tilanteita, joissa näitä keskusteluja käydään, esiintyy sekä illalla että aamulla, analysoin näitä tilanteita sekä keskiviikkoillasta että torstaiamusta olevilla aineisto-otteilla 7.1–7.5.

Ensimmäinen ote on Perheen I keskiviikkoillasta. On käynyt ilmi, että molempien vanhempien täytyy vielä illalla tehdä töitä seuraavaa päivää varten. Ote 7.1 alkaa siitä, kun äiti kysyy kotiin saapumisen jälkeen isältä: “Tota, lähet, niin läheksä takaisin töihin kohta?” (KUVAT 7.1 ja 7.2).

OTE 7.1. LÄHEKSÄ TAKAISIN TÖIHIN KOHTA? Episodin 1/81 loppuosa.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½)	Teemu (2)
17:06:59	<p>Ä: Tota, lähet, niin läheksä takaisin töihin kohta?</p> <p>I: Joo, kyllä mun pitää (--)</p> <p>Ä: Joo, ja mun on tehtävä kyllä yöllä töitä sitten kans.</p> <p>I: (---)</p> <p>Ä: Hmm. (huokaus)</p>	menee olohuoneeseen	vaihtaa vaatteita makuuhuoneessa	on vielä ulkona	on vielä ulkona
		menee työhuoneeseen, käynnistää tietokoneen			
		tulee olohuoneeseen, laittaa TV:n auki			
	<p>Ä: Mä en varmaan, mä en mitään ruokaa laita, syödään tuommosia valmisruokii mitä mä toin.</p> <p>I: Joo.</p>	laittaa TV:tä pienemmälle, sulkee kaihtimia			
17:07:47	<p>I: Mihinkä sä oot huomenna menossa?</p> <p>Ä: Mä menen huomenna tonne, öö tonne [toiseen työpaikkaan]*.</p> <p>I: Joo.</p> <p>Ä: Pitäs suunnilleen yhdeksäs sinne ehtii.</p> <p>I: Joo. Miten huomenna tehään auton kanssa?</p> <p>Ä: Kyllä sä voit ottaa auton ja viiiä.</p>	katsoo portaikkoon	menee portaikkoon, tulee alakertaan	tulee ulko-ovesta sisään	

* Hakasuluissa oleva teksti on tutkijan tekemä tarkennus. Tässä kohdassa äidin työpaikan nimi on vaihdettu nimeä kuvaavaksi ilmaukseksi.

KUVA 7.1. Äiti kävelee alakerrassa eteisestä olohuoneen kautta työhuoneeseen.

KUVA 7.2. Isä menee vanhempien makuuhuoneeseen yläkerrassa.

Ote 7.1 kuvaa Perheen I vanhempien työn joustavuutta. Vaikka perhe on vasta tullut kotiin, alkavat vanhemmat keskenään sovittaa sitä, missä ja milloin he vielä jatkavat töiden tekemistä samana iltana²². Haastattelussa 28.9.1996 äiti kertoo kodin ja työn yhteensovittamisesta seuraavaa:

Äiti: Meillä on tapana, et lapset pyritään hakeen yleensä ennen puolta viittä, et se tarkoittaa sitä käytännössä sitä, että se joka lähtee hakemaan, niin sen on lähetävä vähän ennen neljää töistä jo usein...

Tutkija: Eli haette aina vuorottain?

Äiti: Vähän vuorotellaan, mut aika paljon nyt viime aikoina on alkanu oleen sillai, et tota Jaakko yrittää myös hakee niitä. Se sit jättää jonku verran ruokatuntii pitämättä. Se tekee niin paljon töitä kotona toisaalta...

Tutkija: Niin, että siirtää tavallaan iltaan.

Äiti: Niin ja mä itekki teen sitä aika paljon, että jos mä meen hakeen lapset jo siinä ennen puolta viittä, niin, koska mä oon lähteny aikasemmin töistä ja mähän käyn aika usein iltasin vielä uudestaan töissä vähän, mut ku mä saan auton, niin mä meen takas, töihin tohon [lähelle], ku sinne on lyhyt matka, et aika paljon se työ tunkeutuu tänne kotiin ja sitä työpäivää venytetään. Otetaan sieltä illasta lisää, koska halutaan ettei lapsille tulis maksimi hoitopäivää.

Seuraavissa otteissa myös lapset ovat mukana kotiinpaluuaikojen koskevilla keskusteluilla. Ote 7.2 on Perheen I torstaiamusta, episodista (14), jossa isä huolehtii lasten aamiaisesta.

²² Vanhemmat olivat aiemmin sopineet, että äiti hakee lapset hoidosta ja isä jää suoraan töihin tavallista pitempään. Äiti oli päiväkodissa huomannut, että oli unohtanut kotiavaimet kotiin, kun tutkija oli käynyt asentamassa videokamerat paikoilleen. Hän soitti isälle töihin ja sopi puhelimesta, että hakee hänet töistä kotiin syömään.

OTE 7.2. KYMMENEN MINUUTTII ENNEN NELJÄÄ. Episodi 14/51.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½)	Teemu (2)
7:17:04		kylpyhuoneessa Yläkerrassa	kävelee keittiöön Teemun murokulho kädessään	nousee sohvalta, kävelee pöydän luo	istuu lattialla ja katsoo videota
7:17:12	J>I: Kymmenen minuuttii yli, kymmenen minuuttii.				
7:17:17				istuu tuolille, siirtää kasetteja pöydällä	
		tulee kylpyhuoneesta, menee makuuhuoneeseen	laittaa kulhon keittiön pöydälle		
			ottaa lasin kaapista, kaataa siihen maitoa		
7:17:47			tulee olohuoneeseen		
	I>T: Täs on Teemu maito.				
7:17:50			ojentaa maidon Teemulle		ottaa maitolasin ja juo siitä
7:17:54			kääntyy ja kävelee keittiöön		katsoo videota
	J>I: Tänään saat hakee kymmenen minuuttia ennen neljää, kymmenen minuuttii ennen neljää.				
			tulee keittiöön, ottaa lusikan laatikosta, laittaa Teemun lusikan tiskialtaaseen	sekoittaa muroja	
	J>I: Siellä ei oo ketään kaveria.				
7:18:10		menee keittiöön			

Otteessa 7.2 keskustellaan Joukon aloitteesta siitä, mihin aikaan hänet tulisi hakea hoitopaikasta. Kun isä käy olohuoneessa Jouko sanoo: "Kymmenen minuuttii yli, kymmenen minuuttii." Kun isä tulee uudestaan olohuoneeseen tuomaan Teemulle maitoa, Jouko jatkaa: "Tänään saat hakee kymmenen minuuttia ennen neljää, kymmenen minuuttii ennen neljää." Hetken kuluttua hän vielä lisää: "Siellä ei oo ketään kaveria." Tilanne vaihtuu, kun äiti tulee alakertaan ja alkaa keskustella asiasta isän kanssa (OTE 7.3).

OTE 7.3. HEI, KUULITSÄ MITÄ SE VALITTAAN? Episodi 15/51.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½)	Teemu (2)
	Ä>I: Hei, kuulitsä mitä se valittaa?	on keittiön ovella	on keittiössä	on olohuoneessa	on olohuoneessa
	I>Ä: Kymment minuuttii ennen neljää.		vilkaisee seinäkelloa		
7:18:16	I>J&Ä: Kuule, ei se onnistu, ellei äiti voi hakea.				
	J>I&Ä: Mä en lähe sinne.		istuu pöytään		
	Ä>I: Monelta sul, monelta sulla loppuu se koulutus?		lukee lehteä, syö Teemun muroja		
	I>Ä: No neljän maissa.				
	Ä: Mm.				

Äiti viittaa Joukon puheeseen ja sanoo isälle: “Hei, kuulitsä mitä se valittaa?” Isä jatkaa keskustelua osoittaen samalla sanansa sekä Joukolle että äidille: “Kuule, ei se onnistu, ellei äiti voi hakea.” (KUVA 7.3). Tähän Jouko vastaa: “Mä en lähe sinne.”

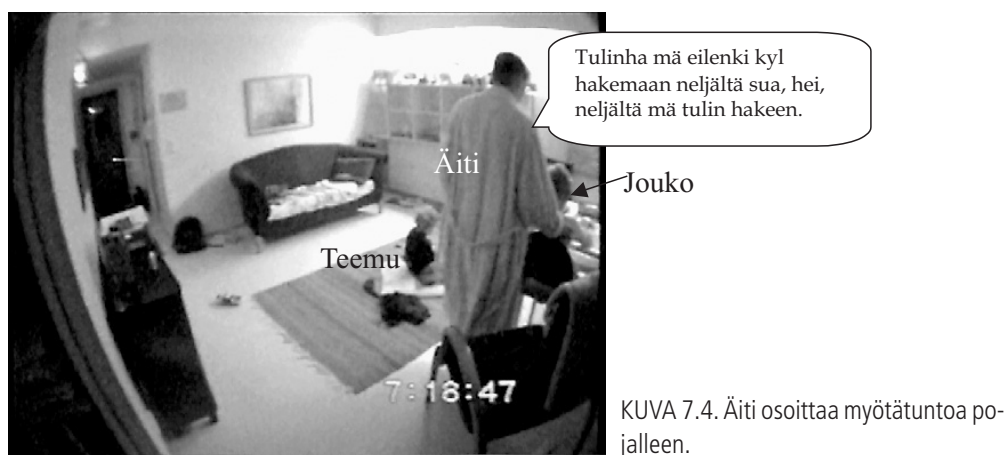
KUVA 7.3. Isä vastaa olohuoneeseen päin pojalleen ja samalla myös äidille.

Äiti siirtyy keittiöstä olohuoneeseen ja menee Joukon luokse. Episodissa (16/51) voidaan havaita, että lasten osallistumista pyritään käsittelemään kohdistamalla heihin huomiota myös muulla tavoin kuin puhumalla.

OTE 7.4. TULINHA MÄ EILENKI KYL HAKEMAAN NELJÄLTÄ SUA. Episodi 16/51.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½)	Teemu (2)
7:18:38		tulee olohuoneeseen	keittiössä	syö muroja olohuoneessa pöydän ääressä	istuu olohuoneen lattialla ja katsoo videota
7:18:41	Ä>J: Voi sun kanssa!	kävelee Joukon luokse			
		ravistelee Joukoa olkapäistä			
	Ä>J: Tulinha mä eilenki kyl hakemaan neljältä sua, hei, neljältä mä tulin hakeen.	silittelee Joukon hiuksia			
		kääntyy ja kävelee eteiseen			
7:18:58	J: Mut pitää tänään aikasemmin, mut pitää hakee (---)	kääntyy katsomaan Joukoa			

Episodissa 16/51 äiti ilmaisee äänensävyllään myötätuntoa pojalleen: “Voi sun kanssa!” Hän silittelee Joukon olkapäitä ja hiuksia (KUVA 7.4) ja jatkaa vielä myötätuntoa osoittavalla äänensävyllä: “Tulinha mä eilenki kyl hakemaan neljältä sua, hei, neljältä mä tulin hakeen.” Jouko ei kuitenkaan tyydy tähän, vaan jatkaa vielä: “Mut pitää tänään aikasemmin, mut pitää hakee (—).” Tilanne päättyy siihen, kun äiti poistuu huoneesta ja Jouko alkaa syödä aamiaista.

KUVA 7.4. Äiti osoittaa myötätuntoa pojalleen.

Äiti ja Jouko olivat keskustelleet asiasta jo edellisenä iltana episodissa 74/81. Tällöin äiti totesi lapsilleen, kun nämä eivät tahtoneet rauhoittua: “Ei saa kiukuta, on aikaan herätys aamulla.” Jouko valittaa: “Se ei olekaan tärkeä herätys. Ei isin oo pakko [lähteä aikaisin töihin]. Miks ei ikinä, on epäreiluu. Mulla on paljo rankempaa.”

Ote 7.5 on jatkoa 20 minuuttia aikaisemmin (OTTEET 7.2-7.4) torstaiamuna käydylle keskustelulle, jossa Joukon neuvotteluyritys ei ollut tuottanut tulosta. Hän palaa aiheeseen, kun äiti sanoo: “Äitin pitää syödä aamiaista, et mä ehin kohta bussille.” (KUVA 7.5).

OTE 7.5. OLIS HYVÄ JOS ET EHTIS.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?			
		Äiti	Isä	Jouko (6½)	Teemu (2)
7:41:16	Ä: Äitin pitää syödä aamiaista et mä ehin kohta bussille.	menee keittiöön	seisoo olohuoneessa Teemun housut kädessään	istuu sohvalla olohuoneessa	leikkii hatun kanssa eteisessä

Perhe I, torstai 14.11.1996, episodi (38/51).

	T: (---) J>Ä: Olis hyvä jos et ehtis.				
7:41:21			menee yläkertaan		
	Ä>J: Olisko hyvä et mä en ehtis bussille, ootpa sä.	valmistaa voileipää			
	J>Ä: Olis hyvä jos et menis töihin. Ä>J: Ootpa sä ystävällinen, kun sä toivot nyt mulle huonoja asioita.		menee makuuhuoneeseen		
	J>Ä: Niin kun mä saisin olla kotona vähän aikaa, tänään me mennään sit yhdeksältä. T: (---)	laittaa leivän pöydälle			tulee eteisestä olohuoneeseen
	J>T: Sinä et saa ottaa sitä päiväkotiin.			nousee sohvalla	

Jouko aloittaa neuvottelun uudestaan, kun hän vastaa äidille: “Olis hyvä jos et ehtis.” (KUVAT 7.5 ja 7.6). Muutaman puheenvuoron jälkeen hän jatkaa: “Olis hyvä jos et menis töihin. Niin kun mä saisin olla kotona vähän aikaa, tänään me mennään sit yhdeksältä.”

KUVA 7.5. Äiti kävelee keittiöön, Jouko istuu sohvalla. (Isä on sammuttanut valot olohuoneesta.)

KUVA 7.6. Äiti tekee voileipää itselleen keittiössä.

Haastattelussa (28.9.1996) äiti kertoi, että Jouko ei oikein viihdy hoitopaikassaan: “Jouko kokee niin raskaana sen, ku se menee aamulla hoitoon kaheksas ja sit se menee kouluun ja sit se menee koulusta sinne uudestaan. Se on vähän semmosta ajan tappamista, kun sillä ei oo siellä oikein kaveria. Se ei viihdy siellä. Se iltpäivä muodostuu niin pitkäks, että se aina niinku kyselee, et tuu sitte hakemaan jo ennen puolta viittä, et se on niinku hirveen tärkeä, ettei menis sitte viiteen asti. Koska sillä on täällä pihassa hyvät, omat kaverit. Se halua ehtii leikkii tääl omassa pihassa.” Kuvanauhotusajankohdan jälkeen Perhe I järjesteli Joukon iltpäivähoitoa uudestaan siten, että tämä meni koulun jälkeen naapuriin, jossa oli samanikäistä seuraa ja toinen vanhemmista kotona.

Perheessä I äidillä ja isällä on mahdollisuus joustoihin työpaikalla tehdyn työn ja siellä vietetyn ajan suhteen. Heillä on mahdollisuus lyhentää työpäivää työpaikalla ja tehdä vastaavasti työasioita kotona. Vanhemmat käyttävät tätä joustoa huomioimalla lasten toiveita päivähoitossa vietetyn ajan suhteen. Samalla kun vanhemmat ottavat huomioon lapsen mielipiteen, aiheutuu vanhempien ja lapsen välille neuvottelua siitä, miten aika jaetaan työn ja kodin kesken. He neuvottelevat verbaalisesti siitä, kuinka vanhemmat jakavat työajan, kuka vie ja hakee lapset päivähoitosta, milloin lapset viedään ja haetaan hoitosta, milloin vanhemmat tekevät töitä kotona ja milloin vietetään aikaa yhdessä. Tyypillistä tälle perheelle on, että vanhemmat neuvottelevat aikatauluista sekä keskenään että lastensa kanssa.

Perheessä I käytävien neuvottelujen tulkitseminen ainoastaan verbaaliseksi keskusteluksi yksinkertaistaa neuvottelun moninaista luonnetta. Aineiston analyysi tuo esiin sen, että neuvottelua käydään myös non-verbaalisen viestinnän keinoin: äiti silittelee pojan hiuksia ja yrittää siten lohduttaa harmistunutta poikaansa, samoin kuin äidin käyttämät äänensävyt pyrkivät osoittamaan myötätuntoa, kun kyseessä olevana päivänä pojan toivetta ei voitu toteuttaa isän tavallisesta poikkeavan työpäivän luonteen vuoksi.

7.2 “Tulkaas lapsukaiset, kohta tulee kiire” – rutiinilla Perheessä II

Perheessä II työn aiheuttama paine näkyy selkeimmillään aikapaineena aamuissa. Perheen yksinhuoltajaäidillä on kiinteät työajat ja työ on luonteeltaan sellaista, että sitä ei voi eikä tarvitse tuoda kotiin. Aikapaine aamussa aiheuttaa tietynlaista toiminnan ja vuorovaikutuksen rakennetta äidin ja lasten välille. Toiminnalle on luonteenomaista, että äiti joutuu aina silloin tällöin kiirehtimään lapsia heidän teoissaan, jotta he pääsisivät lähtemään ajoissa. Perheen I yhteydessä havaittiin, että työn ja kodin yhteensovittamisesta neuvoteltiin puheen avulla. Perheen II kohdalla yhteensovittamista havainnollistavissa transkripteissa esiintyy myös puhetta, mutta se kohdistuu pääasiassa muihin asioihin kuin työn ja kodin yhteensovittamiseen. Otteet 7.6–7.8 ovat Perheen II maanantiaamusta. Ote 7.6 alkaa episodista 5, jossa äiti lopettelee paidan silittämistä.

OTE 7.6. TULKAAS LAPSUKAISET, KOHTA TULEE KIIRE. Episodista 5/24.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Iiris (6 v.)	Risto (5 v.)
7:19:00		irrottaa silitysraudan johdon seinästä, jättää silitysraudan jäähtymään laudalle	on makuuhuoneessa sängyssä heräilemässä	on makuuhuoneessa sängyssä heräilemässä
7:19:26	Ä: Tulkaas...	tulee keittiöstä olohuoneeseen paita kädessään		
	I: Äiti			
	Ä:...lapsukaiset, kohta tulee kiire.	heittää paidan sängylle, seisahtaa makuuhuoneen ovelle		
	I: Äitii, jos mulle tulee...			

Perhe II, maanantai 5.5.1997, episodi (5/24) jatkuu.

Äiti sanoo lapsille, jotka ovat vielä sängyissään: “Tulkaas lapsukaiset, kohta tulee kiire.” Kun äiti ja tytär istuvat kello 7.21 äidin sängyllä olohuoneessa, äiti sanoo: “Puetaan sit samalla [kun katsotaan lastenohjelmia] Iiris. Meillä ei oo kauheesti aikaa.”

Ote 7.7. alkaa siitä, kun äiti alkaa pukea Iiristä. Tätä ennen hän on laittanut Riston vaatteet sängyn reunalle ja sanonut: “Risto, täällä on sun vaatteet. Tässä, ole hyvä” (KUVAT 7.7–7.8).

KUVA 7.7. Iiris istuu sängyllä, äiti laittaa Ristolle vaatteet sängyn reunalle ja Risto istuu sohvalle.

KUVA 7.8. Äiti alkaa pukea Iirikselle sukkaa, Risto istuu sohvalle.

OTE 7.7 ÄITI PUKEE IIRISTÄ. Episodi 12/24.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Iiris (6 v.)	Risto (5 v.)
7:30:05	<p>Ä>I: Nyt sulla on ruusuja sukissa ja puserossa...</p> <p>I: Missä?</p> <p>Ä: Sattuiipas mukavasti.</p> <p>I: Oho.</p> <p>R: Krää. Ähh, ah, ah, oh.</p> <p>I: Tääl pairaski on ruusuja.</p> <p>Ä: Niin onki. Oikein ruusutyttö.</p> <p>I: Ja pikkuhousuissa.</p>	pukee sukkaa Iirikselle	taputtelee jalkojaan	istuu sohvalle
7:30:16	<p>R: Krää, krää</p> <p>Ä: Olet sä oikein ruusutyttö tänään?</p> <p>I: Äitibä unohti. Mä luulin et biti banna nää ekaks.</p>	ottaa Iirikselle paidan käteen	ojentaa käden	
	<p>Ä: No, hetkinen.</p> <p>I: Oho. Mun käsi jäi kiinni.</p> <p>I: Ääh..</p> <p>R: Ahaa ah aah</p>	pukee paitaa Iirikselle	ojentaa oikean käden	
	<p>I>Ä: Sorkat up pumps. Ohoh, väärään reikään. Oah. En mä saa. Ooh.</p>	napittaa paitaa		
7:30:39	<p>Ä>R: Rupeeppa Risto pukemaan.</p>			
	<p>I>Ä: Oap, toinen lähti. Toi ei pääse. Ah, öää.</p>		heiluttelee käsiään	

7:30:55	I: Ai niin...			
	Ä>I: No niin, sitte farkut. I: (---)	ottaa farkut sängyltä		
	Ä>I: Laita sä ne itse.	laittaa farkut liriksen viereen sängylle, nousee ylös		
7:30:58		vie voidetuubin laatikkoon		
7:30:01		menee Riston luo	ottaa farkut sängyltä	
	R: Uou uii uii			

Äiti juttelee Liriksen kanssa samalla kun auttaa häntä pukeutumaan (KUVAT 7.9-7.11).

KUVA 7.9. Äiti pukee lirikselle sukkaa.

KUVA 7.10. Äiti ojentaa lirikselle paitaa.

KUVA 7.11. Äiti napittaa liriksen paitaa.

Kun äiti on napittanut Iiriksen paidan ja ojentanut hänelle housut, äiti kääntyy poikansa puoleen ja alkaa auttaa häntä riisumaan yöpukua (OTE 7.8) (KUVA 7.12).

OTE 7.8. ÄITI AUTTAA RISTOA PUKEUTUMISESSA. Episodi 13/24.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Iiris (6 v.)	Risto (5 v.)
	Ä>R: Kullanmuru.	taputtelee Riston poskia		istuu sohvalla
7:31:06	Ä>R: Katos täällä on mulla sulle uudet jalkapallohousut. Laitetaas.	ottaa Riston vaatekasan, nostaa ne sohvalle, näyttää pikkuhousuja	laittaa farkut lattialle ja jalat sisään	
	Ä>R: Nosta kädet. A>R: Sen paidan vois ottaa pois, täs on kato uus paita. Nosta kädet.	riisuu Riston yöpaitaa, laittaa yöpaidan pois	katsoo TV:tä	äiti riisuu yöpaidan pois
	Ä>R: Eeetkö, no housut sit pois, että saadaan jalkapallohousut. R: Öh, öh, öh. Ä>R: No niin. Huppasta! Noin. Hyvä!	riisuu Riston yöpuvun housuja		äiti riisuu yöpuvun housuja
7:31:35	Ä>R: Katooha. Nooin. R: Tut, tut, tut. Ä>R: Noin. Laita pyly maahan. R: O ah ahaa	auttaa pikkuhousuja jalkaan	vetää farkkuja jalkaan	äiti pukee pikkuhousuja
7:31:51	Ä>R: Mihis toinen sukka on tipahtanut? Tuollahan se on. I: (yskäisee)	etsii sukkia		nousee istumaan
	Ä>R: Hyvä, hyvä poika.	pukee sukan Ristolle	pukee farkkuja	ojentaa jalan, johon äiti laittaa sukan
	Ä>R: Ja toinen, upeeta. R: Kräh, kräh..	ojentaa toisen sukan Ristolle		ottaa sukan äidiltä, laittaa sukan jalkaan
7:32:06	Ä>R: Hyvä, Ä>R: Pusero ja housut R: Kräh, kräh	ojentaa puseron ja housut Ristolle		nojaa sohvaan vasten

Äiti pukee Ristolle sukkia (KUVAT 7.13–7.15) ja kannustaa samalla poikaansa. Tilanne päättyy, kun äiti lähtee viemään lasten yöpukuja lastenhuoneeseen ja kehottaa vielä Ristoa laittamaan housut jalkaan. Lapset jatkavat vielä pukemista itsekseen.

KUVA 7.12. Äiti auttaa Ristoa riisumaan yöpaitaa. Iiris jatkaa itsekseen housujen pukemista.

KUVA 7.13. Äiti laittaa Ristolle sukkaa jalkaan.

KUVA 7.14. Äiti laittaa Ristolle toista sukkaa jalkaan.

KUVA 7.15. Äiti kannustaa Ristoa pukemisen aikana.

Jos aamulla on vain vähän aikaa valmistautua, äiti pyrkii voittamaan aikaa auttamalla lapsia pukeutumaan. Kun äiti katsoi tätä otetta kuvanauhalla stimulated recall –haastattelussa (6.11.1997), hän kommentoi tilannetta seuraavasti: “Iiris pukee itse, mut joskus se sitte haluaa, että mä puen. (...) Iiris on hirveän hidas, ni siks myöskin mä hermostun siihen. (...) Kyllä seki [Risto] osaa pukea itse, mut se on sen taas tuulesta kiinni, että joskus se kieltäytyy ja jos on sillai kiire aamu, et ne on unisia, niin mulla ei oo aikaa niiden antaa herätä, niin sit mä äkkiä puen ne.”

Otteessa 7.9 Iris on pukeutunut ja haluaa kertoa äidille häntä askarruttaneesta tapahtumasta, joka sattui päiväkodissa. Äiti on kuitenkin keskittynään muihin tekoihin, mutta siitä huolimatta vastaa Iiriksellä niin sanotulla taustapalautteella (ks. esim. Tiittula 1985, 5).

OTE 7.9. MÄ KERRON YHEN ASIAN SAMIRASTA. Episodi 14/24.

Aika	Keskustelu	Mitä tehdään?		
		Äiti	Iiris (6 v.)	Risto (5 v.)
7:32:15		ottaa vaatteita sohvalta ja vie lastenhuoneeseen		istuu sohvalla ja pukeutuu
7:32:28	Ä>R: Laita Risto housut.	menee eteiseen, sytyttää sinne valot		
7:32:33		ottaa lasten haalarit naulakosta ja laittaa ne olohuoneen lattialle		
7:32:40		avaa laatikkoja etsien jotain		
7:32:50	Ä: Nyt Iiris otetaan sitten vähän paremmat kengät sulle päiväkodista.	menee naulakolle, ottaa kengät		
		laittaa kengät haalareiden viereen lattialle		
7:32:58		tutkii päällystakkia eteisessä		
	Ä: Voi ihmettä! (itsekseni)			
7:33:06	I: Mä kerron yhen asian Samirasta. Mä kerron yhen sanan Samirasta. Ä: Niin. I: Sillo ku se sano, että... Ä: Hmm.		menee äitiä kohti	
	I: Kun me oltiin parvella... Ä: Nii i. I: Annan kanssa ja Samiran kanssa, ja minä... Ä: Niin. I: olin siellä... Ä: Niin. I: niin arvaa mitä? Ä: No? I: Kun me kysyttiin apua....		käveleskelee olohuoneessa, laittaa housujen vetoketjua kiinni	
	Ä: Niin	laittaa takin henkariin		
	I: Samiralta, että saadaaks me tulla apuun... Ä: Nii in.	laittaa henkarin naulakkoon		
	I: ette saa tulla... Ä: Nii in. I: ja sitte, heti ku tota se oli, heti ku se maja meni rikki...	menee keittiöön		

	Ä: Nii in.	kerää kuppeja pöydältä ja laittaa ne tiskipöydälle		
	I: niin sillo se sano, että kolmas maha meni rikki...	menee silitysraudan viereen	menee keittiöön	
7:33:40	Ä: Yhymm.			
	I: nii se sano, ja me koko ajan pyydettiin apuun... Ä: Nii in. I: niin se sano (---) (kolinaa) Ä: Hymmm. I: että ei, ei, ei, ei... Ä: Hymm ym.	laittaa silitysraudan kaappiin		
	I: Se sano: Mä saan vaan koko ajan ite. Te vaan siinä töllötätte... Ä: Ai. I: itehän se sano, että ei.	laittaa silitysraudan kaappiin		ottaa paidan käteen
	Ä: Ahaa. Joo, joo.	tulee keittiöstä		
	I: Mikä sille on tullu? R: (yskäisee) Ä: Ai Samiralle? I: Niin.	menee eteisen naulakolle ja etsii jotain	tulee olohuoneeseen	
7:34:13	Ä: Voi kuule, ku mä en tiedä. R: Öh, öh... Ä>I: Mitä sä luulet? R: Öh, öh I: (---) R: Öh, öh. Ä>I: Jotain luulet.	ottaa puseron käteen, jatkaa etsimistä		pukee paitaa
7:34:30	I: Mä otan kellon mukaan.	löytää kangaskassin naulakon päältä	ottaa kellon ilmoitustaulusta	
	Ä: Ota vaa. I: Laitak sää tään mun kätteen?	laittaa puseroa kangaskassiin		
	Ä: Hetkinen.	laittaa kassin nojatuoliin		

Kun Perheen II äiti näki yllä esitetyn tilanteen kuvanauhalla stimulated recall –haastattelussa (6.11.1997), hän kommentoi seuraavasti: “Tossakin näkee selvästi, että mulla ei oo niinku yhtää aikaa lapsille... mulla on mielessä kokoajan, et mitä pitää, mitä pitää tehdä.” (KUVAT 7.16–7.18).

KUVA 7.16. Äiti tutkii päällystakkiaan ja Iiris kertoo ystävästään.

KUVA 7.17. Iiris jatkaa kertomusta, äiti tutkii edelleen takkia.

KUVA 7.18. Äiti laittaa silityslautaa takaisin paikoilleen.

Episodi 14 edustaa sellaista episodityyppiä, jossa kaikki perheenjäsenet ovat fokuoituneena omiin kohteisiinsa. Iiris yrittää saada äidin kanssa yhteistä keskustelua aikaiseksi, mutta äiti on suuntautunut muuhun tekemiseen. Hänen pitää ehtiä tehdä tietyt asiat ennen kotoa lähtöä. Tutkiessaan äitiyteen liittyviä uskomuksia Katvala (2001, 99) korostaa, että työteliäisyys näyttäytyy ristiriitaisena äidin läsnä- ja poissaolon näkökulmien kannalta. "Toisaalta työteliäisyyttä korostetaan ja ihannoidaan, mutta samalla saatetaan tuntea syyllisyyttä vähäisestä läsnäolosta lapselle ja perheelle: tekeminen ja touhuaminen saattavat tehdä läsnä olevastakin äidistä poissaolevan." Nähdessään aamutilanteen äiti havahtuu ja syyllistää itsensä siitä, että ei pysähdy aamulla kuuntelemaan lastaan. Äiti tasapainoilee kuitenkin aamulla suoritettavien tekojen ja lapsen kanssa käytävän vuorovaikutuksen välillä vastaamalla tyttärelleen taustapalautteella. Taustapalautteen merkitys on suuri juuri interak-

tion ylläpitämisessä (Tiittula 1985, 5). Se antaa tyttärelle riittävän kuulluksi tulemisen tunteen.

Perheessä II ei neuvotella siitä, mihin aikaan päiväkotiin ja töihin lähdetään tai mihin aikaan lapsia haetaan päivähoidosta. Äidillä ei ole juuri jouston mahdollisuutta työn suhteen, vaan hänen täytyy ehtiä töihin tiettyyn aikaan. Äidin aikapainetta maanantaiaamuna valottaa vielä aineistossa tallennettu tiistaiaamuna kello 7.35 käyty keskustelu. Perhe on lähdössä kotoa, kun äiti toteaa lapsilleen: ”Kato ihmettä. Me ollaan hyvin ajoissa. Upeeta. Upeeta kerrassaan.” Maanantaiaamuna vastaavaan aikaan ollaan vielä pukeutumassa.

Tässä perheessä työn ja kotitöiden yhteensovittaminen tulee näkyväksi aamun aikapaineena siitä, että pitää ehtiä suorittaa tietyt kotityöt ennen kotoa lähtöä. Aikapaineen lisääntyessä äidin huoli hoidettavista asioista lisääntyy ja hän suorittaa näitä tehtäviä määrätietoisesti, eikä voi paneutua lasten esiin nostamiin asioihin. Iiriksen tarina joutuu jännitteiseen suhteeseen sekvenssin aikapaineen kanssa. Iiriksen teko on äidin kannalta väärässä sekvenssissä. Yhteensovittamisen aikapaine mahdollistaa jännitteen ratkaisemisen vain yhdellä tavalla (ainakin tässä perheessä).

7.3 Työntekoa vai kotityötä – Perheessä III

Työn ja kodin yhteensovittaminen näkyy Perheessä III edellisistä perheistä poikkeavalla tavalla. Vaikka tutkimuksessani olen pääsääntöisesti rajannut tarkastelun ulkopuolelle ”päiväsekvenssin”, jolloin vanhemmat ovat töissä ja lapset päivähoidossa, Perheen III kohdalla esiintyy myös aineistoa tämän sekvenssin ajalta. Koska pyysin perheitä kuvanauhoittamaan aina kun joku perheenjäsenistä on kotona, on Perheestä III kerätty aineistoa myös päivällä, sillä äiti saattoi palata kotiin vietyään lapset päivähoitoon.

Perhettä III koskevasta tutkimusaineistosta nousi esille tietynlainen erityispiirre: äiti käyttää samaa tilaa, kotia, myös opiskelutyönsä tekemiseen. Tällöin äiti pystyy valitsemaan perheelleen kiireettömästi alkavat aamut. Kun opiskelutyö ja kotielämä jakavat saman tilan, joutuu äiti muidenkin valintojen eteen. Tässä luvussa keskitytään tilanteeseen, jolloin äiti on palanut kotiin vietyään lapset aamulla päiväkotiin. Tämä aika on äidin omaa aikaa, jolloin hänellä on mahdollisuus keskittyä opiskelutyöhön. Tässä analyysissä ei esiinny puhetta, koska otteet ovat tilanteesta, jossa äiti on yksin kotona.

Koska äidin ei tarvitse kiirehtiä töihin aamulla eikä lapsia tarvitse viedä päiväkotiin aamiaiselle, perhe on vapaa aamujen aikapaineesta. Seuraavat kuvat havainnollistavat Perheen III aamutoimien tavanomaista aikataulua: aamiaista lopetellaan vähän ennen yhdeksää (KUVA 7.19) ja päiväkotiin ollaan lähdössä kello 9 jälkeen (KUVA 7.20).

KUVA 7.19. Äiti ja lapset syövät aamiaista klo 8.40.

KUVA 7.20. Äiti ja lapset ovat lähdössä päiväkotiin klo 9.12.

Aikataulun joustavuus näyttää kuitenkin myös asian käänköpuolen. Ennen kuin äiti voi aloittaa työn²³ tekemisen, on koti, jonka perheenjäsenet jakavat keskenään, järjesteltävä kuntoon. Tässä tapauksessa toiminnan kaksi erilaista kontekstia samassa fyysisessä tilassa ovat ristiriidassa keskenään. Äiti suorittaa kotiin liittyviä tekoja, kotitöitä, “työaikanaan”. Seuraavat kuvat kertovat, mitä tapahtuu torstaiamuna sen jälkeen, kun äiti on vienyt lapset päiväkotiin (retken takia tavallista aikaisemmin) (KUVAT 7.21–7.24).

KUVA 7.21. Äiti siivoaa aamiaispöytää.

KUVA 7.22. Äiti kerää leluja sohvalta.

²³ Työn tekemisellä Perheessä III tarkoitetaan äidin opiskelutyötä.

KUVA 7.23. Äiti lajittelee kirjoja.

KUVA 7.24. Äiti kerää lattialla olevia tavaroita.

Siivoaminen ja kodin järjesteleminen päättyy kello 9.50, kun puhelin soi ja äiti alkaa puhua ystävänsä kanssa päivän ohjelmasta. Tämän jälkeen äiti lähtee hoitamaan perheen asioita.

Yllä olevissa kuvissa tulee esille, kuinka koti liittyy vahvasti lapsiin ja heidän tarpeisiinsa. Koti on järjestettävä ennen kuin työn tekemistä voi aloittaa. Koti opiskelevan äidin työpaikkana ei tue keskittymistä opiskeluun, koska kotityöt konkreettisesti muistuttavat olemassaolostaan (ks. myös Nätkin & Kyllönen 1985, 86–87, 93). Tulkitsen, että äiti on yhä uudestaan valintatilanteessa, tehdäkö työasioita vai kotiin liittyviä tehtäviä.

7.4 Kodin arki – kodin ja työn yhteensovittamista

Omasta aineistosta nousevien tulosten esittämisen lisäksi olen tässä luvussa nostanut esiin muita tutkimuksia, jotka tukevat omia löydöksiäni. Tämä on ollut mahdollista, koska työn ja kodin yhteensovittamisen kysymyksiä on pohdittu laajalti aikaisemmassa kirjallisuudessa toisin kuin lukujen 5 ja 6 löydöksistä.

Työn ja kodin yhteensovittamisen jännite esiintyy kaikissa kolmessa perheessä, mutta jokainen perhe käsittelee sitä eri tavoin. Aineistosta käy ilmi, että Perheessä I käydään neuvotteluja siitä, ollaanko kotona tai töissä, Perheessä II kotoa pitää ehtiä lähteä ajoissa töihin ja sitä ennen viedä vielä lapset päivähoidon ja Perheessä III ”työaikana” koti pitää ensin järjestellä ennen kuin samaa fyysistä tilaa voidaan käyttää opiskelutöiden tekemiseen.

Perheen I vanhemmilla on mahdollisuus lyhentää työpäivää työpaikalla ja tehdä vastaavasti työasioita kotona. Vanhemmat käyttävät tätä joustoa ja huomioivat lasten toiveita päivähoidossa vietetyn ajan suhteen. Samalla kun vanhemmat ottavat huomioon lapsen mielipiteen, aiheutuu vanhempien ja lapsen välille neuvottelua siitä, miten aika jaetaan

työn ja kodin kesken. He neuvottelevat asiasta verbaalisesti sekä keskenään että lasten kanssa, mutta myös nonverbaalisesti lohduttaessaan ja osoittaessaan myötätuntoa harmistuneelle pojalleen.

Yksinhuoltajaäidin perheessä, jossa ei ole joustoa työajoissa eikä töitä voi tuoda kotiin, työn ja kodin yhteensovittaminen tulee näkyväksi aamun aikapaineena: ennen kotoa lähtöä lapset pitää saada puettua ja tietyt kotityöt täytyy ehtiä suorittaa. Aikapaineen lisääntyessä äidin huoli hoidettavista asioista lisääntyy. Tämän vuoksi hän auttaa lapsia puukeutumaan. Hän myös suorittaa määrätietoisesti niitä kotitöitä, jotka pitää ehtiä vielä tehdä, eikä voi paneutua lasten esiin nostamiin asioihin.

Kun tarkastellaan perheitä ajankäytön ja inhimillisten voimavarojen näkökulmasta, perheissä on käytettävissä näitä resursseja eri tavalla. Kahden vanhemman perheessä on käytettävissä kahden henkilön aikaresurssi, jota vanhemmat voivat käyttää samanaikaisesti tai jakaa keskenään. Yhden vanhemman perheissä on käytettävissä kerrallaan vain yhden aikuisen aikaresurssi. Perheen III äiti joutuu jakamaan itsensä eri tahojen kesken: kotona olevien lasten, isän luona asuvien lasten ja opiskelutyön. Inhimillisen resurssin jakamisesta perheen ja muiden toimintajärjestelmien, kuten työn, kesken on totuttu ajattelemaan, että kahden vanhemman perheissä tämä on helpompaa, koska aikaa ja vastuuta voidaan jakaa vanhempien kesken. Yksinhuoltaja taas puolestaan on sidottu perheeseensä koko vapaa-ajan, paitsi silloin, kun lapset ovat toisen vanhemman tai jonkun muun hoitajan luona. Kun asiaa tarkastellaan kodin arjen näkökulmasta, analyysissäni tulee esille, että perheissä, joissa aikaa ja vastuuta jaetaan vanhempien kesken, tulee vanhempien neuvotella siitä, miten tämä käytettävissä oleva aika jaetaan. Merja Korhonen (1999, 40) korostaa, että puolisoitten kesken käytävät ”neuvottelut palkkatyösopimuksen henkilökohtaisista sovellutuksista” merkitsevät usein ”uudenlaisia emotionaalisia paineita perheen sisällä.”

Rotkirchin (2000) mukaan jaettu vanhemmuus, jossa isät osallistuvat tasavertaisina äitien rinnalla lasten hoitamiseen, edellyttää neuvottelua. Ihanteellisesta jakamisesta (*sharing*) siirrytään usein *dividing*-tyyppiseen jakamiseen, joka edellyttää neuvottelua siitä, kumpi vanhemmista tekee mitäkin ja milloin. Tällöin oma elämä jaetaan työhön, lasten hoitoon, ystäviin, harrastuksiin jne. Jatkuva neuvottelu puolestaan aiheuttaa paljon stressiä.

Perheen II äiti kertoo haastattelussa (22.4.1997) näistä paineista seuraavaa: ”Mulla on niin kirkkaana mielessä kaikki ne neuvottelut, et millon mä saan vapaa-aikaa ja se tunne ku toinen nukkuu aamulla ja mun on herättävä kuudelta ja vaikka milloin, ja nyt sitä sellasta valtataistelua ja neuvottelua ei tarvitse kenenkään kanssa käydä. Se on iso helpotus mulle. (...) Sitä on tavallaan mieluummin yksin yksin kuin kahdestaan yksin. Se on jotenki henkisesti niin paljon rankempaa.”

Edellä esitettyjen rakenteiden (esimerkiksi jouston mahdollisuus töissä tai kiinteät työajat) ei voi tulkita määräävän toimintaa, koska rakenteiden ja toiminnan välillä esiintyy erilaisten asioiden merkityksellistämistä. Se, miten perheenjäsenet merkityksellistävät asioita eli minkälaisia merkityksiä he asioille antavat, aiheuttaa sen, että rakenteiden ja toiminnan välille syntyy joustoa. Tämän vuoksi ei voida tulkita, että rakenteet määräävät toiminnan laadun. Esimerkiksi neuvottelu, jota Perheessä I käydään, liittyy perheen omaksumaan

kasvatuskulttuuriin, lasten mielipiteitä yritetään ottaa huomioon mahdollisuuksien mukaan. Siitä, että perheellä on jouston mahdollisuutta työn tekemisen ajassa ja paikassa, ei välttämättä seuraa, että työn ja kodin yhteensovittamisesta neuvotellaan lasten kanssa. Perheen II kohdalla näyttäytyvät kiinteät työajat eivät määrää sitä, että äiti ei ehdi pysähtyä kuuntelemaan lapsen asiaa, vaan äiti haluaa saada kodin jonkinlaiseen järjestykseen ennen kotoa lähtemistä ja tämä puolestaan vie lyhyestä aamusta osansa. Toisaalta äiti voisi pidentää aamua esimerkiksi herättämällä lapset aikaisemmin, mutta hän haluaa antaa lasten nukkua mahdollisimman pitkään.

Perheen III tilanteessa, jossa koti ja työ jakavat saman tilan, on koti järjestettävä ennen kuin työn tekemistä voi aloittaa. Koti opiskelevan äidin työpaikkana ei tue keskittymistä opiskeluun, koska kotityöt konkreettisesti muistuttavat olemassaolostaan. Silloin kun kotona tehtävässä työssä on joustoa eli tiettyinä päivinä ei ole aivan pakko saada tehtyä tiettyjä asioita, esimerkkinä korkeakouluopiskelu, tekijä joutuu valintatilanteeseen, tehdäkö työasioita vai kotitöitä. Mirjami Korhosen (1996) ja Arja Kilpeläisen (2000) tutkimuksissa opiskelevan äidin keskeisenä tehtävänä on ratkaista, miten jakaa niukkaa aikaresursiaan opiskelun, perheen, työn, ystävien ja omien harrastusten kesken. Korhosen (1996) tutkimukseen osallistuneet opiskelijaäidit ehdottivat ratkaisuksi suunnitelmallisuutta ajankäytössä erilaisten ajankäyttö-kalentereiden laatimisen muodossa. Näissä suunnitelmissa aikaresurssi jaetaan eri asioiden kesken ja kuhunkin tehtävään todellisuudessa käytetään vain suunniteltu aika, jonka jälkeen siirrytään seuraavaan tehtävään.

8 Yhteenveto jännitteiden analyysistä: kodin luonne toimintana

Tässä luvussa tarkastelen kodintuottamistoiminnan sisältöä eli perheenjäsenten yhteisen olemisen ja tekemisen luonnetta yksittäisiä tekoja ja niiden paikallisia olosuhteita yleisemmällä tasolla. Pysin tällöin vastaamaan kolmanteen tutkimustehtävään: mitä koti on toimintana. Olen aikaisemmissa luvuissa korostanut sitä, että analysoimalla perheenjäsenten tekojen välisiä jännitteitä yhteenkokoontumisen kontekstissa päästään tarttumaan empiirisesti kodin arjen dynaamisiin prosesseihin. Tarkastelen näitä prosesseja tässä luvussa ensin yleisemmällä tasolla (luku 8.1). Tämän jälkeen käsittelen kodintuottamistoimintaa analyysissäni esiin nousseiden jäsenysten valossa. Nämä jäsennykset kääntävät empiirisen analyysini tulokset tutkimukseni esiin nostamiksi näkökulmiksi kodin arkeen. Näkökulmien merkitys on siinä, että ne tekevät havaittaviksi ja avaavat näkyväksi sitä, mikä kodissa on koettuna tuttua, mutta kätkeytyy helposti ja jää artikuloimatta materiaalistien artefaktien ja sosiaalisten suhteiden yhteenkietoutumisen verkossa. Jäsennykseni ovat: yhdessä ja erikseen tekemisen jännite (luku 8.2), neuvottelun monet kasvot (luku 8.3) ja koti vuorovaikutuksessa erilaisten toimintajärjestelmien kanssa (luku 8.4). Koska tutkimukseni tavoitteena on ollut tuottaa tietoa kodin arjesta tarkastelemalla kotia *toimintana*, esitän jäsennykset toimintajärjestelmän viitekehityksessä.

Ehkä on syytä vielä toistaa tässä yhteenvedossa, että vaikka rajauduin tutkimaan kodintuottamistoimintaa empiirisesti kodin seinien sisäpuolelta kerätyn aineiston avulla, ei tutkimani toiminta rajautunut vain kodin sisäisiin asioihin. Kuten edellisissä luvuissa voidaan havaita, aineisto tuo vahvasti esiin sen, miten kodin ulkopuoliset toimijat ja toimintajärjestelmät tunkeutuvat mukaan kodintuottamistoimintaan. Tämän vuoksi on oleellista tarkastella myös kodintuottamistoimintaa ja sen suhdetta muihin toimintajärjestelmiin.

8.1 Kodintuottamistoiminta

Kotia on luonnehdittu aikaisempien empiiristen tutkimustulosten valossa toimintana, jossa tehtävät toteutetaan samanaikaisina, kotityö on näkymätöntä, jatkuvaa ja loputonta sekä rakentuu päivittäin toistuvista rutiineista (ks. esim. Hallman 1988; Varjonen 1991). Perheiden kuvanauhoitettuun aineistoon perustuva analyysini myös osoittaa, että kodin arki rakentuu samanaikaisten ja toinen toistaan seuraavien tilanteiden hallinnasta. Näitä tilanteita voisi luonnehtia myös ongelmanratkaisutilanteina (vrt. Engberg, Varjonen & Stein-

müller [toim.] 1996; Goldsmith 1996, 108; McGregor 1997). Jean Lave (1988), joka on tutkinut ihmisten kognitiivisia prosesseja arkitilanteissa, on havainnut, että ongelmanratkaisut eivät niissä vastaa koetilanteissa tapahtuvan yksittäisen ongelman ratkaisemista (solving the problem), vaan muistuttavat pikemminkin jatkuvaa ongelmanratkaisuprosessia (resolving problems). Tällaiset prosessit näyttävät usein myös dilemmaattisina.

Tutkimusaineistoni tuo esille sen, että samalla kun perheiden tekemät ratkaisut ovat perhekohtaisia, niissä tulee esiin myös rakenteellisia tekijöitä. Nämä tekijät, kuten erilaiset ydinperheen kokoonpanot, työsuhteiden luonne ja perheiden erilainen suhde kodin ulkopuolisiin toimintajärjestelmiin, muovaavat sitä, miten perheet rakentavat tai tuottavat arkielämäänsä. Aineisto tuo myös näkyväksi jo kolmen perheen avulla, että ei ole yhtä rakenteellista kehystä ymmärtää perhettä. Perhe on monimutkainen systeemi, jossa erilaiset kokoonpanot ovat läsnä perheen päivittäisissä tilanteissa ja vuorovaikutustapahtumissa. Vaikka erilaiset tilanteet näyttävät tulevan ymmärretyiksi rakenteellisten tekijöiden avulla, on varottava kuitenkin tulkitsemasta tätä siten, että rakenteet määräisivät perheiden mahdollisuuksia toimia (ks. myös luku 7.4, s. 140–142). Se, miten toimitaan, kiinnittyy aina johonkin yhteyteen, mutta ei määräydy tämän yhteyden perusteella, vaan syntyy, muo- vautuu ja merkityksellistyy tässä yhteydessä (ks. Engeström R. 2003).

Edellä esitetyn perusteella ei ole myöskään yhtä standarditapaa elää perheessä. Aiemmissa tutkimuksissa on usein etsitty kodin toiminnan standardoinniksi sopivia tapoja so- vittaa yhteen suunnitelmia ja käytettävissä olevaa aikaa (esim. Steidl & Bratton 1968; Avery & Stafford 1991). Tällöin on painotettu, että suunnitelmiin tulee varata pelivaraa odottamattomien keskeytysten varalle. Steidl & Bratton (1968, 88) mainitsevat esimerkkinä täl- laisista odottamattomista keskeytyksistä säään äkillisen muuttumisen, lasten tarvitseman huomion tai ystävän odottamattoman vierailun. Tutkimukseni on osoittanut, että yllätyk- set ovat lapsiperheiden toiminnan ominta luonnetta, eivät sen väliin tulevia odottamatto- mia häiriötekijöitä. Arjen yllätyksellisyys tulee näkyväksi hyvinkin pienissä toimintaepiso- dien mittaisissa arjen tilanteissa.

Arki käsitetään usein ”rutiinina, päivästä päivään toistuvana samana harmautena” (Salmi 1991b, 238). Myös Roos (1983) on kuvannut arkea rutiinien ja harmauden kautta. Hän toteaa, että ”yhä suurempi osa elämästä on puhdasta arjen harmautta, ei muuta.” Hän pitää rutiineja ”arjen terrorina”, koska me ”joudumme niiden keskelle” ja koska rutiineista ”tuntuu mahdottomalta päästä eroon.” Hänen mukaansa erityisesti lapsiperheet ”alistuvat täysin arjelle, työrutiinien ja perherutiinien muodostamassa kokonaisuudessa.” Tutkimuk- sessani tämä arkipäivän toistuvuus näkyi myös tutkijan mahdollisuutena ryhmittää ko- dintuottamistekoja sekvenssien mukaan. Arkipäivien nähtiin noudattelevan pääsääntöi- sesti rakennetta, jossa aamulla valmistaudutaan kotoa lähtemiseen, kotiin paluussa aset- taudutaan kotiin, sen jälkeen muodostuu tilaa tehdä jotakin yhdessä ja viimeksi laittaudu- taan nukkumaan. Tämän rakenteen takana olevat ja sitä tuottavat teot itse asiassa tekivät mahdolliseksi sen, että kodissa elettiin päivästä toiseen tavanomaisesti kaikkine vaatimuk- sineen ja velvollisuuksineen. Minna Salmi ja Riikka Kivimäki (1997) pitävät ongelmallise- na sitä, että rutiinien nähdään olevan vain negatiivinen asia. He korostavat sitä, että rutii-

nien avulla voidaan säästää aikaa ja vapauttaa ajatuksia muihin tehtäviin ja asioihin. Niiden avulla voidaan myös hallita ajankäyttöä. Rutiinien nähdään myös luovan turvallisuuden ja tuttuuden tuntua (Davies 1990). Pidän tätä arjen toistuvuutta ylläpitävää rakennetta eräänlaisena arjen tukirakenteena.

Kun tätä tukirakennetta tarkastellaan kodintuottamistoiminnan historiallisessa yhteydessä, suuntautuu huomio arjen rakenteessa ja sen rytmissä mahdollisesti tapahtuviin muutoksiin. Tutkimuksessani tulee näkyväksi nykyisen kodin arjelle tyypillinen piirre: perheen yhdessäoloon liittyvä aika tiivistyy aamun ja illan ajoittain suhteellisen lyhyisiin jaksoihin. Aika ilmenee lähes samalla tavalla kuin informaatioteknologiassa puhutaan tiedosta. Tietoa “pakataan” tietokoneen muistitilaa säästävään tiiviiseen muotoon. Lapsiperheiden arjen nopeassa tempossa asiasta toiseen tapahtuvista siirtymistä tulee jännitteisiä ja kriittisiä. Julkisessa keskustelussa on viitattu vaaraan, että lasten kanssa vietetään nopeasti tehokasta “laatu-aikaa”²⁴, jotta päästään vielä jatkamaan työn tekemistä. Aivan viime aikana on ollut nähtävissä laadun korostamiselle vastakkaista pyrkimystä, jossa “laatu on romutettu ja tilan pyrkii valtaamaan tavallinen, arkinen aika”, jota kuvataan sanoilla “ei-mitään-erikoista” ja “olla vaan” (Kuivakangas 2002, 44; Innanen 2001). Bardy, Salmi ja Heino (2001) kiinnittävät huomiota tähän yhä kiihtyvään “menoon” lasten hyvinvointia uhkaavana tekijänä. He korostavat, että “lapset tarvitsevat jokapäiväistä läsnä olevaa suhdetta paikalla oleviin todellisiin ihmisiin, jotka kykenevät riittävästi jakamaan lasten ilot ja murheet sekä opastamaan maailmaan suuntautumisessa ja ymmärtämisessä – kotona, päivähoidossa ja koulussa” (mt. 142).

Siirryn seuraavaksi tutkimuksessani esiin nousseisiin arjen piirteisiin ja keinoihin, joilla perheenjäsenten yksittäisiä tekoja sovitetaan yhteen. Ryhmittelemällä näitä piirteitä ja keinoja annan niille oman tutkimukseni perusteella keskeisen merkityksen lapsiperheiden kodin arjen ymmärtämisessä.

8.2 Yhdessä ja erikseen tekemisen jännite

Lähdin tutkimuksessani liikkeelle kodin määritelmästä sekä tilaan liittyvänä käsitteenä että perheen sosiaalisten suhteiden järjestelmänä (Douglas 1991). Tutkin kotia arjessa rakentuvana toiminnan prosessina, jonka tekijänä oli yksilötekijän sijasta koko perhe sosiaalisine suhteineen. Näissä analyysissäni alkoi kodin arjelle olla leimallista yhdessä ja erikseen tekemisen jännite. Se kiteytyi niin keskeiseksi arjen piirteeksi, että valitsin yhdessä ja erikseen sanaparin tutkimukseni otsikkoon. Sanojen välissä oleva *ja* ilmentää oikeastaan dilemmaa: molempien tekijöiden pitäisi olla yhtä aikaa voimassa, mikä ei useinkaan ole mahdollista. Yhdessä ja erikseen olemisen ja tekemisen erilaiset kokoonpanot ovat jatkuvassa liikkeessä perheenjäsenten yhteenkokoontumisessa. Toimintaepiudit ilmentävät tätä

²⁴ “Laatu-aikaa” on määritelty siten, että se on “aikaa itselle, itsensä löytämiselle, läheisille ihmisille ja ihmissuhteille” (Blom 1999, 230).

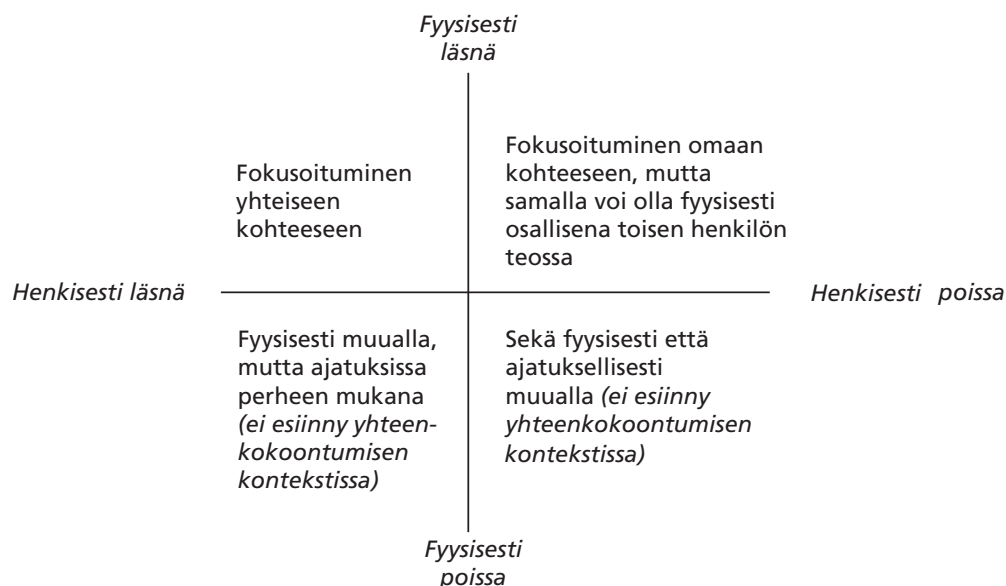
dynamiikkaa. Se, miten yhdessä ja erikseen olemisen ja tekemisen jännitettä opitaan hallitsemaan, on oleellista arkisessa perhe-elämässä.

Olen luvussa 5 (s. 87–88) esittänyt yhdessä ja erikseen olemisen ja tekemisen jännitteen kuvan 8.1 avulla.

KUVA 8.1. Tuula vetää äitiä "Pupu ja kettu"-leikkiin Perheessä III

Äitiä vedetään kahteen suuntaan: hän itse lukee vielä päiväkodin tiedotetta, kun tytär pitää häntä osallisena "Pupu ja kettu"-leikissään. Perheen toinen lapsi on lattialla äidin vasemmalla puolella leikkien siellä tuolin ja vuodevaatepinon takana. Äidin ja tyttären yhteinen tekeminen sai alkunsa, kun sisaren ja veljen yhteinen tekeminen ei käynnistynyt sisaren aloitteesta huolimatta. Yhdessä ja erikseen ilmenee myös äidin ajatusten ja ruumiillisen läsnäolon kokonaisuuden kautta siten, että ajatukset voivat olla kiinni muualla kuin missä on fyysisesti paikalla. Näistä pareista, fyysisesti paikalla tai poissa ja henkisesti läsnä tai poissa, voidaan muodostaa seuraavanlainen nelikenttä (KUVIO 8.1).

KUVIO 8.1. Fyysisen ja henkisen läsnäolon ja poissaolon erilaiset vaihtoehdot

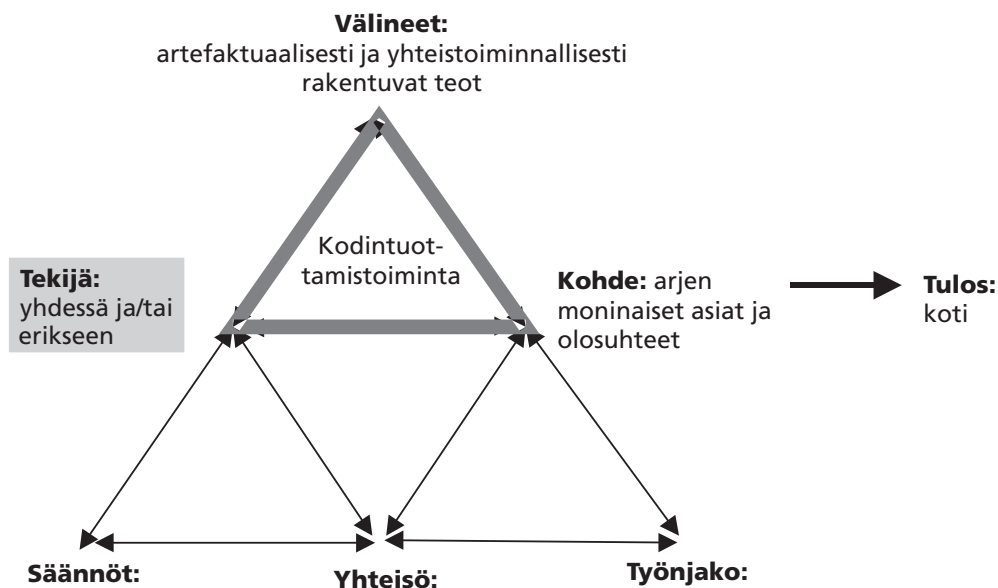
Katvala (2001) on tarkastellut kolmen eri sukupolven käsityksiä äidin paikallaolosta ja poissaolosta. Hänen aineistonsa muodostui kolmen samaa sukua, mutta eri sukupolvea edustavan henkilön haastatteluista. Vanhimman sukupolven (s. 1906–1938) kerronnassa korostui äidin poissaolo, keskimmäisen sukupolven (s. 1931–1959) kerronnassa äidin poissaolo ja läsnäolo etsivät tasapainoa ja nuorimman sukupolven (s. 1960–1977) kerronnassa korostuu läsnäolon monimuotoisuus, jota kuvattiin sanoilla: aikaa lapselle, laatu-aika, yhdessäolo ja yhdessä tekemiset.

Katvalan (2001, 99) mukaan läsnä olevaa äitiä kuvattiin usein huolehtivaksi äidiksi. “Äidin läsnäolo näyttäytyy monentasoisena huolenpitona, huolehtimisena ja hoivana, jolloin äiti ei vain ole paikalla, vaan myös tekee ja toimii. Käytännössä toisista huolehtimisen ei tarvitse aina olla konkreettista tekemistä. Se voi olla myös tapa ajatella, olla läsnä tai saatavilla. Huolenpidon kautta äiti voi myös yrittää korvata poissaoloaan, jolloin helposti tehdään liikaakin. Toisaalta huolehtiva äiti kietoo myös läsnäolon ja poissaolon yhteen, sillä myös poissa ollessaan äiti huolehtii, järjestelee asioita ja tekee niiden kautta itsestään läsnäolevemmän.”

Katvalan (2001, 100) mukaan eri sukupolvien painotuserot äidin läsnä- ja poissaolossa tuovat mielenkiintoisen vivahteen nykypäivän pohdintaan äitiydestä ja yleisemminkin vanhemmuudesta. Ollaan huolestuneita siitä, miten nykyiset vanhemmat ovat vastuuttomina, heillä ei ole aikaa perheelle ja lapsille, eivätkä he enää osaa olla tai viettää aikaa lastensa kanssa. Keskustelua leimaa sävy: ennen oli paremmin. Katvalan aineisto paljastaa, miten entisajan äideillä saattoi olla paljon poissaoloja, kiirettä ja joskus jopa välinpitämättömyyttäkin. Nykyäitejä moititaan näistä samoista asioista, vaikka etenkin nuorin sukupolvi hänen aineistossaan uskoo vakaasti yhdessäoloon ja yhdessä tekemiseen. Katvala toteaa ristiriidan osoittavan, miten ratkaisujen etsiminen eri aikojen vertailujen kautta on vaikeaa ja usein syyllistävää. Perinteinen äiti on ollut poissaoleva, etenkin lasten näkökulmasta, sillä äiti on työskennellyt kodin ulkopuolella tai kotona ollessaankin ollut lapsille poissaoleva töineen ja askareineen.

Huttunen (2001, 169) pohtii saatavilla olon ja saavuttamattomissa olon rajanvedon ongelmallisuutta. "Yleensä on niin, että vaikka äiti tekee kotona jotakin työtä, esimerkiksi silittää tai leipoo, on itsestään selvää, että hän on myös lastensa käytettävissä. Sen sijaan isän kotona työskentelemiseen on vanhastaan kuulunut kyltti 'ei saa häiritä', joten hänen kotipiirissä puuhastelunsa ei ole läheskään aina merkki saatavilla olost. Ja vaikka olisikin, isän kynnys reagoida lapsen lähestymisyrittökseen voi olla ärsyttävän korkea. Esimerkiksi isän jääkiekko-ottelun tai formulakisojen katsominen voi näyttää päällisin puolin saatavilla ololta – istuuhan isä olohuoneen sohvalle, aivan kodin ytimessä – , mutta toisaalta hän voi olla täysin omissa maailmoissaan ja lapsen ulottumattomissa." Isän vanhemmuuteen sitoutumisessa Lamb (1986, 8) on erottanut kolme osa-aluetta: vuorovaikutus, saatavilla olo ja vastuunotto. Vuorovaikutuksella hän tarkoittaa isän aktiivista ja keskittyneitä yhdessäoloa lapsen kanssa, kuten keskustelua, leikkimistä tai pelaamista lapsen kanssa. Saatavillaolo, tai läsnäolo, tarkoittaa puolestaan sellaista isän kotona tai pihapiirissä olemista, jolloin hän on tarvittaessa lapsen käytettävissä, vaikka hänen päähuomionsa on muussa toiminnassa (ks. myös Palkowitz 1997, 209). Vastuunotolla Lamb tarkoittaa sitä, missä määrin isä käyttää aikaansa lapsesta ja hänen asioistaan huolehtimiseen: paljonko isä pohtii, suunnittelee ja valmistelee lapseen liittyviä asioita, tekee ratkaisuja ja ottaa niistä vastuuta, ja pitääkö isä huolen siitä, että asia tapahtuu niin kuin oli ajateltu ja päätetty.

Katvalan läsnä- ja poissaolon tarkastelut antavat historiallista syvyyttä tässä tutkimuksessa esiintyvään yhdessä ja erikseen tekemisen jännitteeseen. Yhdessä oleminen ja tekeminen saattavat olla tälle ajalle luonteenomaista läsnäolemista, mutta samalla ne kutsuvat vahvasti esiin erikseen tekemiselle tarvittavan ajan tilanteista yhteensovittamista kodintuottamistoiminnassa. Jännite paikantuu toimintajärjestelmässä tekijän sisäiseksi jännitteeksi.

KUVIO 8.2. Yhdessä ja erikseen tekemisen jännite kodintuottamistoiminnassa

Eriytin tutkimukseni alussa kodin ja perheen toisistaan pitäen niitä erilaisina toimintajärjestelmiä. Kodintuottamistoiminta olikin jäsennettävissä ja sitä oli mahdollista tutkia ilman, että nojauduttiin perhetutkimuksen traditioon. Kun lähdetään avaamaan lisää kodintuottamistoiminnan “tekijän” sisäistä jännitettä, on ilmeistä, että tämän tulee nojautua perheen toimintajärjestelmän analyysiin, tutkimukseen ja perhetutkimukseen kokonaisuudessaan.

8.3 Neuvottelun monet kasvot

Tässä luvussa keskitytään tarkastelemaan neuvottelua, joka tutkimukseni perusteella nousi oleelliseksi kodintuottamistoiminnan välineeksi. Neuvottelu ymmärretään aikaisemmassa kirjallisuudessa kuitenkin kapeasti. Neuvottelulla tarkoitetaan tavallisesti puheen välityksellä tapahtuvaa kommunikaatiota. Ritva Engeström tuo esiin omassa tutkimuksessaan, että sanoilla tuotetaan jonkinasteista yhteistä käsitystä siitä, mitä ollaan ratkaisemassa, mutta “toiminnassa ei välttämättä kuitenkaan neuvotella julkilausutusti kasvokkain siitä, mitä yhdessä tehdään tai mitä toiminnassa tapahtuu” (Engeström R. 1999, 330). Tutkimukseni havaitsin, että kotona tapahtuvia neuvotteluja voidaan käydä myös muulla tavoin kuin sanojen välityksellä. Analyysini yhteydessä puhun erityislaatuisesta neuvotteluprosessista,

jossa puheen lisäksi neuvottelua käydään myös materiaalisten artefaktien välittämien tekojen avulla. Jo se, että tekee jotakin, on eräänlaista neuvottelua. Neuvottelussa on kyse perheenjäsenten tekojen yhteensovittamisesta silloin, kun teot ovat jännitteisessä suhteessa keskenään. Esimerkiksi eriaikaisuuteen liittyvää jännitettä käsitellään suorittaen kahden sekvenssin tekoja vuoron perään. Puheen ja tekojen lisäksi neuvotteluja käydään tunteiden osoittamisella, äänen sävyillä ja hellimisellä. Ihmisten ollessa toisilleen kotona fyysisesti läsnä, voidaan tätä fyysistä läsnäoloa käyttää resurssina tekojen yhteensovittamisessa, kuten analyysissäni olen osoittanut.

Lapset ovat monien asioiden tekemisessä riippuvaisia aikuisista, joita tarvitaan mukaan lasten tekoihin. Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että aikuisen ja lapsen näkökulmia voidaan sovittaa yhteen neuvotellen. Vanhempien valtaan perustuvasta kasvattamisesta on siirrytty kohti ohjaavampaa kasvattamista, jossa myös lapsen ääntä kuunnellaan (Kempainen 2001; ks. myös Riihelä 1996 ja Karlsson 2000). Merja Korhonen (1999) luonnehtii vanhempien kasvatuskulttuurin muutosta tottelevaisuutta ja kuuliaisuutta korostavasta kasvatustyylistä keskustelu- ja neuvottelukulttuuriin. Hänen mukaansa aikaisemmin kasvatuskulttuuriin kuului se, että vanhemmat asettivat lapsilleen selviä rajoja, säännöistä ei neuvoteltu eikä niitä erityisemmin perusteltu. Myös lasten mielitekoihin suhtauduttiin harkiten ja ne täytettiin, jos vanhemmat katsoivat tämän tarpeelliseksi. Perheenjäsenten välillä oli vain vähän kommunikaatiota, ja perheen ulkopuolelta tuleviin kasvatuksellisiin vaikutteisiin suhtauduttiin kielteisesti. (Kellerhals & Montandon 1992, 114–116; Korhonen 1999, 48–49, 51.) Tutkijat ovatkin päätelleet, että neuvotteluun nojautuvassa kasvatuksellisessa tyyliässä on tärkeää lasten itseohjautuvuuden ja tunteiden ilmaisun tärkeyden korostaminen, verbaalinen vuorovaikutus vanhempien ja lasten välillä, vähäinen erikoistuminen vanhempien roolien välillä ja yhteistyö muiden lasten elämään kuuluvien tahojen kanssa. (Kellerhals & Montandon 1992, 114–116; Nurminen & Roos 1992.)

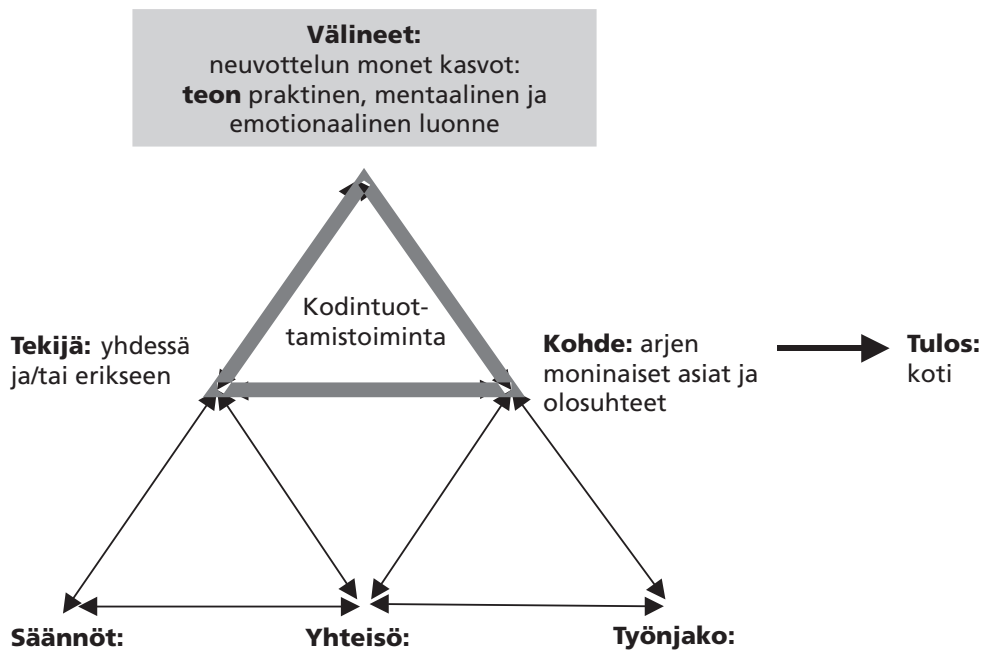
Korhosen (1999) elämäkerrallisiin teemahaastatteluihin perustuvan tutkimuksen mukaan äitien ja isien useimmin käyttämä hallintakeino lasten kanssa esiintyvissä ongelmatilanteissa oli “neuvottelu tai muutoin aktiivi toiminta ongelmien ratkaisemiseksi.” Naisilla esiintyi merkittävästi enemmän aktiivisia ongelmanratkaisua. Miehillä taas neuvottelu on yleisempää. Korhosen mukaan “ero liittyy todennäköisesti naisten ja miesten erilaiseen puhetapaan, mutta myös erilaiseen vuorovaikutukseen lasten kanssa. Miesten ’neuvottelun’ voi ajatella olevan tilannesidonnaisempaa, kun taas naisten ’toimimisen’ pitkäjänteisempää keskustelun ja puhumisen kautta vaikuttamista” (mt. 184).

Omassa aineistossani kiinnittää huomiota, kuinka kodin esineellinen ympäristö otettiin mukaan neuvotteluihin. Tässä ympäristössä on helppo havaita myös historiallisia muutoksia. Ei ole kauaakaan siitä, kun perheillä ei vielä ollut videonauhureita eikä televisiosta tullut aamuisin lastenohjelmia. Nykyisin tällainen mahdollisuus tuo mukanaan uudenlaisen neuvottelun kohteen: annetaanko lasten katsoa aamulla lastenohjelmia vai ei, mitä ohjelmia ja kuinka paljon lapset saavat katsoa televisiosta yksin ja mitä yhdessä vanhempien kanssa. Lastenohjelmien katsomista voidaan käyttää keinona saada lapset paremmalle tuulelle, tai sitä voidaan käyttää myös lasten huomion uudelleen suuntaamiseen.

na, mutta neuvottelussa joudutaan punnitsemaan myös asian toista puolta, kuka monilapsisessa perheessä kulloinkin valitsee, mitä katsotaan ja milloin kohdataan tilanne, jolloin katsominen täytyy lopettaa.

Kasvatuskulttuurin muutos samoin kuin teknisten laitteiden ja ohjelmistojen tarjoamat lisämahdollisuudet järjestellä kodin arkisia toimia tuovat uusia resursseja kodintuottamistoimintaan, mutta samalla asettavat vanhemmat yhä mutkikkaampien arkisten valintatilanteiden ja neuvottelujen eteen. Lastenpsykiatrit ja kasvatopsykologit ovat omasta puolestaan lisänneet tätä asioiden moninaisuutta ja ristiriitaisuutta kiinnittämällä huomiota vanhempien yrityksiin olla lastensa kanssa kavereita, suojella lapsiaan pettymyksiltä ja tehdä vähäisestä yhteisestä arjesta mukavaa yhdessäoloa. Heidän mukaansa pettymyksen tunteiden kohtaaminen ja käsitteleminen on välttämätöntä lasten tasapainoiselle kehitykselle. (Sinkkonen 1995; Tahkokallio 2001.)

Neuvottelun monet kasvot sijoittuvat kodin toimintajärjestelmässä välineisiin, joina siis tässä tutkimuksessa pidetään perheenjäsenten tekoja (KUVIO 8.3).

KUVIO 8.3. Neuvottelun monet kasvot kodintuottamistoiminnassa

Yksittäiset teot rakentuvat monien artefaktien välityksellä. Tässä tutkimuksessa teon suorittamisessa käytettyjä artefakteja ei ole nostettu erityisen analyysin kohteeksi, vaan kodintuottamistoiminnan kannalta on ollut tarkoituksenmukaisempaa tarkastella erilaisilla välineillä aikaansaatuisten tekojen keskinäisiä suhteita kuvion 1.6 rajauksen mukaisesti. Aineistoni perusteella neuvottelu nousi kiinnostavalla tavalla esiin kodintuottamistoiminnassa. Neuvottelu rakentuu kodintuottamistoiminnan tekojen sisään ja niiden välille. Se esiintyy aineistossa läpikäyvänä eräänlaisena ”metavälineenä”. Neuvottelun ymmärtäminen tekoihin sisältyvänä laajentaa kuvaa perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutuksella tarkoitetaan tavallisesti ihmisten välistä vastavuoroista sosiaalista kanssakäymistä (ks. esim. Jokinen, Juhila & Suoninen [toim.] 1999; Lahikainen & Pirttilä-Backman [toim.] 1998). Haverinen (1996) on laajentanut vuorovaikutuskäsitettä liittämällä inhimillisen (sosiaalisen) vuorovaikutuksen rinnalle aineellisen vuorovaikutuksen. Hän on soveltanut Habermasin (1981) teoriaa instrumentaalista, strategisesta ja kommunikatiivisesta toiminnasta. Haverisen ja Martikaisen (1999) uudemmassa tutkimuksessa on aiheena perheenjäsenten kotona tapahtuva inhimillinen vuorovaikutus, jota tarkastellaan aineelliseen vuorovaikutukseen kietoutuneena. He viittaavat vuorovaikutuskäsitteen ongelmallisuuteen aineellisen yhteydessä ja toteavat, että aineellinen vuorovaikutus rajataan joskus vuorovaikutuskäsitteen ulkopuolelle, ”koska välineet itsessään eivät vaikuta tietoisesti” ja ”koska välineellisessä toiminnassa ei ole kysymys vastavuoroisuudesta samoin kuin inhimillisessä vuorovaikutuksessa” (Haverinen & Martikainen 1999, 22). He ovat kiteyttäneet inhimillisen vuorovaikutuksen ydinkäsitteeksi välittämisen ilmapiiriin (Haverinen 2001).

Myös omassa tutkimuksessani tekoja välittävät yhtäaikaaisesti ja toisiinsa kietoutuneina sekä ihmisten vuorovaikutus että toiminnan esineellinen ympäristö. Kulttuurihistorialliselle toiminnan teorialle ominainen käsite *instrumentaalisuus* tarkoittaa tekojen rakentumista käytännöllisen ja mentaalisen toiminnan keskinäisen riippuvuuden kautta (Vygotsky 1978). Teoriassa on yhä enemmän alettu korostaa myös tunnekokemuksen osuutta teon kulttuurisessa rakentumisessa (Mahn & John-Steiner 2002).

8.4 Koti vuorovaikutuksessa erilaisten toimintajärjestelmien kanssa²⁵

Kotitaloustieteessä on keskeistä tarkastella kotitalouden toimintaa sekä yksilöiden, yhteisön (perheen) että yhteiskunnan näkökulmasta (Turkki 1992). Samalla, kun kodin sisällä eletään arkea sitä tuottamalla, koti elää vuorovaikutuksessa sen ulkopuolisen yhteiskunnan ja kulttuurisen muutoksen kanssa. Kodintuottamistoiminnassa otetaan huomioon seuraavan päivän tapahtumia ja ollaan yhteydessä kodin ulkopuolelle esimerkiksi puheli-

²⁵ Tämän luvun yhteenvedossa nojaututaan aikaisemmissa luvuissa esitettyihin analyyseihin. Kuvaa kodin ja ulkopuolisten toimintajärjestelmien välisestä vuorovaikutuksesta täydennetään Perheiden II ja III aineistosta olevilla haastatteluotteilla.

men välityksellä. Kodin vuorovaikutus itsensä ulkopuolella olevan yhteiskunnan kanssa saa aikaiseksi sen, että koti ei ole pysyvä instituutio. Yhteiskunnan muuttuessa perheiltä odotetaan erilaisia asioita kuin ennen. Muutokset heijastuvat kodin sisäiseen toimintaan ja niitä tulee ottaa huomioon toiminnassa. Tutkimuksessani pyrin kodin ja muiden toimintajärjestelmien välisiä jännitteitä analysoimalla yhdistämään yksittäisen kodin tapahtumia laajempaan kontekstiin. Aineistoni kodit elivät vuorovaikutuksessa toimintajärjestelmien, kuten työn, päiväkodin, sosiaalityöntekijöiden ja erilaisten tukihenkilöiden kanssa.

Kodin vuorovaikutusta palkkatyön kanssa on lähestytty aikaisemmissa tutkimuksissa. Amerikkalaisessa ja suomalaisessa tutkimuksessa, josta esimerkkeinä käyvät Hochschildin (1997), Kinnusen (1996), Salmen (1996), Salmen ym. (2000), Kinnusen ja Maunon (2002) sekä Saunamäen ja Kinnusen (2002) tutkimukset, on asian tarkastelu painottunut pääasiassa työpaikan näkökulmaan eli miten työpaikan tulisi paremmin sovittaa yhteen työtä ja työntekijöiden perhe-elämää. On pohdittu esimerkiksi sitä, miten työ voisi tarjota joustavampia ratkaisuja tämän ongelman yhteensovittamiseksi.

Amerikkalaiset Chesley ja Firebaugh (2002a) ovat tarkastelleet asiaa myös kodin näkökulmasta. He ovat tutkineet, mitä vaikutuksia työpaikan erilaisilla järjestelyillä sekä informaatioteknologian ja kotipalveluyritysten palvelujen käyttämisellä on työn ja kodin yhteenkytkemisen hallinnassa. Informaatioteknologian käyttäminen jouston saamiseksi työaikoihin ei vähentänyt työn ja kodin yhteensovittamisen ongelmaa. Kuitenkin naiset, joiden puoliset olivat alkaneet työpäivän aikana olla yhteydessä kotiin, kokivat, että työn ja perheen sovittaminen toisiinsa on parantunut samoin kuin perheissä, joissa miehet alkoivat käyttää informaatioteknologiaa kotona tehdäkseen osan työasioista kotona ja siten lyhentää työpäivää työpaikalla. Ne miehet, joiden puoliset pystyivät käyttämään informaatioteknologiaa kotonaan, kokivat puolestaan, että työn ja kodin yhteensovittaminen oli huonontunut. Tutkijat pohtivatkin, että ehkä tässä ei ole niinkään kyse teknologiasta ja sen käytöstä vaan pikemminkin yleisemmästä asiasta eli siitä, miten työn tunkeutuminen kotiin on eri tavalla sallittua eri sukupuolille. Saunamäen ja Kinnusen (2002) tutkimuksessa havaittiin samansuuntaisia tuloksia. Naisten perhesitoutuneisuus oli yhteydessä miehen vanhemmuustyytyväisyyteen. Työhön vahvasti suuntautuneiden naisten puoliset olivat vanhemmuuteensa tyytymättömämpiä ja kokivat parisuhteensa laadun huonommaksi kuin muiden naisten puoliset.

Luvussa 7 esitetyt kolme esimerkkiä tuovat esiin sen, että kodin ja työn yhteensovittamista ja eri toimintajärjestelmien välistä ristiriitaa käydään läpi arkisten tekojen toistuvana aiheena. Perheen I äiti kommentoi stimulated recall -haastattelussa (28.11.1996) tapahtumia katsellessaan kuvanauhalla perheensä aamuun liittyvää kotoa lähtemistä seuraavasti: "Kyl mä koen, et me kuitenkin molemmat sitä yritetään sitä hommaa [nuoremman pojan pukemista] edistää. Mut sit on myöski tilanteita, lasten kanssa sitä ei kannata kriisiyttää äärimmilleen, että se täytyy jotenki luovia, et jos ne todella nyt näyttää siltä, et se ei kerta kaikkiaan anna pukea, niin saattaa kannattaaki ottaa muutaman minuutin aikalisä. (...) Jos meil on joku käsikirjotus tässä aamussa, niin mehän yritetään siis kaikin tavoin niinku pitää noi lapset siis suunnilleen tyytyväisenä, koska jos me kriisiytetään se tilanne, niin sit se vaan pahentaa ja aamu venyy. (...) Vaikka kyllähän me tietysti patistetaan tietyl tavalla,

mutta ettei vietäis sitä jotenki semmoseen ihan kriisitilaan ja yritettäs pitää ne tyytyväisenä siinä aamussa. Se on semmonen, mitä meil ei sit ehkä siinä tiedostettu, mutta siihenhän me tähdätään, koska me yritetään päästä liikkeelle kahdeksalta viimeistään.”

Pienten lasten perheissä työn ja kodin yhteensovittaminen kytkeytyy yhteen lasten päivähoidon ja sen asettamien reunaehtojen kanssa. Perheessä I nuoremman lapsen päiväkodissa tarjotaan aamiainen tiettyyn aikaan ja siellä toivotaan, että lapset tulisivat sitä ennen. Perheessä II tutkittavalla viikolla päiväkotikiinnitys oli kiinni ylimääräisen päivän, joten äiti joutui järjestämään töistä vapaata tämän vuoksi. Perheessä III torstaiamuna lasten piti olla päiväkodissa poikkeuksellisen aikaisin, koska koko päiväkotikiinnitys lähti retkelle. Tämä näkyi sekä aamun että edellisen illan toiminnassa.

Perheessä II ja III on kodin, työn ja päiväkodin lisäksi havaittavissa vielä muita toimintajärjestelmiä Näiden tehtävänä oli tukea perheen toimintaa lapsen kehitysvamman takia ja toimeentuloasioissa. Perheessä II on äidin työn ja lasten päiväkodin lisäksi Riston kehitysvammaan liittyviä kodin ulkopuolisia tahoja, joiden kanssa ollaan tekemisissä. Äiti kertoo haastattelussa (24.5.1997) tästä seuraavaa: “Mut sen kyllä kieltämättä nykyelämäks kokee aika raskaaksikin ehkä, jos Riston systeemit olis pois, ni sitä ei kokis niin raskaaks, kaikki tää niinku virallinen, kaupat, laskut, anomukset, paperit, kaikki ne, sitä on todella paljon. Aluks hoidettiin ne kyllä yhdessä, kyllä ne ihan sen ekan vuoden aikana hoidettiin kyllä yhdessä, niin kauan ku Jussi [lasten isä] asu tässä, että se on kyllä totta, joo. Mutta jos me anomuksi tehtiin ni me yhdessä niit mietittiin, mitä tähän pitäis kirjottaa ja semmosta. Niin tai ehkä, ehkä tavallaan se kuitenkin kallistu mulle se enin työ, mutta aika ajoin siitä tuli sitte semmosta riitaa.”

Poikansa kehitysvammaan liittyen äiti kertoo erilaista toimintajärjestelmistä ja niiden merkityksestä haastattelussa (24.5.1997) seuraavaa:

Tutkija: Sillon ku sä oot työssä ja lapset on sit (—)

Äiti: Päiväkodissa.

Tutkija: eli he niinku siellä jakaa tätä lasten hoitovastuuta.

Äiti: Joo, joo, kyllä.

Tutkija: Koetsä et liittyys siihen jotain muutakin, vai onko se...

Äiti: Tavallaan se *Piia, joka on Riston perhehoitaja* ja vammaan perusteella on siellä myös töissä ja Riston kohdalla mä nään sen päiväkodin niinku mun pelastuksena ja sitte ennen kaikkea sen Piian, joka sitten tarpeen tullen ottaa Ristoa kotiinsa, et kaupunki maksaa hänelle palkan siitä.

Tutkija: Ahaa, hän on enemmänkin kun päivähoitaja.

Äiti: On, kyllä nimenomaan. Se on niinku Riston ohjaaja ja tukija ja mulle myös niinku *ainoo henkilö joka niinku ymmärtää jos mä sanon Ristosta jotakin, et mulle myös hirveen tärkeä henkinen tuki, erittäin tärkeä*. Sit on tietysti toi yhdistys, *Kehitysvammatukiry*. Sen merkitys on nyt ehkä kasvamassa (...) Mä koen sen *tiedottajana ja edunvalvojana erittäin tärkeäksi*. Mut sit yks mikä on tärkeä ni on toi sosiaalihuollon *kehitysvammatyöntekijä Sari* tällä hetkellä, joka on tavallaan niinku mun tai tän alueen. Se on kehitysvammatyöntekijä varmasti, nimeltänsä, tai joku semmonen niin, se on semmonen, et *aina jos on mikäkin ongelma, sit sille voi soittaa, niinku tekninen, byrokraattiaan liittyvä tai johonkin, niin hän sit järkkäilee*.

Tutkija: Onko Ristolla jonkinlaista kuntoutusta?

Äiti: (...) Ku siin on sellanen systeemi, että vuoden välein pitää kaikee anoo, koko ajan, vuoden välein käydä tutkimuksissa ja katsoo mikä se tilanne nyt on, et se on ihan jatkuvaa rumbaa koko ajan. Niin, koska siihen liittyy sitte se rahallinen tuki, hoitotuki mitä on kolmee eri suurusta summaa, ja sit hoitotukeen on sidoksissa taas nää terapiat, et jos se on se toisiks korkein ni sit saa terapiaaanki *Kelasta* ja jos se on alempi ni sit ei saakaan ja siin on tämmösii kiemuroita. Niin, sitte matkakorvauksia voi olla, nyt ei oo, koska toi terapia on tos ihan lähellä ja milloin mitäki ja sitte kerran vuodessa voi käydä tukiliiton järjestämällä kuntoutusleirillä, Tampereen tienoilla, ni siihen voi anoo rahoitusta, mä oon niitten kans ihan sekasin, niil on kolme eri vaihtoehtoo mist sitä rahaa voi hakee, et sen hoitaa sitte taas tää Sari, et se auttaa siinä, et se sit näitä selvittää. Sit Ristolla on tällä hetkellä tukihenkilö, joka vie sen terapiaan ja hakee pois ja se saa sosiaalihuollosta siitä neljäsataa kuussa, että sitte on tämmönenki. Et hirveesti tällasta silppua (naurua).

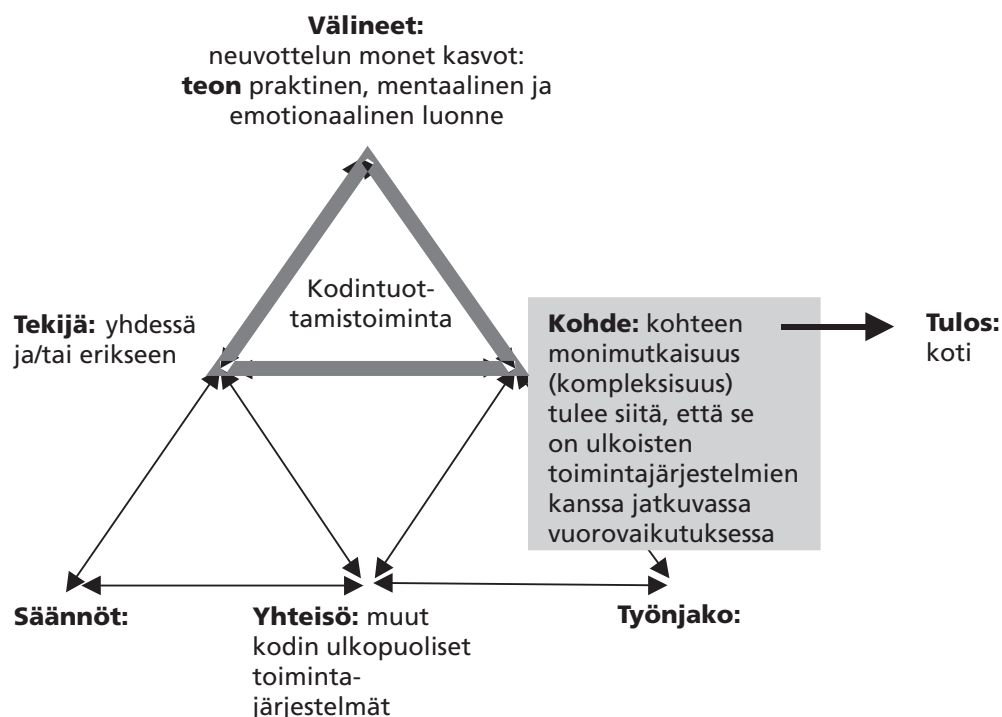
Perhe III joutuu tukeutumaan perustoimeentulonsa turvaamiseksi toimeentulotukeen. Äiti kertoi haastattelussa (28.4.1997) ongelmallisesta suhteestaan sosiaalitoimistossa asioimisesta seuraavaa:

Äiti: Alunperin mä olisin halunnu sillai et mä olisin asunu siinä lähellä [aikaisempaa kotia, jossa isommat lapset asuvat tällä hetkellä isän kanssa], mut sit mun olis pitäny olla työttömyyskortistossa koko ajan, antaa opiskelupaikka pois ja [edellinen kotikunta] ei anna toimeentulotukea opiskelijoille. Mä oon tapellu sen kanssa aikasemmin jo näistä asioista kun me asuttiin erillään [vuosina 1991-1993]. Mä aattelin, että nyt mä en enää, ku joutuu sinne rattaisiin ni siinä menee oma-arvontunto aivan nollille, sit on entistä vaikeempi niinku selviytyä, et siinä täytyy jotenki päästä siitä sosiaali-, vaikka kuinka hyvä se olis se järjestelmä, mut siinä täytyy päästä tavallaan vähän ulos ja pois ja sitte omille jaloilleen, löytää omat kaverit, koska sitä kautta se kuitenkin normaali elämässä kulkee oikeestaan. Ne on sellasia maksettuja ystäviä ne. Mä ihmettelin täällä miten niil on niinku niin erilainen suhtautuminen, he sano sitte täällä [nykyisen kotikunnan sosiaalitoimistossa] et heidän mielestä on järkevää tukea ihminen niinku tässä vaiheessa, et sitte ku aatellaan että siit on sit vuosikausien työttömyys ja yhteiskunnan maksettavana kuitenkin että on parempi ees kuitenkin yrittää sitä että et sais. Ne ajattelee sillai että ne joskus saa veromarkkoja sitte siitä ku minä teen töitä. [Entisessä kotikunnassa] oli toisenlainen suhtautuminen sitte ne tajuaa vielä täällä senkin ku ne ajattelee sitä että ku mulla on jälkikasvua, niin se on sit semmonen malli näille muille ja siinä selviytyminen. Ne näkee niinku sen jatkuvuuden ihan toisella lailla. [Edellisessä kotikunnassa] on jotenki hirveen lyhytnäkönen tää politiikka.

Tutkija: Ne vaan noudattaa vaan niinku pykälä ja määräyksiä?

Äiti: Niillä ei oo ees pykälien ja määräyksien mukaan vaan (—) säästöt, semmonen mieli-kuva mulle on jääny siitä mitä muiltakin on kuullu.

Luvussa 1.4 esitin kodintuottamistoiminnan kohteena olevan arjen moninaiset asiat ja olosuhteet. Kodintuottamistoiminnan kohteen moninaisuus avautuu, kun kotia tarkastellaan suhteessa niihin toimintajärjestelmiin, joiden kanssa se on tekemisissä (KUVIO 8.4).

KUVIO 8.4. Kohteen kompleksisuus kodintuottamistoiminnassa

Kuviossa 1.6 (s. 24) kuvataan kodin toimintajärjestelmää tutkimukseni metodisten ratkaisujen kannalta. Toimintajärjestelmän “yläkolmion” korostaminen kodin sisäpuolisten tapahtumien analyysissä ei tarkoita, etteivätkö toiminnassa olisi mukana myös toimintajärjestelmän “aliosassa” esiintyvät muut toimintajärjestelmät. Koti ei ole elinvoimainen irrallaan toimintajärjestelmän aliosassa esiin tulevista muista järjestelmistä. Esimerkiksi jos perhe tekee ratkaisun, että toinen vanhemmista jää hoitamaan lapsia kotiin, otetaan samalla kantaa toimintajärjestelmän aliosassa olevien toiminnan elementtien vaikutuksiin perheessä.

Kodintuottamistoiminnan kohde määrittelee olennaisella tavalla itse toimintaa ja sen kompleksisuutta. Kodintuottamistoimintaa voidaan tällöin lähteä tarkastelemaan myös organisaatioiden tutkimuksessa viime aikoina käynnissä olleen toiminnan kompleksisuutta käsittelevän keskustelun valossa. Tsoukas ja Hutch (2001) ovat korostaneet, että kompleksisuus ei ole vain tarkasteltavana olevan järjestelmän ominaisuus vaan myös monimutkaisia suhteita käsittelevän ajattelutavan kysymys. Tällaisena se yhdistyy omassa tutkimuksessani myös intressiin kehitellä kodin holistista tulkintatapaa.

Osa 4

Pohdinta

9 Tutkimusprosessin arviointia

Tässä luvussa arvioin tutkimusprosessin luotettavuutta ja pohdin syntyneitä jatkotutkimusideoita.

Toiminnan teoreettisissa tutkimuksissa ovat laadullisen aineiston luotettavuuden arvioimisessa osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi Kvalen (1995) näkemykset validiteetista (Engeström 1999; Kärkkäinen 1999; Hasu 2001; Haavisto 2002). Hän esittää validiteetin kolme ulottuvuutta: validiteetti, joka tulee näkyväksi tutkijan käsityötaidon laadun avulla (Validity as Quality of Craftsmanship); validiteetti, joka syntyy silloin, kun tutkijan tekemistä tulkinnoista saavutetaan yhteisymmärrys tutkittavien kanssa käytävässä dialogissa (Communicative Validity) ja käytännöllinen validiteetti, joka puolestaan liittyy sitoutumiseen toimia havaintojen ja tulkintojen suunnassa (Pragmatic Validity). Tässä tutkimuksessa tutkijan laadullisesta aineistosta tekemien tulkintojen ja niistä muodostuvien tutkimustulosten luotettavuutta voidaan arvioida tutkijan käsityötaidon laadun avulla. Emerson (2001, 304-306) korostaa tutkimusprosessin huolellista kuvaamista etnografisten löydösten luotettavuuden mittarina. Tutkijan käsityötaidot tulevat näkyväksi tässä väitöskirjassa erityisesti aineiston keräämisen, käsittelyn ja analysoinnin yksityiskohtaisella kuvaamisella.

Tulkintojen luotettavuutta voidaan parantaa käymällä dialogia tutkimuksen tuloksista tutkittavien itsensä kanssa. Perheen I ja Perheen III kanssa olen käynyt keskustelua tutkimuksen tuloksista tutkimusprosessin eri vaiheissa ja Perheen II kanssa käsikirjoituksen valmistuttua. Perheen I äiti piti käsikirjoituksen lukemista voimakkaana interventiona, joka pakotti tutkiskelemaan kriittisesti ja kyseenalaistamaan omia ratkaisujaan erityisesti työn ja kodin yhteensovittamiseen liittyen. Perheen II äiti täsmensi pyydettäessä poikansa kehitysvamman kuvaamista.

Aineiston keruun ja käsittelyn luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä tarkastelen vielä erikseen muutamien kysymysten avulla. Otan kantaa perheiden määrään ja edustavuuteen liittämällä pohdinnat tutkimuksen havainto- ja analyysiyksikköjen tarkasteluun. Arvioin sitä, miten aineistonkeruumenetelmä on mahdollisesti vaikuttanut tutkittaviin perheisiin, ja sitä, vastaako aineisto perheiden tavallista arkea. Tämän jälkeen pohdin aineiston jaottelun, analysoinnin, tulosten sekä käsitteiden käytön luotettavuutta.

Onko kolme perhettä tutkimuksessa riittävä määrä lapsiperheiden arkielämää tutkittaessa? Perhetutkimuksessa havaintoyksikkönä on tavallisesti perhe tai yksilö. Koska tutkimuksen kohteena on perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikka, tällöin havaintoyksikkönä on arkipäivä. Tutkimuksessani havaintoyksikköjä on yhteensä 13 arkipäivältä. Analyysiyksikköjä eli toimintaepisoodeja on tutkimuksessa yhteensä 294 kappaletta. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä yleistäminen ei voi aineiston valintaan ja keräämiseen liittyvien piirteidensä perusteella tähdätä havaintojen esiintymisen yleisyyttä koskeviin

johtopäätöksiin. Tämän sijasta tärkeäksi nousee se, miten tutkija osoittaa havaintonsa olevan suhteessa laajempaan ilmiökenttään, jossa havainnosta tuotetut tulokset saavat yleisempää merkitystä.

Painottuuko yksinhuoltajuus perhemuotona liikaa? Tutkimuksessa mukana olevat kolme perhettä edustavat erilaisia perheitä: kahden huoltajan ja kahden lapsen perhettä, yksinhuoltajan ja kahden lapsen perhettä ja kahteen kotiin jaettua perhettä. Kaikille kolmelle perheelle on yhteistä se, että lapset edustavat samaa ikäryhmää, ja se, että lapset ovat päivähoitossa kodin ulkopuolella. Vaikka perheiden toisenlainen valinta toisi aineistoon toisenlaisia erityispiirteitä, on tässä tutkimuksessa kodin arjen tutkimisen rinnalla kulkenut tutkimusmenetelmän kehittäminen ja kokeileminen. Katson, että toisenlaiset valinnat aineiston suhteen eivät olisi vaikuttaneet tässä työssä keskeisenä tehtävänä olleeseen tutkimusmenetelmän kehittämiseen.

Miten perheiden arki häiriytyi tai muuttui videokuvauksen aikana? Kuvanauhalla on nähtävissä tavallisesta arkisesta tekemisestä poikkeavaa tekemistä, kuten kuvanauhoituksesta huolehtimista, kameroiden toiminnan tarkistamista ja kasettien vaihtamista. Kuvanauhoittamista varten varasin hälytyskellon, joka ohjelmoitiin hälyttämään kolmen tunnin kuluttua kasetin vaihtamisen jälkeen. Tämä tehtiin, jotta vanhempien ei tarvitsisi pitää mielessään kasettien vaihtoaikataulua. Kuvanauhoittaminen aiheutti perheiden toiminnassa sellaista muutosta, että vanhemmat kiinnittivät tavallista enemmän huomiota pukeutumiseensa. He kietoivat suihkun tai saunan jälkeen pyyhkeen tai kylpytakin ympärilleen, kun he tavanomaisesti olisivat selvinneet tilanteesta vähemmällä vaatetuksella. Tällaiset muutokset eivät ole tutkimukseni kannalta oleellisia. Sen sijaan oleellisempaa tutkittavan toiminnan kannalta on se, onko kuvanauhoittaminen esimerkiksi vähentänyt perheenjäsenten välisiä riitoja tai saanut perheenjäsenet näyttämään ”parempaa” arkea kuin tavallisesti? Tähän tutkijan on vaikea ottaa kantaa, mutta nauhoituksissa esiintyi myös huutamista ja riitelyä, joten kameroiden läsnäolo ei ainakaan kokonaan ”kaunistanut” perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta. Kyselin kaikilta perheiltä välittömästi kuvanauhoitusjakson jälkeen, miltä heistä kameroiden läsnäolo tuntui ja muuttiko se heidän yhdessä olemistaan. Perheet väittivät, että kameroiden läsnäolo ei muuttanut juuri mitään, tai heidän oli ainakin itse vaikea havaita muutosta. Viikon mittainen yhtäjaksoinen kuvausjakso on niin pitkä aika, että koko sitä aikaa ei jaksa ”näytellä”. Lapset eivät, Perheen I vanhinta poikaa lukuun ottamatta, näyttäneet juuri välittävän tai muistavan kameroiden läsnäoloa. He vetivät aikuisia mukaan tavanomaiseen tekemiseen, mikä puolestaan on vaikuttanut aineiston ”aitouteen”.

Oliko kuvausviikko tavanomainen viikko ja jäikö jotakin oleellista aineistoa keräämättä? Perheen II äiti mietti vähän aikaa kysymystä siitä, oliko viikko ollut tavanomainen heidän perheessään, mutta ei osannut sanoa, miten se olisi poikennut kahta ylimääräistä vapaapäivää ja niistä aiheutuvia aikataulumuutoksia lukuun ottamatta. Perheen III äiti pystyi heti sanomaan, että heidän nauhoistaan jäi pois se, kun äiti palaa kotoa lähdön jälkeen hakemaan vielä jotakin. Koska kamerat sammutettiin ennen kotoa lähtemistä, näitä välittömiä kotiin palaamisia ei saatu taltioidua. Tämä olisi voitu välttää, jos kameroita ei olisi sammutettu kotoa lähtiessä. Sammuttaminen tehtiin kuitenkin siksi, että kuvaukses-

sa tarvittava runsas videonauhojen määrä saatiin siten vähennettyä minimiin. Perheessä I isä teki jälkimmäisen viikon aikana poikkeuksellisen paljon illalla töitä työpaikallaan, koska hänellä oli tavallista enemmän koulutusta, jota hänen piti valmistella. Tämän vuoksi isän osallistumista perheen arki-iltoihin esiintyy kuvanauhoilla tavallista vähemmän.

Miten muuttaisin aineiston keruuta? Keräisin enemmän aineistoa arkipäiviltä ja jättäisin vastaavasti viikonloppuja pois. Tässä tutkimuksessa päädyttiin keräämään aineistoa sekä arkipäiviltä että viikonloppujen vapaapäiviltä, jotta aineiston ulkopuolelle ei olisi jo aineiston keruuvaiheessa rajautunut viikkorytmin kannalta oleellisia tekijöitä. Nyt osaisin tehdä eron sen välillä, keskitynkö tutkimuksessani arkipäivien vai viikonloppuja tarkastelemaan. Jos toistaisin tutkimukseni, keräisin enemmän stimulated recall -haastatteluaineistoa, jossa perheenjäsenet itse refleктоivat omaa toimintaansa katsoessaan sitä nauhalta. Tällainen aineisto toimisi tutkijan tekemien tulkintojen tukena, jolloin virheellisten tulkintojen mahdollisuus vähenisi. Tutkijan ja tutkittavien yhtenevät tulkinnat lisäävät analyysin luotettavuutta. Yrittäisin järjestää tällaisen haastattelun mahdollisimman pian aineiston keruun jälkeen. Toisin kuin niissä kehittävän työntutkimuksen tutkimushankkeissa, joissa tutkija on kerännyt stimulated recall -aineistoa kuvanauhoitettujen tilanteiden jälkeen, tässä tutkimuksessa tutkija ei ollut paikalla aineistoa kerättäessä. Haastattelu ei voinut ajoittua välittömästi aineistonkeruun jälkeen, koska tutkijan oli ensin katsottava nauhat ja poimittava ne otteet, joita tutkittavien kanssa käytiin haastattelussa läpi.

Olisiko kuvanauhoitetun aineiston purkamisessa voinut toimia toisin? Kuvanauhoitetun aineiston tarkassa purkamisessa on edetty kahdessa vaiheessa. Ensin nauhoilta purettiin ääni, jonka vaiheen toteutti puheen litterointiin koulutettu tutkimusavustaja. Peräkylä (1997, 206) korostaa nauhojen teknisen laadun merkitystä puheen purkamisessa²⁶. Perheen III nauhoitusten yhteydessä viikon puolivälissä toisen kameran äänen taso heikkeni äänipään likaantumisen vuoksi pitkäkestoisen kuvausjakson seurauksena. Puhe voitiin kuitenkin purkaa samassa tilassa olevan toisen kameran tallentaman äänen perusteella. Puheen purkamisen jälkeen tutkija itse alkoi purkaa perheenjäsenten tekemiseen liittyviä havaintoja. Havainnot kirjattiin taulukon muotoon (ks. esim. TAULUKKO 2.7 s. 39). Tätä vaihetta toistettiin useampia kertoja, niin kauan, että saatiin perheenjäsenten keskustelut ja tekemiset liitettyä ajallisesti oikeaan suhteeseen. Samalla tarkistettiin puheen litterointi. Nauhoilla havaittavissa oleva tekeminen purettiin tekstiksi. Tämän lisäksi joitakin tapahtumia, joita ei voitu nauhalla havaita, pystyttiin purkamaan langattoman mikrofonin kautta välittyvän äänen perusteella. Kaikkia ääniä ei kuitenkaan voitu tunnistaa. Tältä osin aineiston purkaminen jäi puutteelliseksi. Tällaisista tilanteista, kun henkilö siirtyi sellaiseen tilaan, jossa tapahtuvaa tekemistä ei voinut havaita, kirjattiin ylös henkilön siirtyminen kyseessä olevaan tilaan. Purkamisen tarkkuus tekemisen ja puhumisen osalta oli riittävä aineiston analysoimiseksi episodeiksi. Aineiston purkamista tarkistettiin vielä tulosten raportointiin valittujen otteiden osalta.

Kun on kyse laadullisten aineistojen analysoimisesta, suositellaan usein aineiston luokittelun luotettavuuden parantamiseksi toisen luokittelijan käyttämistä (mm. Hirsjärvi &

²⁶ Riittävän hyvän äänen laadun ja riittävän laajan kuvakulman varmistamiseksi katso yksityiskohtaisia ohjeita Goodwinin (1992) artikkelista.

Hurme 2000, 186). Miksi tässä tutkimuksessa aineiston luokittelun luotettavuutta toimintaepisodeihin ei ole parannettu käyttämällä toista luokittelijaa? Sekvenssien jakaminen toimintaepisodeihin ei ole mekaaninen aineiston koodaus- ja luokitteluprosessi, vaan vaativa, fokuusoitumisen kohteen tunnistamiseen ja tekojen analysoimiseen keskittyvä analysointiprosessi. Koska tässä tutkimuksessa aineiston analysointimenetelmää vasta kehitettiin, ei toisen analysoijan käyttäminen ollut tarkoituksenmukaista. Kun kriteerit aineiston luokittelemiseksi ovat nyt olemassa, voisi jatkossa käyttää toista luokittelijaa luotettavuuden parantamiseksi.

Aineistosta on valittu otteita, joiden avulla on analysoitu yhteenkokoontumisen dynamiikassa esiintyviä jännitteitä. Näiden otteiden valinnassa on painotettu sitä, että ne ovat tasapainossa laajemman aineiston kanssa. Otteita on valittu sekä aamuja että iltoja koskevasta aineistosta. Valinnassa on huomioitu myös, että otteissa esiintyvät tilanteet edustavat sitä laajaa kirjoa kodintuottamistoiminnan sisällöistä: lasten kasvatustilanteita, ruoan valmistus- ja syömistilanteita, kodin puhtaanapitoon liittyviä tilanteita, perheenjäsenen keskinäisiä seurustelutilanteita, nukkumaan laittamiseen liittyviä tilanteita jne. Perheen III tarkemman analyysin kohteena oleva aamu edusti poikkeusta tämän perheen tyyppillisistä aamuista. Tämän vuoksi otteita kyseisestä aamusta ei tässä raportissa esiinny. Tästä huolimatta poikkeuksia on kuitenkin pidettävä arkeen luonnollisesti kuuluvana osana, mutta tällaisen poikkeusaamun ottaminen mukaan analyysiin olisi vinouttanut kokonaisuudessaan kuvaa perheen toiminnan luonteesta.

Tässä tutkimuksessa analysoidut perheenjäsenten yhteenkokoontumisen dynamiikassa esiintyvät jännitteet, kuten perheenjäsenten yksilöllisten tekojen yhteensovittamisessa esiintyvät jännitteet, sekvenssien siirtymävaiheissa esiintyvät, tekojen eriaikaisuuteen liittyvät jännitteet sekä työn ja kodin yhteensovittamisen jännite, ovat yhteisiä kaikille kolmelle perheelle. Tämän lisäksi aineistosta oli löydettävissä perheiden erityisyyteen liittyviä jännitteitä. Perheessä II tällainen jännite liittyy kodin ja kehitysvammaisen pojan tukemiseen ja kuntoutukseen liittyvien toimintajärjestelmien välillä. Perheessä III tällaisia jännitteitä ovat esimerkiksi jännite, joka liittyy siihen tosiasiaan, että perhe on jaettu kahteen kotiin. Lisäksi Perheessä III esiintyy jännite, joka syntyy suvun muiden jäsenten osallistuessa tai puuttuessa kodin toimintaan, ja jännite, joka liittyy kodin ja sen perustoimeentulon tukemiseen liittyvien toimintajärjestelmien välillä. Koska jännitteiden raportointiin on haluttu liittää aineisto-otteita, jotka havainnollistavat jännitteitä, voidaan tässä tutkimuksessa esittää vain rajattu määrä jännitteitä.

Jännitteiden analyysiä seuraava vaihe olisi arvioida ja rikastuttaa niitä aikaisemmalla tutkimuskirjallisuudella. Työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmaa käsittelevää kirjallisuutta on jo saatavilla runsaasti, mutta sekvensseihin ja episodeihin perustuvien jännitteiden osalta kirjallisuus on vähäisempää tai puuttuu kotitalous- ja perhetutkimuksen alueilta. Tämän vuoksi lukujen 5 ja 6 yhteydessä ei myöskään juuri viitata aikaisempaan kirjallisuuteen.

Tässä tutkimuksessa on sovellettu kotitaloustieteen keskiössä olevan teeman, inhimillisen toiminnan, tutkimiseen eri tieteenaloilta tulevia lähestymistapoja: kulttuurihistoriallista toiminnan teoriaa toiminnan käsitteen avaamiseksi ja ymmärtämiseksi, kehittä-

vän työntutkimuksen kenttätöyömenetelmiä aineiston keräämiseksi, etnometodologiaa arjen tutkimuksen metodologiana ja antropologiaa kodin käsitteen avaamiseksi. Nämä lähestymistavat yhdessä ovat mahdollistaneet sen, että on päästy kotitaloustieteen kannalta oleellisten kysymysten äärelle, tarkastelemaan perheenjäsenten yhdessä olemisen ja tekemisen dynamiikkaa. Kotitalouden toimintaa on siten voitu lähestyä uudella tavalla ja valottaa siitä arjen hallinnan kannalta keskeisiä tekijöitä.

Kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan perustuvan toiminnan käsitteen soveltaminen kodin arjen tarkastelemiseen johti tutkimaan kodintuottamistoimintaa, jonka kohteena ovat arjen moninaiset asiat ja olosuhteet. Tämä tarkemmin määrittelemätön kohde spesifioituu empiirisen aineiston avulla aina paikallisesti konkreettisten toimijoiden suuntautumisen mukaan. Kodintuottamistoiminnan nimeämiseen liittyviä ongelmia olen jo pohtinut luvussa 1. Toimintaepisodit määrittyvät tutkimuksessani tekijän kokoonpanon ja tekojen kohteellisen suuntautumisen mukaan. Toimintaepisoodi tuo tarkastelun kohteeksi perheenjäsenten yksilöllisiä tekoja, kunkin teon suhteen toisten tekoihin sekä näiden kokonaisuuden.

Käsillä olevasta tutkimuksesta saattaa syntyä vaikutelma, että transkriptin rakentaminen on tehty suoritetuista analyyseistä ajatellen liian yksityiskohtaisesti siten, että transkriptin kaikkia yksityiskohtia ei tämän tutkimuksen analyyseissä ole hyödynnetty. Katson, että tutkimuksen analyysiyksikön (toimintaepisodin) kehittäminen edellytti tällä tavalla rakennettua transkriptia. Ilman huolellisesti rakennettua transkriptia toimintaepisodin aineistolähtöinen rakentaminen ei olisi ollut mahdollista. Jännitteiden analyysi, johon tässä tutkimuksessa päädyttiin, ei toki ole ainoa analyysi, mitä transkriptista ja siihen pohjautuvista toimintaepisoodeista voi tehdä. Esimerkiksi toiminnan artefaktuaalisuuden tarkempi analysoiminen olisi mahdollista kehitetyn transkriptin avulla. Aineistosta tehty transkripti kaiken kaikkiaan lisää mahdollisuuksia tutkia kuvanauhoittamalla kerättyä aineistoa ja toivottavasti kannustaa erilaisiin analyyseihin arkielämästä.

Valitsin tutkimuksessani jännitteen dynaamisten prosessien empiiriseksi analyysin apuvälineeksi. Jännite osoittautui sopivan käsitteenä hyvin kodin arjen tutkimiseen toiminnan näkökulmasta, koska se ei edellytä toimijoiden itsensä tunnistamaa ja nimeämää tekojen konfliktia tms. Tässä mielessä se tuo vaihtoehdon perheen toimintaa ja perheenjäsenten vuorovaikutusta käsitteleviin ongelmalähtöisiin tarkasteluihin.

Tämän tutkimuksen toteuttaminen on herättänyt kiinnostusta tutkia tarkemmin monia lapsiperheiden arkielämää käsitteleviä teemoja. Aineiston valottamista voisi jatkaa tarkastelemalla erilaisia yksittäisiä toimintaepisoodeja, samoin kuin erilaisia jännitteitä. Esimerkiksi mitä toimintaa seuraa siitä, että Perhe III on jaettu kahteen kotiin. Kodintuottamistoiminnan historiallisia vaiheita tulisi selvittää tarkemmin sekä kirjallisuuden että haastatteluaineiston avulla. Tämän kaltaisen analyysin perusteella olisi mahdollista hahmottaa kehityshypoteeseja kodintuottamistoiminnan potentiaalisista lähikehityksen suunnista.

Aineistonkeruuta voisi laajentaa kodin sisäpuolisten tapahtumien lisäksi myös perheenjäsenten yhteiseen toimintaan kodin ulkopuolella. Tähän soveltuisi niin sanottu varjostus- eli shadowing-menetelmä, jossa tutkija seuraa tutkittavia henkilöitä videokameran kanssa (ks. esim. Reder 1993).

Uutta aineistoa voisi kerätä kouluikäisten lasten ja nuorten perheistä ja tutkia muissa kehitysvaiheissa olevien perheiden kodintuottamistoiminnan dynamiikkaa ja päivän sekvenssirakennetta. Uusperheiden yhteenkootumisen dynamiikassa esiintyvien jännitteiden tarkasteleminen voisi avata uusperheiden problematiikkaa uudella tavalla. Yksinasuvien henkilöiden kodintuottamistoiminta ja sen dynamiikka tulee alati kiinnostavammaksi kysymykseksi yksinasuvien kotitalouksien määrän lisääntyessä. Kiinnostavaa olisi myös tehdä pitkittäistutkimusta ja katsoa, miten toiminnan dynamiikka muuttuu perheen eri kehitysvaiheissa.

Oma tärkeä jatkotutkimuksen aihe olisi pohtia sitä, miten tämän tutkimuksen tuloksia voisi soveltaa kotitaloustieteen opettamisen, kuten myös peruskoulun kotitalousopetuksen kehittämiseen.

Uusi lapsuustutkimus on mielenkiintoisella tavalla korostanut lapsen subjektiivutta ja lapsen oman tulkinnan korostamista häntä koskevissa asioissa (Strandell 1995; Kalliala 1999; Törrönen 1999; Karlsson 2000; Ritala-Koskinen 2001; Kuivakangas 2002). Tämän tutkimuksen yhteydessä tarkasteleminen lasten näkökulmasta ei ollut mahdollista, koska analysoiminen olisi tällöin edellyttänyt perehtymistä alueesta tehtyyn omaan tieteenalaani aika laajasti ylittävään kirjallisuuteen. Jatkotutkimukselle nousee siis haasteeksi lähteä katsomaan kodintuottamistoimintaa tarkemmin lasten maailman näkökulmasta käsin.

10 Päätelmiä

Tämän tutkimuksen kantavana ajatuksena on ollut holistisen tarkastelutavan toteuttaminen empiirisen analyysin yhteydessä. Lähtökohtanani oli ylittää perinteisempi tapa tutkia kotia sitä luonnehtivien erilaisten tehtävien kautta. Tutkimuksessani holistinen tarkastelu rajautui toiminnan tutkimiseen. Tämä nimenomaan teki kuitenkin mahdolliseksi etsiä ja tarkentaa menetelmällistä haastetta siten, että se kohdistui prosesseihin ja niiden tutkimiseen meneillään olevana toimintana kodin mitä moninaisimpien tehtävien yhteydessä.

Toinen keskeinen ja edelliseen liittyvä lähtökohta on ollut analysoida kodin arkea kodintuottamistoimintana. Analyysin fokus suunnattiin tällöin kodintuottamistekoihin, joiden käytännöllistä, kognitiivista ja refleksiivistä sisältöä tarkasteltiin perheenjäsenten vuorovaikutteisessa kontekstissa, so. perheenjäsenten tekojen keskinäissuhteiden näkökulmasta. Yksittäisen perheenjäsenen tehtävien sijasta kodintuottamistoiminnan kohde ja sen tuote ”koti” asetui siten perheen enemmän tai vähemmän tietoisessa yhdessä tekemisen kohteeksi. Tutkimukseni läpi on kulkenut punaisena lankana kodin näkeminen perheenjäsenten yhteisenä tilana, jonka yhteisyys täytyy tuottaa ja jota joudutaan väistämättä sosiaalisesti rakentamaan lähes kaikissa perheen arjen tilanteissa. Goffmanin ”yhteenkokoontumisen” ajatus ihmisten arkisessa vuorovaikutuksessa sopi siten hyvin yhteen arjen tilanteista toimintaa analysoivan tutkimukseni lähtökohtien kanssa.

Kolmas ratkaisuni tutkimukseni etenemiselle on ollut käyttää jännitteitä dynaamisten prosessien analyysissä. Jännitteet eivät olleet kehittävän työntutkimuksen viitekehyydessä tehtyjen useiden tutkimusesimerkkien tapaan häiriöanalyysin käytössä, vaan ne liitettiin tekojen keskinäisten suhteiden dynamiikan keskeiseksi ominaisuudeksi. Jännitteitä analysoimalla pyrittiin paljastamaan tätä kodissa tapahtuvan yhdessä olemisen ja tekemisen arkista dynamiikkaa.

Edellytyksenä tutkimukseni lähtökohtien kehittelyssä on ollut kuvanauhoitus aineistonkeruumenetelmänä. Kuvanauhoituksella tallennettiin ihmisten toiminnan erilaisia elementtejä aineistoksi niiden luonnollisissa arkielämän tilanteissa. Kuvanauhoituksen etuna oli myös se, että se teki näkyväksi asioita, joita toimijoilta itseltään jää usein huomaamatta. Tässä mielessä se eroaa viime aikoina esimerkiksi perhetutkimuksen käytössä olleista uusista menetelmistä, jollaisiksi Larson ja Alameida (1999) mainitsevat päiväkirjamenetelmän ja niin sanotut *experience sampling* –menetelmät. Jälkimmäisellä tarkoitetaan aineistonkeruumenetelmää, jossa tutkittavat kirjaavat tunteiden kokemiseen ja siirtymiseen liittyviä havaintojaan satunnaisesti hälyttävän kellon ilmoittaessa tarkasteltavan hetken.

Miten tämä tutkimus täsmentää kotitaloustieteen tutkimuskohdetta? Kun tämän tutkimuksen keskeisenä tehtävänä on ollut kodin vyyhtimäisen rakenteen ja prosessin säilyttäminen tutkimuskohteessa, on tutkimukseni ollut tukemassa suuntausta, jota on tavoiteltu ja korostettu jo aikaisemmin kotitaloustieteessä. Tämän tutkimuksen myötä vahvis-

tuu käsitys siitä, että kotitaloustiede saa monitieteisenä tieteenalana erityispiirteensä ja identiteettinsä juuri siitä, että se kokoaa yhteen ja tarkastelee sitä palvelevien monien erityistieteiden alaan liittyviä piirteitä yhteenkietoutuvana dynaamisena prosessina (vrt. Turkki 2001b). Tämän prosessin ja sen jännitteisyyden avaaminen ja näkyväksi tekeminen on olennaista ihmisten arkielämän ja sen monimuotoisuuden ymmärtämisen kannalta.

Mitä uutta tässä työssä käytetty käsitteistö ja teoria toivat kotitaloustieteelle ja sen metodologialle? Kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian käsitteet auttoivat hahmottamaan uudella tavalla yleisesti ja väljästi määriteltyä kotitalouden toiminta -käsitettä. Tässä tutkimuksessa kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian avulla tulkittu toiminta nimettiin kodintuottamistoiminnaksi. Luvussa 1 toin esille kodintuottamistoiminnan nimeämiseen liittyviä ongelmia. Nimeäminen ei kuitenkaan vaikuta itse käsitteellistämiseen ja uusiin mahdollisuuksiin jäsentää kotitalouden toimintaa teoreettisena ja empiirisenä kohteena. Toiminnan analyysi tekee myös mahdolliseksi suunnata tutkimus empiirisesti kodintuottamistekoihin. Kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian tarjoamassa näkemyksessä teko on ymmärrettävissä holistisesti: sen praktisen, mentaalisen ja emotionaalisen ulottuvuuden kautta. Kun kodin tutkimisessa on ollut riskinä kodin erillisiin tehtäviin suuntautumalla yksinkertaistaa kodissa toimimisen luonnetta, suuntautuu tässä tutkimuksessa tekojen analyysi kompleksisten tilanteiden kohtaamiseen ja ratkaisemiseen ja ylläpitää kodin moninaisia tehtäviä toisiinsa kietoutuneina.

Tämä tutkimus on tuottanut kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulmasta mielenkiintoisen esimerkin siitä, miten tekoja voidaan analysoida samanaikaisesti yksilöllisinä mutta merkityksiltään yhteisöllisinä. Davidov (1991, 32) pohtii kysymystä kollektiivisen ja yksilöllisen subjektin suhteesta. Tässä tutkimuksessa kollektiivisen ja yksilöllisen subjektin suhde asettuu hyvin empiirisenä kysymyksenä. Sitä on jouduttu ratkaisemaan empiirisen aineiston, muun muassa kohteen ja välineiden, käsittelyn yhteydessä. Miten välineiden asema muuttuu, kun toimintajärjestelmää tarkastellaan kollektiivisen tekijän näkökulmasta? Tässä tutkimuksessa subjektin (perheen) välineinä nähdään kunkin perheenjäsenen yksilölliset teot. Kodintuottamistoiminnalle näyttäisi olevan keskeistä näiden yksilöllisten tekojen yhteensovittaminen.

Aineistossani on toki paljon tilanteita, joissa teot eivät vaadi erityistä keskinäistä yhteensovittamista. Kaikki kodintuottamisteot saavat kuitenkin merkityksensä perheenjäsenen yhteenkokoontumisen kontekstissa. Kodin arjen yhteistoiminnallisuuden voidaan katsoa muodostuvan 1) niistä teoista, joilla perheenjäsenet tuottavat yhteistä toimintaa tai keskustelua, 2) teoista, joissa yksilöllisiä tekoja täytyy erityisesti sovittaa yhteen ja 3) tietynä aikana omaan tekemiseen suuntautuneista teoista, jotka ovat muodostamassa kodin kokonaisuutta tässä yhteenkokoontumisen kontekstissa.

Mitä antia tällä tutkimuksella on laadulliselle tutkimukselle? Denzin ja Lincoln (1998, 5) luonnehtivat laadullista tutkimusta monien metodologioiden ja tutkimuskäytäntöjen keskustelu-ympäristöksi. Tästä moninaisuudestaan johtuen he pitävät laadullista tutkimusta vaikeasti määriteltävänä. Mikään yksittäinen teoria tai paradigma ei ole puhtaasti laadullisen tutkimuksen oma, kuten ei myöskään mikään tietty metodi. Laadullisen tutkimuksen

laajasta kirjosta tätä tutkimusta voisi kuvailla arkielämän etnografiaksi. Keskeisenä menetelmänä tässä arkisen perhe-elämän etnografiassa on arkisten tilanteiden kuvanauhatalenteiden analysoiminen. Kuvanauhatalenteet ovat mahdollistaneet tilanteiden rikkauksen ja niiden monien vivahteiden analysoimisen. Aineisto on samalla mahdollistanut näiden tilanteiden äärelle pysähtymisen. Haastatteluaineiston tuominen kuvanauhoitetun aineiston analysoimisen yhteyteen lisää analyysin moniäänisyyttä.

Mitä annettavaa tämän tutkimuksen tarkastelutavalla on perhe- ja lapsityön ammattilaisille? Perheiden ja lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten ammattitaitoa on kyky havaita asioita, esimerkiksi aikuisten ja lasten välisissä vuorovaikutustilanteissa. Aineiston hienosyinen tarkastelu kohdentaa huomion arjen rutiinien monimerkityksellisyyteen. Se paljastaa vuorovaikutustilanteissa eri henkilöiden yksilöllisten tekojen välisiä jännitteitä, tekojen kriittisiä siirtymävaiheita, tekojen yhteensovittamisen merkitystä sekä niin aikuisten kuin lastenkin käytössä olevia yhteensovittamisen keinoja. Myös tilanteiden tarkasteleminen hetki hetkeltä kehkeytyvänä prosessina tuo esille tapahtumien ristiriitaisuuksia. Dilemmaattisten tilanteiden näkyväksi tekeminen on tärkeää, koska se tekee ymmärrettäväksi asianosaisille ja muille, miksi kodissa tehdään ajoittain ratkaisuja, joita joudutaan arvioimaan uudelleen jälkikäteen. Tulkitsemalla tutkimukseni tuloksia tästä näkökulmasta niitä voidaan toivottavasti käyttää, kun tehdään työtä perheiden arjen hallinnan hyväksi.

LÄHTEET

- Aalto, K. 1991. Kotisiivoustavoitteet ja tottumukset. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 3.
- Aalto, K. 1996. Kotisiivous – osa arjen hallintaa. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja 4.
- Abrahams, R. 1991. *A Place of Their Own: Family Farming in Eastern Finland*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alanen, L. 1980. Aikuisten toiminta ja toimintojen yhteydet lapsiperheissä. Yksilön toimintarakennetta koskeva teoreettismetodologinen ja empiirinen tutkimus. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. A 52.
- Alanen, L. 1994. Perhelapsuus ja lasten perheys – 'perhe' lasten näkökulmasta. Teoksessa J. Antikainen, M-L. Haataja & M. Korhonen (toim.) *Näkökulmia perheeseen*. Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 136. Helsinki: Painatuskeskus, 15–37.
- Altman, I. & Werner, C. M. (toim.) 1985. *Home Environments*. Human Behavior and Environment Advances in Theory and Research. Volume 8. New York: Plenum Press.
- Aukrust, V. G. 1996. Learning to Talk and Keep Silent about Everyday Routines: a study of verbal interaction between young children and their caregivers. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 40, 4, 311–324.
- Avery, R. & Stafford, K. 1991. Toward a scheduling theory of family resource management. *Lifestyles: Family and Economic Issues*, 12, 4, 325–344.
- Badir, D. R. 1991. Research: Exploring the Parameters of Home Economics. *Canadian Home Economics Journal*, 41, 2, 65–70.
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Raportteja 263. Helsinki.
- Barker R. G. & Wright H. F. 1951. *One Boy's day*. A Specimen Record of Behavior. New York: Harper & Brothers Publishers.
- Bech-Jørgensen, B. 1991. What are They Doing When They Seem to Do Nothing? Teoksessa J. Ehrnrooth & L. Siurala (toim.) *Construction of Youth*. Helsinki: VAPK-Publishing and Finnish Youth Research Society, 148–158.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 1995. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Berger, J. 1984. *And Our Faces, My Heart, Brief as Photos*. London: Writers & Readers.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1966. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, D. & Radley, A. 1988. *Ideological Dilemmas. A Social Psychology of Everyday Thinking*. London: Sage Publications.
- Birdwell-Pheasant, D. & Lawrence-Zúñiga, D. (toim.) 1999. *House Life. Space, Place and Family in Europe*. Oxford: Berg.
- Björnberg, U. 1992. Parents' Ideals and Their Strategies in Daily Swedish Life. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European Parents in the 1990s. Contradictions and Comparisons*. New Brunswick: Transaction Publishers, 83–101.
- Blom, R. (toim.) 1999. Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Hanki ja jää. Helsinki: Gummerus.
- Blosser-Reisen, L. 1975. *Grundlagen der Haushaltsführung. Eine Einführung in die Wirtschaftslehre des Haushalts*. Weinsberg: Baltmannsweiler.
- Blum-Kulka, S. 1997. Dinner talk. Cultural Patterns of Sociability and Socialization in Family Discourse. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Brown, M. & Paolucci, B. 1979. *Home Economics: A Definition*. Washington DC: American Home Economics Association.
- Bubolz, M. M. & Sontag, M. S. 1993. *Human Ecology Theory*. Teoksessa P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm & S. K. Steinmetz (toim.) *Sourcebook of Family Theories and Methods. A Contextual Approach*. New York: Plenum Press, 419–448.
- Chapman, T. & Hockey, J. (toim.) 1999. *Ideal Homes? Social change and domestic life*. London: Routledge.
- Chesley, N. & Firebaugh F. M. 2002a. Workplace Policies, Technology, and Household Services and Their Use for Management of the Work/Family Interface. Bronfenbrenner Life Course Center Working Papers Series 02–17. Cornell Employment and Family Careers Institute. University of Cornell, Ithaca, NY.
- Chesley, N. & Firebaugh F. M. 2002b. From "Household Management" to "Work/Family Management": "The Role of Information Technology (IT), and Household Services in Management of the Work/Family Interface. Teoksessa E. Pylvänäinen (toim.) *Abstracts. International Household & Family Research Conference 2002 "Consumers and Families as Market Actors" in Helsinki, Finland 17.–20.7.2002*. Helsinki: National Consumer Research Center, 55.
- Cieraad, I. (toim.) 1999. *At Home. An Anthropology of Domestic Space*. Syracuse NY: Syracuse University Press.

- Cockburn, C. & Fürst-Dilic, R. (toim.) 1994. *Bringing Technology Home. Gender and Technology in a Changing Europe*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Copeland, A. P. & White, K. M. 1991. *Studying Families. Applied Social Research Methods Series. Volume 27*. Newbury Park: Sage Publications.
- Cowan, R. S. 1985a. *The Industrial Revolution in the Home*. Teoksessa D. MacKenzie & J. Wajcman (toim.) *The Social Shaping of Technology. How the Refrigerator Got Its Hum*. Milton Keynes, Philadelphia: Open University Press, 181–201.
- Cowan, R. S. 1985b. *How the Refrigerator Got Its Hum*. Teoksessa D. MacKenzie & J. Wajcman (toim.) *The Social Shaping of Technology. How the Refrigerator Got Its Hum*. Milton Keynes, Philadelphia: Open University Press, 202–218.
- Davidov V. V. 1991. *The Content and Unsolved Problems of Activity Theory*. *Activity Theory* 7/8 1991, 30–35.
- Davies, K. 1990. *Women, Time and the Weaving of the Strands of Everyday Life*. Aldershot: Avebury.
- Deacon, R. E. & Firebaugh, F. M. 1975. *Home Management. Context and Concepts*. Boston: Houghton-Mifflin.
- Deacon, R. E. & Firebaugh, F. M. 1988. *Family Resource Management. Principles and Applications*. Boston: Alley and Bacon.
- Denzin N. K. & Lincoln Y. S. 1998. *Introduction: Entering the Field of Qualitative Research*. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) *The Landscape of Qualitative Research. Theories and Issues*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1–34.
- Douglas, M. 1991. *The Idea of a Home: A Kind of Space*. *Social Research*, 58, 1, 287–307.
- Dovey, K. 1985. *Home and Homelessness*. Teoksessa I. Altman & C. M. Werner (toim.) *Home Environments. Human Behavior and Environment Advances in Theory and Research Volume 8*. New York: Plenum Press, 33–64.
- Dray, S. M. & Mrazek, D. 1996. *A Day in the Life of a Family: An International Ethnographic Study*. Teoksessa D. Wixon & J. Ramey (toim.) *Field Methods for Software Design*. New York: Wiley Computer Publishing, 145–156.
- Duxbury L., Higgins C. & Lee C. 1994. *Work-Family Conflict. A Comparison by Gender, Family Type, and Perceived Control*. *Journal of Family Issues*, 15, 3, 449–466.
- Elias, N. 1978. *Zum Beriff des Allstages*. *Kölner Zeitschrift für Soziologi und Sozialpsychologie. Sonderheft* 20, 22–29.
- Ellegård, K. 1999. *Contexts of Everyday Life. A New Time-Geographic Approach to the Study of Everyday Life*. Teoksessa K. Turkki (toim.) *“New Approaches to the Study of Everyday Life” – Part II. Proceedings of the International Household & Family Research Conference, May 31 – June 3, 1998, Helsinki, Finland*. University of Helsinki, Department of Home Economics and Craft Science Research Reports 4, 1–10.
- Ellegård, K. 2001. *Att hitta system I den välkända vardagen*. Teoksessa K. Ellegård & E. Wihlborg (toim.) 2001. *Fånga vardagen. Ett tvärvetenskapligt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 41–66.
- Emerson, R. M. 2001. *Contemporary Field Research. Perspectives and Formulations*. 2nd edition. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press.
- Engberg, L. E. 1996. *Critical Thinking about Family Resource Management*. Teoksessa L. E. Engberg, J. Varjonen & H. Steinmüller (toim.) *Family Resource Management Issues*. Paris: International Federation for Home Economics, 3–11.
- Engberg, L. E., Varjonen, J. & Steinmüller, H. (toim.) 1996. *Family Resource Management Issues*. International Federation for Home Economics.
- Engeström, R. 1998. *Activity as Sense Making*. Paper presented in the Fourth Congress of the International Society for Cultural Research and Activity Theory “Activity Theory and Cultural Historical Approaches to Social Practice” in Aarhus, Denmark, June 7–11, 1998.
- Engeström, R. 1999. *Toiminnan moniäänisyys. Tutkimus lääkärinvastaanottojen keskusteluista*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Engeström, R. 2002. *Toiminta merkityksen tutkimuksessa: Laadullisen analyysin metodologista tarkastelua*. *Sociologia*, 39, 1, 33–45.
- Engeström, R. 2003. *Sairauden kokemisen moniäänisyys terveydenhuollossa*. Teoksessa M-L. Honkasalo, I. Kangas & U-M. Seppälä (toim.) *Sairas, potilas, omainen – näkökulmia sairauden kokemiseen*. Helsinki: SKS.
- Engeström, Y. 1987. *Learning by Expanding: An Activity-Theoretical Approach to Developmental Research*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Engeström, Y. 1990. *Learning, Working and Imagining. Twelve Studies in Activity-Theory*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Engeström, Y. 1995. *Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita*. Hallinnon kehittämiskeskus. Helsinki: Painatuskeskus.
- Engeström, Y. & Engeström, R. 1984. *Siivoustyön hallinta ja siivoojien laadullinen koulutustarve*. Helsinki: ServiSystems Oy.
- Engeström, Y. & Middleton, D. (toim.) 1996. *Cognition and Communication at Work*. New York: Cambridge University Press.
- Ericsson, K. A. & Simon, H. A. 1998. *How to Study Thinking in Everyday Life: Contrasting Think-Aloud*

- Protocols with Descriptions and Explanations of Thinking. *Mind, Culture and Activity*, 5, 3, 178–186.
- Ertel, I. 2000. Qualitative Research on Families and Communication. *Forum Qualitative Social Research (On-line Journal)* 1, 2. Saatavilla osoitteessa: <http://qualitative-research.net/fqs/fqs-e/2-00inhalt-e.htm> (22.4.2002).
- Eskola, A. 1988. Non Active Role-Playing: Some Experiences. Teoksessa A. Eskola, A. Kihlström, D. Kivinen, K. Weckroth & O-H. Ylijoki. *Blind Alleys in Social Psychology*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V., 239–308.
- Eskola, J. 1991. Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa – tekninen opas aloittelijoille. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen työraportteja B 33.
- Eskola, J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampereen yliopiston julkaisujen myynti. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Forsberg, H. 1994. Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Tutkimuksia 42. Helsinki.
- Forsberg, H. 1995. Perhe ja elämän eväät. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & T. Pösö (toim.) *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktiivinen näkökulma*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 54–77.
- Friberg, T. 1993. *Everyday Life. Women's Adaptive Strategies in Time and Space*. Lund Studies in Geography. Ser. B. Human Geography No. 55. Lund: Lund University Press.
- Gergen, K. J. 1994. *Realities and Relationships – Soundings in Social Construction*. Cambridge: Harvard University Press.
- Goffman, E. 1963. *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. New York: Free Press.
- Goffman, E. 1974. *Frame Analysis*. New York: Harper & Row.
- Goldsmith, E. B. 1996. *Resource Management for Individuals and Families*. St. Paul, MN: West Publishing Company.
- Goodwin, C. 1992. Recording human interaction in natural settings. *Pragmatics*, 2, 181–209.
- Goodwin, C. 1995. Seeing in depth. *Social Studies of Science* 25, 237–274.
- Goodwin, C. & Goodwin, M. 1996. *Seeing as Situated Activity: Formulating Planes*. Teoksessa Y. Engeström & D. Middleton (toim.) *Cognition and Communication at Work*. New York: Cambridge University Press, 61–95.
- Granfelt, R. 1998. *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Greenhaus J. & Beutell N. 1985. Source of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review*, 10, 76–88.
- Gross, I. H., Grandall, E. W. & Knoll, M. M. 1980. *Management for modern families (4th ed.)*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Gröhn, T. 1992. Kotitalouden toiminnan tutkimuksen menetelmälliset haasteet ja mahdollisuudet. Teoksessa T. Gröhn & P. Palojoki (toim.) *Kotitalouden toiminta tutkimuskohteena. Kotitalousopetusta palvelevan tutkimuksen tarkastelutapoja*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 113, 74–112.
- Gröhn, T. & Palojoki, P. (toim.) 1992. *Kotitalouden toiminta tutkimuskohteena. Kotitalousopetusta palvelevan tutkimuksen tarkastelutapoja*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 113.
- Gubrium J. F. & Holstein J. A. 1990. *What is Family?* Mountain View, CA: Mayfield Publishing Company.
- Haavisto, V. 2002. *Court Work in Transition. An Activity-Theoretical Study of Changing Work Practices in a Finnish District Court*. University of Helsinki. Department of Education. Helsinki: Helsinki University Press.
- Habermas, J. 1974. *Theory and Practice*. London: Heinemann.
- Habermas, J. 1981. *Theorie des kommunikativen Handelns. Band I*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Hallman, H. 1988. Kotitaloustyö ja sen yksilöllinen merkitys. “Marttyyrit”, “sylliset” ja “ne, jotka tietävät mitä tahtovat”. Helsingin yliopiston Kodin taloustieteen laitoksen julkaisuja 1/1988.
- Hallman, H. 1991. *Kodin talouden avaintieto*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hasu, M. 2001. *Critical Transition from Developers to Users. Activity-Theoretical Studies of Interaction and Learning in the Innovation Process*. University of Helsinki, Department of Education, Center for Activity Theory and Developmental Work Research. Saatavilla osoitteessa: <http://ethesis.helsinki.fi> (9.11.2002)
- Haverinen, L. 1992. Tieto ja toiminta kotitaloustutkimuksen tieteenfilosofisina lähtökohtina. Teoksessa T. Gröhn & P. Palojoki (toim.) *Kotitalouden toiminta tutkimuskohteena. Kotitalousopetusta palvelevan tutkimuksen tarkastelutapoja*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 113, 36–73.
- Haverinen, L. 1996. Arjen hallinta kotitalouden toiminnan tavoitteena. *Kotitalouden toiminnan filosofis-*

- ta ja teoreettista tarkastelua. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 164.
- Haverinen, L. 2001. Koti vuorovaikutuksessa – koti välittämisen ilmapiirissä. Teoksessa V. Jarva & P. Korvela (toim.) *Koti tieteiden risteyksessä*. 110 vuotta kotitalousopettajan koulutusta. Juhlaseminaari 15.1.2001. Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 9, 87–98.
- Haverinen, L. & Martikainen, M. 1999. Kotitalouden toiminnan kasvattavan merkityksen tiedostaminen. Kolmen perheen vuorovaikutuksen analyysi. Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 5.
- Heath, C. & Luff, P. 1996 *Convergent Activities: Line Control and Passenger Information on the London Underground*. Teoksessa Y. Engeström & D. Middleton (toim.) *Cognition and Communication at Work*. New York: Cambridge University Press, 96–129.
- Heiskala R. 2000. Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Heritage, J. 1996. Harold Garfinkel ja etnometodologia. Helsinki: Gaudeamus.
- Hill, M. S. 1995. When Is a Family? Evidence from Survey Data and Implications for Family Policy. *Journal of Family and Economics Issues*, 16, 1, 35–64.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hochschild, A. R. 1989. *The Second Shift: Working Couples and the Revolution at Home*. New York: Viking.
- Hochschild Arlie 1997. *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: Metropolitan Books.
- Holstein J. A. & Gubrium J. F. 1994. *Constructing Family: Descriptive Practice and Domestic Order*. Teoksessa T. R. Sarbin & J. I. Kitsuse (toim.) *Constructing the Social*. London: Sage Publications, 232–250.
- Hurme, H. 1995. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhokangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. Helsinki: WSOY, 139–156.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoi-va-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huvila, R-L. 1993. Kotisiivoustyön hallinta. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos, kotitalousopettajan koulutuslinja. Syventävien opintojen tutkielma.
- Hyden, L-C. & Hyden, M. 1998. Parents and Social Workers Talking about New Family Forms and Parental Responsibilities. Paper presented in the Fourth Congress of the International Society for Cultural Research and Activity Theory “Activity Theory and Cultural Historical Approaches to Social Practice” in Aarhus, Denmark, June 7–11, 1998.
- Häggman, K. 1996. Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 11.
- Innanen, M. 2001. Isyys ja äitiys nuorten kertomana – lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. LIKES Research Reports on Sport and Health 130. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Jallinoja, R. 1979. Naisten palkkatyön yleistymisen. Teoksessa K. Eskola, E. Haavio-Mannila & R. Jallinoja (toim.) *Naisnäkökulmia*. Porvoo: WSOY, 17–41.
- Jallinoja, R. 1984. Perhekasityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa E. Haavio-Mannila, R. Jallinoja & H. Strandell. *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja*. Helsinki: WSOY, 37–110.
- Jallinoja, R. 1991. *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran tutkimuksia 550. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Jallinoja, R. 1994. *Muuttuva perhe: arvot ja käytäntö*. Teoksessa J. Antikainen, M-L. Haataja & M. Korhonen (toim.) *Näkökulmia perheeseen. Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 136*. Helsinki: Painatuskeskus, 5–13.
- Jallinoja, R. 1997. *Moderni säädylisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Tampere: Gaudeamus.
- Jallinoja, R. 2000. *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Janus, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 8(2000), 3, 209–317. “Koti”.
- Jarva, V. & Korvela, P. (toim.) 2001. *Koti tieteiden risteyksessä*. 110 vuotta kotitalousopettajan koulutusta. Juhlaseminaari 15.1.2001. Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 9.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, E. 1996. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jordan, B. & Henderson, A. 1995. *Interaction Analysis: Foundations and Practice*. The Journal of Learning Sciences, 4, 1, 39–103. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Ass.
- Kalliala, M. 1999. *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karlsson, L. 2000. *Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa*. Helsingin yliopiston Kasvatustieteiden tutkimusyksikkö Tutkimuksia 1/2000 ja Stakes. Helsinki: Edita.
- Katvala, S. 2001. *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 186.

- Kellerhals, J. & Montandon, C. 1992. Social Stratification and the Parent-Child Relationship. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European Parents in the 1990s. Contradictions and Comparisons*. New Brunswick: Transaction Publishers, 103–122.
- Kemenoff, S., Worchel, F., Prevatt, B. & Willson, V. 1995. The Effects of Video Feedback in the Context of Milan Systemic Therapy. *Journal of Family Psychology*, 9, 4, 446–450.
- Kemppainen, J. 2001. Kotikasvatus kolmessa sukupolvelsa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 190.
- Kendon, A. 1985. Behavioral foundations for the process of frame-attunement in face-to-face interaction. Teoksessa: G. P. Ginsbury, M. Brenner & M. von Cranach (toim.) *Discovery Strategies in the Psychology of Action*. London: Academic Press, 229–253.
- Kilpeläinen, A. 2000. Naiset paikkaansa etsimässä. Aikuiskoulutus naisen elämänkulun rakentajana. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 163.
- Kilpiö, E. 1980. Kotityötutkimus. Osa I: Palkattoman kotityön käsitteestä ja arvon määrittämisestä. Osa II: Tutkimuksen suoritus ja aineisto. Sosiaali- ja terveysministeriön Tutkimusosasto. SVT. Sosiaalisia erikoistutkimuksia XXXII:68. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kinnunen, U. 1996. Työn ja perheen vuorovaikutus. Teoksessa L. Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 46–58.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–118.
- Korhonen, Mirjami 1996. Opiskelun ja perhe-elämän yhteensovittamisen ongelmia ja ratkaisuja. *Kasvatus* 27, 3, 261–272.
- Korhonen, Merja 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 39.
- Korpi, K. 1961. Kotitalouden akateemiset opinnot Suomessa. *Kotitalous*, 25, 1, 63–66.
- Korvela, P. 1996. Lapsiperheiden arjen tutkiminen. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos, Kotitalousopettajan koulutuslinja. Kotitalouden sivulaudatur tutkielma.
- Korvela, P. 2001. Koti toimintana. Teoksessa V. Jarva & P. Korvela (toim.) *Koti tieteiden risteyksessä*. 110 vuotta kotitalousopettajan koulutusta. Juhlaseminaari 15.1.2001. Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 9, 65–85.
- Kosik, K. 1978. *Det konkretas dialektik*. Göteborg: Röda bokförlaget.
- Koskenniemi, M. 1943. Koululuokan pienoisyhdistykseen. Tutkimuksia kansakoululuokan sosiaalisesta elämästä. Helsinki: Otava.
- Koskenniemi, M. 1980. Koululaisen päivänkehä. Oppilaiden vapaa-ajan käyttö muuttuneissa olosuhteissa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen Tutkimuksia 84.
- Kouluhallitus 1987. Peruskoulun opetuksen opas: Kotitalous. Helsinki: Valtionpainatuskeskus.
- Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 30–50.
- Kvale, S. 1995. The Social Construction of Validity. *Qualitative Inquiry*, 1, 1, 19–40.
- Kyyrönen, K. 1983. Perhe kasvaa ja kehittyy kriisiensä kautta. Juva: WSOY.
- Kärkkäinen, M. 1999. Teams as Breakers of Traditional Work Practices. A Longitudinal Study of Planning and Implementing Curriculum Units in Elementary School Teacher Teams. University of Helsinki. Department of Education Research Bulletin 100. Helsinki: Hakapaino.
- Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A.-M. (toim.) 1998. *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Rauni Myllyniemen juhla- ja kirjasto. Helsinki: Otava.
- Lahti, M. 2001. Domesticated violence. The power of the ordinary in everyday Finland. University of Helsinki Research Series in Anthropology. Helsinki: Helsinki University Printing House.
- Lamb, M. 1986. *The father's role: Applied perspectives*. New York: Wiley.
- Larson, R. W. & Almeida, D. M. 1999. Emotional transmission in the Daily Lives of Families: A New Paradigm for Studying Family Process. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 5–20.
- Latvala, P. 2000. Mikä määrittää suvun muistitiedosta kertomista? *Elore*, 7, 2. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Saatavilla osoitteessa: http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_00/lat200.html (16.2.2003)
- Lave, J. 1988. *Cognition in Practice. Mind, mathematics and culture in everyday life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leont'ev, A. N. 1977. *Toiminta, tietoisuus, persoonallisuus*. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Lepistö, V. 1994. Joko Teillä on primuskeitin? Kotitalousteknologian saatavuus ja tarjonta Helsingissä 1800-luvun puolivälistä 1910-luvun lopulle. Suomen Historiallisen Seuran Historiallisia Tutkimuksia 181.
- Lüscher, K. 1998. Postmodern societies – Postmodern families? Teoksessa K. Matthijs (toim.) *The Family – Contemporary Perspectives and Challenges*.

- Festschrift in Honor of Wilfried Dumon. *Sociology Today* Volume 3. Leuven: Leuven University Press, 181–194.
- Mahn, H. & John-Steiner, V. 2002. *The Gift of Confidence: A Vygotskian View of Emotions*. Teoksessa G. Wells & G. Claxton (toim.) *Learning for Life in the 21st Century. Sociocultural Perspectives on the Future of Education*. Oxford: Blackwell Publishers, 46–58.
- Marcus, C. C. 1995. *House as a mirror of self. Exploring the deeper meaning of home*. Conari Press: Berkeley CA.
- Marin, M. 1975. *Perhe yhteiskunnan alayksikkönä*. *Kasvatus*, 6, 4, 231–237.
- Marin, M. 1994. *Perhe ja moraali: vuosisata perhekeskustelua*. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Porvoo: WSOY, 10–23.
- Markkola, P. 1994. *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Historiallisia tutkimuksia 187. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Marková, I. 1990. Introduction. Teoksessa I. Marková & K. Foppa (toim.) *Dynamics of Dialogue*. London: Harvester Wheatsheaf, 1–22.
- Marková, I. & Foppa, K. (toim.) 1990. *Dynamics of Dialogue*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Martikainen, M. 1992. *Ihmissuhteet - kotitalouden henkinen voimavara*. Teoksessa T. Gröhn & P. Palojoki (toim.) *Kotitalouden toiminta tutkimuskohteena. Kotitalousopetusta palvelevan tutkimuksen tarkastelutapoja*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 113, 137–168.
- McGregor, S. L. T. 1997. *The Impact of Different. Paradigms on Home Economics Practice*. *Journal of the Home Economics Institute of Australia*, 4, 3, 22–33.
- Modell, J. 1997. (Not) In My Back Yard. Housing the Homeless in Hawai'i. Teoksessa J. Rensel & M. Rodman (toim.) *Home in the Islands. Housing and Social Change in the Pacific*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 194–221.
- Moen, P. (toim.) 2003. *It's About Time: Couples and Careers*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Morgan D. H. J. 1996. *Family Connections. An Introduction to Family Studies*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Morgan D. H. J. 1999. *Risk and Family Practices: Accounting for change and fluidity in family life*. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The New Family?* London: Sage Publications, 13–30.
- Niemi, I. & Pääkkönen, H. 1992. *Vuotuinen ajankäyttö*. Tilastokeskus. Tutkimuksia 183.
- Niemi, I. & Pääkkönen, H. 2001. *Ajankäytön muutokset 1990-luvulla*. Tilastokeskus. *Kulttuuri ja viestintä* 2001:6.
- Niklas-Salminen, H. 1994. *Kotitalouden toiminnan muuttuminen Suomessa vuosina 1920-1960 naisten elämäkertojen kuvaamana*. Helsingin yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos, kotitalousopettajan koulutuslinja. Syventävien opintojen tutkielma.
- Nippert-Eng, C. 1996. *Home and Work. Negotiating Boundaries through Everyday Life*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Norros, L. (käsikirjoitus) *Acting under Uncertainty. The Core-Task Analysis in Ecological Study of Work*.
- Norros, L. & Leppänen, A. 2000. *Inhimilliset tekijät dynaamisten tilanteiden hallinnassa*. *Työ ja ihminen* 14, 2, 125–135.
- Nurminen, E. & Roos, J.P. 1992. *Models of Parenting: Between Generations and Classes*. Teoksessa U. Björnberg (toim.) *European Parents in the 1990s. Contradictions and Comparisons*. New Brunswick: Transaction Publishers, 123–140.
- Nätkin, R. & Kyllönen, S. 1985. *Opiskelevan äidin kaksi maailmaa*. Tutkimus Tampereen yliopistossa opiskelevien pienten lasten äitien arkipäivästä, opintojen kulusta ja ammattitavoista. Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Sarja B No. 42/1985.
- Ochs, E., Pontecorvo, C. & Fasulo, A. 1996. *Socializing Taste*. *Ethnos*, 61, 1–2, 7–47.
- Palkowitz, R. 1997. *Reconstructing "involvement" – expanding conceptualizations of men's caring in contemporary families*. Teoksessa A. J. Hawkins & D. C. Dollahite (toim.) *Generative fathering. Beyond deficit perspectives*. Thousands Oaks, USA: Sage, 200–216.
- Palojoki, P. 1993. *Kotitalouden ruoanvalmistuksesta vastaavien ravitsemustiedot ja niiden yhteys ruokakäyttäytymiseen*. Kotitalouden lisensiaatin tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Palojoki, P. 1997. *The Complexity of Food-related Activities in a Household Context. A Study of Finnish Homemakers' Food Choices and Nutrition Knowledge*. University of Helsinki. Department of Teacher Education. Research Report 172.
- Parcel, Toby, L. & Menaghan Elizabeth G. 1994. *Parents' Jobs and Children's Lives*. New York: Aldine de Gruyter.
- Peräkylä, A. 1997. *Reliability and Validity in Research Based on Transcripts*. Teoksessa D. Silverman (toim.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: Sage Publications, 201–220.
- Pontecorvo, C. & Fasulo, A. 1997. *Learning to Argue in Family Shared Discourse: The Reconstruction of Past Events*. Teoksessa L. Resnick, R. Säljö, C. Pontecorvo & B. Burge (toim.) *Discourse, tools, and Reasoning. Essays on Situated Cognition*. Berlin: Springer-Verlag, 407–442.

- Pontecorvo, C., Fasulo, A. & Sterponi, L. 1998. Mutual Apprentices: How Children and Parents Learn Their Roles in Family Conversation. Paper presented in the Fourth Congress of the International Society for Cultural Research and Activity Theory "Activity Theory and Cultural Historical Approaches to Social Practice" in Aarhus, Denmark, June 7–11, 1998.
- Pääkkönen, H. & Niemi, I. 2002. Suomalainen arki. Ajankäyttö vuosituhaten vaihteessa. Tilastokeskus. Kulttuuri ja viestintä 2002:2.
- Random House Compact Unabridged Dictionary 1996. Special Second Edition. New York: Random House.
- Rapport, N. & Dawson, A. 1998a. The Topic and the Book. Teoksessa N. Rapport, & A. Dawson (toim.) *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*. Oxford: Berg, 3–17.
- Rapport, N. & Dawson, A. 1998b. Home and Movement: A Polemic. Teoksessa N. Rapport & A. Dawson (toim.) *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*. Oxford: Berg, 19–38.
- Rapport, N. & Dawson, A. (toim.) 1998. *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*. Oxford: Berg.
- Reder, S. 1993. Watching Flowers Grow: Polycontextuality and Heterochronicity at Work. Quarterly Newsletter of the Laboratory of Comparative Human Cognition, 15, 4, 116–125.
- Rensel, J & Rodman, M. (toim.) 1997. *Home in the Islands. Housing and Social Change in the Pacific*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Reuna, V. 1997. Perhebarometri 1997. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E3/1997. Helsinki: Väestöliitto.
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? – Tulintoja lasten uusperhesuhteista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001, Väestötutkimuslaitos Väestöliitto. Helsinki: Väestöliitto.
- Riihelä, M. 1996. Mitä teemme lasten kysymyksille. Lasten ja ammattilaisten kohtaamisten merkitysulottuvuuksia lapsi-instituutioissa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Tutkimuksia 66. Helsinki.
- Roberts, F. M. 1982. *Under the North Star: notions of self and community in a Finnish village*. New York: City University of New York.
- Rodman, M. 1997. Conclusion. Teoksessa J. Rensel & M. Rodman (toim.) *Home in the Islands. Housing and Social Change in the Pacific*. Honolulu: University of Hawai'i Press, 222–233.
- Rotkirch, A. 2000. Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa T. Hoikkala & J.P. Roos (toim.) 2000-luvun elämä Sosiologia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 187–200.
- Roos, J.P. 1983. Yhteiskunnan muutos ja arkielämä. *Tiede & edistys* VIII: 3, 6–15.
- Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan – Elämäntapaa etsimässä 2. Tutkijaliitto.
- Rykwert, J. 1991. House and Home. *Social Research*, 58, 1, 51–62.
- Saarikangas, K. 1993. *Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and the Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura. *Studia Historica* 45.
- Salmi, M. 1982. Eroon kotityöstä? Piirteitä kotityökustelusta. *Sosiologia* 19, 1, 12–19.
- Salmi, M. 1991a. Ansiotyö kotona - toiveuni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa työntekijän arkipäivän kannalta. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 225.
- Salmi, M. 1991b. Ajatteletko arkena? Arkielämä ja toisen toiminnan mahdollisuus. *Sosiologia*, 28, 4, 237–249.
- Salmi, M. 1996. Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. Teoksessa M. Kinnunen & P. Korva-järvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Jyväskylä: Vastapaino, 211–231.
- Salmi, M. 1997. Autonomy and Time in Home-Based Work. Teoksessa L. Rantalaiho & T. Heiskanen (toim.) *Gendered Practices in Working Life*. London: Macmillan, 101–116.
- Salmi, M. & Kivimäki, R. 1997. Introduction. Teoksessa L. Rantalaiho & T. Heiskanen (toim.) *Gendered Practices in Working Life*. London: Macmillan, 83–87.
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J., Varsa, H., Yli-Pietilä, P., Kivimäki, R. & Karttunen, A. 2000. Getting Work and Family Issues Onto the Agenda at Workplaces. Experiences from eleven Finnish workplaces. Teoksessa: M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) *European Diversities. Combining Work and Family in Different Settings of Working Life, Family Life and Culture*. Seminar Report. Helsinki: STAKES, 53–64.
- Sauli, A. 1998. Perheet ja työ. Teoksessa: *Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus 1995–97*. Tilastokeskus. SVT. Työmarkkinat 1998: 9, 81–93.
- Saunamäki, M. & Kinnunen, U. 2002. Työ- ja perhesioutuneisuuden yhteydet hyvinvointiin: työssäkäyvien pariin tyypittely. *Työ ja ihminen*, 16, 1, 59–71.
- Schiffrin, D. 1987. *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Silva E. B. & Smart C. 1999. The 'New' Practices and Politics of Family Life. Teoksessa E. B. Silva & C. Smart (toim.) *The New Family?* London: Sage Publications, 1–12.

- Sinkkonen, J. 1995. Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä. Helsinki: WSOY.
- Smagorinsky, P. 1998. Thinking and Speech and Protocol Analysis. *Mind, Culture and Activity*, 5, 3, 157–177.
- Smith, D. E. 1988. *The Everyday World as Problematic. A Feminist Sociology*. Oxford: Open University Press.
- Social Research* 58 (1991), 1, 1–307. “Home: A Place in the World”.
- Sorjonen, M-L. 1988. Mm ja joo – taustapalautettakovain? Teoksessa: L. Laitinen (toim.) *Isosuinen nainen*. Helsinki: Yliopistopaino, 209–231.
- Steidl, R. E. & Bratton, E. C. 1968. *Work in the Home*. New York: John Wiley & Sons.
- Strandell, H. 1995. Päiväkotien lasten kohtaamispaikkana: tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.
- Säntti, R & Väliaho H. 1982. *Kotityötutkimus. Osa IX. Lapsiperheiden palkaton kotityö: ajankäyttö ja arvo*. SVT. Sosiaalisia erikoistutkimuksia XXXII:84. Helsinki.
- Tahkokallio, K. 2001. *Kotipesän lämpöä etsimässä*. Kirja vanhemmuudesta, rakkaudesta ja rajoista. Helsinki: WSOY.
- Tainio, L. (toim.) 1997. *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Thompson, P. J. 1991. *Toward a Proactive Theory of Home Economics: The Hestian/Hermian Paradigm*. *Themis: Journal of Theory in Home Economics* 1, 1, 15–34.
- Tiittula, L. 1985. *Vuoron vaihtuminen keskustelussa*. Helsingin kauppar korkeakoulun julkaisuja B 79.
- Tilastokeskus 1995. *Perheet 1994*. SVT. Väestö 1995:14. Helsinki.
- Tilastokeskus 2002. *Perheet 2001*. SVT. Väestö 2002:10. Helsinki.
- Tsoukas, H. & Hatch, M. J. 2001. *Complex thinking, complex practice: The case of a narrative approach to organizational complexity*. *Human Relations*, 54, 8, 979–1013.
- Tuhkasaari, P. 2002. *Ristiriidoista perheessä*. *Ryhmytyölehti*, 31, 3, 14–26.
- Tulviste, T. 1998. *How Much Talk is Expected from Estonian Children?* *Trames*, 2(52/47), 1, 108–119.
- Tuomi-Gröhn, T. & Palojoki, P. 2000. *Studying Human Action in the Household: The Contribution of Contextual Approaches*. *Canadian Home Economics Journal*, 50, 3, 113–120.
- Turkki, K. 1990. *Kotitalous oppiaineena ja tieteenalana*. Näkemyksiä ja taustoja oppiaineen edelleen kehittämiseksi. Helsingin yliopisto Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 85.
- Turkki, K. 1992. *Lähtökohtia kotitalouden toiminnan ja kotitalous-oppiaineen tutkimiseen*. Teoksessa T. Gröhn & P. Palojoki (toim.) *Kotitalouden toiminta tutkimuskohteena*. Kkotitalousopetusta palvelevan tutkimuksen tarkastelutapoja. Helsingin yliopisto Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 113, 4–35.
- Turkki, K. 1999. *Kotitalousopetus tienhaarassa – teknisistä taidoista kohti arjen hallintaa*. Helsingin yliopisto. *Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja* 2.
- Turkki, K. 2001a. *Dimensions of Home Economics in Society: Finland as an Example*. *Journal of Asian Regional Association for Home Economics*, 8, 2, 57–62.
- Turkki, K. 2001b. *Kotitaloustiede kasvatusalan kentässä*. *Kasvatus*, 32, 5, 506–515.
- Törrönen, M. 1999. *Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Uusitalo, L. 1982. *Yksityisen ja julkisen elämänpiirin muutokset elämäntavan kuvaajina*. *Sosiaalinen aikakauskirja* 76, 2, 68–75.
- Vaines, E. 1992. *A Framework for a Family Perspective on Everyday Life for the Reflective Practice*. Teoksessa E. Vaines, D. Badir & D. Kieren (toim.) *People and Practice: International Issues for Home Economics*, 3, 3: 1–22.
- Vaines, E. 1999. *A Family Perspective on Everyday Life: The Heart of Reflective Practice*. Teoksessa K. Turkki (toim.) “New Approaches to the Study of Everyday Life” – Part I. *Proceedings of the International Household & Family Research Conference, May 31 – June 3, 1998, Helsinki, Finland*. University of Helsinki, Department of Home Economics and Craft Science Research Reports 3, 15–35.
- Varjonen, J. 1991. *“Vie mennessäs, tuo tullessas” samanaikaisuus kotitalouden toiminnoissa*. Helsingin yliopiston kodin taloustieteen laitoksen julkaisuja 2. Helsinki: Kyriiri Oy.
- Varjonen, J. 1992. *Voimavarojen hallinta kotitaloudessa*. Teoksessa T. Gröhn & P. Palojoki (toim.) *Kotitalouden toiminta tutkimuskohteena*. Kotitalousopetusta palvelevan tutkimuksen tarkastelutapoja. Helsingin yliopisto Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 113, 113–136.
- Vilkko, A. 1998. *Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkerroista*. Teoksessa M. Hyvärinen, E. Peltonen & A. Vilkko (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino, 27–72.
- Vilkko, A. 2000. *Riittävästi koti. Janus, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 8, 3, 209–230.

- Vilkko, A. 2001. Koti mielessä. Teoksessa V. Jarva & P. Korvela (toim.) *Koti tieteiden risteyksessä. 110 vuotta kotitalousopettajan koulutusta. Juhlaseminaari 15.1.2001.* Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 9, 53–63.
- Virkki, J. 1994. Esipuhe. Teoksessa J. Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin.* Porvoo: WSOY, 6–9.
- Vygotsky, L.S. 1978. *Mind in Society: The Psychology of Higher Psychological Processes.* Cambridge: Harvard University Press.
- Weiner, A., Kuppermintz, H. & Guttmann, D. 1994. Video Home Training (the Orion Project): A Short-Term Preventive and Treatment Intervention for Families with Young Children. *Family Process* 33, December, 441–453.
- Wilson, S. W. & Vaines, E. 1985. A Theoretic Framework for the Examination of Practice in Home Economics. *Home Economics Research Journal*, 13, 4, 347–355.
- von Wright, G. H. 1987. *Tiede ja ihmisjärki. Suunnitteluyritys.* (Suomentanut Anto Leikola). Helsinki: Otava.

Haastatteluaineisto

<i>Perhe</i>	<i>Päivä</i>	<i>Sisältö</i>	<i>Aineiston määrä</i>	<i>Kuvaus</i>
Perhe I	28.9.1996	Ensimmäinen vierailu perheen luona	6 x 60 min	Mistä tutkimuksessa on kyse, perheen päivä- ja viikkorytmin selvittäminen
	28.11.1996	Stimulated recall -haastattelu äidin kanssa	1 x 90 min	Äiti kommentoi perheen aamutilanteita
	11.3.1997	Perheen elämänvaiheiden läpikäyminen äidin ja isän kanssa	1 x 90 min 2 x 60 min	
Perhe II	22.4.1997	Ensimmäinen vierailu	1 x 90min	Mistä tutkimuksessa on kyse, perheen päivä- ja viikkorytmin selvittäminen
	4.5.1997	Videokameroiden asentaminen	1 x 90 min	Videokuvaamisen opastaminen
	12.5.1997	Videokameroiden hakeminen	1 x 60 min	Videokuvaamisen kommentointi
	24.5.1997	Perheen elämänvaiheiden läpikäyminen äidin kanssa	2 x 90 min	
	6.11.1997	Stimulated recall -haastattelu äidin kanssa	2 x 60 min	Äiti kommentoi perheen aamu- ja iltatilanteita
Perhe III	28.4.1997	Ensimmäinen vierailu	1 x 90 min	Mistä tutkimuksessa on kyse, perheen päivä- ja viikkorytmin selvittäminen, perheen nykytilanteen ja sen taustojen selvittämistä
	19.5.1997	Videokameroiden asentaminen	1 x 90 min	Videokuvaamisen opastaminen
	23.5.1997	Vierailu videokuvauksen aikana	1 x 90 min	Videokameroiden ja nauhojen tarkistaminen, videokuvauksen kommentointia
	26.5.1997	Videokameroiden hakeminen	1 x 90 min	Kokemusten ja tuntemusten jakaminen videokuvauksesta, mitä tapahtumia on jäänyt videokuvauksen ulkopuolelle
	10.6.1997	Perheen elämänvaiheiden läpikäyminen äidin kanssa	2 x 60 min 1 x 90 min	
	22.9.1997	Perheen elämänvaiheiden läpikäyminen jatkuu	7 x 60 min	Lähimenneisyys ja perheen työnjako
	29.9.1997	Stimulated recall -haastattelu äidin kanssa	2 x 60 min	Äiti kommentoi perheen aamutilanteita

Tutkimuksen esittely Perheille II ja III

Joitakin näkökantoja tutkimuksestani

28.4.1997

‘Everyday Activity at Home: Applying Developmental Work Research in Studying Families with Young Children’

- Teen Helsingin yliopistossa tutkimusta lapsiperheiden arjesta kotona ja haluan aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna poikkeuksellisella tavalla selvittää, mitä lapsiperheiden arkinen toiminta oikeastaan on.
- Tutkimukseni on hyvin konkreettista ja sen tulokset voivat hyödyttää mm. perheyöntekijöiden työtä tuomalla esille sen puolen jokapäiväisestä arjesta, mikä esimerkiksi tilasto- ja kyselytutkimuksissa jää tavoittamatta.
- Olen kiinnostunut juuri siitä
 - minkälaista jokapäiväinen arki kotona on,
 - mikä on jokaisen tutkittavan perheen oma kokemus ja käsitys heidän omasta arjestaan,
 - mikä arjessa on raskasta ja mistä saadaan iloa.
 - Arkisia puuhia, mm.: lastenhoitoa, ruoanvalmistusta, siivousta, pyykinpesua, asiointeja...
- Mihin tutkimukseni liittyy
 - projektiin muuttuvien kotitalouksien toiminnan tutkimus-projektiin kasvatustieteellisessä tiedekunnassa
- Miten kerään tutkimusaineistoa:
 - videointi on pääasiallinen menetelmä: noin yhden viikon ajan. Toiveena, että kamerat ovat päällä aina silloin kun kotona ollaan, mutta perheellä on tietenkin mahdollisuus itse päättää, jos haluavat sulkea kamerat. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole häiritä perheen arjen kulkua. Jos kamerat alkavat liikaa hallita sitä mitä voi tehdä ja sanoa, silloin voi laittaa kamerat pois päältä.
 - haastattelua ennen ja jälkeen videoinnin (mahdollisesti täydentävää haastattelua myöhemmin).
- Ketkä näkevät nauhoja:
 - nauhat tulevat vain minun tutkimuskäyttöni (jos joku muu olisi kiinnostunut niistä tekemään analyysiä, pyydetään siihen lupa erikseen)
 - puhetta puhtaaksi kirjoittava henkilö on vaitiolovelvollinen
 - tutkijakollegani ja tutkimukseni ohjaajat tulevat näkemään joitakin yksittäisiä pätkiä. Tämä on välttämätöntä analyysien oikean tulkinnan tarkistamiseksi.
 - Esittelen tutkimustani ja sen analyyseni aina silloin tällöin kotimaisissa ja kansainvälisissä konferensseissa, joskus esitykset sisältävät parin minuutin otteita nauhoista (jos minulla on perheen suostumus). Näissä tilanteissa nauhaotteilla halutaan valaista joitakin teoreettisia näkökantoja.

- Miten tutkittavat perheet voivat hyötyä mukanaolosta.
 - Konkreettisesti: olen luvanut tehdä koosteen VHS-kasetille perheen arjesta, joka jää muistoksi. Lapset voivat aikuisina katsoa millaista se arki meillä oli kun olimme pieniä. Useinhan videokuvausta harrastetaan juhlista, lomamatkoista ym.
 - Mahdollisuuden tarkastella omaa toimintaa, nähdä ulkopuolisen silmin videolta, jos haluaa katsoa ja kommentoida joitakin kohtia.

Haastattelukysymyksiä:

päivärytmistä

viikkorytmistä

äidin työstä

perheenjäsenten iät

kodin kiertäminen ja siihen liittyviä asioita

Mietitään mihin kameroita voisi asetella, lupaa opastaa

Muista pyytää kopio asunnon pohjapiirrustuksesta.

Perhe I haastattelu 11.3.1997

Eri vaiheet

Miten eri vaiheissa asiat ovat muuttuneet koskien kasvatusta, siisteysvaatimuksia, omaa aikaa/työaikaa, kaupassa käyntiä, raha-asiaa?

Miten työnjako näissä on muuttunut?

Milloin muuttanut pois lapsuuden kodista?

Mihin muuttanut?

Minkälaisessa yhteisössä asui?

Miten hoiti silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin?

Miten yhteistaival on alkanut?

Milloin

Milloin muutettu yhteen asumaan?

Aika

Paikka

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin?

Ensimmäinen lapsi syntynyt/äitiysloman aikaan?

Milloin

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin, lasten kasvatukseen liittyvät kysymykset?

Aika äidin mentyä töihin?

Milloin

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin, lapsen kasvatukseen liittyvät kysymykset?

Mitä vaiheita tässä välissä on ollut?

Toisen lapsen syntymä/äitiysloma?

Äitiysloman jälkeen - tämän hetken tilanne

Tulevaisuus: Miten tästä eteenpäin nämä asiat tulevat hoitumaan?

Miten tietoisesti suunnittelette arkiasioihin liittyvää työnjakoa, mihin liittyviä asioita suunnitellaan?

Miten arvioivat itse miten pystyvät keskustelemaan työnjakoon liittyvistä asioista, keskustellaanko siitä vapautuneesti vai liittykö keskusteluihin helposti syyllistyvä olo?

Miten kokevat mikä on puolisossa arkiasioden hoitoon liittyvä heikko kohta, mikä vahvuus?

Perhe II haastattelu 24.5.1997

Eri vaiheet

Miten eri vaiheissa asiat ovat muuttuneet koskien lasten hoitoa ja kasvatusta, siisteysvaatimuksia, omaa aikaa/työaikaa, kaupassa käyntiä, raha-asiaa?

Miten työnjako näissä on muuttunut?

Lapsuus: millainen työnjako vanhemmilla?

Miten itse osallistui?

Milloin muuttanut **pois lapsuuden kodista?**

Mihin muuttanut?

Minkälaisessa yhteisössä asui?

Miten hoiti silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin?

Miten yhteistaival entisen miehen kanssa alkoi?

Milloin

Milloin muutettu yhteen asumaan?

Aika

Paikka

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin?

Ensimmäinen lapsi syntynyt/äitiysloman aikaan?

Milloin

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin, lasten kasvatukseen liittyvät kysymykset?

Aika äidin mentyä töihin?

Milloin

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin, lapsen kasvatukseen liittyvät kysymykset?

Mitä vaiheita tässä välissä on ollut?

Toisen lapsen syntymä/äitiysloma?

Äitiysloman jälkeen?

Avioero ja sen jälkeinen tilanne?
Miksi yhteiselämä ei enää voinut jatkua?
Miten tilanne kotona on muuttunut?

Tämän hetken tilanne
Miten miesystävä liittyy kuvioihin?

Tulevaisuus: Miten tästä eteenpäin nämä asiat tulevat hoitumaan?

Miten tietoisesti äiti suunnittelee arkiasioihin liittyvää työnjakoa, mihin liittyviä asioita suunnitellaan?

Miten itse arvioit miten pystyitte keskustelemaan työnjakoon liittyvistä asioista, keskusteltiinkö siitä vapautuneesti vai liittyikö keskusteluihin helposti syyllistyvä olo?
Miten kokee mikä oli puolisossa arkiasioiden hoitoon liittyvä heikko kohta, mikä vahvuus?

Videolta näkyy selvästi se, että äiti on yhteydessä eri tahoihin ja ihmisiin

Verkosto:
Millainen aktiivinen verkosto äidillä on? Miten verkosto osallistuu lasten hoitamiseen ja kodin tehtävien jakamiseen?

Perhe III haastattelu 10.6.1997

Eri vaiheet

Miten eri vaiheissa asiat ovat muuttuneet koskien lasten hoitoa ja kasvatusta, siisteysvaatimuksia, omaa aikaa/työaikaa, kaupassa käyntiä, raha-asiaa?

Miten työnjako näissä on muuttunut?

Lapsuus: millainen työnjako vanhemmilla?

Miten itse osallistui?

Milloin muuttanut **pois lapsuuden kodista?**

Mihin muuttanut?

Minkälaisessa yhteisössä asui?

Miten hoiti silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin?

Miten yhteistaival entisen miehen kanssa alkoi?

Milloin

Milloin muutettu yhteen asumaan/naimisiin?

Aika

Paikka

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin?

Ensimmäinen lapsi syntynyt/äitiysloman aikaan?

Milloin

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin, lasten kasvatukseen liittyvät kysymykset?

Aika äidin mentyä töihin?

Milloin

Miten hoidettiin silloin arkipäivän asiat: kaupassa käynnin, ruokailun, pyykinpesun, siivouksen, oma-aika, työ/opiskelu, miten raha-asiat hoidettiin, lapsen kasvatukseen liittyvät kysymykset?

Mitä vaiheita tässä välissä on ollut?

Kriisi

miksi elämä kävi mahdottomaksi

Miten tilanne muuttui kunkin ratkaisuyrityksen jälkeen?

Avioero ja sen jälkeinen tilanne?
Miksi yhteiselämä ei enää voinut jatkua?
Miten tilanne kotona on muuttunut?

Tämän hetken tilanne
Miten miesystävä liittyy kuvioihin?

Tulevaisuus: Miten tästä eteenpäin nämä asiat tulevat hoitumaan?

Miten tietoisesti äiti suunnittelee arkiasioihin liittyvää työnjakoa, mihin liittyviä asioita suunnitellaan?

Miten itse arvioit miten pystyitte keskustelemaan työnjakoon liittyvistä asioista, keskusteltiinko siitä vapautuneesti vai liittyikö keskusteluihin helposti syyllistyvä olo?
Miten kokee mikä oli puolisossa arkiasioiden hoitoon liittyvä heikko kohta, mikä vahvuus?

Kun joutui olemaan sosiaaliviranomaisiin yhteydessä:
Missä vaiheessa sosiaalitoimi tuli mukaan, millainen rooli niillä oli, mihin haettiin ratkaisua?
Millaisia kokemuksia sosiaalityöntekijöistä, millä tavalla ne auttoivat, mitä olisi heidän pitänyt tehdä, kuinka merkittäviä sosiaaliviranomaisten päätökset olivat perheen elämän eteenpäin suuntautumisen kannalta?

Millaista oli missäkin vaiheessa, oliko pärjäämistä vai aktiivista kantaa ottamista?

Verkosto:
Millainen aktiivinen verkosto äidillä on? Miten verkosto osallistuu lasten hoitamiseen ja kodin tehtävien jakamiseen?

Mikä merkitys verkostolla on äidille hänen jaksamisen kannalta?

Kirje Perheelle III

17.3.1997

Hei!

Olen saanut osoitteesi Pienperheyhdistyksen viimeisimmästä jäsenkirjeestä, jossa minunkin yhteystietoni julkaistiin (puhelinnumero kylläkin oli puutteellinen). Ajattelin soittaa sinulle sunnuntai-iltana, mutta huomasinkin, että jäsenkirjeessä oli vain osoitteesi. Minulla olisi sinulle pyyntö.

Haluaisin tutustua sinuun ja perheeseesi. Teen Helsingin yliopistossa tutkimusta lapsiperheiden arjesta ja haluan aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna poikkeuksellisella tavalla selvittää mitä lapsiperheiden arkinen toiminta oikeastaan on. Tutkimukseni on hyvin konkreettista ja sen tulokset voivat hyödyttää mm. perhetyöntekijöiden työtä tuomalla esille sen puolen jokapäiväisestä arjesta mikä esimerkiksi tilasto- ja kyselytutkimuksissa jää tavoittamatta. Olen kiinnostunut juuri siitä minkälaista jokapäiväinen arki on, mikä on jokaisen tutkittavan perheen oma kokemus ja käsitys heidän omasta arjestaan, mikä arjessa on raskasta ja mistä saadaan iloa. Olen kerännyt tutkimusaineistoa yhdestä kaksilapsisesta perheestä ja haluaisin laajentaa tutkimustani siten, että saisin mukaan yhden yksinhuoltajaäidin perheen ja yhden muun perheen. Olen kiinnostunut laajentamaan tutkimustani käsittämään yksinhuoltajan arkea, koska itsekkin olen 2½ vuotiaan Petterin yksinhuoltaja-äiti. Otan yhteyttä sinuun, koska sinulla on tutkimukseni kannalta sopivan ikäisiä lapsia. Olisitko kiinnostunut tulemaan mukaan tutkimukseeni? Haluaisin tavata ja kertoa tarkemmin mihin tutkimukseni liittyy, miten kerään tutkimusaineistoa ja miten tutkittavat perheet voivat hyötyä mukanaolosta. Sen perusteella voisit paremmin ottaa kantaa siihen haluatko olla mukana vai et. Otathan minuun yhteyttä oli sitten vastauksesi mikä tahansa. Minua tavoittaa parhaiten kaikkina aikoina kännykkänumerostani (xxx), päivällä myös työnumerostani (xxx) ja iltaisin kotoa (xxx).

Maaliskuisin terveisin

Pirjo Korvela

Yhteystietoni:

Pirjo Korvela

Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö

Kasvatustieteen laitos

PL 47 (Hämeentie 153 B)

00014 Helsingin yliopisto

E-mail: Pirjo.Korvela@Helsinki.Fi

Puh. (Työ): Käsi puhelin: ja Koti: numerot

Toimintaepisodit Perheen I keskiviikkoiltana (13.11.1996)

Sekvenssi	Episodin			Kohde yhteinen/ oma	Mitä episodissa tapahtuu?
	nro	alkamis- aika	kesto (min)		
Kotiin- paluu ja asettau- tuminen kotiin	1	17:06	2	Ä ja I yht	Äiti ja isä neuvottelevat töiden tekemiseen liittyvistä asioista. Lapset ovat vielä ulkona.
	2	17:08	1	Ä ja J yht, I oma	Jouko tulee sisään, puhuu äidin kanssa siitä, miksi hän ei mennytään kaverilleen. Äiti käsittelee Joukon kanssa hänen pahaa mieltä ja järjestelee samalla paikkoja. Äiti vertailee Joukon kanssa juttellessa oman perheen ja toisten perheiden erilaisista periaatteista ja järjestelee samalla paikkoja. Isä vaihtaa vaatteita yläkerrassa.
	3	17:09	1	Ä ja J yht, I oma	Äiti ja Jouko puhuvat Teemun päivän tapahtumista.
	4	17:10	<1	Ä ja J yht, I oma	Äiti ja Jouko sopivat siitä, että Jouko voi mennä vielä ulos. Jouko alkaa katsoa TV:tä.
	5	17:10	1	Ä ja I yht, J oma	Äiti ja isä juttelevat tehdyistä ostoksista. Äiti järjestelee samalla paikkoja ja isä alkaa tehdä ruokaa.
	6	17:11	1	Ä ja J yht, I oma	Äiti etsii Joukon sukkaa ja huomioi ja käsittelee Joukon harmistutta mielialaa, joka johtui siitä, että he olivat tulleet kotiin liian myöhään, jonka vuoksi Jouko ei ollut ehtinyt kaverilleen leikkimään.
	7	17:12	1	Ä ja T yht, J oma, I oma	Teemu tulee sisään. Äiti siirtää Teemun huomion TV-ohjelmaan. Jouko katsoo TV:tä. Äiti valittelee kipeää selkäänsä.
	8	17:13	1	Ä ja I yht, Lapsilla omat	Isä lähtee lukitsemaan autoa. Äiti ja isä juttelevat siitä, että vara-avain pitäisi viedä naapuriin. Äiti löysi kadoksissa olleen sukan.
	9	17:14	1	Ä ja lapset yht, I oma	Äiti neuvottelee lasten kanssa siitä, mitä syödään. Isä alkaa purkaa ruokaostoksia.
	10	17:15	3	Ä ja I yht, Lapsilla omat	Äiti osallistuu ostoskassien tyhjentämiseen ja kertoo isälle päivän tapahtumia. Äiti alkaa lämmittää lapsille pitsoja. Lapset katsovat TV:tä.
	11	17:18	3	Omat	Äiti lämmittää lapsille pitsoja. Isä laittaa juomia kylmään. Äiti juttelee ruoasta lasten kanssa ja samalla varmistelee, että lapsi söisi tarjotun ruoan. Äiti vertailee oman perheen ja naapureiden tapoja ja käytäntöjä. Isä alkaa syödä. Äiti vie Teemulle lämmitettyä pitsan olohuoneeseen.
	12	17:21	2	Ä ja I yht, Lapsilla omat	Äiti lämmittää Joukolle pitsaa ja juttelee samalla isälle omiin töihinsä liittyviä suunnitelmia. Isä syö edelleen.
	13	17:23	2	Ä ja naapurin poika yht, Muilla omat	Ovikello soi ja äiti menee avaamaan oven. Joukon kaveri pyytää Joukkoa ulos, mutta tämä kieltäytyy menemästä. Äiti selittelee Joukon epäkohteliasta käytöstä kaverille.
	14	17:25	3	Omat	Äiti jatkaa pitsan lämmittämistä ja varmistelee samalla sitä, että lapsi söisi pitsan vaikka siinä on herkkusieniä. Äiti houkuttelee isää jäämään kotiin ja vie pitsan Joukolle. Jouko alkaa syödä. Äiti esittää isälle toiveen, että tämä osallistuisi ennen töihin palaamista illan kotitöihin. Äiti kannustaa lapsia syömään.
	15	17:28	4	Omat	Äiti ottaa itselleen ruokaa ja puhuu samalla isälle illan työskentelyedellytyksistään ja selittää töihin liittyviä asioita.

	16	17:32	4	Ä ja I yht, lapsilla omat	Äiti alkaa syödä ja kyselee isän työpäivästä. Isä lukee lehteä ja äiti kommentoi lehdessä ollutta kirjoitusta.
	17	17:36	7	Omat	Äiti syö ja esittää samalla isälle töihin menolle vaihtoehtoisia illan viettämistapoja. Äiti jatkaa kotitöihin osallistumisteemasta puhumista. Isä alkaa täyttää astiapesukonetta. Äiti ehdottaa kahvin keittämistä ja huomaa, että jääkaapissa olisi ollut vielä edellispäivän ruokaa jäljellä.
	18	17:43	<1	Ä ja lapset yht, I oma	Äiti käy katsomassa lasten syömisen edistymistä.
	19	17:43	4	Omat	Äiti valmistaa kahvia ja alkaa tämän jälkeen katsoa lehteä. Äiti jatkaa samalla työasioiden kertomista isälle. Jouko jatkaa pitsan syömistä. Teemukin alkaa syödä pitsaa. Äiti havaitsee lehdestä kiinnostavan TV-ohjelman.
	20	17:47	1	Ä ja T yht, Muilla omat	Teemu pyytää äitiä lämmittämään pitsaa. Äiti hakee Teemun pitsalautasen ja lämmittää sitä mikroaaltouunissa.
	21	17:48	1	I ja J yht, Muilla omat	Isä menee osoittamaan hellyyttä Joukulle. Äiti vie uudestaan lämmitetyn pitsan Teemulle.
	22	17:49	3	Omat	Isä menee työhuoneeseen. Äiti siivoaa ruoanmuruja Teemun tuoilta. Isä tulee keittiöön ja ottaa kahvia.
	23	17:52	2	Ä ja I yht, Lapsilla omat	Äiti ja isä juovat kahvia ja juttelevat lehdessä kirjoitetuista teemoista.
	24	17:54	1	I ja T ja J yht, Ä oma	Teemu kiipeää Joelin päälle ja heidän välilleen syntyy riitaa. Isä reagoi lasten tekemiseen ja neuvoo, miten tulee toimia.
	25	17:55	1	Omat	Lapset jatkavat syömistä. Äiti kommentoi lukemaansa oman perheen ja muiden perheiden säännöistä.
	26	17:56	2	Ä ja T yht, Muilla omat	Teemu juttelee äidille videokameroista. Äiti yrittää suunnata lapsen huomiota muualle.
Siirtyminen yhdessä tekemiseen	27	17:58	1	Ä ja I ja T yht, J oma	Teemu haluaa äidin lukevan leluesitettä. Isä tekee lähtöä takaisin töihin. Äiti houkuttelee isää jäämään kotiin.
	28	17:59	1	Ä ja T yht, J oma, I oma	Isä lähtee töihin. Äiti ja Teemu katsovat leluesitettä ja juttelevat siitä. Jouko esittää kysymyksen äidille.
	29	18:00	1	Omat	Jouko lopettaa syömisen ja tuo lautasen keittiöön. Äiti selaa lehteä. Teemu katsoo leluesitettä.
	30	18:01	1	Ä ja T yht, Ä ja J yht	Äiti osoittaa hellyyttä Joukulle. Äiti ja Teemu alkavat katsovat esitettä yhdessä.
	31	18:02	1	Ä ja J yht, T oma	Äiti juttelee Joukon kanssa hänen väritystehtävästään. Teemu tutkii leluesitettä.
	32	18:03	7	Omat	Äiti lopettelee lehden lukemista ja kahvin juomista. Jouko keskittyy värittämiseen. Teemu katsoo leluesitettä, etsii lelua, syö vielä pitsan loppuja.
	33	18:10	<1	Ä ja J yht, T oma	Äiti järjestelee paikkoja, kannustaa Joukoa piirtämisessä ja opastaa värien käytössä. Teemu alkaa leikkiä omaa leikkiä.
	34	18:10	2	Omat	Äiti järjestelee paikkoja. Jouko värittää. Teemu leikkii.
	35	18:12	1	Ä ja J yht, T oma	Äiti kehuu Joukon piirustusta. Teemu löytää kiikarin.
	36	18:13	3	Ä ja T yht, J oma	Äiti auttaa Teemua hänen leikeissään ja opastaa Teemua tunnistamaan pissaamisen tarpeen. Äiti laittaa lisävaloa olohuoneeseen, jotta Teemu voi kiikaroida paremmin.
	37	18:16	2	Omat	Äiti yrittää tehdä työasioita työhuoneessa. Jouko värittää. Teemu kiikaroi. Jouko kommentoi äidille TV:n säätiedotusta. Äiti lepuuttaa selkäänsä olohuoneen sohvalla ja katsoo TV:tä. Jouko kommentoi TV:n säätiedotusta.

Tehdään jotakin yhdessä	38	18:18	2	Yhteinen	Kaikki neuvottelevat yhteisestä tekemisestä. Jouko ehdottaa jättiläiskirjan lukemista. Teemu ehdottaa Afrikan tähden pelaamista.
	39	18:20	<1	Ä ja J yht, T oma	Äiti kysyy Joukon koulutehtävistä. Teemu järjestelee pelilautaa lattialla.
	40	18:20	18	Ä ja J yht, T oma	Äiti lukee kirjaa Joukolle. Teemu keskeyttää välillä. Äiti tarkkailee lapsen vireystilaa, huolehtii lapsen terveydestä, juttelee leikin ja todellisuuden rajanvedosta. Teemu hakee leluja. Äiti ja Jouko neuvottelevat yhteisestä tekemisestä: nukkumaan, ulos, vai kirjan lukua.
Siirtyminen lasten nukkumaan laittautumiseen	41	18:38	1	Ä ja T yht, J oma	Jouko jatkaa värittämistä. Äiti kerää leluja pois lattialta. Äiti ja Teemu neuvottelevat ulosmenemisestä.
	42	18:39	1	Ä ja J yht, T oma	Äiti kannustaa Joukoa värittämisessä, opastaa Joukoa värien käytössä, suostuttelee Teemua laittamaan kiikarin pois.
	43	18:40	1	Omat	Äiti ottaa poretablettia. Jouko värittää. Teemu keskeyttää kiikarileikin.
	44	18:41	1	Ä ja T yht, J oma	Äiti ottaa poretablettia, Teemu tulee äidin luo ja haluaa vettä. Äiti näyttää Teemulle poretablettista muodostuvia kuplia.
	45	18:42	7	Ä ja J yht, T oma	Äiti ja Jouko juttelevat poretablettista. Äiti menee työhuoneeseen. Teemu juo vettä. Jouko saa väritystehtävän valmiiksi ja keskittyy leluesitteen tutkimiseen. Äiti ehdottelee tekemistä, jolla saisi lapset siirrettyksi nukkumaan valmistautumiseen, järjestelee paikkoja, juttelua lelujen hankkimisesta
	46	18:49	3	Ä ja T yht, J oma	Teemu harjoittelee saksien käyttöä. Äiti auttaa Teemua siinä. Lapset kisailevat keskenään. Äiti järjestää paikkoja ja ehdottelee venevannaan menemistä lapsille.
	47	18:52	12	Ä ja T yht, J oma	Äiti ja Teemu siirtyvät yläkertaan ja tekevät kylpyyn menemisen valmisteluja. Äiti sulkee kaihtimet lasten makuuhuoneessa, neuvottelee Teemun kanssa sopivasta kylpylulusta. Teemu ehdottaa saunan lämmittämistä. Äiti ja Teemu neuvottelevat siitä. Jouko tulee yläkertaan leikkimään. Äiti riisuu Teemulta vaatteita ja valmisteleee kylpyä ja saunomista. Äiti viikkaa puhtaita vaatteita ja juttelee Teemun kanssa perheen yhteisestä laivaristeilystä. Teemu käy pissalla ja muistelee yhteistä laivaristeilyä. Teemu menee kylpyyn.
	48	19:04	1	Omat	Teemu on kylvyssä. Äiti järjestelee vaatteita ja kehottaa Joukoa vaihtamaan yöpuvun. Jouko valmistautuu menemään kylpyyn.
	49	19:05	1	Ä ja J yht, T oma	Äiti ja Jouko juttelevat uutisesta. Jouko menee kylpyyn. Äiti havaitsee Joukolla ihottumaa.
	50	19:06	3	Yhteinen	Jouko ja Teemu juttelevat leluista. Äiti puuttuu lasten riitelyksi muuttuneeseen jutteluun ja yrittää rakentaa parempaa ilmapiiriä.
	51	19:09	10	J ja T yht, Ä oma	Lapset leikkivät kylvyssä. Äiti järjestelee paikkoja, huolehtii, että lapset eivät kiusaa toisiaan, järjestää tavaroita, hakee luettavana olevan kirjan yläkertaan, toruu lapsia ja valmisteleee aamua: 1) Äiti motivoi lapsia nukkumaan menoon, ja 2) laittaa lasten vaatteet aamuksi valmiiksi.
	52	19:19	2	J ja T yht, Ä oma	Teemu pyytää äitiä tuomaan juomaa. Äiti hakee juomaa lapsille. Lapset leikkivät kylvyssä.
	53	19:21	1	Ä ja J yht, T oma	Äiti ja Jouko neuvottelevat kylvyssä leikkimisen säännöistä.
54	19:22	3	J ja T yht, Ä oma	Äiti hakee saunajuomaa itselleen. Lapset leikkivät kylvyssä. Äiti menee kylpyhuoneeseen.	

Yhdessä tekeminen jatkuu	55	19:25	19	Yhteinen	Kaikki saunovat yhdessä.
	56	19:44	1	Kaikilla omat	Äiti ja Teemu menevät makuuhuoneeseen. Jouko seuraa perässä. Äiti hakee ihovoiteen kylpyhuoneesta.
	57	19:45	3	Ä ja J yht, T oma	Äiti rasvaa Joukon ihon. Äiti ja Jouko neuvottelevat katsottavasta TV-kanavasta, katsotaanko äidin ehdottamaa ohjelmaa vai Joukon.
	58	19:48	2	Yhteinen	Äiti rasvaa Teemun ihon. Neuvottelu päättyy.
	59	19:50	11	Omat	Äiti menee alakertaan katsomaan TV:tä. Lapset katsovat ylhäällä.
	60	20:01	4	Ä ja T yht, J oma	Teemu tulee alakertaan. Äiti ja Teemu neuvottelevat katsottavasta ohjelmasta. Äiti haluaa jatkaa ohjelman katsomista, mutta Teemu haluaa alkaa katsoa videota.
	61	20:05	12	Omat	Teemu katsoo lasten musiikkivideota alhaalla. Jouko katsoo TV:tä ylhäällä. Äiti menee yläkertaan, vaihtaa videokasetteja, tulee alakertaan ja vaihtaa videokasetteja, järjestelee vaatteita olohuoneessa, ottaa Joukon koulurepun ja menee yläkertaan.
	62	20:17	4	Ä ja J yht, T oma	Äiti ja Jouko käyvät läpi Joukon koulutehtäviä.
Siirtyminen nukkumaan menoon	63	20:21	9	Omat	Jouko jatkaa TV:n katsomista. Äiti vie repun alakertaan. Äiti houkuttelee Teemua nukkumaan, harjaa hiuksiaan, vie hiusharjan yläkertaan, ilmoittaa Joukolle, milloin TV sammutetaan, laittaa pyyhkeitä kuivumaan, vie Teemulle peiton harteilleen, houkuttelee Teemua pissalle, tekee iltapalavoileipiä, vie Teemulle ja syö itsekin, vie Joukolle iltapalaa yläkertaan.
	64	20:30	2	Ä ja J yht, T oma	Äiti ja Jouko neuvottelevat, kuka hakee lapset seuraavana päivänä ja missä sängyssä lapset nukkuvat.
	65	20:32	5	Omat	Jouko leikkii. Äiti houkuttelee Teemua nukkumaan, ottaa itselleen ja tarjoaa myös Teemulle juustoa ja kinkkua. Teemu katsoo lasten musiikkivideota.
	66	20:37	3	Ä ja T yht, J oma	Äiti sammuttaa Teemun videon ja houkuttelee Teemua yläkertaan.
	67	20:40	<1	Ä ja J yht, T oma	Äiti ja Jouko juttelevat tuttavasta, joka on muuttanut ulkomaille. Äiti pakkaa Joukon jumppavaatteet reppuun. Teemu kieriskelee lattialla.
Lasten nukkumaan laittaminen	68	20:40	2	Ä ja T yht, J oma	Äiti ja Teemu menevät yläkertaan ja neuvottelevat luettavasta kirjasta. Jouko tulee myös lasten makuuhuoneeseen.
	69	20:42	1	Yhteinen	Kaikki neuvottelevat siitä, mitä luetaan.
	70	20:43	1	Ä ja J yht, T oma	Äiti peittelee Joukoa ja kääntää videokameraa lapsiin päin. Jouko valittelee kuvaamisen kohteena olemista.
	71	20:44	1	Yhteinen	Äiti hakee fluoritabletteja ja antaa niitä lapsille.
	72	20:45	1	Omat	Jouko menee kylpyhuoneeseen pissalle.
	73	20:46	9	Yhteinen	Kaikki neuvottelevat luettavasta kirjasta. Äiti alkaa lukea jättiläiskirjaa, vaihtaa sitten Teemun ehdottamaan kirjaan.
	74	20:55	22	Ä ja T yht, J oma	Äiti lopettaa lukemisen. Äiti ja Teemu neuvottelevat kirjan katsomisesta ja alkavat katsoa sitä ja jutella siitä. Äiti alkaa laulaa Teemulle. Teemu laulelee mukana.
	75	21:17	8	Ä ja T yht, J nukkuu	Äiti nousee ja lähtee katsomaan TV:tä. Teemu tulee äidin perässä. Äiti ja Teemu juttelevat TV:n katsomisen lomassa. Jouko nukkuu.
	76	21:25	9	Ä ja T yht, J nukkuu	Äiti laittaa valot pois ja juttelee Teemun kanssa. Teemu käy pissalla ja haluaa jatkaa leikkimistä. Äiti lukee Teemulle. Isä tulee kotiin.
	77	21:34	1	Ä ja I yht, T oma, J nukkuu	Äiti kertoo isälle lasten nukuttamisyrityksestään. Äiti lupaa Teemulle, että isä lukee hänelle lisää.
	78	21:35	1	Ä ja I yht, T oma, J nukkuu	Äiti ja isä menevät alakertaan. Äiti pyytää isää pitämään Teemun poissa työhuoneesta. Teemu leikkii makuuhuoneessa.

Äiti: työn tekeminen	79	21:36	12	Omat	Äiti menee työhuoneeseen, hakee vettä, menee takaisin työhuoneeseen. Isä lukee lehteä keittiössä. Teemu leikkii makuuhuoneessa. Jouko nukkuu lasten makuuhuoneessa. Isä tekee itselleen voileipää, syö ja lukee lehteä. Teemu etsiskelee isää.
Isä: nukku- maan meno	80	21:48	10	I ja T yht, Ä oma, J nukkuu	Isä lukee Teemulle kirjaa vanhempien makuuhuoneessa ja kehottaa Teemua laittamaan pään tyynyyn. Teemu käy omassa huoneessaan ja palaa isän viereen.
Äiti: työn tekeminen	81	21:58	>104	Omat	Teemu vielä kuiskailee isälle jotakin. Äiti tekee töitä. Isä ja Jouko nukkuvat.
		23:22			Videokuvaus päättyy. Äiti vielä jatkaa työntekoa.

Toimintaepisodit Perheessä II tiistai-iltana (6.5.1997)

Sekvenssi	Episodin			Kohde yhteinen/ oma	Mitä episodissa tapahtuu?
	nro	alkamis- aika	kesto (min)		
Kotiinpaluu ja asettautuminen kotiin	1	17:42	2	Kaikilla omat	Äiti riisuu päällysvaatteita, purkaa ruokakassin ja aloittaa ruoan valmistamisen. Iiris ottaa lelun kassista ja alkaa katsoa TV:tä. Risto etsii ruokaa kassista.
	2	17:44	2	Ä ja R yht, I oma	Äiti ja Risto purkavat ruokakassia ja ottavat välipalaa. Iiris katsoo TV:tä.
	3	17:46	8	Omat	Äiti laittaa tyhjän ostokassin laukkuunsa, järjestelee lasten päällysvaatteita (koti järjestyksessä, pääsee liikkumaan, tavarat löytyvät aamulla) ja lajittelee postia (yhteys kodin ulkopuolelle). Lapset katsovat TV:tä. Risto hakee välillä lisää välipalaa. Äiti aloittaa ruoan valmistamisen, vaihtaa vaatteita. Risto leikkii muovipussirullalla. Iiris katsoo TV:tä.
	4	17:54	2	Ä ja R yht, I oma	Äiti keskeyttää Riston leikin ja alkaa järjestellä pakkoja. Iiris katsoo TV:tä.
	5	17:56	4	Ä ja I yht, R oma	Äiti ja Iiris keskustelelevat siitä, mitä syödään. Risto leikkii.
	6	17:59	6	Omat	Iiris syö hampurilaista olohuoneessa ja katsoo TV:tä. Risto syö hampurilaista keittiössä ja leikkii linkkarilla. Äiti laittaa pyykinpesukoneen päälle, jatkaa ruoan laittamista liirikselle ja itselleen, alkaa syödä ja lukea postia.
Siirtymä yhdessä tekemiseen	7	18:05	1	I ja Ä yht, R oma	Iiris lopettaa syömisen ja keskustelee siitä äidin kanssa. Risto syö ja leikkii.
	8	18:06	2	Ä ja I yht,	Äiti ja Iiris hellivät toisiaan. Risto syö ja leikkii.
	9	18:08	1	I ja R yht, Ä oma	Iiris ja Risto leikkivät äidin silmälasilla. Äiti lukee ja syö.
	10	18:09	2	Yhteinen	Risto juoksee olohuoneeseen ja kaatuu. Äiti ja Iiris menevät lohduttamaan häntä.
	11	18:11	1	Yhteinen	Äiti ja Iiris hakevat Ristolle aurinkolasit leikkivälineeksi.
	12	18:12	1	Omat	Äiti lopettelee syömistä, alkaa pestä ruoanvalmistusastioita. Lapset katsovat TV:tä.
	13	18:14	9	Ä ja R yht, I oma	Äiti pitää Ristoa sylissään sängyllä ja selaa hänen puolestaan lehteä. Iiris valittelee päänsärkyä.
	14	18:22	6	Yhteinen	Äiti pitää Ristoa sylissään sängyllä, selaa edelleen lehteä ja lukee Iirikselle TV-ohjelman tekstitystä.
	15	18:28	<1	Ä ja R yht, I oma	Äiti antaa Ristolle lisää maitoa. Iiris katsoo TV:tä.
	16	18:28	2	Omat	Äiti järjestelee keittiötä, ottaa jääkaapista kananmunat esiin, juo ruokajuomansa loppuun, laittaa uunin kuumenemaan, täyttää astianpesukonetta ja käynnistää sen. Risto juo maitoa. Iiris katsoo TV:tä.

Tehdään jotakin yhdessä	17	18:30	1	Ä ja I yht, R oma	Iiris tulee äidin viereen, kun äiti valmistelee kakun leipomista. Iiris tahtoo särkylääkettä pääkipuunsa. Risto juo maitoa.
	18	18:31	1	Ä ja I yht, R oma	Äiti ja Iiris neuvottelevat siitä, millainen kakku leivotaan ja aloittavat kakun leipomisen. Risto leikkii ja syö hampurilaista.
	19	18:32	2	Omat	Iiris ryntää katsomaan TV:tä. Äiti jatkaa kakun valmistamista. Risto syö ja juo.
	20	18:34	8	Ä ja R yht, I oma	Äiti leipoo kakkua Riston kanssa. Äiti laittaa kakun uuniin. Iiris katsoo TV:tä.
	21	18:42	2	Ä ja R yht, I oma	Äiti antaa Ristolle lisää maitoa. Risto pudottaa ruokaa lattialle. Äiti järjestelee paikkoja. Iiris katsoo TV:tä.
	22	18:44	10	Ä ja R yht, I oma	Äiti pitää Ristoa sylissään sängyllä ja selaa hänelle lehteä. Iiris katsoo TV:tä.
	23	18:54	3	Omat	Äiti menee pesemään kasvonsa kylpyhuoneeseen. Iiris on huolissaan kakun kypsymisestä. Risto kaataa itse lisää maitoa.
	24	18:57	1	Yhteinen	Risto satuttaa itsensä ja alkaa itkeä. Äiti ja Iiris tulevat paikalle. Risto ottaa kenkävoidepurkin kaapista.
	25	18:58	12	Omat	Äiti menee kylpyhuoneeseen. Risto ottaa kaapista siivousvälineitä. Iiris kyselee kakun kypsymisestä. Äiti vaihtaa videokasetteja, kameroihin. Risto ottaa voidetuubin käteensä. Äiti järjestelee Riston jälkiä ja alkaa lakaista lattiaa.
	26	19:10	1	Ä ja I yht, R oma	Äiti pitää Iiristä sylissään. Risto katsoo TV:tä.
	27	19:11	3	Ä ja I yht, R oma	Äiti ja Iiris ottavat kakun uunista ja laittavat sen jäähtymään työpöydälle ja alkavat helliä toisiaan. Risto katsoo TV:tä ja menee tämän jälkeen parvekkeelle.
	28	19:14	1	Omat	Äiti huolestuu: mihin Risto meni. Iiris pyöriskelee lattialla. Risto on edelleen parvekkeella.
	29	19:15	7	Ä ja I yht, R oma	Äiti alkaa leikata kakkupohjaa ja Iiris on hänen vierellään. Iiris maistaa kakkupohjaa ja äiti alkaa kostuttaa ja täyttää kakkua. Äiti pyytää Iiristä vahtimaan Riston tekemisiä parvekkeella.
	30	19:22	2	I ja R yht, Ä oma	Iiris ja Risto koristelevat kakkua. Äiti keittää kahvia ja teetä.
	31	19:25	1	Ä ja I yht, R oma	Äiti ja Iiris valmistelevat kakun syömistä. Risto ottaa lusikan laatikosta ja menee pöydän ääreen odottamaan.
	32	19:26	4	Omat	Iiris syö kakkua. Äiti valmistaa kahvia. Äiti ja Iiris arvailevat, mitä Risto haluaa. Risto liikehtii levottomasti.
	33	19:31	2	Ä ja I yht, R oma	Äiti antaa Ristolle teekupin ja Risto rauhoittuu. Äiti ja Iiris syövät kakkua ja neuvottelevat äitienpäivalahjan antamisajankohdasta.
	34	19:33	3	Ä ja I yht, R oma	Äiti ja Iiris neuvottelevat siitä, mitä lopulle kakulle tehdään ja tämän jälkeen, mitä karkkia Iiris voisi viedä päiväkotiin seuraavana päivänä.
	35	19:36	4	Yhteinen	Neuvottelu siitä, mitä kakun lopulle tehdään jatkuu. Kaikki lähtevät tarjoamaan sitä naapurille, mutta naapurit eivät ole paikalla, joten he palaavat takaisin kakun kanssa.
	36	19:40	2	I ja R yht, Ä oma	Iiris ja Risto syövät koristeita kakun päältä. Äiti alkaa ehdottaa nukkumaan valmistautumista ja vie lukemista makuuhuoneeseen. Tämän jälkeen hän tyhjentää pyykinpesukonetta.

Siirtymä nukkumaan laittautumiseen	37	19:42	<1	Ä ja I yht, R oma	Äiti auttaa lirstä riisuutumaan. Risto jatkaa teen juomista.
	38	19:42	2	Ä ja R yht, I oma	Risto pudottaa mokin lattialle. Äiti tulee antamaan lisää teetä Ristolle. liris menee kylpyhuoneeseen pissalle.
	39	19:44	1	Ä ja I yht, R oma	Äiti auttaa lirstä riisuutumaan. Risto juo teetä ja lähtee tämän jälkeen kylpyhuoneeseen kakalle.
	40	19:45	1	Ä ja R yht, I oma	Äiti auttaa Ristoa kylpyhuoneessa. liris alkaa etsiä itse karkkia keittiöstä.
	41	19:46	2	I ja Ä yht, R oma	Äiti ja liris neuvottelevat karkeista. Äiti laittaa lirikselle karkkeja pussiin. Risto käveleskelee edestakaisin olohuoneessa.
Lasten nukkumaan laittaminen	42	19:48	3	Ä ja R yht, I oma	Äiti auttaa Ristoa riisuutumaan. liris laittaa karkkipussin ulkoilupuvun taskuun ja ottaa vielä kellon kädestään.
	43	19:51	2	Yhteinen	Kaikki menevät makuuhuoneeseen ja neuvottelevat nukkumapaikoista.
	44	19:53	2	R ja Ä yht, I oma	Äiti huomaa, että Ristolla on kakkaa housuissa. He lähtevät kylpyhuoneeseen.
	45	19:55	32	Yhteinen	Lapset asettautuvat nukkumaan ja äiti laittautuu makaamaan lattialla olevalle patjalle lasten viereen. Äiti nukuttaa lapsia.
Työn tekeminen	46	20:27	41	Ä oma, lapset nukkuvat	Äiti tulee makuuhuoneesta olohuoneeseen ja alkaa järjestellä erilaisia papereita kansioihin, kuuntelee puhelinvastaajan viestit, jatkaa paperien järjestelemistä, soittaa yhden puhelun järjestötoimintaan liittyen.
	47	21:08	2	Ä oma	Äiti tyhjentää pyykinpesukoneen.
Oma aika	48	21:10	35	Ä oma	Äiti makoilee sängyllään, syö karkkeja ja katsoo TV:tä.
	49	21:45	>19	Ä oma	Äiti puhuu puhelimesta ystävänsä kanssa.
		22:09			Puhelu jatkuu kameroiden sammuttua.

Toimintaepisodit Perheessä III keskiviikkoiltana (21.5.1997)

Sekvenssi	Episodin			Kohde yhteinen/ oma	Mitä episodissa tapahtuu?
	nro	alkamis- aika	kesto (min)		
Kotiinpaluu ja asettautu- minen kotiin	1	17:53	18	Omat	Äiti ja lapset tulevat sisään, riisuvat päällysvaatteet ja kengät. Lapset käyvät pissalla ja käsien pesulla. Äiti järjestelee lasten vaatteita, selittää illan ohjelmaa lapsille, hakee hyllynosia rappukäytävästä. Lapset riitelevät jäätelön syömisestä. Äiti laittaa Tuulan hiuksia. Tuula vaihtaa vaatteita. Äiti ja lapset neuvottelevat välipalan ottamisesta.
	2	18:11	8	T ja P yht, Ä oma	Äiti pesee kädet. Tuula pesee kädet. Petteri kaataa Tuulalle jogurttia. Tuula alkaa syödä välipalaa. Petteri alkaa syödä välipalaa.
	3	18:19	<1	Ä oma T ja P yht	Äiti aloittaa ruoan valmistusta. Lapset syövät välipalaa.
	4	18:19	1	Yhteinen	Kaikki reagoivat puhelimen ääneen.
	5	18:20	2	Omat	Äiti hoitaa puhelimesta lasten ystävyyssuhteita. Tuula alkaa leikkiä. Petteri jatkaa välipalan syömistä.
	6	18:22	<1	Ä ja T yht, P oma	Äiti ja Tuula juttelevat puhelusta. Petteri syö välipalaa.
	7	18:22	14	Omat	Äiti jatkaa ruoanlaittamista. Petteri jatkaa välipalan syömistä. Tuula leikkii, vaihtaa vaatteita ja jatkaa välipalan syömistä.
Yhdessä tekeminen (lapset)	8	18:36	<1	P ja T yht, Ä oma	Lapset alkavat leikkiä. Äiti jatkaa ruoanlaittamista.
	9	18:36	1	Yhteinen	Kaikki reagoivat puhelimeen.
	10	18:37	2	Ä oma T ja P yht	Äiti puhuu puhelimesta ystävän kanssa. Lapset jatkavat yhdessä leikkimistä.
	11	18:39	10	Omat	Äiti jatkaa puhelimesta puhumista Lapset leikkivät erikseen.
	12	18:49	1	Ä ja T yht, P oma	Äiti ja Tuula juttelevat puhelusta. Petteri leikkii.
Siirtymä- vaihe äidin vetämiseksi mukaan yhdessä tekemiseen	13	18:50	2	Omat	Äiti jatkaa ruoan valmistamista. Petteri leikkii yksin. Tuula alkaa katsoa kirjaa, hakee pupupäähineen, yrittää vetää Petteriä mukaan leikkiin. Äiti lukee seuraavan päivän retken ohjeita. Tuula vetää äitiä mukaan leikkiin. Petteri jatkaa omaa leikkiään.
	14	18:52	3	Ä ja T yht P oma	Tuula ja äiti valmistelevat yhteistä leikkiä ja neuvottelevat leikin säännöistä. Petteri leikkii omaa leikkiään.
Asettautu- minen kotiin jatkuu äidillä, lapsilla yhdessä tekemisen vaihe	15	18:55	4	Omat	Äiti ottaa välipalaa. Tuula yrittää jutella äidin kanssa.
	16	18:59	4	Ä ja T yht, P oma	Äiti yrittää soittaa lasten isälle, antaa Tuulan puhua ensin.
	17	19:03	3	Omat	Tuula puhuu sisarensa kanssa puhelimesta. Äiti jatkaa ruoan laittamista, laittaa herätyksen aamuksi, puhuu puhelimeen.
	18	19:06	1	Ä ja T yht, P oma	Äiti ja Tuula juttelevat puhelusta.
	19	19:07	2	Omat	Äiti soittaa uudestaan ja yrittää edelleen tavoittaa lasten isää.
	20	19:09	<1	Yhteinen	Kaikki reagoivat puhelimeen.
	21	19:09	2	Omat	Äiti puhuu puhelimesta. Petteri jatkaa leikkimistä.
	22	19:11	10	Ä oma, T ja P yht	Äiti hoitaa puutarhapalstan varausta. Lapset leikkivät yhdessä. Äiti vaihtaa radiokanavia. Lapset alkavat katsoa päiväkotikuvia.

Tehdään jotakin yhdessä	23	19:21	4	Yhteinen	Äiti alkaa lasten kanssa katsoa päiväkodin ryhmäkuvia.
	24	19:25	1	Omat	Äiti huolehtii seuraavan päivän retkestä. Tuula ottaa lisää välipalaa. Petteri huutaa äitiä makuuhuoneeseen.
	25	19:26	4	Ä oma P ja T yht	Äiti piirtää karttaa lasten päiväkotikuvista. Lapset leikkivät yhdessä.
	26	19:30	1	Yhteinen	Kaikki reagoivat puhelimeen.
	27	19:31	4	Ä oma, T ja P yht	Lapset leikkivät yhdessä. Äiti puhuu puhelimesta isoäidin kanssa.
	28	19:35	1	Yhteinen	Äiti nostaa laatikon lapsille.
	29	19:36	7	Ä oma, P ja T yht	Äiti jatkaa puhelua. Lapset leikkivät laatikosta löytyvillä leluilla.
	30	19:43	1	Yhteinen	Äiti selittää lapsille puhelimesta kuultuja uutisia.
	31	19:44	3	Omat	Äiti yrittää sammuttaa radion, jatkaa ruoan valmistamista, juo vettä, kerää välipalatarvikkeita pöydästä, kastelee kukkia. Lapset leikkivät erikseen.
Siirtyminen lasten nukku- maan laittami- seen	32	19:47	4	Yhteinen	Äiti valmistelee lapsia iltapesulle.
	33	19:51	3	Yhteinen	Lapset alkavat riisuutua. Äiti etsii lelua Tuulalle ja neuvottelee Tuulan kanssa lelun ottamisesta suihkuun.
	34	19:54	6	P ja T yht, Ä oma	Lapset menevät kylpyhuoneeseen suihkuun. Äiti piirtää karttaa lasten valokuvista.
	35	20:00	2	Yhteinen	Äiti yrittää ottaa lapsista valokuvan.
	36	20:02	6	Yhteinen	Äiti ohjaa peseytymisessä ja kuivattelemisessa.
	37	20:08	7	Ä oma, P ja T yht	Äiti kuivaa kylpyhuoneen lattian. Lapset leikkivät yhdessä.
	38	20:15	7	Ä oma, P ja T yht	Äiti valmistelee ruokailua, tuo ruokailuvälineitä ja ruokaa pöytään. Lapset kiistelevät leluista.
39	20:18	2	Yhteinen	Äiti lopettaa riidan leikin keinolla. Tuula purkaa pahaa mieltä.	
Tehdään jotakin yhdessä	40	20:20	2	Yhteinen	Kaikki istuvat pöydän ääreen ja neuvotelevat, mitä kukin syö. Tuula polttaa suunsa. Äiti perkaa broilereita. Lapset syövät. Neuvotellaan edelleen siitä, mitä syödään.
	41	20:22	1	Ä ja T yht, P oma	Äiti ja Tuula päättävät kettu ja pupuleikin ottamalla päähineet pois. Petteri syö.
	42	20:23	8	Yhteinen	Äiti ja Tuula jatkavat ruokailua. Äiti alkaa itsekin syödä. Petteri ja Tuula lopettavat syömisen. Äiti muistuttaa lapsia yöpukujen pukemisesta.
Siirtymä- vaihe nukku- maan laittau- tumiseen	43	20:31	4	P ja T yht, Ä oma	Lapset alkavat pukea yöpukuja. Äiti jatkaa syömistä.
	44	20:35	3	T ja Ä yht, P oma	Tuula haluaa vielä syödä. Äiti tarkistaa, onko maito vielä juotavaksi kelpaavaa. Tuulan maitomuki kaatuu. Tuula jatkaa syömistä.
	45	20:38	7	T ja P yht, Ä oma	Tuula löytää pelin hyllystä ja pelaa Petterin kanssa. Äiti jatkaa syömistä ja neuvoo välillä Tuulalle hyviä tapoja.
	46	20:45	2	P ja Ä yht, T oma	Äiti ja Petteri neuvottelevat lakista ja kevätjuhlaausteista. Äiti keskittyy kuuntelemaan Petteriä. Tuula käy syömässä pöydän ääressä.
	47	20:47	3	Yhteinen	Petteri etsii iltasatukirjaa. Äiti perkaa broilereita. Tuula palaa syömään. Petterikin tulee vielä syömään. Tuula juo maitoa.
	48	20:50	3	T ja Ä yht, P oma	Tuulan maitomuki kaatuu. Tuula siivoaa maitoa. Äiti siivoaa ruokailu tarvikkeet pois pöydästä.
	49	20:53	18	T ja P yht, Ä oma	Lapset leikkivät yhdessä. Äiti siivoaa ruokailutarvikkeita pois pöydästä.

Lasten nukkumaan laittaminen	50	21:11	2	Yhteinen	Äiti sulkee verhot ja juttelee lasten kanssa nukkumaan menemisestä. Äiti jatkaa tähteiden laittamista.
	51	21:13	5	Ä oma, T ja P yht	Puhelin soi, äiti menee puhelimeen (ystävä soittaa puutarhapalsta-asiasta). Lapset menevät pesemään hampaat.
	52	21:18	1	Yhteinen	Äiti jatkaa lasten nukkumaan laittamista.
	53	21:19	1	Yhteinen	Äiti ennakoi liikkeellä olevaa oksennustautia varten ja hakee vadin nukkumipaikan viereen.
	54	21:20	4	Yhteinen	Äiti ja lapset neuvottelevat iltasadusta ja nukkumisesta.
	55	21:24	18	Yhteinen	Äiti alkaa lukea iltasatua. Petteri nukahtaa.
	56	21:42	14	Ä ja T yht, P nukkuu	Äiti ja Tuula juttelevat: nukkuako vai tehdä vielä hommia ja ostoksilla käymisestä.
	57	21:56		Ä ja T yht P nukkuu	Äiti ja Tuula nukahtavat.